

4/2023
Бюлетень

Верховенство ПРАВА ПРАВА ЛЮДИНИ

Огляд практики Європейського суду з прав людини у справах проти України
за період 01.10.2023 – 01.01.2024

Огляд практики Європейського суду з прав людини у справах проти інших держав
за період 01.10.2023 – 01.01.2024

Рішення Європейського суду з прав людини

Окремі питання функціонування європейської системи захисту прав людини

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE

Бюлетень 4/2023
Верховенство права. Права людини

Публікацію підготовлено в межах та за підтримки проєкту Ради Європи «Підтримка судової влади України в умовах війни та післявоєнного періоду», який імплементується Відділом програм співробітництва Ради Європи.

Автори текстів та іншого матеріалу несуть виключну відповідальність за міркування, висловлені в цій роботі, й такі міркування не обов'язково відображають офіційну позицію Ради Європи.

Дозволяється відтворення уривків публікації (до 500 слів) за умови некомерційного використання, збереження цілісності тексту, контексту та надання повної інформації, яка не повинна жодним чином вводити читача в оману щодо характеру, обсягу чи змісту тексту. Необхідно обов'язково зазначити джерело тексту:
«© Рада Європи, рік видання».

Усі інші запити щодо відтворення або перекладу цієї публікації або будь-якої її частини повинні адресуватися Директорату комунікацій Ради Європи (F-67075 Strasbourg Cedex або publishing@coe.int).

Переклад рішень Європейського суду з прав людини в цій публікації не є офіційним перекладом. Рішення мовою оригіналу та офіційні переклади, за наявності, доступні в базі даних HUDOC (<https://hudoc.echr.coe.int/>).

Важливо пам'ятати, що для застосування практики Європейського суду з прав людини при вирішенні судових справ, необхідно ознайомитись із повним текстом рішення Суду.

Над текстом видання працювали:
Ірина Кушнір, менеджерка проєкту Ради Європи «Підтримка судової влади України в умовах війни та післявоєнного періоду»
Валентина Кумеда, національна консультантка проєкту
Ради Європи
Оформлення обкладинки, дизайн та верстка: Анастасія Леонова
Фото: @freerik

Картини: Сергій Ткаченко (громадський діяч, художник, старший співробітник проєкту Ради Європи в Україні «Підтримка демократичних післявоєнних виборів в Україні») та Сергій Вільгановський (професійний художник, артдиректор, викладач студії «Vil Ganovskiy T-Studio»).

©Рада Європи, травень 2024

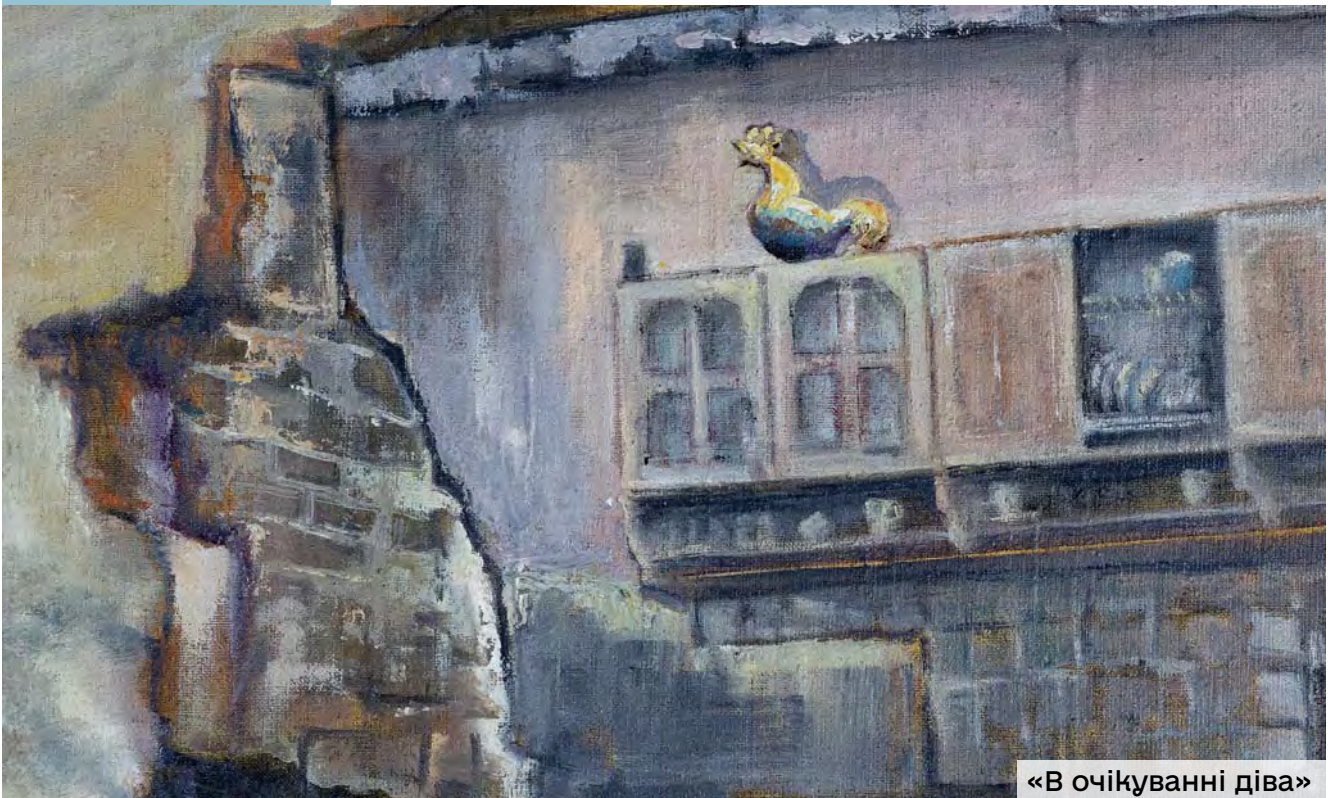

Зміст

I. Огляд практики Європейського суду з прав людини у справах проти України за період 01.10.2023 – 01.01.2024	4
1. Рішення Європейського суду з прав людини	5
2. Ухвали щодо неприйнятності	33
3. Ухвали щодо вилучення заяв із реєстру справ	35
II. Огляд практики Європейського суду з прав людини у справах проти інших держав за період 01.10.2023 – 01.01.2024	38
1. Рішення Європейського суду з прав людини у справах проти інших держав	39
III. Рішення Європейського суду з прав людини	80
1. Ніна Юріївна Сатаніна проти України	81
2. Микола Миколайович Надточій проти України та Володимир Валерійович Полов'ян проти України	86
3. Занза проти Албанії	90
4. Оуш проти Республіки Молдова	128
5. ПРАТ «КИЇВСТАР», проти України	134
6. Юрій Олександрович Лисенко проти України	146
7. Сергій Миколайович Рибій проти України	150
8. Сергій Миколайович Волков проти України	156
9. Данілець проти Румунії	164
10. Віктор Всеволодович Бороненков проти України	196
11. Г.Т.Б. проти Іспанії	202
12. Петро Петрович Засимчук проти України	232
13. Польська громадська мережа Watchdog проти Польщі	238
14. Гримчак Юрій Миколайович проти України	254
IV. Окремі питання функціонування європейської системи захисту прав людини	260
1. Тези виступу П.В. Пушкаря, Керівника відділу, Департаменту виконання рішень ЄСПЛ Генерального директорату з прав людини та верховенства права Ради Європи на Міжнародній Конференції «Роль судової гілки влади у подоланні викликів війни» (8-9 грудня 2023 року)	261
2. Дмитро Гудима, суддя Великої Палати Верховного Суду. Деякі проблеми перегляду Великою Палатою Верховного Суду судових рішень у зв'язку зі встановленням Європейських судом з прав людини порушення Україною конвенційних зобов'язань ▶	268
V. Показчик справ, вказаних у Розділі I та Розділі II	270

I. Огляд практики Європейського суду з прав людини у справах проти України

за період 01.10.2023 – 01.01.2024

«В очікуванні діва»

1. Рішення Європейського суду з прав людини

1. Леонт'єв та інші проти України (*Leontyev and others v. Ukraine*) від 05.10.2023, заява № 23249/14

Суд першої інстанції визнав право власності особи Д. на нежитлові приміщення на одинадцятому поверсі будинку. Перший заявник, до якого приєдналися інші заявники, співвласники багатоквартирного будинку, подали апеляційну скаргу як тільки їм стало відомо про судові рішення. Вони стверджували, що спірні приміщення не були окремими, а становили приміщення загального користування та, відповідно, належали всім власникам квартир у цьому будинку. Апеляційний суд скасував рішення суду першої інстанції і постановив рішення на користь заявників. Однак Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ скасував рішення апеляційного суду та залишив в силі рішення суду першої інстанції.

Визнано порушення п. 1 ст. 6 Конвенції² у зв'язку з відсутністю належного обґрунтування рішення Вищого спеціалізованого суду з розгляду цивільних і кримінальних справ. Зокрема, суд жодним чином не прокоментував висновки апеляційного суду та основні аргументи заявників щодо статусу приміщень як місць загального користування будівлі та спільної власності заявників.

Розмір сатисфакції: по 1 500 євро відшкодування моральної шкоди кожному заявнику.

Ключові слова: належне обґрунтування судового рішення

2. Дорохов та інші проти України (*Dorokhov and others v. Ukraine*) від 05.10.2023, заяви №№ 52350/15, 38876/21, 57095/21, 60022/21, 17493/22

Заявники скаржились на надмірну тривалість відкритих відносно них кримінальних проваджень (по справі першого заявника – більш ніж 14 р. 10 міс. та 15 дн., дві інстанції; другого – більше ніж 11 р. 5 міс. та 23 дн., дві інстанції; третього – 5 р. 1 міс. та 22 дн., перша інстанція; четвертого – 5 р. 1 міс. та 22 дн., перша інстанція; п'ятого – 7 р., 2 міс. та 14 дн., дві інстанції), неналежні умови та тривалість тримання під вартою.

Визнано порушення п. 1 ст. 6 Конвенції у зв'язку з тим, що тривалість провадження по справах була надмірною та не відповідає вимозі розумного строку (за всіма заявами).

Визнано порушення ст. 13 Конвенції з огляду на відсутність у національному законодавстві ефективного засобу юридичного захисту відносно відповідних скарг.

Визнано порушення ст. 3 Конвенції у зв'язку з неналежними умовами тримання першого заявника у Київському слідчому ізоляторі.

Визнано порушення п. 3 ст. 5 Конвенції у зв'язку з надмірною тривалістю досудового розслідування (більше 10 міс.), відсутністю аналізу індивідуальної ситуації заявників, непроведенням оцінки альтернативних запобіжних заходів, використанням стандартних формулювань для обґрунтування рішень про тримання під вартою.

Розмір сатисфакції: 7 800 євро, 3 600 євро, 1 500 євро, 1 500 євро, моральної шкоди першому – п'ятому заявникам відповідно, по 250 євро відшкодування судових витрат кожному.

Ключові слова: тривалість провадження, розумний строк, умови тримання, обґрунтованість тримання під вартою

2. Далі по тексту використовується скорочення Конвенція, ЄКПЛ

3. Пшик та Шишенко проти України (*Pshik and Shyshenko v. Ukraine*) від 05.10.2023, заяви №№ 33688/17, 42118/17

Визнано порушення п. 4 ст. 5 Конвенції у зв'язку з надмірною тривалістю судового перегляду обгрунтованості тримання під вартою (апеляційні скарги було розглянуто через 1,5 – 2 міс. з дати їх подання).

Розмір сатисфакції: по 500 євро *відшкодування моральної шкоди* та по 250 євро *відшкодування судових витрат* кожному заявнику.

Ключові слова: перегляд рішень про тримання під вартою, розумний строк

4. Кучер та інші проти України (*Kucher and others v. Ukraine*) від 05.10.2023, заяви №№ 27486/21, 56559/21, 57342/21, 2804/22

Скарги заявників стосувалась неналежних умов тримання під вартою (переповненість камер, відсутність свіжого повітря, відсутність або неналежна якість постільної білизни, низька якість харчування, відсутність приватності під час користування туалетом, відсутність або обмежений доступ до душу, цвіль, гризуни та комахи в камері тощо), зокрема, у Криворізькій установі виконання покарань № 3, Дніпровській установі виконання покарань № 4, Житомирській установі виконання покарань № 8.

Визнано порушення ст. 3 Конвенції у зв'язку з неналежними умовами тримання під вартою та ст. 13 Конвенції з огляду на відсутність у національному законодавстві ефективного засобу юридичного захисту відносно відповідних скарг (за заявами всіх заявників).

Розмір сатисфакції: 6 500 євро четвертому заявнику, іншим трьом – по 7 500 євро *відшкодування матеріальної та моральної шкоди*.

Ключові слова: тримання під вартою, гідність, умови тримання

5. Завадський та інші проти України (*Zavadskiy and others v. Ukraine*) від 05.10.2023, заяви №№ 31173/17, 5041/20, 9891/21, 44590/21, 60585/21

Визнано порушення п. 3 ст. 5 Конвенції у зв'язку з надмірною тривалістю тримання заявників під вартою під час досудового розслідування (по справі першого заявника – 3 р. 4 міс. та 5 дн.; другого – 9 міс. та 27 дн., 1 р. 2 міс. та 12 дн.; третього – 1 р. 5 міс. та 24 дн., 4 р. 6 міс. та 2 дн.; четвертого – 1 р. 8 міс. та 22 дн.; п'ятого – 4 р. 11 міс. та 26 дн.).

Визнано порушення п. 4 ст. 5 Конвенції у зв'язку з надмірною тривалістю судового перегляду обгрунтованості тримання під вартою за заявою першого заявника (апеляційну скаргу було розглянуто через 1 міс. та 21 дн. з дати її подання).

Визнано порушення п. 5 ст. 5 Конвенції у зв'язку відсутністю відшкодування за порушення п. 3 ст. 5 Конвенції за заявою другого та п'ятого заявників.

Визнано порушення п. 1 ст. 6 Конвенції за заявою третього заявника у зв'язку з надмірною тривалістю кримінального провадження (більш ніж 13 р., три інстанції) та ст. 13 Конвенції з огляду на відсутність у національному законодавстві ефективного засобу юридичного захисту відносно відповідних скарг.

Розмір сатисфакції: 2 700 євро, 1 600 євро, 3 000 євро, 1 100 євро, 3 000 євро *відшкодування моральної шкоди* першому – п'ятому заявникам відповідно, по 250 євро *відшкодування судових витрат* кожному.

Ключові слова: надмірна тривалість тримання під вартою, тривалість кримінального провадження, розумний строк

6. Шапошніков та інші проти України (Shaposhnikov and others v. Ukraine) від 05.10.2023, заяви №№ 15153/19, 39617/21, 57888/21, 6818/22, 44346/22

Заявники скаржились на надмірну тривалість цивільних проваджень (по справі першого заявника – більше ніж 6 р. 1 міс. та 4 дн., дві інстанції; другого – 3 р. 6 міс. та 20 дн., перша інстанція; третього – 6 р. 10 міс. та 7 дн., три інстанції; четвертого – 7 р. 7 міс. та 4 дн., три інстанції; п'ятої – більш ніж 4 р. 11 міс. та 18 дн., дві інстанції).

Визнано порушення п. 1 ст. 6 Конвенції у зв'язку з надмірною тривалістю цивільних проваджень

та **порушення ст. 13 Конвенції** з огляду на відсутність у національному законодавстві ефективного засобу юридичного захисту відносно відповідних скарг.

Розмір сатисфакції: по 800 євро першому та третьому заявникам, іншим трьом по 1 500 євро *відшкодування моральної шкоди*.

Ключові слова: тривалість цивільного провадження, розумний строк

7. Мойсеєць та інші проти України (Moysyets and others v. Ukraine) від 05.10.2023, заяви №№ 49701/12, 20866/19, 38624/21

Визнано порушення п. 3 ст. 5 Конвенції у зв'язку з відсутністю відповідних та достатніх підстав для тримання під вартою (використання припущень за відсутності доказів про ризики втечі або перешкоджання правосуддю; наведення судом підстав, які з часом стали неналежними; ненадання оцінки особистого становища заявника для зменшення ризику вчинення повторного правопорушення, змови чи втечі; не розглянуто можливість застосування інших запобіжних заходів; непроведення процесуальних дій з належною ретельністю в період тримання під вартою).

Визнано порушення п. 4 ст. 5 Конвенції у зв'язку з надмірною тривалістю судового перегляду обґрунтованості тримання під вартою за скаргою

другого та третього заявників (апеляційні скарги було розглянуто через 1 – 2,5 міс. з дати їх подання), відсутністю розгляду клопотань про зміну виду запобіжного заходу.

Визнано порушення п. 5 ст. 5 Конвенції у зв'язку з відсутністю відшкодування за порушення п. 3 ст. 5 Конвенції за заявою другого заявника.

Розмір сатисфакції: 2 000 євро, 2 600 євро, 2 600 євро *відшкодування моральної шкоди* першому – третьому заявникам відповідно, по 250 євро *відшкодування судових витрат* другому та третьому заявникам.

Ключові слова: перегляд рішення про тримання під вартою, розумний строк, обґрунтованість тримання під вартою

8. Спесивцев та інші проти України (Spesytsev and others v. Ukraine) від 05.10.2023, заяви №№ 29978/14, 32225/20, 57918/21

Визнано порушення п. 1 ст. 5 Конвенції у зв'язку з незаконним триманням під вартою (необґрунтоване рішення суду про затримання, відсутність законних підстав для арешту без попередньої ухвали суду, незадокументоване позбавлення свободи або затримка у складанні протоколу затримання) за заявами всіх заявників.

Визнано порушення п. 4 ст. 5 Конвенції у зв'язку з відмовою національних судів розглянути скарги другого заявника щодо законності його арешту.

Визнано порушення п. 5 ст. 5 Конвенції у зв'язку з відсутністю відшкодування за незаконний арешт за заявою третього заявника.

Розмір сатисфакції: по 1 800 євро *відшкодування моральної шкоди* та по 250 євро *відшкодування судових витрат* першому та третьому заявникам.

Ключові слова: незаконний арешт, затримання особи, обґрунтованість арешту

9. Козловська проти України (Kozlovska v. Ukraine) від 05.10.2023, заява № 52212/13

За твердженням заявниці ввечері близько 7 год. її, двох її охоронців, чоловіка та доньку було затримано працівниками поліції в кафе та доправлено до відділку поліції. Протягом ночі її безперервно допитували, не давали спати, їсти та пити, а також не надали ліків від астми. Поліція примушувала її надати викривальні свідчення проти колишніх керівників компанії Ю. Близько опівночі співробітник поліції дав їй воду, яка містила наркотичні речовини. Після цього, будучи не в змозі повністю усвідомлювати та контролювати свої дії, вона підписала заяву, в якій стверджувалось, що невідомі особи переслідували її, а потім викрали та як бухгалтера компанії Ю. примусили підписати фінансові документи, а також фіктивний договір про надання послуг охорони. Далі йшлося про те, що в кафе поліція затримала її викрадачів, а вона разом із сім'єю прибула до відділку для надання пояснень. На підставі цієї заяви було відкрито кримінальні провадження (пізніше справи були закриті за браком доказів). Близько 7 год. ранку заявниці та членам її родини було дозволено залишити відділок.

Оскарження незаконності затримання та неналежного поводження відносно заявниці працівниками поліції на національному рівні було безуспішним.

Визнано порушення п. 1 ст. 5 Конвенції у зв'язку відсутністю законних підстав затримання заявниці. Зокрема, Суд дійшов наступних висновків:

1) На противагу викладу обставин справи заявницею національні органи стверджували, що вона прибула до відділку поліції добровільно. Однак, в межах національного розслідування не було вжито заходів щодо встановлення поліцейських, які доставили заявницю з кафе до відділку, та не досліджено журнал реєстрації, на що прокуратурі неодноразово вказували суди. До того ж, прокуратура ґрунтувала свої висновки на показаннях свідків – працівників поліції, без пояснення причин ігнорування показань охоронців заявниці, які підтверджували її твердження. Таким чином, твердження заявниці були більш переконливими. При цьому, в матеріалах відсутні докази, що арешт та тримання заявниці у відділку, принаймні до написання нею письмової заяви, відбувались на законних підставах.

2) Не можна вважати, що письмова заява заявниці була надана добровільно. До моменту написання заявниці вже декілька годин незаконно трималась у відділку. Відповідно, перебувала у вразливому становищі. Таким чином, в подальшому протягом 7-ми годин після написання заяви вона також знаходилась там не з власної волі. В матеріалах справи відсутні докази, які б вказували на існування законних підстав її перебування у відділку в цей період.

Визнано порушення п. 5 ст. 5 Конвенції у зв'язку відсутністю компенсації за незаконне затримання.

Визнано порушення ст. 3 Конвенції в матеріальному та процесуальному аспектах, оскільки: 1) Заявниця приблизно 11 годин трималася під вартою, що жодним чином не було задокументовано. Їй не було повідомлено, коли вона зможе піти. При цьому, її допитували всю ніч, не даючи можливості спати або їсти. Всі вказані обставини, безсумнівно, викликали у неї почуття неповноцінності та страждання і становили поводження, що принижує гідність. 2) Розслідування скарги заявниці на неналежне поводження не було достатньо ретельним. Провадження декілька разів було закрито, а згодом поновлено на підставі скарг заявниці.

Інші скарги заявниці визнано необґрунтованими.

Розмір сатисфакції: 9 750 євро відшкодування моральної шкоди та 2 149,36 євро відшкодування судових витрат.

Ключові слова: незаконний арешт, затримання особи, обґрунтованість арешту, поводження, що принижує гідність

10. Нездимовський проти України (*Nezdymovskyy v. Ukraine*) від 05.10.2023, заяви №№ 56163/21, 879/22

Визнано порушення ст. 3 Конвенції у зв'язку з неналежними умовами тримання під вартою у Київському слідчому ізоляторі (переповненість, відсутність свіжого повітря, відсутність або неналежна якість постільної білизни, низька якість харчування, відсутність приватності під час користування туалетом, відсутність або обмежений доступ до душу, цвіль та бруд в камері тощо) та ст. 13 Конвенції з огляду на відсутність у національному законодавстві ефективного засобу юридичного захисту відносно відповідних скарг.

Визнано порушення п. 1 ст. 6 Конвенції у зв'язку з надмірною тривалістю кримінального провадження (7 р., дві інстанції) та ст. 13 Конвенції з огляду на відсутність у національному законодавстві ефективного засобу юридичного захисту відносно відповідних скарг.

Розмір сатисфакції: 9 800 євро відшкодування матеріальної та моральної шкоди.

Ключові слова: тримання під вартою, умови тримання під вартою, тривалість кримінального провадження

11. Хоменко проти України (*Khomenko v. Ukraine*) від 05.10.2023, заява № 20212/13

Заявника побили п'ятеро сусідів біля його будинку. Згідно з висновком судово-медичної експертизи він отримав тілесні ушкодження середньої тяжкості. Відділ поліції шість разів відмовляв у відкритті кримінального провадження. Відмови були скасовані прокуратурою та судами у зв'язку з тим, що поліцією не було допитано очевидців події та представників швидкої допомоги, а також не досліджено інші належні докази.

Справу було відкрито через майже 3 роки з дня події, але невдовзі слідчий закрив її за браком доказів. В ході оскарження цього рішення апеляційний суд призначив додаткове розслідування, оскільки не були належним чином перевірені всі суттєві обставини справи. Провадження триває.

Визнано порушення ст. 3 Конвенції стосовно неефективного розслідування випадків жорстокого поводження, вчиненого приватними особами, або за обставин, що виключають причетність представників держави (невжиття необхідних заходів для ретельного розслідування справи, неодноразова безпідставна відмова в порушенні кримінальної справи/в реєстрації заяви в Єдиному реєстрі досудових розслідувань; безпідставні рішення про закриття або призупинення справи; недоліки розслідування, визнані безпосередньо національними судами).

Розмір сатисфакції: 3 000 євро відшкодування матеріальної та моральної шкоди.

Ключові слова: кримінальне провадження, ефективне розслідування

12. Плотіцин проти України (*Plotitsyn v. Ukraine*) від 05.10.2023, заяви №№ 8899/22, 44368/22

Визнано порушення ст. 3 Конвенції у зв'язку з неналежними умовами тримання під вартою у Житомирській установі виконання покарань № 8 (відсутність або обмежений доступ до питної води, відсутність приватності під час користування туалетом, відсутність або недостатнє природне освітлення, відсутність свіжого повітря, пасивне куріння, цвіль та бруд, гризуни та комахи в камері тощо) та ст. 13 Конвенції з огляду на відсутність у національному законодавстві ефективного

засобу юридичного захисту відносно відповідних скарг.

Визнано порушення п. 1 ст. 6 Конвенції у зв'язку з надмірною тривалістю кримінального провадження (3 р. 8 міс. та 5 дн., одна інстанція) та ст. 13 Конвенції з огляду на відсутність у національному законодавстві ефективного засобу юридичного захисту відносно відповідних скарг.

Визнано порушення п. 3 ст. 5 Конвенції у зв'язку з надмірною тривалістю досудового тримання під вартою (3 р. 5 міс. та 25 дн.), використанням припущень за відсутності доказів про ризики втечі або перешкоджання правосуддю, відсутності розгляду можливості застосування інших запобіжних заходів.

Розмір сатисфакції: 9 800 євро *відшкодування матеріальної та моральної шкоди* заявнику, 250 євро *відшкодування судових витрат* на рахунок захисника.

Ключові слова: тримання під вартою, умови тримання, тривалість кримінального провадження

13. Східноукраїнський центр громадських ініціатив проти України (Eastern Ukrainian Centre For Public Initiatives v. Ukraine) від 05.10.2023, заяви №№ 18036/13, 43206/13, 14667/14, 14681/14, 36985/14, 48140/14, 56744/14, 73448/14, 73450/14, 2855/15, 4168/15, 5067/15, 5883/15, 38956/15)

У 2009 році з метою моніторингу доступності генеральних планів населених пунктів для громадян громадська організація звернулась до низки місцевих рад із інформаційними запитами. У запитах містилось прохання надати інформацію про дати затвердження генеральних планів населеного пункту та інших містобудівних документів, способу доступу громадян до графічних частин планів, а також надіслати копії (електронні або паперові) генеральних планів. Частину запитів не було задоволено, а на один взагалі не надано відповіді. Зокрема, було повідомлено, що: 1) з генеральним планом можна ознайомитись на веб-сайті; 2) з генеральним планом можна ознайомитись в приміщенні розпорядника; 3) неможливо скопіювати генеральний план з огляду на його розмір; 4) текстові та графічні частини генеральних планів, як стверджувалось, належали до службової та/або таємної інформації.

Позов громадської організації щодо відсутності відповіді на один із запитів було задоволено, однак судове рішення не було виконано.

Всі інші позови громадської організації були відхилені загалом з посиланням на положення Інструкції про порядок обліку, зберігання і використання документів, справ, видань та інших матеріальних носіїв інформації, які містять службову інформацію, затверджену постановою Кабінету Міністрів України від 27.11.1998 р. № 1893 (далі – Інструкція).

Визнано порушення ст. 10 Конвенції у зв'язку з тим, що втручання у право не було необхідним в демократичному суспільстві, оскільки наведені національними органами влади для його виправдання причини були недостатніми, а саме:

1) Інструкція, на яку посилалися суди, не містила поняття «для службового користування» та переліку видів інформації, доступ до якої може бути обмежено. Нею було лише встановлено процедуру застосування режиму «Для службового користування» та надано відповідні дискреційні повноваження органам державної влади.

2) Лише в шести з тринадцяти випадків суди згадували про наявність рішень відповідних експертних комісій та/або органів влади про обмеження доступу до генеральних планів відповідно до Інструкції. У решті випадків вони обмежилися лише посиланням на Інструкцію та цитуванням її положень. Суди також посилалися на інші нормативно-правові акти, однак без проведення аналізу їх застосовності до кожної конкретної справи.

3) В частині справ, посилаючись на Інструкцію, суди взагалі не розглядали питання, чи було дотримано її вимоги щодо порядку обмеження доступу до запитуваної інформації, в інших – вказували на два режими обмеження доступу до запитуваної інформації (службова та таємна) одночасно. При цьому, посилання на Інструкцію містилось також в тих справах, в яких підстави для відмови не були пов'язані з режимом доступу до інформації (наприклад, у справі про відмову у наданні копій генерального плану з огляду на його розмір або у зв'язку з можливістю ознайомлення з матеріалами на веб-сайті).

4) В судовому провадженні громадська організація визнала, що певні частини генеральних планів все таки можуть містити інформацію з обмеженими доступом. Водночас, суди не звернули увагу на відповідне

розмежування та розглянули генеральний план як єдине ціле. Тобто, на їх думку, якщо частина генерального плану була віднесена до категорії «Для службового користування» відповідно до Інструкції, весь документ підлягав обмеженню в доступі.

Загалом національні суди не зробили жодних спроб оцінити потенційні інтереси, а саме, необхідність захисту конфіденційної інформації стосовно питань містобудування, з одного боку,

та суспільний інтерес у доступі до відкритої інформації та права ГО-заявниці за статтею 10 Конвенції, з іншого.

Визнання порушення права визнано достатнім для *відшкодування моральної шкоди* заявнику.

Ключові слова: право на інформацію, обґрунтованість судового рішення, генеральний план

14. Аврамчук проти України (*Avramchuk v. Ukraine*) від 05.10.2023, заява № 65906/13

Заявниця, журналістка інтернет-видання «Українська правда», звернулась до Верховної Ради України із запитом про надання інформації - про кількість квартир, виділених чинним народним депутатам за рахунок бюджетних коштів, ціну та площу квартир, прізвища таких депутатів – та копії відповідних документів (за можливості).

Заявниці було повідомлено загальну кількість виділених квартир та їх площу. У наданні інформації про прізвища депутатів було відмовлено, оскільки така інформація належить до конфіденційної, розголошення якої не може здійснюватися без згоди особи. При цьому, Апарат Верховної Ради України у відповіді посилався на рішення Конституційного Суду України № 2-рп/2012.

В судовому провадженні заявниця посилалась на положення ст. 35 Закону України «Про статус народного депутата України», відповідно до якого розподіл житла серед депутатів мав бути прозорим та гласним, та ст. 6 Закону України «Про доступ до публічної інформації», згідно якої інформація про отримання особою державного майна не може бути обмежена в доступі (зокрема, прізвище, ім'я та по батькові таких осіб).

Національні суди підтримали аргументи розпорядника інформації та відхилили позов заявниці.

Визнано порушення ст. 10 Конвенції у зв'язку з тим, що втручання у право заявниці не було необхідним в демократичному суспільстві. Національні суди навели надто стисле обґрунтування своїх висновків, по суті підтримуючи висунуті Апаратом Верховної Ради України та посилаючись на рішення Конституційного Суду України. Суди не взяли до уваги неодноразово наведені аргументи заявниці, які ґрунтувалися на положеннях Закону «Про доступ до інформації» та Закону України «Про статус народного депутата України». Зокрема, не було надано пояснень, чому частина п'ятої статті 6 Закону «Про доступ до інформації» або її трискладовий тест не було застосовано до справи заявниці. Це також призвело до того, що суди не намагалися забезпечити баланс між відповідними потенційними інтересами, тобто інтересом заявниці в доступі до інформації, що становила суспільний інтерес, і необхідністю захисту прав приватних осіб.

Розмір сатисфакції: 1 000 євро *відшкодування моральної шкоди* заявниці.

Ключові слова: право на інформацію, обґрунтованість судового рішення, генеральний план

15. Жура проти України (*Zhura v. Ukraine*) від 12.10.2023, заява № 66191/10

В основному рішенні по справі ЄСПЛ встановив порушення ст. 1 Протоколу № 1 до Конвенції у зв'язку з тим, що заявниця була змушена нести

індивідуальний та надмірний тягар за обставин, коли органи влади не змогли належним чином виконати процедуру компенсації за її

експропрійоване житло, а також з огляду на не визначення конкретних суб'єктів, відповідальних за наслідки такої ситуації.

У цьому рішенні розглядалось питання щодо суми відшкодування заявнику завданої шкоди.

Задоволено вимогу про відшкодування матеріальної шкоди за неможливість отримати компенсацію за ремонт, необхідний для забезпечення належних умов проживання в будинку, побудованому замість експропрійованого майна. Суд взяв до уваги звіт Київського науково-дослідного інституту судових експертиз Міністерства юстиції України.

Відмовлено у компенсації можливих у разі здачі в оренду будинку платежів та відшкодування упущеної вигоди, оскільки вони не були підтверджені переконливими документами та/або були гіпотетичними.

Розмір сатисфакції: 138 000 євро матеріальної та 1 000 євро моральної шкоди, 3 000 євро відшкодування судових витрат.

Ключові слова: право на мирне володіння майном, експропріація майна в загальних інтересах, відшкодування шкоди за експропрійоване майно

16. Молоков проти України (*Molokov v. Ukraine*) від 12.10.2023, заява № 60865/16

Перший інцидент. Згідно тверджень заявника, Запорізькому слідчому ізоляторі кілька охоронців побили його кийками та ногами, оскільки він протестував проти їх грубих зауважень. Згідно з офіційними документами, у відповідь на агресивну поведінку заявника до нього було застосовано «фізичну силу та наручники». У протоколі медичної частини ізолятора за відповідну дату було вказано на наявність в заявника саден та гематом. Було порушено кримінальну справу, яке декілька разів закривали. Згідно висновку судово-медичної експертизи неможливо було встановити походження відповідних тілесних пошкоджень, оскільки на момент проведення експертизи заявник додатково отримав інші пошкодження. Наразі розслідування триває.

Другий інцидент. Через два тижні після першого інциденту заявника та 20 інших ув'язнених перевезли у автозаку до Беряднської виправної колонії № 77. Перебуваючи у автозаку, заявник та кілька ув'язнених завдали собі тілесних ушкоджень, порізавши передпліччя одноразовими лезами для гоління. Стверджувалось, що вони так вчинили на знак протесту, коли почули звуки необґрунтованого застосування сили до інших ув'язнених з одного із відсіків автозаку. Заявник зазначав, що після цього їх жорстоко побили. За словами адміністрації в'язниці, сила була застосована до новоприбулих ув'язнених після того, як вони відмовилися вийти з фургону і завдали собі тілесних ушкоджень, а деякі ушкодження

вони могли отримати випадково, оскільки залита кров'ю ув'язнених підлога фургону була слизькою. Порушене кримінальне провадження закривали декілька разів, наразі розслідування триває.

Визнано порушення ст. 3 Конвенції в матеріальному аспекті у зв'язку з тим, що держава не довела належним чином, що застосування сили проти заявника у двох випадках було законним та абсолютно необхідним, а тілесні ушкодження були спричинені іншим чином, ніж внаслідок жорстокого поводження. Зокрема, обставини першого випадку не були з'ясовані, невідомі підстави для застосування сили до заявника (якщо такі взагалі були). В другому випадку поведінка в'язнів (використання леза для порізів своїх рук) становила серйозні ризики для фізичної недоторканності ув'язнених та охоронців, безпеки і порядку у в'язниці в цілому. Відповідно, за таких обставин застосування сили було необхідним. При цьому ні обсяг, ні пропорційність застосованої до заявника сили не були належним чином досліджені. Судово-медичний експерт встановив, що заявник зазнав «щонайменше дванадцять травматичних ударів тупими предметами», однак не надав жодної відповіді на питання, яким чином це сталося. Версія заявника про походження його тілесних ушкоджень була визнана такою ж правдоподібною, як і версія охорони установи виконання покарань.

Визнано порушення ст. 3 Конвенції в процесуальному аспекті у зв'язку з тим, що розслідування вказаних подій не було ефективним. По-перше, низка важливих слідчих дій була проведена зі значним запізненням (наприклад, судово-медичні експертизи через 8-9 міс. після подій). По-друге, розслідування неодноразово припинялось і відновлювалось, а рішення про його припинення були визнані передчасними і незаконними. По-третє,

малоймовірним, на думку Суду, було те, що нове коло розслідування принесе результати не лише через війну в Україні, але й з огляду на те, що з моменту подій минуло більше 7-ми років.

Розмір сатисфакції: 4 000 євро відшкодування моральної шкоди.

Ключові слова: жорстоке поводження, ефективне розслідування

17. Копчінський проти України (Korchinskiy v. Ukraine) від 12.10.2023, заява № 65647/12

Рішенням кваліфікаційно-дисциплінарної комісії Севастопольської міської колегії адвокатів на заявника було накладено дисциплінарне стягнення у зв'язку, як стверджувалося, не надання належного захисту особі З. Пізніше Вища кваліфікаційно-дисциплінарна комісія адвокатури України вирішила анулювати його свідоцтво про право на заняття адвокатською діяльністю.

Заявник оскаржив вказані рішення до судів, однак справи не були розглянуті по суті.

Визнано порушення п. 1 ст. 6 Конвенції у зв'язку з відмовою від правосуддя, яка порушила суть права заявника на доступ до суду. Зокрема, як цивільні, так і адміністративні суди відмовилися розглядати позов заявника щодо рішення Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури України про анулювання свідоцтва

по суті. Вищий адміністративний суд України вирішив, що справа мала розглядатися у порядку цивільного судочинства. Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ погодився з висновками суду нижчої інстанції про те, що позов мав розглядатися в порядку адміністративного судочинства. На думку Суду, така ситуація становить відмову у правосудді, що порушує саму суть права заявника на доступ до суду, гарантованого пунктом 1 статті 6 Конвенції.

Розмір сатисфакції: 3 600 євро відшкодування моральної шкоди, 1 225 євро відшкодування судових витрат.

Ключові слова: доступ до суду, відмова від правосуддя

18. ТОВ «Будвест» проти України (Budvest, TOV v. Ukraine) від 19.10.2023, заява № 59487/21

Визнано порушення п. 1 ст. 6 Конвенції у зв'язку з неповідомленням заявника про подання скарги до Верховного Суду в його справі іншою стороною.

Розмір сатисфакції: 500 євро відшкодування моральної шкоди та судових витрат.

Ключові слова: неповідомлення про касаційну скаргу іншої сторони у справі

19. Козак та інші проти України (Kozak and others v. Ukraine) від 19.10.2023, заяви №№ 38260/21, 42555/21, 44220/21, 44263/21, 44982/21

Скарги заявників стосувались неналежних умов тримання під вартою (переповненість камер, відсутність свіжого повітря, відсутність

або неналежна якість постільної білизни, відсутність або обмежений доступ до душу, неналежна якість питної води та їжі, відсутність

приватності під час користування туалетом, цвіль, гризуни та комахи в камері тощо), зокрема, у Криворізькій установі виконання покарань № 3, Криворізькому слідчому ізоляторі, Київському слідчому ізоляторі, Запорізькому слідчому ізоляторі, а також інших порушень за Конвенцією (період перебування в установах від 1,9 р. до 5,5 р.).

Визнано порушення ст. 3 Конвенції у зв'язку з неналежними умовами тримання під вартою та **ст. 13 Конвенції** з огляду на відсутність у національному законодавстві ефективного засобу юридичного захисту відносно відповідних скарг (за заявами всіх заявників).

Визнано порушення п. 3 ст. 5 Конвенції за заявами всіх заявників у зв'язку надмірною тривалістю тримання під вартою під час досудового розслідування (по справі першого заявника – 1 р. 9 міс. та 3 дн. в слідчому ізоляторі, 1 р. 2 міс. під домашнім арештом; другого – 2 р. 6 міс. та 19 дн.; третього – 5 р. та 5 міс.; четвертого – 5 р. та 5 міс.; п'ятого – 4 р. 7 дн. в установі та 2 міс. 11 дн. під домашнім арештом), а також з огляду на використання стандартних формулювань в обґрунтуваннях рішень про тримання під вартою, відсутність розгляду можливості застосування інших запобіжних заходів, відсутність аналізу індивідуальної ситуації заявників та ін.

Визнано порушення п. 5 ст. 5 Конвенції у зв'язку відсутністю відшкодування за порушення п. 3 ст. 5 Конвенції за заявами третього та четвертого заявників.

Визнано порушення п. 1 ст. 6 Конвенції у зв'язку з надмірною тривалістю кримінального провадження (по справі першого заявника – більше ніж 5 р. 5 міс., перша інстанція; третього – 5 р. 5 міс., дві інстанції; четвертого – 5 р. 5 міс., дві інстанції; п'ятого – більш ніж 5 р. 10 міс., дві інстанції).

Визнано порушення ст. 13 Конвенції з огляду на відсутність у національному законодавстві ефективного засобу юридичного захисту відносно скарг на надмірну тривалість кримінального провадження за заявами третього-п'ятого заявників.

Інші скарги було відхилено.

Розмір сатисфакції: 5 900 євро, 8 700 євро, 9 800 євро, 9 800 євро, 9 300 євро відшкодування моральної шкоди першому-п'ятому заявникам відповідно, по 250 євро відшкодування судових витрат кожному.

Ключові слова: умови тримання, тривалість тримання під вартою, тривалість кримінального провадження, розумний строк

20. Ушаков та інші проти України (*Ushakov and others v. Ukraine*) від 19.10.2023, заяви №№ 47954/16, 64534/16, 67076/16, 16215/22

Визнано порушення п. 1 ст. 5 Конвенції у зв'язку з незаконним триманням під вартою (відсутність судового рішення про тримання під вартою, відсутність законних підстав для арешту без попередньої ухвали суду, необґрунтоване рішення суду про затримання, незадокументоване позбавлення свободи або затримка у складанні протоколу затримання) за заявами всіх заявників.

Визнано порушення п. 3 ст. 5 Конвенції за заявою третього заявника у зв'язку надмірною тривалістю тримання під вартою під час досудового розслідування (3 р. 4 міс. та 15 дн.) та з огляду на відсутність належного обґрунтування продовження тримання під вартою, відсутність розгляду можливості застосування інших

запобіжних заходів, відсутність аналізу індивідуальної ситуації заявника. У цьому контексті визнано також **порушення п. 5 ст. 5 Конвенції** у зв'язку з відсутністю відповідного відшкодування.

Розмір сатисфакції: 2 700 євро третьому заявнику, іншим – по 1 800 євро відшкодування моральної шкоди, по 250 євро відшкодування судових витрат першому – третьому заявникам.

Ключові слова: незаконний арешт, затримання особи, обґрунтованість арешту та тримання під вартою

21. Сиротенко та інші проти України (*Syrotenko and others v. Ukraine*) від 19.10.2023, заяви №№ 12345/16, 43942/21, 46998/21, 47973/21, 51843/21, 52142/21, 53188/21, 54277/21, 55648/21, 60538/21, 1142/22, 9442/22

Визнано порушення п. 1 ст. 6 Конвенції у зв'язку з надмірною тривалістю кримінального провадження (по справі першого заявника – 7 р. 10 міс. та 15 дн., три інстанції; другого – 5 р. 11 міс. та 1 д., перша інстанція; третього – більш ніж 6 р. 6 міс. та 8 дн., три інстанції; четвертої – більш ніж 5 р. 2 міс. та 10 дн., перша інстанція; п'ятого – більш ніж 5 р. 5 міс. та 24 дн., перша інстанція; шостого – більш ніж 11 р. 11 міс. та 26 дн., три інстанції; сьомого – 12 р. 5 міс. та 27 дн., три інстанції; восьмого – 12 р. 9 міс. та 4 дн., три інстанції; дев'ятого – 9 р. 9 міс. та 26 дн., дві інстанції; десятого – більш ніж 11 р. 11 міс. та 26 дн., три інстанції; одинадцятої – 8 р. 6 міс., три інстанції; дванадцятої – 8 р. 7 міс. та 16 дн., дві інстанції), а також порушення **ст. 13 Конвенції** з огляду на відсутність у національному законодавстві ефективного засобу юридичного захисту відносно відповідних скарг.

Визнано порушення п. 3 ст. 5 Конвенції за п'ятою заявою (три заявника) у зв'язку надмірною тривалістю тримання під вартою під час досудового розслідування (більш ніж 5 р. 5 міс.).

Розмір сатисфакції: 1 600 євро, 1 800 євро, 900 євро, 1 500 євро, 3 600 євро, 3 600 євро, 4 200 євро, 3 000 євро, 3 600 євро, 1 800 євро, 2 400 євро відшкодування моральної та матеріальної шкоди першому-четвертому, шостому - дванадцятому заявникам відповідно, по п'ятій заяві (три заявника) – 250 євро відшкодування судових витрат на всіх та по 3 900 відшкодування моральної шкоди кожному.

Ключові слова: тривалість кримінального провадження, тривалість тримання під вартою, розумний строк

22. Леонтев та інші проти України (*Leontyev and others v. Ukraine*) від 19.10.2023, заяви №№ 5216/16, 51731/18, 30701/21

Визнано порушення п. 3 ст. 5 Конвенції у зв'язку надмірною тривалістю тримання під вартою під час досудового розслідування (по справі першого заявника – 1 р. 9 міс. та 14 дн., другого – 1 р. 5 міс. та 16 дн., третього – 1 р. 12 міс.). Крім того, виявлено наступні недоліки: використання припущень за відсутності доказів про ризики втечі або перешкоджання правосуддю; ненадання оцінки особистого становища заявника для зменшення ризику вчинення повторного правопорушення, змови чи втечі; не розглянуто можливість застосування інших запобіжних заходів; непроведення процесуальних дій з належною ретельністю в період тримання під вартою.

Визнано порушення п. 5 ст. 5 Конвенції у зв'язку відсутністю відшкодування за порушення п. 3 ст. 5 Конвенції за заявою першого заявника.

Визнано порушення п. 4 ст. 5 Конвенції у зв'язку з надмірною тривалістю судового перегляду тримання під вартою (апеляційну скаргу було

розглянуто через більш ніж 3 міс. з дати її подання).

Розмір сатисфакції: 1 600 євро, 1 000 євро, 900 євро відшкодування моральної шкоди першому-третьому заявникам відповідно, по 250 євро відшкодування судових витрат першому – другому заявникам.

Ключові слова: тривалість тримання під вартою, тривалість перегляду рішення про тримання під вартою, розумний строк

23. Терещенко проти України (Tereshchenko v. Ukraine) від 19.10.2023, заява № 35481/20

Дочка заявника проживала разом з її матір'ю окремо. Заявник звернувся до суду з заявою про встановлення графіку побачень з дитиною за місцем її проживання кожної суботи та неділі, включаючи прогулянки, у визначений час. В якості третьої сторони до розгляду справи долучився орган опіки та піклування. Згідно його позиції стосунки між заявником та матір'ю дитини були напруженими, а побачення заявника з донькою можуть відбуватися щосуботи та щонеділі у присутності матері. Матір дитини погодилась із запропонованим графіком. Додатково, вона надала висновок психолога, згідно якого дитина була прив'язана до неї, однак мала «напружені, емоційно травматичні та недовірливі стосунки» із заявником і зазнавала «психологічного тиску» з його боку.

Рішенням суду першої інстанції було встановлено, що побачення з дитиною можуть відбуватись в перші та треті суботи та неділю місяця (тобто чотири дні на місяць, тобто вдвічі менше ніж він просив).

Заявник оскаржив присуджену кількість щомісячних побачень з донькою, однак суди відхили його позовні вимоги.

Визнано порушення ст. 8 Конвенції у зв'язку з тим, що процес прийняття рішення не відповідав вимогам, встановленим цією статтею. Національні суди не навели відповідних і достатніх підстав для обґрунтування встановлення обмежень на частоту зустрічей заявника з дочкою, а саме:

1) Суди обмежили побачення заявника з дочкою чотирма днями на місяць, не надавши жодних конкретних причин або вказівок щодо найкращих інтересів дитини. Зокрема, хоча апеляційний суд

вказав, що в найкращих інтересах дитини зустрічі заявника із донькою мали проходити у присутності її матері, він не пояснив, яким чином це вказує на необхідність зменшення частоти зустрічей. У рішеннях суду першої інстанції та Верховного Суду взагалі не містилось жодної оцінки того, як зменшення частоти зустрічей може відповідати найкращим інтересам дитини. До того ж, суди не вказали на підстави, передбачені ст. 19 Сімейного кодексу України, які б дозволили їм відступити від висновку органу опіки та піклування.

2) Вбачається, що суди значною мірою поклалися на висновок психолога, наданий матір'ю дитини. Однак, вони не дослідили фактичне підґрунтя такого висновку, а сам документ не містив посилань на будь-які конкретні інциденти неналежної поведінки заявника. Надані до ЄСПЛ матеріали не містили жодних ознак того, що заявник коли-небудь жорстоко поведився з дитиною або травмував її, або що особиста зустріч з ним становила ризик для благополуччя або безпеки дитини. З огляду на обставини справи не можна було виключати, що ставлення дитини до заявника було пов'язане з напруженням у його стосунках із матір'ю. На думку Суду, висновок психолога як такий не свідчив про необхідність зменшення кількості зустрічей, про яку просив заявник і рекомендував орган опіки та піклування, з чим погодилася мати дитини.

Розмір сатисфакції: 2 900 євро відшкодування моральної шкоди, 250 євро відшкодування судових витрат.

Ключові слова: відносини батьків з дітьми, встановлення графіку зустрічей батьків з дітьми

24. Самсін проти України (Samsin v. Ukraine) від 19.10.2023, заява № 38977/19

В основному рішенні по справі ЄСПЛ встановив порушення ст. 8 Конвенції у зв'язку зі звільненням заявника з посади судді Верховного Суду України та заходів, застосованих до нього відповідно до Закону України «Про очищення влади», та присудив суму відшкодування моральної шкоди.

Після прийняття рішення ЄСПЛ національними органами заявника було поновлено на посаді судді, після чого він подав у відставку.

У цьому рішенні Суд розглянув вимогу заявника щодо суми відшкодування матеріальної шкоди (згідно первісної вимоги сума відшкодування розраховувалась з огляду розміру виплат

судді у відставці, в новій – з огляду на розмір заробітної плати працюючого судді).

ЄСПЛ відмовив у задоволенні вимоги заявника про присудження матеріальної шкоди, оскільки заявник сформулював нову вимогу на підставі фактів, які мали місце після винесення основного рішення і не пов'язані, на відміну від його первісної

вимоги, з підставами, на яких було встановлено порушення у його справі. При цьому, заявник не висував таку нову вимогу в національному суді або шляхом подання заяви до ЄСПЛ.

Ключові слова: звільнення судді, відшкодування матеріальної шкоди

25. Погребний та інші проти України (*Pogrebnyy and others v. Ukraine*) від 19.10.2023, заява № 42419/04

Заявник був єдиним засновником трьох неприбуткових благодійних організацій (інші три заявники по справі). Американська організація «Каунтерпарт» доставила одяг та постільну білизну благодійним організаціям як гуманітарну допомогу, яка мала бути розподілена під контролем цієї американської організації та Кабінету Міністрів України.

У 1999 році за заявою американської організації міліцією було відкрито провадження щодо крадіжки заявником гуманітарної допомоги, а також провадження за фактом крадіжки грошей з банківських рахунків благодійних організацій, засновником яких він був. Пізніше провадження щодо крадіжки гуманітарної допомоги відносно заявника було закрито та присуджено йому компенсацію за незаконне кримінальне переслідування. Серед іншого, заявник порушив декілька справ щодо неповернення міліцією особистих речей та документів (закордонний паспорт, диплом, водійські права та ін.), а також фінансових документів благодійних організацій.

В заяві до ЄСПЛ він стверджував, що йому не були повернуті всі речі та документи.

Відхилено скарги щодо неповернення фінансових документів однієї з благодійних організацій. Уряд стверджував, що відповідні документи були повернуті заявнику у 2005 році. Заявник наполягав, що отримав лише частину документів. При цьому, він не зазначив, яких самих документів не вистачало та в чому полягала їх важливість.

Визнано порушення ст. 8 Конвенції у зв'язку з тривалим вилученням у заявника водійського посвідчення (документу необхідного для повсякденного життя). Уряд не стверджував, що зберігання особистих документів заявника після

закриття кримінального провадження відносно нього мало законну підставу або переслідувало легітимну мету. (Щодо закордонного Уряд стверджував, що згідно даних національних органів такий документ не видався заявнику).

Відхилено низку скарг першого заявника за стверджуваними порушеннями низки інших статей Конвенції (тривалість кримінального провадження, побиття під час затримання, обмеження свободи пересування за підпискою про невиїзд, вилучення гуманітарного майна в кримінальних провадженнях, відсутність можливості голосувати на виборах, невиконання рішень суду та ін.), оскільки вони не містили жодних ознак порушень прав і свобод.

Відхилено скарги благодійних організацій щодо конфіскації благодійної допомоги за ст. 1 Протоколу № 1 до Конвенції, оскільки вони не містили жодних ознак порушень прав і свобод.

Розмір сатисфакції: 1 200 євро відшкодування моральної шкоди та 100 євро відшкодування судових витрат першому заявнику.

Ключові слова: приватне життя, вилучення документів, що посвідчують особу

26. Ланг проти України (*Lang v. Ukraine*) від 16.11.2023, заява № 49134/20

Заявник є колишнім військовослужбовцем армії США. Він кілька разів приїжджав в Україну в період з 2015 по 2019 рік і служив в українських збройних формуваннях, які воювали на сході країни.

У 2019 році США звернулися до України із запитом (та розширеним запитом) про екстрадицію заявника відповідно до Конвенції ООН проти транснаціональної організованої злочинності. Заявнику було пред'явлено звинувачення у скоєнні федеральних злочинів з відповідними ймовірними покараннями (в т.ч. вбивства з метою заволодіння коштами). США запевнили органи влади України про не застосування до заявника смертної кари. Заявник оскаржив рішення про екстрадицію, однак суд відхилив його вимоги.

Заявник скаржився, що його екстрадиція порушить ст. 3 Конвенції, оскільки в разі визнання його винним за висунутими проти нього звинуваченнями, він може отримати довічне ув'язнення без права на пом'якшення покарання.

ЄСПЛ визнав, що **порушення ст. 3 Конвенції** у разі екстрадиції заявника до США **не буде**.

По-перше, були відсутні підстави для сумнівів щодо надійності запевнень США про не застосування відносно заявника смертної кари. По-друге, заявник, незважаючи на наявність захисника, не надав жодних доказів ані органам влади та судам України, ані Суду, для встановлення рівня ймовірності його засудження до довічного ув'язнення в США. Той факт, що деякі з висунутих проти нього обвинувачень могли передбачати довічне ув'язнення, є лише початковим елементом і сам по собі не може призвести до будь-якого висновку. Заявник не надав докази засудження інших осіб за такі ж злочини до довічного позбавлення волі. До того ж на вирок могли вплинути певні досудові фактори, зокрема, згода співпрацювати з Урядом США, а також процесуальні права надавати докази щодо пом'якшуючих обставин та оскарження вироку. Заявник не надав жодних пояснень щодо цих питань. Таким чином, заявник не довів, що його екстрадиція до США могла піддати його реальному ризику поведження, яке досягне визначеного ст. 3 Конвенції порогу.

Ключові слова: екстрадиція

27. Булкач та інші проти України (*Bulkach and others v. Ukraine*) від 16.11.2023, заяви №№ 68847/14, 6800/15, 51182/21, 51186/21, 51190/21, 57901/21, 58513/21, 60093/21, 61762/21

Скарги заявників стосувались неналежних умов тримання під вартою (переповненість, відсутність свіжого повітря, відсутність або обмежений доступ до душу, погана якість питної води та їжі, відсутність приватності під час користування туалетом, спільне перебування в одній камері з ув'язненими, які страждають на інфекційні хвороби, цвіль, гризуни та комахи в камері тощо), зокрема, у Дніпровській установі виконання покарань № 4, Полтавській установі виконання покарань № 23, Одеському слідчому ізоляторі, Київському слідчому ізоляторі, Запорізькому слідчому ізоляторі, Черкаському слідчому ізоляторі, а також інших порушень за Конвенцією.

Визнано порушення ст. 3 Конвенції у зв'язку з неналежними умовами тримання під вартою та **ст. 13 Конвенції** з огляду на відсутність у

національному законодавстві ефективного засобу юридичного захисту відносно відповідних скарг (за заявами всіх заявників).

За заявою другого заявника:

1) порушення п. 3 ст. 5 Конвенції у зв'язку надмірною тривалістю тримання під вартою під час досудового розслідування (1 р. 8 міс. 26 дн), відсутністю оцінки особистої ситуації заявника та альтернативних запобіжних заходів та належного обґрунтування продовження строку тримання під вартою.

2) порушення п. 1 ст. 6 Конвенції у зв'язку надмірною тривалістю кримінального провадження (більш ніж 10 р., перша інстанція) та ст. 13 з огляду на відсутність у національному законодавстві ефективного засобу юридичного захисту відносно відповідних скарг.

Інші скарги відхилено.

Розмір сатисфакції: 3 100 євро, 5 500 євро, 7 400 євро, 7 500 євро, 6 800 євро, 6 500 євро, 7 500 євро, 4 100 євро, 7 500 євро *відшкодування моральної шкоди та судових витрат* першому – дев'ятому заявникам відповідно.

28. Фігурка проти України (*Figurka v. Ukraine*) від від 16.11.2023, заява № 28232/22

Поліція склала протокол про адміністративне правопорушення відносно заявника за ч. 1 ст. 130 Кодексу України про адміністративні правопорушення, а саме: керування транспортним засобом в стані з ознаками сп'яніння та відмова від проходження огляду на стан сп'яніння, запропонованого працівником поліції. Суд визнав заявника винним, призначив йому покарання у вигляді штрафу та позбавив права керування транспортним засобом на один рік.

Заявник скаржився, що суд не був безстороннім у зв'язку з відсутністю у провадженні сторони обвинувачення.

Порушення п. 1 ст. 6 Конвенції щодо стверджуваної відсутності безсторонності суду встановлено **не було** з огляду на такі обставини:

1) Апеляційний суд мав повноваження розглядати як питання права, так і питання факту, та припинити провадження щодо заявника або залишити рішення суду першої інстанції без змін. Фактично, апеляційний суд повторно розглянув справу, зокрема, докази у справі, у повному обсязі та залишив рішення суду першої інстанції без змін.

2) Не було жодних підстав вважати, що існували сумніви щодо безсторонності апеляційного суду за суб'єктивним критерієм, наприклад, відносно проявів ворожості, особистої поведінки або використання мови, які б вказували на упереджене ставлення до справи.

3) Що стосується об'єктивного критерію, відсутність сторони обвинувачення у провадженні дійсно може викликати питання в цьому контексті і спричинити труднощі у здійсненні прав обвинуваченого. Однак, в цій справі були відсутні відомості, які могли б викликати обґрунтовані сумніви в об'єктивності та неупередженості суду або іншим чином вплинути на справедливість провадження. Зокрема, були відсутні ознаки,

Ключові слова: умови тримання, тривалість тримання під вартою, тривалість кримінального провадження, розумний строк

що суд: (i) вживав заходів, які можна було б витлумачити як прийняття на себе ролі сторони обвинувачення, таких як, наприклад, зміна сукупності доказів на шкоду заявнику, долучення нових доказів з власної ініціативи або вилучення певних доказів, поданих стороною обвинувачення; (ii) змінив обвинувачення, викладені у протоколі про адміністративне правопорушення або поведився з доказами таким чином, що можна було б припустити, що тягар доказування був перекладений на заявника.

4) Фізична відсутність прокурора під час слухання в апеляційному суді не вплинула на можливість органів прокуратури відповідно до національного законодавства долучитися до справи, за необхідності, та подати письмові клопотання.

5) Заявник був представлений адвокатом за власним вибором. Між складанням протоколу та розглядом справи судом минуло 4 місяці. Таким чином, заявник мав повну можливість підготувати свій захист і був поінформований про характер та причини звинувачення, викладені в протоколі.

6) Йшлося про порушення правил дорожнього руху, що не каралося позбавленням волі (категорія правопорушень, до яких не застосовуються з усією суворістю кримінально-правові гарантії ст. 6 Конвенції).

Загалом, заявник не довів, що існували об'єктивно обґрунтовані сумніви щодо безсторонності суду.

Ключові слова: адміністративне правопорушення, відсутність прокурора, безсторонність суду

29. Тітарчук проти України (*Titarchuk v. Ukraine*) від 16.11.2023, заяви №№ 61073/21, 8903/22

Скарги стосувались неналежних умов тримання під вартою (переповненість, відсутність свіжого повітря, пасивне куріння, відсутність приватності під час користування туалетом, відсутність належних засобів гігієни, відсутність або обмежений доступ до душу) у Київському слідчому ізоляторі (період перебування в установі 3 р. 10 міс. 17 дн.).

Визнано порушення ст. 3 Конвенції у зв'язку з неналежними умовами тримання під вартою та

ст. 13 Конвенції з огляду на відсутність у національному законодавстві ефективного засобу юридичного захисту відносно відповідних скарг.

Розмір сатисфакції: 7 500 євро *відшкодування моральної шкоди та судових витрат* дружині заявника (заявник помер, перебуваючи в ізоляторі).

Ключові слова: умови тримання під вартою

30. Малахов та Крайнюченко проти України (*Malakhov and Kraynyuchenko v. Ukraine*) від 16.11.2023, заяви №№ 23595/21, 37224/21, 1672/23

Скарги заявників стосувались неналежних умов тримання під вартою (переповненість, відсутність свіжого повітря, відсутність або недостатнє природне та електричне освітлення, відсутність або погана якість постільної білизни, відсутність туалетного приладдя, погана якість їжі, відсутність або недостатня кількість їжі, відсутність або обмежений доступ до душу, відсутність або неналежні гігієнічні засоби тощо) у Дніпровській установі виконання покарань № 4, Івано-Франківській установі виконання покарань № 12, а також інших порушень за Конвенцією.

Визнано порушення ст. 3 Конвенції у зв'язку з неналежними умовами тримання під вартою та **ст. 13 Конвенції** з огляду на відсутність у національному законодавстві ефективного засобу юридичного захисту відносно відповідних скарг (за заявами всіх заявників).

Визнано порушення п. 3 ст. 5 Конвенції у зв'язку надмірною тривалістю тримання під вартою під час досудового розслідування (4 р. 8 міс. та 29 дн.,

2 р. 8 міс. 1 д.) та з огляду на рішення судів про тримання під вартою відносно декількох осіб, використання припущень за відсутності доказів про ризики втечі або перешкоджання правосуддю, відсутність оцінки особистої ситуації заявників в контексті зниження ризиків повторного вчинення злочину, змови або втечі, здійснення провадження без належної ретельності. У цьому контексті визнано також **порушення п. 5 ст. 5 Конвенції** у зв'язку з відсутністю відповідного відшкодування за заявою першого заявника.

Інші скарги відхилено.

Розмір сатисфакції: 9 750 євро та 8 900 євро *відшкодування моральної шкоди* першому та другому заявнику відповідно, по 250 євро *відшкодування судових витрат* кожному.

Ключові слова: умови тримання, тривалість тримання під вартою, обґрунтованість рішень про тримання під вартою

31. Олійник та інші проти України (*Oliynyk and others v. Ukraine*) від 16.11.2023, заяви №№ 18431/21, 61319/21, 25951/22, 26115/22, 38658/22, 45377/22, 57758/22

Скарги заявників стосувались неналежних умов тримання під вартою (переповненість, відсутність свіжого повітря, пасивне куріння, відсутність приватності під час користування туалетом, відсутність належних засобів гігієни, відсутність або обмежений доступ до душу, низька якість

питної води, пліснява, гризуни, комахи в камері, низька якість продуктів харчування, відсутність або низька якість постільної білизни, тодо), зокрема, у Дніпровській установі виконання покарань № 4 та Київському слідчому ізоляторі.

Визнано порушення ст. 3 Конвенції у зв'язку з неналежними умовами тримання під вартою та **ст. 13 Конвенції** з огляду на відсутність у національному законодавстві ефективного засобу юридичного захисту відносно відповідних скарг.

Розмір сатисфакції: 7 300 євро першому, 7 400 євро другому та по 7 500 євро третьому-сьомому заявникам *відшкодування моральної шкоди та судових витрат*.

Ключові слова: умови тримання під вартою

32. Падалка та інші проти України (*Padalka and others v. Ukraine*) від 16.11.2023, заяви №№ 45465/16, 48350/16, 69526/16, 786/22, 19629/22

Заявники скаржились на надмірну тривалість цивільних проваджень (по справі першого заявника – 6 р. та 6 дн., три інстанції; другого – 8 р. 4 міс. та 3 дн., три інстанції; третього – 8 р. 8 міс. та 18 дн., три інстанції; четвертої – 4 р. 9 міс. та 18 дн., дві інстанції; п'ятої – 8 р. та 28 дн., три інстанції).

Визнано порушення п. 1 ст. 6 Конвенції у зв'язку з надмірною тривалістю цивільних проваджень та **порушення ст. 13 Конвенції** з огляду на

відсутність у національному законодавстві ефективного засобу юридичного захисту відносно відповідних скарг.

Інші скарги відхилено.

Розмір сатисфакції: 500 євро першому та по 1 200 євро другому-п'ятому заявникам *відшкодування моральної шкоди*.

Ключові слова: тривалість цивільного провадження, розумний строк

33. Яковін та інші проти України (*Yakovin and others v. Ukraine*) від 16.11.2023, заяви №№ 23361/14, 25886/16, 54788/16, 63896/17, 2487/18, 7291/18, 38538/18

Перший заявник під час бійки з іншою особою К. отримав тілесні ушкодження середньої тяжкості у 2012 році. Після кількох відмов у відкритті поліція відкрила кримінальне провадження. Справу декілька разів закривали, а на відповідального слідчого були накладені дисциплінарні стягнення.

Ключові моменти справи: невжиття необхідних заходів для ретельного розслідування справи, необґрунтовані рішення про закриття або припинення справи, в цілому надмірна тривалість розслідування та судового розгляду, неодноразова безпідставна відмова в порушенні кримінальної справи/в реєстрації заяви в Єдиному реєстрі досудових розслідувань, неодноразове направлення справи на дорозслідування, недоліки розслідування, визнані безпосередньо національними органами.

Другий заявник був збитий з ніг на вулиці та побитий групою осіб, які вимагали ключі від його квартири та адресу (2014 році). Було відкрито кримінальне провадження за фактом хуліганства та нанесення легких тілесних ушкоджень. Суд задовольнив вимогу заявника перекваліфікувати справу, а саме за фактом нанесення

тяжких тілесних ушкоджень та хуліганства. Слідчий ухвалу суду не виконав, у зв'язку з чим відносно нього було відкрито кримінальне провадження. Крім того, недоліки розслідування були встановлені згідно висновку службового розслідування, на слідчих було накладено дисциплінарні стягнення через їхню бездіяльність. Провадження триває.

Ключові моменти справи: невжиття необхідних заходів для ретельного розслідування справи, необґрунтовані та тривалі періоди бездіяльності, в цілому надмірна тривалість розслідування та судового розгляду, недоліки розслідування, визнані безпосередньо національними органами.

Третя заявниця та її сусідка під час бійки нанесли одна одній тілесні ушкодження у 2016 році. Висновки судово-медичних експертиз, проведених в межах об'єднаного за двома заявами кримінального провадження, були суперечливими. Слідчі органи неодноразово приймали рішення про закриття провадження відносно сусідки заявниці, які були скасовані судами (рішення слідчого ґрунтувались на суперечливих висновках, слідчий не виконав всіх необхідних заходів).

Ключові моменти справи: необґрунтовані рішення про закриття або зупинення справи, невжиття необхідних заходів для ретельного розслідування справи, недоліки розслідування, визнані безпосередньо національними органами.

Четвертого заявника у віці 12 років побила приватна особа, внаслідок чого він отримав тілесні ушкодження середньої тяжкості (2012 рік). Слідчий неодноразово закривав справу за відсутністю складу злочину, однак суди та прокурор скасовували його рішення (не були допитані всі свідки, не були повністю встановлені обставини події, не була завершена судово-медична експертиза).

Ключові моменти справи: невжиття необхідних заходів для ретельного розслідування справи, необґрунтовані рішення про закриття або зупинення справи, недоліки розслідування, визнані безпосередньо національними органами.

П'ятому заявнику, як стверджувалось, особою М. було завдано ножових поранень у живіт (2014 рік). Було відкрито провадження, в межах якого було складено протокол огляду місця події, проведено судово-медичну експертизу, допитано потерпілого та свідків, слідчий експеримент, а також додаткові допити після надання інструкцій прокуратурою. Врешті решт пана М. було визнано винним у вчиненні злочину, однак звільнено у зв'язку зі спливом строку давності.

Ключові моменти справи: невжиття необхідних заходів для ретельного розслідування справи, необґрунтовані та тривалі періоди бездіяльності, недоліки розслідування, визнані безпосередньо національними органами.

Шостий заявник став жертвою нападу та пограбування в м. Києві (2014 рік). Його було госпіталізовано та прооперовано. Поліція відкрила кримінальне провадження за підозрою у розбої, під час якого було оглянуте місце злочину, досліджено відеозаписи, допитано заявника та інших потерпілих і свідків, проведено судово-портретні та фототехнічні експертизи, отримано доступ до телефонних розмов підозрюваних, а також проведено візуальне спостереження за одним із них. Однак судово-медичну експертизу тілесних ушкоджень не було проведено. Підозрюваних було оголошено у розшук, справу призупинено.

Ключові моменти справи: невжиття необхідних заходів для ретельного розслідування справи, необґрунтовані тривалі періоди бездіяльності, недоліки розслідування, визнані безпосередньо національними органами.

Сьомий заявник став жертвою нападу та пограбування після виходу з ресторану біля під'їзду будинку, де він проживав. Також він отримав тілесні ушкодження. В ході кримінального провадження слідчий дослідив відеозапис камер спостереження з ресторану. При цьому, на відеозаписі була відсутня частина (близько 40 хв.), саме протягом часу перебування заявника у закладі. У зв'язку з цим заявник звернувся до слідчого з вимогою про витребування повного відеозапису. Пізніше прокуратурою було визнано, що розслідування проводилось не ретельно (допитано лише заявника та частину свідків, не досліджено питання потенційних місць продажу викрадених золотих прикрас та ін.). Заявник подавав численні скарги на дії та бездіяльність слідчих органів. Кримінальне провадження триває.

Ключові моменти справи: невжиття необхідних заходів для ретельного розслідування справи, недоліки розслідування, визнані безпосередньо національними органами.

Визнано порушення ст. 3 Конвенції у зв'язку з неефективним розслідуванням випадків жорстокого поводження, вчиненого приватними особами, або за обставин, що виключають причетність представників держави.

Розмір сатисфакції: по 3 000 євро відшкодування моральної шкоди першому-сьомому заявникам, по 250 євро відшкодування судових витрат першому, другому та п'ятому заявникам.

Ключові слова: ефективне розслідування, жорстоке поводження, вчинене приватними особами

34. Щурко та Отрушко проти України (*Shchurko and Otryshko v. Ukraine*) від 16.11.2023, заяви №№ 29857/19, 3529/21

Заявники, головним чином, скаржилися на неналежну медичну допомогу під час тримання під вартою (по справі першого заявника: туберкульоз, відсутність/затримка медикаментозної терапії – 2 р. 1 міс. та 29 дн., 1 р. 2 міс. та 27 дн.; по справі другої заявниці: інсульт, відсутність/затримка консультації спеціаліста, медичного обстеження, дієти, медикаментозної терапії – 6 та 9 дн.).

Визнано порушення ст. 3 Конвенції у зв'язку неналежною медичною допомогою під час тримання заявників під вартою.

Визнано порушення ст. 13 Конвенції за заявою другої заявниці з огляду на відсутність у національному законодавстві ефективного засобу юридичного захисту відносно скарг на неналежну медичну допомогу під час тримання під вартою.

Розмір сатисфакції: по 7 500 євро *відшкодування моральної шкоди* та по 250 євро *відшкодування судових витрат* кожному заявнику.

35. Бабкін та інші проти України (*Babkin and others v. Ukraine*) від 30.11.2023, заяви №№ 36496/21, 36503/21, 36505/21, 50949/21, 60395/21, 7317/22, 8138/22, 53696/22

Скарги заявників стосувались неналежних умов тримання під вартою (переповненість, відсутність свіжого повітря, відсутність або недостатнє природне та електричне освітлення, відсутність або погана якість постільної білизни, відсутність туалетного приладдя, погана якість їжі, відсутність або недостатня кількість їжі, відсутність або обмежений доступ до душу, відсутність або неналежні гігієнічні засоби, неналежна якість питної води, пасивне куріння, відсутність приватності під час користування туалетом тощо) у Дніпровському слідчому ізоляторі № 4, Запорізькому слідчому ізоляторі, Київському слідчому ізоляторі, а також інших порушень за Конвенцією.

Визнано порушення ст. 3 Конвенції у зв'язку з неналежними умовами тримання під вартою та **ст. 13 Конвенції** з огляду на відсутність у національному законодавстві ефективного засобу юридичного захисту відносно відповідних скарг (за заявами всіх заявників).

Визнано порушення п. 3 ст. 5 Конвенції у зв'язку надмірною тривалістю тримання під вартою під час досудового розслідування (щодо перших трьох заявників – по 4 р. 2 міс. 18 дн., четвертий – 13 р. 8 міс. 7 дн., п'ятий – 13 р. 8 міс. 2 дн., шостий – більше 5 р., восьмий – 1 р. 1 міс. 7 дн.) та з огляду на використання стандартних підстав для тримання під вартою, відсутність ретельності під час проваджень.

Визнано порушення п. 4 ст. 5 Конвенції у зв'язку з недоліками провадження щодо перегляду рішення про тримання під вартою за заявами четвертого та п'ятого заявників. Заявники скаржились, що були позбавлені можливості ініціювати перегляд законності тримання або звертатись до суду з проханням про обрання інших запобіжних заходів як альтернативу триманню під вартою, оскільки положеннями Кримінально-процесуального кодексу України 1960 року цього не було передбачено.

Визнано порушення п. 1 ст. 6 Конвенції у зв'язку з надмірною тривалістю кримінального провадження (по справі першого заявника – більше 6 р., перша інстанція; другого – більше 6 р., перша інстанція; третього – більше 6 р., перша інстанція; четвертого – більше 13 р. 10 міс., перша інстанція; п'ятого – більше 13 р. 10 міс., перша інстанція; шостого – більше 5 р., перша інстанція; восьмого – більше 2 р., перша інстанція), а також порушення **ст. 13 Конвенції** з огляду на відсутність у національному законодавстві ефективного засобу юридичного захисту відносно відповідних скарг.

Інші скарги відхилено.

Розмір сатисфакції: 9 100 євро, 8 700 євро, 8 700 євро, 9 800 євро, 9 800 євро, 9 800 євро, 7 500 євро, 9 800 євро *відшкодування моральної шкоди* першому-восьмому заявникам відповідно, по 250 євро *відшкодування судових витрат* кожному.

Ключові слова: умови тримання, тривалість тримання під вартою, обґрунтованість рішень про тримання під вартою, тривалість кримінального провадження

36. Пулнєв та Гвалія проти України (*Pulnyev and Gvaliya v. Ukraine*) від 30.11.2023, заява № 67158/13

Заявник стверджував, що у 2012 році кілька співробітників поліції підійшли до першого заявника на автозаправній станції біля автомобіля, що належав другій заявниці. Вони повалили його на землю, одягли наручники, посадили в поліцейську машину і вдарили. Спочатку його відвезли до Херсонського обласного управління поліції, де били кулаками, потім до Володимир-Волинського міськвідділку (він все ще перебував у наручниках) і назад до м. Херсона. При цьому, лікар швидкої допомоги зазначив у медичній довідці, що у нього була травма губи, синець під оком, садна на зап'ястях і вивих обох плечей. Відносно заявника було відкрито кримінальне провадження щодо торгівлі краденими речами лише через дві доби з моменту затримання та винесено постанову про затримання на 72 години. Пізніше його було звільнено та закрито кримінальну справу.

Розслідування за вказаними фактами неодноразово припинялось та поновлювалось, врешті решт скарги заявника було визнано необґрунтованими. Поліцейські заперечували твердження заявника та заявили, що він сам з невідомих причин прибув до відділків.

Визнано порушення ст. 3 Конвенції в процесуальному аспекті, оскільки:

1) Під час розслідування не здійснювались належні заходи. Наприклад, не було проведено судово-медичної експертизи тілесних ушкоджень на тілі заявника.

2) Прокурори не встановили походження тілесних ушкоджень першого заявника, а також не надали пояснень відносно показань М., нейтрального свідка, який був на автозаправній станції.

3) Національні суди неодноразово скасовували постанови прокурорів про закриття провадження.

Визнано порушення ст. 3 Конвенції в матеріальному аспекті, оскільки Уряд не надав жодних пояснень щодо походження тілесних ушкоджень заявника, про які йшлося в медичній довідці.

Визнано порушення п. 1 ст. 5 Конвенції за заявою першого заявника щодо незадокументованого тримання його під вартою в Херсонському обласному управлінні поліції та його перевезення до Волинської області.

Визнано як неприйнятну скаргу другої заявниці за ст. 1 Протоколу № 1 до Конвенції щодо вилучення автомобіля та речей, які в ньому містились, у зв'язку з невичерпанням національних засобів захисту. Заявниця не зверталась до суду в адміністративному чи цивільному порядку.

Розмір сатисфакції: 15 600 євро відшкодування моральної шкоди та 500 євро відшкодування судових витрат першому заявнику.

Ключові слова: неналежне поводження, незадокументоване тримання під вартою

37. Довбишев проти України (*Dovbyshev v. Ukraine*) від 30.11.2023, заява № 68447/12

У 2003 році заявник розпочав гральний бізнес та отримав необхідні ліцензії. Річні ставки плати за ліцензії на проведення азартних ігор були передбачені Законом України «Про патентування деяких видів підприємницької діяльності». Ставки збору підвищувалися двічі, у 2003 та 2004 роках, законами про державний бюджет. Заявник

сплатив різницю. У 2006 році він закрити гральний бізнес та звернувся до суду щодо незаконності та непередбачуваності підвищення плати за ліцензію. Його вимоги були відхилені апеляційним судом, рішення якого касаційний суд залишив без змін.

Визнано порушення ст. 1 Протоколу № 1 до Конвенції у з тим, що втручання у право заявника не було законним та передбачуваним. Так, нові ставки ліцензійних зборів були введені законами про державний бюджет на 2004 і 2005 роки. Однак, частина друга ст. 7 Закону України «Про систему оподаткування» передбачала, що ставки податків не могли бути змінені законами про державний бюджет. Крім того, нові ставки були запроваджені пізніше 15 серпня попереднього року, тобто після закінчення терміну, передбаченого п. 3 ст. 27 Бюджетного кодексу України. Згідно цього положення будь-який закон, який впливав на доходи або видатки державних бюджетів, повинен бути опублікований до 15 серпня попереднього року, інакше його дія повинна була бути відкладена на один рік. Таким чином, вбачалось, що закони про державний бюджет суперечили чинному законодавству і створювали неузгодженість, надаючи національним судам можливість тлумачити відповідні суперечливі правові акти на власний розсуд. Зокрема, суди стверджували, що закони про бюджет мали вищу юридичну силу порівняно з іншими вказаними законами. У цьому зв'язку ЄСПЛ звернув увагу

на п. 4.4.1 Податкового кодексу України, яким було передбачено, що якщо національне законодавство пропонує неоднозначне або множинне тлумачення прав та обов'язків платників податків, національні органи влади зобов'язані застосовувати підхід, який є більш сприятливим для платника податків. Крім того, відповідно до висновків Державного комітету з питань регуляторної політики та підприємництва (листи від 17.01. 2004 № 250 та від 11.04.2005 № 2628) вимога державних податкових органів до підприємців сплатити додаткові збори за ліцензії у 2004 та 2005 роках суперечила чинному законодавству, а ст. 7 Закону України «Про систему оподаткування» забороняла збільшувати розмір зборів на підставі положень закону про державний бюджет.

Розмір сатисфакції: 81 689,18 євро *відшкодування матеріальної шкоди*, 750 євро *відшкодування моральної шкоди* та 422.09 євро *відшкодування судових витрат*.

Ключові слова: право на мирне володіння майном, податки, принцип юридичної визначеності

38. VAT «Сквирасільрибгосп» проти України (Skvyrasilrybgosp, VAT v. Ukraine) від 30.11.2023, заява № 27128/11

У 1999 році місцева рада надала земельні ділянки державному підприємству у постійне користування. Після приватизації у 2000 році державне підприємство припинило своє існування та було реорганізовано у компанію-заявника. Рішенням Господарського суду Київської області від 24.03.2010 було визнано право право власності компанії-заявника та право користування земельними ділянками. Через більше ніж 6 місяців заступник прокурора подав апеляційну скаргу від імені районної державної адміністрації (сторона по справі), стверджуючи про збереження за державою права користування землею. При цьому, він подав клопотання про продовження строку на подання апеляційної скарги, посилаючись на те, що про судові рішення йому стало відомо лише у жовтні 2010 року. Апеляційний суд задовольнив клопотання та скасував рішення суду першої інстанції. Касаційну скаргу компанії-заявника було відхилено.

Визнано порушення п. 1 ст. 6 Конвенції у зв'язку з відсутністю належного обґрунтування поновлення строку на апеляційне оскарження. Апеляційний суд лише підтримав аргумент заступника прокурора про те, що строк був пропущений з поважних причин (без додаткових пояснень). При цьому, суд не перевіряв, чи могли органи влади (прокуратура, районна державна адміністрація) бути поінформованими про рішення раніше.

Скарга в частині щодо стверджуваної незаконності скасування рішення суду першої інстанції була відхилена. Визнання порушення п. 1 ст. 6 Конвенції у зв'язку з необґрунтованим продовженням строку для подання апеляційної скарги не означало, що подальший розгляд по суті апеляційної скарги заступника прокурора був неповним або незаконним.

Ключові слова: право на мирне володіння майном, необґрунтоване поновлення строку на оскарження судового рішення

39. Шоломицький та інші проти України (*Sholomytskyy and others v. Ukraine*) від 30.11.2023, заяви №№ 12260/15, 60551/17, 3999/19

Визнано порушення п. 1 ст. 5 Конвенції у зв'язку з незаконним триманням під вартою (відсутність законних підстав для арешту без попередньої ухвали суду, незадокументоване позбавлення свободи або затримка у складанні протоколу затримання) за заявами всіх заявників.

Визнано порушення п. 4 ст. 5 Конвенції за заявою другого заявника у зв'язку надмірною тривалістю перегляду рішення про тримання під вартою (через 2 міс. після подання відповідних клопотань).

Інші скарги відхилено.

Розмір сатисфакції: 1 800 євро та 2 600 євро першому та другому заявникам відповідно *відшкодування моральної шкоди*, а також по 250 євро *відшкодування судових витрат*.

Ключові слова: незаконний арешт, затримання особи, перегляд рішення про тримання під вартою

40. Черемський проти України (*Cheremsky v. Ukraine*) від 07.12.2023, заява № 20981/13

У 2012 році заявник повідомив поліцію м. Харкова про намір провести мирне зібрання під гаслом «Україна за чесні вибори» у парку ім. Т. Г. Шевченка в центрі міста. Виконавчий комітет ради вирішив, що зібрання не може бути дозволено та звернувся до місцевого суду з проханням заборонити його проведення. Окружний адміністративний суд задовольнив позов і заборонив проведення зібрання. Згідно рішення суду процедура розгляду місцевими органами влади повідомлення про зібрання, яка регулювалась Тимчасовим положенням про порядок організації і проведення зборів, мітингів, вуличних походів і демонстрацій у місті Харкові, була дотримана. Апеляційний суд підтримав рішення суду першої інстанції, а касаційний суд відхилив скаргу заявника.

Визнано порушення ст. 11 Конвенції у зв'язку з тим, що обмеження права заявника на мирне зібрання не ґрунтувалося на правових положеннях, які відповідали вимогам Конвенції щодо якості закону:

1) Суд детально розглянув наявну правову базу щодо процедури проведення мирних демонстрацій у справі «Веренцов проти України». У вказаній справі було встановлено, що Верховна Рада України не ухвалювала жодного закону для врегулювання порядку проведення мирних демонстрацій, в той час як ст. 39 і ст. 92 Конституції України чітко вимагають, щоб такий порядок був встановлений законом, тобто актом Верховної Ради України. Такий закон досі не ухвалено.

2) Закон України «Про органи місцевого самоврядування» дійсно делегував органам місцевого самоврядування повноваження щодо вирішення питань, пов'язаних із проведенням масових заходів та забезпеченням громадської безпеки і порядку під час таких заходів. Однак, не вбачалось, що таке делегування включало нормотворчі повноваження з питань, які потребують регулювання актом парламенту.

3) За відсутності ясності щодо критеріїв накладення обмежень на свободу зібрань місцеві органи влади та суди зробили низку припущень, які можна розглядати як такі, що практично унеможливлювали рішення про дозвіл на проведення зібрання. Наприклад, вони вимагали від заявника довести, що його зібрання не суперечило інтересам місцевого населення. Якщо здійснення прав, закріплених Конвенцією, особами, що розходяться з іншими в думках, було б поставлено в залежність від того, чи буде воно прийнято більшістю, це було б несумісним з цінностями Конвенції. Крім того, вказана вимога є непосильним завданням для будь-кого, хто бажає мирно збиратися і висловлювати свої думки, особливо коли ці думки не схвалюють ті, хто відповідає за забезпечення права на мирні зібрання.

Розмір сатисфакції: 3 000 євро *відшкодування моральної шкоди*.

Ключові слова: мирні зібрання, якість закону

41. Голобородько та інші проти України (*Goloborodko and others v. Ukraine*) від 14.12.2023, заяви №№ 17860/17, 3977/19, 4018/21, 51923/21

Перший заявник: У 2012 році внаслідок дорожньо-транспортної пригоди заявник отримав тілесні ушкодження середньої тяжкості. Він сидів у пасажирському кріслі, а його син був за кермом. Проти сина заявника було відкрито кримінальне провадження, однак відносно іншого водія Г. у відкритті справи було відмовлено. Було проведено низку слідчих дій та судово-медичних експертиз. Справу неодноразово повертали на дорозслідування, в тому числі у зв'язку із суперечливими висновками експертів, а також необхідності вивчення ролі іншого водія Г. Врешті решт, сина заявника було виправдано. Нову справу було закрито зв'язку із закінченням строків давності досудового розслідування. Заявнику не було надано статусу потерпілого, також його не поінформували про закриття провадження.

Недоліки розслідування: непроведення перевірки різних версій подій; неодноразові повернення справи на додаткове розслідування у зв'язку з недостатністю заходів, вжитих слідством; незвично велика кількість повторних судових експертиз.

Друга заявниця: У 2011 році син заявниці С. отримав тілесні ушкодження під час бійки в барі. Пізніше того ж дня С. помер у квартирі батьків. Було порушено кримінальну справу за фактом хуліганства, вчиненого групою осіб під час бійки. При цьому, у відкритті провадження щодо смерті С. було неодноразово відмовлено. В 2013 році справу було відкрито, а лише в 2017 році заявниця отримала статус потерпілої за рішенням суду. Провадження кілька разів припинялося, а потім знову поновлювалось через недоліки в розслідуванні, зокрема, невиконання всіх слідчих дій, призначених прокурором. Провадження триває.

Недоліки розслідування: постанови про відмову у відкритті провадження, винесені без належного дослідження обставин справи; невжиття всіх належних заходів на попередньому етапі розслідування; відсутність реальних спроб слідчих органів провести ретельне розслідування; відсутність ретельності та оперативності, що підірвало здатність органів влади встановити обставини справи; права заявниці як потерпілої не були належним чином забезпечені.

Третя заявниця: У 2015 році Г. вдарив сина заявниці Т. в обличчя та збив його з ніг на бетонну підлогу. Г. працював охоронцем у нічному клубі, де стався інцидент. Наступного дня син заявниці помер, а Г. того ж дня виїхав на роботу за кордон. Г. було оголошено в розшук. Коли Г. у 2016 році повернувся до України, його було засуджено до трьох років позбавлення волі, однак звільнено від відбування покарання з випробуванням з іспитовим строком два роки (з огляду на щире каяття та співпрацю з органами слідства). Верховний Суд скасував рішення та повернув на розгляд апеляційного суду, оскільки не були належним чином досліджені аргументи прокурора та заявниці щодо невідповідності вироку ступеню тяжкості вчиненого злочину. Апеляційний суд закриття провадження у зв'язку із закінченням п'ятирічного строку давності притягнення до кримінальної відповідальності. Один рік відсутності Г. не був виключений з розрахунку цього строку з огляду на відсутність доказів ухилення Г. від правосуддя. Верховний Суд відхилив скаргу заявниці.

Недоліки розслідування: невжиття органами влади всіх необхідних заходів для своєчасного встановлення місцезнаходження підозрюваного.

Четверта заявниця: У травні 2018 року донька заявниці зникла безвісти, було відкрито кримінальне провадження. У серпні 2018 року було знайдено тіло та відкрито інше провадження. Лише через три місяці заявниці стало відомо, що було знайдено тіло людини. Вона звернулася до поліції і було встановлено, що тіло належало її донці. Провадження за фактом зникнення та за фактом ймовірного вбивства неодноразово припинялися та поновлювалися, в тому числі через не проведення всіх необхідних слідчих дій (серед іншого, не досліджено інформацію, надану операторами мобільного зв'язку, яка зберігається протягом 3-х років). Провадження триває.

Недоліки розслідування: невжиття всіх належних заходів на попередньому етапі розслідування; відсутність реальних спроб слідчих органів провести ретельне розслідування; відсутність ретельності та оперативності, що підірвало здатність органів влади встановити обставини справи; недоліки слідства визнані самими національними органами; прогресуюче погіршення/втрата доказів.

Визнано порушення п. 1 ст. 2 Конвенції у зв'язку з неефективним розслідуванням смертей або нещасних випадків, що загрожують життю, в яких не брали участі представники держави.

Розмір сатисфакції: 3 000 євро першому заявнику та по 6 000 євро другій-четвертій

заявницям *відшкодування моральної шкоди*, по 250 євро *відшкодування судових витрат* кожному заявнику.

Ключові слова: розслідування випадку смерті, розслідування випадку, який загрожує життю

42. Коргун проти України (*Korgun v. Ukraine*) від 14.12.2023, заява № 68907/14

Заявник був співробітником поліції. Його заарештували за підозрою у хабарництві (перебував під вартою щонайменше до винесення обвинувального вироку). На час проведення дисциплінарного розслідування, яке тривало два тижні, заявника було відсторонено від посади. Приблизно через рік його було засуджено за вчинення злочину та звільнено з правоохоронних органів на підставі обвинувального вироку. Оскільки з дня арешту до дня звільнення з посади йому не виплачували заробітну плату, заявник звернувся до суду з позовом про виплату заборгованості. Окружний адміністративний суд задовольнив позов. Суд посилався на положення дисциплінарного статуту та положення про грошове забезпечення працівників внутрішніх справ, згідно яких поліцейський, стосовно якого проводилось дисциплінарне розслідування, міг бути відсторонений від виконання службових обов'язків зі збереженням заробітної плати. Апеляційний суд задовольнив вимоги заявника лише в частині щодо виплати заробітної плати за період дисциплінарного провадження. Щодо решти відповідного періоду, то суд послався на положення Інструкції про порядок виплати грошового забезпечення особам рядового та начальницького складу органів внутрішніх справ, яке регулювало оплату праці у випадку перебування працівника міліції в розпорядженні. Згідно з Інструкцією таке перебування було можливим під час «організаційно-штатних заходів» на строк до п'ятнадцяти днів (або, за погодженням міністра, до двох місяців). Інструкція передбачала, що під час такого перебування виплачувалася заробітна плата, за винятком заробітної плати за період перебування працівника міліції під вартою.

Визнано порушення п. 1 ст. 6 Конвенції в зв'язку з відсутністю реагування судів на значимі аргументи заявника:

Апеляційний суд не прокоментував, чому він вважав положення про перебування у розпорядженні застосовними до заявника, враховуючи, що не було доведено ухвалення будь-якого рішення про перебування його у розпорядженні. Заявник вказав на проблему у наведеному апеляційним судом обґрунтуванні, але Вищий адміністративний суд України жодним чином не прокоментував цей аргумент, просто повторивши обґрунтування апеляційного суду. Також не вбачалось й опосередкованої відповіді судів на аргументи заявника. Відповідно, неможливо з'ясувати, чи суди просто знехтували розглядом цього аргументу, чи мали намір відхилити його, і, якщо таким був їхній намір, якими були підстави для такого рішення. Суди не посилалися на будь-яке інше положення національного законодавства, яке могло б бути підставою для невиплати заробітної плати заявнику за відповідний період.

Розмір сатисфакції: 2 250 євро *відшкодування моральної шкоди*.

Ключові слова: право бути заслуханим, обґрунтованість судового рішення

43. Личкатий та інші проти України (*Lychkatyy and others v. Ukraine*) від 14.12.2023, заяви №№ 46933/19, 8218/22, 12132/22

Скарги заявників стосувались неналежних умов тримання під вартою (переповненість, пасивне куріння, відсутність свіжого повітря, відсутність або недостатність денного освітлення, відсутність або погана якість постільної білизни, погана якість їжі, відсутність або недостатня кількість їжі, відсутність або обмежений доступ до душу, відсутність приватності під час користування туалетом, бруд та цвіль у камері тощо) у Дніпровській установі виконання покарань № 4, Чернігівському слідчому ізоляторі, а також інших порушень за Конвенцією.

Визнано порушення ст. 3 Конвенції у зв'язку з неналежними умовами тримання під вартою та **ст. 13 Конвенції** з огляду на відсутність у національному законодавстві ефективного засобу юридичного захисту відносно відповідних скарг (за заявами всіх заявників).

Визнано порушення п. 3 ст. 5 Конвенції у зв'язку з надмірною тривалістю тримання під вартою під час досудового розслідування (3 р. 1 міс. 20 дн.) та використанням стандартних підстав для тримання під вартою за заявою першого заявника, а також порушення п. 5 ст. 5 Конвенції з огляду на відсутність у національному законодавстві ефективного права на відшкодування за відповідні порушення.

Інші скарги відхилено.

Розмір сатисфакції: 9 800 євро, 5 200 євро, 7 500 євро *відшкодування моральної шкоди* першому-третьому заявникам відповідно, 250 євро *відшкодування судових витрат* першому заявнику.

Ключові слова: умови тримання, тривалість тримання під вартою, обґрунтованість рішень про тримання під вартою

44. Фінік та інші проти України (*Finik and others v. Ukraine*) від 14.12.2023, заяви №№ 24793/17, 24803/17, 57933/17, 72440/17, 1289/18, 23240/18, 30984/18, 5563/19, 11832/22, 47169/22

Заявники скаржились на надмірну тривалість цивільних проваджень (по справі першого заявника – більше ніж 8 р. 11 міс. та 20 дн., три інстанції; другого – 6 р. 10 дн., три інстанції; третього – 7 р. 9 міс. та 9 дн., дві інстанції; четвертого – більше 8 р. 6 міс. та 13 дн., три інстанції; п'ятого – 7 р. 8 міс. та 17 дн., три інстанції; шостого – 6 р. 1 міс. та 27 дн., дві інстанції; сьомого – 7 р. 6 міс. та 10 дн., три інстанції; восьмої – 8 р. 11 міс. та 21 дн., три інстанції; дев'ятої – 5 р. 4 міс. та 26 дн., перша інстанція; десятого – 6 р. 2 міс. та 5 дн., три інстанції).

Визнано порушення п. 1 ст. 6 Конвенції у зв'язку з надмірною тривалістю цивільних проваджень

та **порушення ст. 13 Конвенції** з огляду на відсутність у національному законодавстві ефективного засобу юридичного захисту відносно відповідних скарг.

Розмір сатисфакції: 1 800 євро, 500 євро, 2 100 євро, 1 800 євро, 1 200 євро, 1 500 євро, 1 200 євро, 1 800 євро, 1 500 євро, 500 євро *відшкодування моральної шкоди* першому-десятому заявникам відповідно.

Ключові слова: тривалість цивільного провадження, розумний строк

45. П.С. та інші проти України (*P.S. and others v. Ukraine*) від 14.12.2023, заяви №№ 16677/16, 8582/22, 17692/22, 20914/22, 34299/22, 53765/22, 7447/23

Заявники скаржились на надмірну тривалість кримінальних проваджень відносно них (по справі першого заявника – більше ніж 8 р. 27 дн., дві інстанції; другого – більше ніж 7 р. 29 дн., перша інстанція; третього – 6 р. 1 міс. та 18 дн.,

дві інстанції; четвертого – 6 р. 8 міс. та 28 дн., три інстанції; п'ятого – 12 р. 10 міс. та 3 дн., три інстанції; шостого – більше ніж 7 р. 11 міс. та 4 дн., дві інстанції; сьомої – 7 р. 3 міс., три інстанції).

Визнано порушення п. 1 ст. 6 Конвенції у зв'язку з надмірною тривалістю цивільних проваджень та **порушення ст. 13 Конвенції** з огляду на відсутність у національному законодавстві ефективного засобу юридичного захисту відносно відповідних скарг.

Розмір сатисфакції: 2 100 євро, 1 700 євро, 1 500 євро, 900 євро, 4 200 євро, 2 100 євро, 900 євро *відшкодування моральної шкоди* першому-сьомій заявникам відповідно.

Ключові слова: тривалість кримінального провадження, розумний строк

46. Казміна та інші проти України (Kazmina and others v. Ukraine) від 14.12.2023, заяви №№ 7822/12, 17153/15, 27439/16, 30402/17, 42366/17, 72492/17, 1234/18, 47138/20

Заявники скаржились на надмірну тривалість цивільних проваджень (по справі першої заявниці – більше ніж 14 р. 2 міс. та 10 дн., перша інстанція; другого – 11 р. 10 міс. та 11 дн., три інстанції; третього – 7 р. 7 міс. та 18 дн., три інстанції; четвертого – 6 р. 3 міс. та 21 дн., три інстанції; п'ятого – 7 р. 9 міс. та 4 дн., перша інстанція; шостого – 6 р. 7 міс. та 14 дн., три інстанції; сьомого – 7 р. 8 міс. та 9 дн., дві інстанції; восьмого – більш ніж 7 р. 10 міс. та 28 дн., перша інстанція).

Визнано порушення п. 1 ст. 6 Конвенції у зв'язку з надмірною тривалістю цивільних проваджень

та **порушення ст. 13 Конвенції** з огляду на відсутність у національному законодавстві ефективного засобу юридичного захисту відносно відповідних скарг.

Розмір сатисфакції: 1 500 євро, 3 600 євро, 1 200 євро, 500 євро, 3 000 євро, 900 євро, 2 100 євро, 3 000 євро *відшкодування моральної шкоди* першому-десятому заявникам відповідно.

Ключові слова: тривалість цивільного провадження, розумний строк

47. Кравченко та інші проти України (Kravchenko and others v. Ukraine) від 14.12.2023, заяви №№ 52292/16 34270/22 54055/22 10568/23

Визнано порушення п. 3 ст. 5 Конвенції у зв'язку з надмірною тривалістю тримання під вартою під час досудового розслідування (по справі першої заявниці – 4 р. 2 міс. та 14 дн.; другого – 3 р. 5 міс. та 25 дн.; третього – більше ніж 1 р. 8 міс. та 29 дн.; четвертого – більше ніж 2 р. 6 міс. та 18 дн.), непроведенням процесуальних дій з належною ретельністю в період тримання під вартою, використанням припущень за відсутності доказів про ризики втечі або перешкоджання правосуддю, наведенням судом підстав, які з часом стали неналежними, відсутністю оцінки застосування альтернативних запобіжних заходів.

Визнано порушення п. 1 ст. 6 Конвенції за заявою другого заявника у зв'язку з надмірною тривалістю кримінального провадження (3 р. 8 міс. та 5 дн., перша інстанція) та **порушення ст. 13 Конвенції** з огляду на відсутність

у національному законодавстві ефективного засобу юридичного захисту відносно відповідних порушень.

Розмір сатисфакції: 2 600 євро, 2 800 євро, 1 100 євро, 1 600 євро *відшкодування моральної шкоди* першій-четвертому заявникам відповідно, по 250 євро *відшкодування судових витрат* першому-третьому заявникам.

Ключові слова: тривалість тримання під вартою, обґрунтованість рішень про тримання під вартою, тривалість кримінального провадження

48. Яковлева проти України (Yakovlyeva v. Ukraine) від 14.12.2023, заява № 50704/15

Визнано порушення п. 1 ст. 6 Конвенції у зв'язку з неповідомлення заявниці про подання відповідачем апеляційної скарги та про розгляд справи в апеляційному суді (цивільне провадження).

Визнано порушення ст. 1 Протоколу № 1 до Конвенції у зв'язку із скасуванням судового рішення з порушенням принципу юридичної визначеності. Пенсійний орган подав апеляційну скаргу на рішення суду першої інстанції від 2011 р., винесене на користь заявниці, у 2014 році,

посилаючись як на єдину причину затримки проведення «інвентаризації» рішень про перерахунок пенсії. Апеляційний суд безпідставно продовжив строк на оскарження і скасував рішення суду першої інстанції.

Розмір сатисфакції: 650 євро *відшкодування моральної шкоди та судових витрат.*

Ключові слова: несправедливість провадження, поновлення строку апеляційного оскарження, принцип юридичної визначеності

49. Пилипчук та інші проти України (Pylipchuk and others v. Ukraine) від 14.12.2023, заяви №№ 59255/14, 57293/16, 39759/18

Перший заявник: У 2007 році, як стверджувалось, Л. вдарив заявника кулаком у голову, що спричинило закриту черепно-мозкову травму. Було відкрито кримінальне провадження за підозрою у нанесенні тяжких тілесних ушкоджень та надано заявнику статус потерпілого. Пізніше справу було перекваліфіковано на менш тяжкий злочин (нанесення тілесних ушкоджень середньої тяжкості). Справу неодноразово повертали на дорозслідування, закривали та поновлювали.

Недоліки розслідування: нежиття необхідних заходів для ретельного розслідування справи, необґрунтовані рішення про закриття або призупинення справи, безпідставні та значні періоди бездіяльності, загальна тривалість розслідування та судового розгляду, неодноразове повернення справи на додаткове розслідування, визнання недоліків розслідування безпосередньо національними судами.

Друга заявниця: У 2007 році сина заявниці побили в ресторані. Пізніше, переслідуючи на автомобілі своїх кривдників, він врізався в дерево і згодом помер. Було відкрито кримінальну справу за фактом нанесення синові заявниці тілесних ушкоджень невідновленими особами. Розслідування неодноразово зупиняли та у 2016 році остаточно закрили у зв'язку з відсутністю складу злочину та неможливістю встановлення місцезнаходження одного з ймовірних порушників.

Недоліки розслідування: нежиття необхідних заходів для ретельного розслідування справи, необґрунтовані рішення про закриття або

призупинення справи, загальна тривалість розслідування та судового розгляду, визнання недоліків розслідування безпосередньо національними судами.

Третій заявник: Заявник, лікар швидкої допомоги, зазнав тілесних ушкоджень під час сутички з М., заступником головного лікаря лікарні. М. вказав, що штовхнув заявника з метою самозахисту. Інцидент частково бачили співробітники К. та І., а також він був зафіксований камерами відеоспостереження. Згідно висновку судово-медичної експертизи отримані заявником тілесні ушкодження були визначені як легкі. Відеозаписи з камер не були вилучені вчасно, а тому були втрачені. Розслідування кримінальної справи, ініційованої заявником, неодноразово припинялось та відновлювалося, провадження триває.

Недоліки розслідування: нежиття необхідних заходів для ретельного розслідування справи, необґрунтовані рішення про закриття справи, визнання недоліків розслідування безпосередньо національними судами.

Визнано порушення ст. 3 Конвенції у зв'язку з неефективним розслідуванням випадків неналежного поведіння, вчиненого приватними особами, або за обставин, що виключають причетність представників держави.

Розмір сатисфакції: по 3 000 євро *відшкодування моральної шкоди кожному заявнику.*

Ключові слова: кримінальне провадження, ефективне розслідування неналежного поведіння

2. Ухвали щодо неприйнятності

50. Безобразов проти України (Bezobrazov v. Ukraine) від 12.10.2023, заява № 47320/15

ЄСПЛ визнав скаргу заявника за п. 3 ст. 5 Конвенції **явно необґрунтованою**, оскільки національні суди навели відповідні та достатні підстави для тримання його під вартою. Так, суди поклалися на наявність обґрунтованої підозри у причетності заявника до вчинення злочину, існування ризиків його переховування та перешкоджання розслідуванню, тяжкості обвинувачення та суворості потенційного покарання. Інкриміноване заявнику кримінальне правопорушення було

пов'язане із його співпрацею з незаконними збройними формуваннями, які підтримувались Росією та діяли на території Донецької та Луганської областей, що значно підвищувало ризик переховування від правосуддя. До того ж, заявник був громадянином Росії, не мав постійного місця проживання та роботи в Україні, проживав в м. Харкові, який розташований неподалік від кордонів з Росією.

51. Красюк проти України (Krasyyuk v. Ukraine) від 12.10.2023, заява № 61208/21

Рішенням Верховного Суду заявника було засуджено за завдання тяжких тілесних ушкоджень потерпілому, який в результаті помер. Заявник, його законний представник та адвокат були присутні на відповідному засіданні. За твердженнями заявника, його адвокат отримав копію остаточного рішення 16.06.2021.

Заявник скаржився за п. 1 ст. 6 Конвенції на надмірну тривалість провадження та за ст. 13 Конвенції на відсутність ефективного засобу юридичного захисту у цьому зв'язку.

ЄСПЛ **визнав скаргу неприйнятною** у зв'язку з не дотриманням строку її подання. Зокрема, заявник та його представники були присутні на засіданні Верховного Суду 20.04.2021, під час якого було винесено остаточне рішення по справі. Тобто вони знали про дату закінчення провадження у справі. При цьому, заяву до ЄСПЛ було подано 13.12.2021.

52. Петракова проти України (Petrakova v. Ukraine) від 05.10.2023, заява № 20561/15

29.03.2012 суд апеляційної інстанції скасував заборону на виїзд заявниці за кордон, оскільки непогашений нею борг перед банком був забезпечений земельною ділянкою, що належала їй на праві власності, вартість якої перевищувала суму боргу. На засіданні був присутній представник заявниці. Через кілька днів заявниця придбала квитки до Єгипту, однак коли вона прибула до аеропорту 11.04.2012, їй було відмовлено у перетині кордону, оскільки на той час Державна прикордонна служба України ще не отримала копію рішення апеляційного суду про скасування заборони (отримано 29.04.2012), а відповідну інформацію не було внесено до інформаційної системи служби. Позови заявниці

на дії представників прикордонної служби та державних виконавців були відхилені, оскільки на момент спроби виїзду вказані установи не отримували копій рішення суду.

ЄСПЛ **визнав** скаргу заявниці за ст. 2 Протоколу № 4 до Конвенції на незаконну та необґрунтовану заборону на виїзд за кордон **неприйнятною**. Зокрема, заявниця вже не була жертвою щодо скарг на тривалість заборони виїзду, оскільки апеляційний суд скасував її. В частині щодо законності заборони заява заявницею була подана у 2015 році з порушенням шестимісячного строку (справа була розглянута трьома інстанціями адміністративних судів та завершена

у 2013 році; подальше цивільне провадження щодо відшкодування шкоди не могло вважатися ефективним засобом юридичного захисту в

обставинах цієї справи, оскільки адміністративні суди не визнали дії представників влади неправомірними).

53. Сатаніна проти України (*Satanina v. Ukraine*) від 16.11.2023, заява № 57841/15

У 2007 році заявниця уклала договір з приватною компанією «П. З.», за яким вона повністю профінансувала будівництво однокімнатної квартири у будинку в м. Бровари, який мав бути побудований. Компанією «П.З.» будівництво було доручено іншій приватній компанії «С.С.», яке мало завершитися у третьому кварталі того ж року. Строк дозволу на будівництво, наданого приватній компанії «С.С.» в 2005 році, закінчився у жовтні 2007 році, у зв'язку з чим у листопаді 2007 року міська рада відмовила компанії «С.С.» у продовженні договору оренди відповідної земельної ділянки. Оскарження цього рішення було безуспішним. Станом на час закінчення строку дозволу будівництво було на стадії формування фундаменту будівлі.

Заявниця звернулась до суду з позовом до міської ради у зв'язку з тим, що не було продовжено договір на оренду земельної ділянки, а також не забезпечено завершення будівництва. У задоволенні позову було відмовлено. В подальшому

земельну ділянку було передано у володіння місцевому відділу освіти.

ЄСПЛ визнав скаргу заявниці за ст. 1 Протоколу № 1 до Конвенції **неприйнятною**. По-перше, в частині відмови міської ради продовжувати договір оренди земельної ділянки скаргу було подано з порушенням шестимісячного строку (остаточне рішення щодо відмови було винесено майже за 7 років до звернення до Суду). По-друге, щодо тверджень про недотримання міською радою зобов'язань перед інвесторами та порушення майнових прав у зв'язку з подальшим виділенням земельної ділянки відділу освіти для розвитку школи. Крім того, заявниця не довела, що держава була юридично зобов'язана допомогти їй з її інвестиційним проектом. До того ж, не було достатніх підстав стверджувати, що вона мала матеріальний інтерес, захищений ст. 1 Протоколу № 1 до Конвенції, щодо земельної ділянки, яку в подальшому було передано відділу освіти.

54. Засимчук проти України (*Zasymchuk v. Ukraine*) від 23.11.2023, заява № 48831/18

У 2014 році відповідно до указу Президента України про часткову мобілізацію заявника викликали до місцевого військового комісаріату, після чого він був зарахований до штату військової частини з присвоєнням військового звання старшого сержанта. Через декілька днів він залишив військову частину разом з іншими мобілізованими. Згідно наказу командира військової частини заявник самовільно залишив частину, у зв'язку з чим йому було припинено виплату заробітної плати. Суд визнав заявника винним у дезертирстві за ч. 1 ст. 408 Кримінального кодексу України та засудив його до 3-ьох років позбавлення волі умовно з іспитовим строком.

Заявник скаржився за ст. 7 Конвенції щодо порушення принципу *nullum crimen sine lege* та п. 1 ст. 6 Конвенції.

ЄСПЛ визнав скаргу заявника явно необґрунтованою. По-перше, положення ч. 1 ст. 408 Кримінального кодексу України було доступне для заявника і сформульоване з достатньою точністю, щоб він міг регулювати свою поведінку. Хоча заявник стверджував, що він був викликаний на військові збори, а не на військову службу, національні суди надали вирішального значення послідовним свідченням командирів, які заявляли, що вони роз'яснили нещодавно мобілізованим військовослужбовцям військової частини, у тому числі заявнику, їхній статус, зокрема, що вони є військовослужбовцями, мобілізованими до армії відповідно до указу Президента України. На цій підставі національні суди визнали встановленим, що заявник мав намір ухилитися від військової служби (необхідний елемент для визнання заявника

винним у вчиненні відповідного кримінального правопорушення). Крім того, законодавство передбачало військову службу за призовом під час мобілізації ще до того, як були прийняті законодавчі зміни, які, як він стверджував, були застосовані у його справі всупереч принципу незворотної дії закону в часі. По-друге, заявник мав можливість скористатися перевагами змагального провадження та надавати докази. Його аргументи були належним чином розглянуті судами та відхилені в обґрунтованих рішеннях.

Таким чином, рішення національних судів не були свавільними або явно необґрунтованими.

Скарги на упередженість допитаних у справі свідків-командирів було відхилено, оскільки заявник не порушував цього питання на національному рівні. Скарги на тривалість провадження подані вже під час розгляду Судом справи, тобто з порушенням шестимісячного строку.

55. Екологічна та гуманітарна асоціація «Зелений світ» проти України (Ecological and Humanitarian Association Zeleny Svit v. Ukraine) від 23.11.2023, заява № 37316/16

На підставі Закону України «Про доступ до публічної інформації» організація-заявник звернулась до Державної фінансової інспекції в Тернопільській області із запитом щодо надання копії звіту за результатами перевірки фінансово-господарської діяльності Національного природного парку «Дністровський каньйон». У відповідь було повідомлено, що запитовані матеріали було передано до прокуратури в рамках кримінального провадження, розпочатого за фактом можливого нехтування службовими обов'язками працівниками парку. Також було повідомлено, що згідно повідомлення слідчого органу звіт, як головний доказ, не підлягає розголошенню відповідно до процесуального законодавства. Суди відхилили скаргу організації-заявника. Пізніше на повторний запит запитовану інформацію було надано.

ЄСПЛ визнав скаргу за ст. 10 Конвенції **явно необґрунтованою**, оскільки втручання у право було пропорційним переслідуваній меті.

Зокрема, відмова у наданні інформації обґрунтовувалась тим, що запитований документ був частиною матеріалів кримінальної справи, доступ до нього був обмежений на час розслідування. Таке обмеження було чітко передбачено ст. 222 Кримінального процесуального кодексу України і було необхідним для забезпечення таємниці слідства (тобто переслідувало легітимну мету підтримання авторитету та безсторонності суду). Обмеження могло бути знято за рішенням слідчого. Розпорядник інформації стверджував, що звертався за дозволом, однак отримав відмову. З іншого боку, організація-заявник також могла звернутись за дозволом до слідчого. В будь-якому випадку як тільки підстава для обмеження зникла, звіт був наданий організації менш ніж через рік. При цьому, організація-заявник не стверджувала, що така затримка вплинула на її діяльність чи перешкоджала їй.

56. Клименко проти України (Klymenko v. Ukraine) від 23.11.2023, заява № 20832/18

У 2007 році проти заявника було порушено кримінальну справу за підозрою у зловживанні службовим становищем, а у 2012 році обвинувачення було повністю знято. Однак, розслідування за фактом невивплати заробітної плати, у тому числі заявнику, тривало. Крім того, у 2013 році проти компанії, директором якої був

заявник, було порушено справу про шахрайство. Заявник має статус потерпілого в цьому провадженні. У 2018 році заявник поскаржився до ЄСПЛ за п. 1 ст. 6 Конвенції на тривалість вказаних проваджень.

ЄСПЛ визнав скаргу заявника за п. 1 ст. 6 Конвенції щодо стверджуваної надмірної

тривалості цивільного провадження **неприйнятною**, оскільки заявник не подавав цивільних позовів у рамках вказаних кримінальних проваджень.

Суд зазначив, що п. 1 ст. 6 Конвенції в цивільній частині застосовується до кримінальних проваджень з моменту, коли заявники набули статусу цивільних сторін. З цих же підстав відхилено скаргу за ст. 13 Конвенції.

3. Ухвали щодо вилучення заяв із реєстру справ

57. Ревенко проти України (*Revenko v. Ukraine*) від 12.10.2023, заява № 61802/13

Скарга за ст. 1 Протоколу № 1 до Конвенції у поєднанні зі ст. 14 Конвенції на відмову держави виплачувати пенсію за віком, оскільки заявник проживає за кордоном; строк для подання заявником зауважень сплив; клопотань про

продовження строку не надходило; спроби зв'язатися із заявником та його представником були безрезультатними, листи було повернуто установами поштового зв'язку.

58. Акматов проти України (*Akmatov v. Ukraine*) від 12.10.2023, заява № 35371/13

Скарга за ст. 1 Протоколу № 1 до Конвенції на притягнення до адміністративної відповідальності за порушення митних правил; строк для подання заявником зауважень сплив; клопотань про

продовження строку не надходило; представник заявника отримав лист Суду, однак відповіді на нього не надходило.

59. Романюк проти України (*Romanyuk v. Ukraine*) від 12.10.2023, заява № 35084/13

Скарга за ст. 1 Протоколу № 1 до Конвенції на притягнення до адміністративної відповідальності за порушення митних правил; строк для подання заявником зауважень сплив; клопотань про

продовження строку не надходило; представник заявника отримав лист Суду, однак відповіді на нього не надходило.

60. Бриска та інші проти України (*Bryska and others v. Ukraine*) від 02.11.2023, заяви №№ 11706/13, 73401/13, 42117/14, 59292/14, 3590/15, 49951/15

Жодна із заяв не містила дієвих реквізитів засобів зв'язку, за якими можна було б встановити контакт із заявниками, окрім поштової адреси; Суд не може надсилати поштову кореспонденцію в Україну, а заявники не надали адресу електронної пошти, за якою з ними можна зв'язатись.

61. Бі проти України (*Bi v. Ukraine*) від 23.11.2023, заява № 31523/16

Скарга за ст. 1 Протоколу № 1 до Конвенції щодо конфіскації митними органами незадекларованої готівки; договір із адвокатом,

який представляв заявника закінчився, але заявник не надав до Суду інформації про іншого представника; заявник додатково не звертався.

62. Корунув проти України (*Korunov v. Ukraine*) від 23.11.2023, заява № 25127/16

Скарга за ст. 1 Протоколу № 1 до Конвенції на конфіскацію митними органами незадекларованої готівки; строк для подання заявником зауважень сплив; клопотань про

продовження строку не надходило; заявник отримав лист Суду, однак відповіді на нього не надходило.

63. Белослудцева проти України (*Byelosludtseva v. Ukraine*) від 23.11.2023, заява № 30787/16

Скарга за ст. 1 Протоколу № 1 до Конвенції на конфіскацію митними органами незадекларованої готівки; строк для подання заявником зауважень сплив; клопотань про продовження строку не надходило; лист

представнику заявниці був завантажений в eCourtms, однак відповіді не надійшло; направлений заявниці рекомендований лист було повернуто до Суду.

64. Ленс проти України (*Lens v. Ukraine*) від 23.11.2023, заява № 341/15

Скарга за ст. 1 Протоколу № 1 до Конвенції на конфіскацію митними органами незадекларованої готівки; строк для подання заявником зауважень сплив; клопотань про

продовження строку не надходило; лист представнику заявниці був завантажений в eCourtms, однак відповіді не надійшло.

65. Травінські проти України (*Travinski v. Ukraine*) від 23.11.2023, заява № 58791/14

Скарга за ст. 1 Протоколу № 1 до Конвенції на конфіскацію митними органами незадекларованої готівки; строк для подання заявником зауважень сплив; клопотань про

продовження строку не надходило; представник заявника отримав лист Суду, однак відповіді не надійшло.

66. Юан проти України (*Yuan v. Ukraine*) від 23.11.2023, заява № 60787/14

Скарга за ст. 1 Протоколу № 1 до Конвенції на конфіскацію митними органами незадекларованої готівки; строк для подання заявником зауважень сплив; клопотань про продовження строку не надходило; направлений заявника лист було повернуто; заявник не

повідомляв Суд про зміну адреси та звертався з метою отримання інформації про розгляд справи.

**67. ТОВ «Реагент» проти України (Reagent, TOV v. Ukraine) від 23.11.2023,
заява № 78658/14**

Скарга за ст. 1 Протоколу № 1 до Конвенції щодо відмови органу влади повернути надмірно сплачену суму мита; строк для подання

заявником зауважень сплив; клопотань про продовження строку не надходило; компанія отримала лист Суду, однак відповіді не надійшло.

II. Огляд практики Європейського суду з прав людини у справах проти інших держав

за період 01.10.2023 – 01.01.2024

«Вкрадена весна»

1. Рішення Європейського суду з прав людини у справах проти інших держав

1. Ель-Асмар проти Данії (*El-Asmar v. Denmark*) від 03.10.2023, заява № 27753/19

Заявника було заарештовано за звинуваченням у вчиненні чергового злочину. Згідно звіту установи з тримання під вартою протягом декількох днів його неодноразово поміщали до камер нагляду та карцеру через його агресивну поведінку та погрози на адресу охоронців. Одного дня, перебуваючи в камері, заявник почав вимагати у охоронців телевизор та сигарети та погрожувати насиллям, у разі якщо його прохання не буде виконано. Він поведив себе досить агресивно, розірвав на шматки матрац, помочився під двері камери, викинув свою їжу через вікно, бив двері ногами. Оскільки заявник чинив спротив при спробі охоронців увійти до камери, між ними виникла сутичка, в ході якої було охоронці використали перцевий балончик. За версією заявника, він поведився спокійно, коли до камери увійшли охоронці, які без попередження застосували перцевий балончик, внаслідок чого він тимчасово втратив свідомість, а згодом був поміщений до карцеру, де його прив'язали до ліжка. Відповідну кримінальну справу щодо дій охоронців було закрито за відсутності достатніх доказів вчинення злочину.

ЄСПЛ визнав порушення ст. 3 Конвенції в процесуальному аспекті, оскільки органи влади не провели ефективного розслідування тверджень заявника про жорстоке поводження в контексті суворої необхідності застосування перцевого балончика у зв'язку з його поведінкою, а саме:

- 1) Хоча органи прокуратури зазначили, що звіти про подію були суперечливими, не було проведено оцінку інциденту в контексті супровідних обставин, у тому числі попередньої поведінки і погроз заявника та здатність адміністрації установи реагувати на попередні напади без застосування перцевого балончику.
- 2) Були наявні розбіжності в описах подій та часових рамок у журналах в'язниці. При цьому, органи прокуратури не зробили жодних спроб аби з'ясувати причини, з яких охоронці увійшли до камери, і, як наслідок, не змогли встановити необхідність і невідкладність вжитих заходів.
- 3) Слідчі органи не розглянули питання, чи могли і чи повинні були охоронці передбачити, що вхід до камери міг супроводжуватися застосуванням заявником насильства по відношенню до них, або чи можна було запобігти цьому ризику, провівши певну підготовку перед входом. Дослідження питання підготовки могло допомогти встановити наявність можливості взяття заявника під контроль без необхідності застосування балончика.
- 4) Необхідно було більш ретельно з'ясувати, чому охоронці не попередили заявника про застосування перцевого балончика до входу в камеру або відкрито не продемонстрували засіб під час входу до камери, як того вимагає національне законодавство. Крім того, важливо було з'ясувати питання надання належної допомоги ув'язненому після застосування балончика та можливість збору доказів, пов'язаних із інцидентом.
- 5) В контексті застосування перцевих балончиків в закритих приміщеннях національні органи мали дослідити питання дотримання процесуальних гарантій, передбачених національним законодавством, а також наявність можливих елементів жорстокого поводження згідно ст. 3 Конвенції. Зокрема, не вбачалось, що вони встановили, чи була заявнику запропонована допомога з метою полегшення його стану, окрім надання води та виклику лікаря установи, від огляду якого він відмовився через його можливу упередженість. До того ж, Суду не були надані відомості про запис установою інциденту в спеціальному журналі та повідомлення Служби виконання покарань та пробації.

Суд також визнав порушення ст. 3 Конвенції в матеріальному аспекті, оскільки Уряд не довів, що застосування перцевого балончика без попередження було суворо необхідним у зв'язку з поведінкою заявника. Розслідування не було спрямоване на встановлення наявності такої необхідності та мало низку недоліків, внаслідок яких не було встановлено низку інших суттєвих

обставин справи, в тому числі щодо підготовки до застосування вказаного засобу (зважаючи на те, що з моменту останнього фіксування агресивної поведінки заявника до входу охоронців до камери минуло 20 хвилин).

Ключові слова: неналежне поводження, застосування спеціальних засобів

2. I.V. проти Естонії (I.V. v. ESTONIA) від 10.10.2023, заява № 37031/21

Заявник певний період мав стосунки з пані А.З. в Латвії. В них народився син. Через декілька місяців після народження жінка заборонила заявнику бачитися з дитиною. Згодом заявнику стало відомо, що батьком дитини було зареєстровано іншого чоловіка, пана А.Л. Він оскаржив батьківство до судів Латвії. Згідно висновку експертизи саме заявник міг бути біологічним батьком дитини з вірогідністю більше 99 %.

Поки в Латвії тривав судовий розгляд справи, мати вийшла заміж в Естонії, а дитину усиновив новий чоловік жінки, пан Г.В. Як тільки заявнику стало про це відомо, він звернувся до судів Естонії із заявою про скасування відповідного рішення, однак, Верховний Суд Естонії відмовив у задоволенні вимог заявника у зв'язку з тим, що: 1) Заявник не мав юридичного статусу батька згідно законодавства Естонії, оскільки його батьківство ще не було підтверджено в судах Латвії. 2) Подальше визнання його батьком не призведе до ретроактивного анулювання згоди на усиновлення законного батька, тобто особи, яка була зареєстрована як батько дитини на момент усиновлення (а саме пана А.Л.).

Врешті решт, суди Латвії визнали батьківство заявника та внесли відомості про нього в реєстр як батька дитини в період з дати народження до моменту усиновлення.

ЄСПЛ вказав, що провадження щодо батьківства в Латвії, яке все ще тривало на той час, коли суди Естонії вирішували питання про усиновлення дитини та його скасування, тривало надзвичайно довго. Водночас, в цій справі йшлося про відповідальність саме держави Естонії, а не Латвії.

Суд встановив порушення ст. 8 Конвенції, оскільки органи Естонії не дослідили окремі обставини справи та не оцінили права та інтереси

зацікавлених осіб, в тому числі заявника, внаслідок чого не було забезпечено справедливого балансу таких інтересів, а саме:

1) Пані А.З. та пан А.Л., які були зареєстровані як батьки дитини, надали згоду на її усиновлення. У цьому зв'язку не вбачається необґрунтованим те, що національний суд (першої інстанції) під час вирішення питання про усиновлення дитини з самого початку мав виходити з презумпції, що двоє осіб, записаних батьками дитини у відповідному реєстрі, дійсно були такими.

Водночас, з тверджень пана А.Л. суду було відомо, що останній не є біологічним батьком дитини. Також на момент прийняття рішення суд був обізнаний (чи принаймні повинен був знати) про провадження у латвійських судах за позовом заявника щодо інтересів дитини, в тому числі про предмет та обсяг справи (зокрема, із змісту запиту органу опіки та піклування Латвії про співпрацю у зборі доказів, на який суд надав відповідь за два тижні до прийняття рішення про усиновлення). Однак, з матеріалів справи не вбачалось, що суд взяв до уваги відповідну інформацію, вживав заходів щодо отримання додаткових відомостей про хід розгляду відповідної справи чи порушував питання про необхідність призупинення провадження щодо усиновлення до вирішення питання про батьківство заявника. Крім того, в обґрунтуванні судового рішення взагалі не йшлося про можливі інтереси заявника та їх збалансування з інтересами дитини.

2) Верховний Суд Естонії визнав позов заявника про скасування рішення щодо усиновлення неприйнятним у зв'язку з відсутністю підстав, які б дозволяли йому оскаржувати правовий статус усиновлювача. Зокрема, юридичне батьківство заявника ще не було визнано остаточним судовим рішенням, відповідно, він не міг вважатися

батьком, чию згоду необхідно було отримати в процесі усиновлення і який міг подати заяву про його скасування. Водночас, на час відхилення скарги заявника вже було відомо про рішення Верховного Суду Латвії, яким визнано його батьківство (хоча остаточного рішення по справі ще не було).

ЄСПЛ зазначив, що просте посилання на відсутність у відповідному національному законодавстві формальних підстав для скасування рішення про усиновлення не могло вважатися достатнім для забезпечення справедливого балансу між конкуруючими інтересами у справі.

Ключові слова: встановлення батьківства, усиновлення дитини

3. Міжнародна асоціація гуманітарної допомоги E.V. проти Німеччини (Internationale Humanitäre Hilfsorganisation E. V. v. Germany) від 10.10.2023, заява № 11214/19

Асоціація-заявник була неприбутковою асоціацією, яка здійснювала збір коштів в Німеччині та направляла їх шести організаціям переважно у мусульманських країнах. У 2010 році Федеральне міністерство внутрішніх справ Німеччини заборонило діяльність асоціації-заявника та конфіскувало її активи у зв'язку з тим, що вона діяла всупереч концепції міжнародного взаєморозуміння між народами. Зокрема, рішення ґрунтувалось на фактах довгострокової і значної фінансової підтримки асоціацією благодійних організацій, відомих як «соціальні товариства», які реалізовували проекти соціального характеру на користь палестинського населення та, водночас, були частиною терористичної організації ХАМАС (зокрема, Ісламському товариству в Газі, а пізніше організації Салам, яка фактично замінювало функції отримання коштів зазначеним товариством). Міністерство вважало, що асоціація-заявник опосередковано сприяла насильству, яке ХАМАС привносив у відносини між палестинським та ізраїльським народами.

З огляду на обставини справи скарги на рішення міністерства були відхилені федеральним адміністративним та конституційним судами.

ЄСПЛ вказав, що заборона діяльності та конфіскація майна асоціації становила втручання у право на свободу об'єднання згідно ст. 11 Конвенції. Втручання було передбачено Законом про об'єднання та Основним законом Німеччини. До того ж, асоціація-заявник мала передбачити застосування таких заходів до неї, оскільки у 2004 році адміністративний суд з посиланням на ті ж правові норми заборонив діяльність іншої організації, яка фінансувала Ісламське товариство в Газі (тобто мала місце порівняльна ситуація).

Щодо легітимної мети втручання. На відміну від інших ця справа стосувалась боротьби з міжнародним тероризмом в цілому, тобто незалежно від наявності реальної загрози для держави-учасниці Конвенції. Міжнародна боротьба з тероризмом може служити запобіганню порушенням загального порядку. Відповідно, держави повинні мати можливість вживати заходів для того, щоб їхня територія не використовувалася для сприяння тероризму та насильства в конфліктах за кордоном. У цьому зв'язку п. 2 ст. 11 Конвенції не обмежує держави вживати заходів лише для захисту прав і свобод осіб, які перебувають під їхньою юрисдикцією. Таким чином, захист концепції міжнародного взаєморозуміння у цій справі становив легітимну мету мету захисту прав і свобод інших осіб, в тому числі право на життя осіб, які проживали за кордоном.

Оцінюючи пропорційність втручання, Суд не обмежився лише письмовим текстом статуту асоціації-заявника, згідно з яким її метою було «надання належної гуманітарної допомоги в усьому світі у разі стихійних лих, воєн та інших катастроф», а розглянув його фактичне застосування на практиці та діяльність, якою фактично займалася асоціація-заявник, зокрема:

1) Асоціація-заявник безперечно фінансувала Ісламське товариство в Газі, а пізніше товариство Салам, розташоване там же. Національні органи зібрали належні та переконливі докази, що вказані товариства були не окремими суб'єктами, а частиною ХАМАС, визнаного Європейським Союзом з 2003 року причетним до тероризму. При цьому, не зважаючи на те, що асоціація-заявник фактично не брала участі у актах насилля, її провідні члени знали і схвалювали зв'язок товариств з ХАМАС.

2) Асоціація-заявник, побоюючись потенційних обмежень своєї діяльності, намагалася приховати свої відносини з ХАМАС, замінивши Ісламське товариство як бенефіціара своєї фінансової підтримки на товариство Салам. Це сталося після того, як один з членів Ісламського товариства став мером м. Джабалія в Секторі Газа, тобто частиною ХАМАС. При цьому, між товариствами існував тісний зв'язок, оскільки представники одного стали учасниками іншого.

3) Національне законодавство передбачало заборону об'єднання як крайній захід. Такий захід міг бути застосований лише у разі, якщо менш обмежувальні засоби не були ефективними для досягнення цілей, які переслідувались. Федеральний Конституційний Суд провів всебічний і прозорий аналіз та оцінку потенційно менш обмежувальних заходів, ніж пряма заборона діяльності об'єднання, і дійшов висновку, що жоден з них не був прийнятним.

4) Асоціація перераховувала досить значні обсяги коштів до вказаних товариств (наприклад, у 2010 році 723 тис. євро – 50% всіх зборів асоціації-заявника, загалом близько 2 млн 500 тис. євро в період 2006 - 2010 рр). Суми внесків і заходи із заміною бенефіціара вказувала на те, що фінансування ХАМАСу було основним інтересом асоціації-заявника.

5) Не зважаючи на фінансування асоціацією-заявником також інших організацій, ЄСПЛ погодився з національними органами, що обмеження її діяльності не було б ефективним. Такий висновок був зумовлений тим, що асоціація-заявник ідентифікувала себе з цілями терористичної

організації, а також існували ризики обходу обмежень в майбутньому на основі подібної попередньої поведінки. Таким чином, повна заборона асоціації-заявника не була непропорційною.

б) Для заборони або розпуску об'єднання може вимагатися проведення попереднього розгляду або попередження, або надання іншої можливості бути вислуханим і виправити недоліки. Однак, це не стосується випадків, коли попереднє слухання справи зробить будь-який подальший захід щодо захисту прав і свобод інших осіб недовірливим, неефективним або таким, що не підлягає примусовому виконанню. Беручи до уваги попередні спроби асоціації-заявника обійти потенційні обмеження, такий попередній розгляд міг створити можливість для ймовірного знищення доказів, передачі активів підставній організації, що зробило б будь-яку заборону неефективною.

За вказаних обставин було належним чином встановлено, що асоціація-заявник, здійснюючи свою діяльність під виглядом гуманітарної допомоги, свідомо (прямо чи опосередковано) підтримувала міжнародний тероризм. Така поведінка була несумісна з основними цінностями Конвенції. Крім того, ні в національному провадженні, ні в своїй заяві до ЄСПЛ асоціація-заявник не відсторонялася від насильницьких цілей і дій ХАМАСу.

Таким чином, втручання у право асоціації-заявника було пропорційним та необхідним у демократичному суспільстві. Отже, порушення ст. 11 Конвенції не було.

Ключові слова: обмеження права на об'єднання, фінансування тероризму, заборона організації

4. Total S.A. та Vitol S.A. проти Франції (Total S.A. and Vitol S.A. v. France), від 12.10.2023, заяви №№ 34634/18, 43546/18

У серпні 1990 року армія Іраку вторглася до Кувейту. У зв'язку з цим Рада Безпеки ООН прийняла резолюцію, якою було запроваджено низку заходів, що призвели до міжнародного ембарго на всю зовнішню торгівлю Іраку. Це ембарго прискорило продовольчу та медичну кризу серед населення Іраку, і Рада Безпеки ООН була змушена запровадити так звану програму «нафта в обмін на продовольство». За цією програмою покупці, а саме міжнародні нафтові компанії, схвалені урядами відповідних країн та ООН, могли купувати сиру нафту в іракській державній компанії State

Oil Marketing Organization (SOMO) за ціною, запропонованою урядом Ірану і схваленою ООН.

Після військової інтервенції коаліції держав проти режиму Саддама Хусейна в ході дослідження іракських архівів та розслідувань було встановлено, що компанії-заявники під час дії ембарго таємно сплачували комісійні при закупівлі нафти в Іраку.

Компанії було засуджено до кримінальної відповідальності за підкуп іноземних державних службовців.

Посилаючись на ст. 7 Конвенції, компанії-заявники скаржились, що застосоване відносно них кримінальне законодавство у вказаних справах не було доступним та передбачуваним.

ЄСПЛ встановив, що порушення ст. 7 Конвенції не було з наступних підстав:

Щодо доступності. Положення ст. 435-3 Кримінального кодексу, за якою були засуджені компанії-заявники, набули чинності у вересні 2000 року, тобто до періоду, протягом якого були таємно сплачені комісійні. Також інкриміновані компаніям-заявникам злочини походили із закону, яким було імplementовано Конвенцію ОЕСР проти хабарництва від 17. 09.1997. До того ж, через кілька днів після вторгнення Іраку до Кувейту фінансові відносини з цією країною були вже врегульовані декретом Франції.

Щодо передбачуваності. Компанії-заявники були першими суб'єктами, яких було визнано винними у підкупі іноземних посадових осіб за відповідною статтею кримінального кодексу. На думку ЄСПЛ, державу не можна критикувати за недотримання вимоги передбачуваності закону, оскільки національні суди раніше не мали можливості роз'яснити сферу застосування та обсяг такого закону шляхом судового тлумачення. При цьому, національні суди всіх рівнів вважали відповідне положення Кримінального кодексу чітким і застосовним до фактів справи.

Щодо встановлення факту правопорушення. Апеляційний суд встановив, що компанії-заявники

свідомо погодились та організували сплату прихованої комісії, так званих «доплат», іракським лідерам, які просили їх обійти запроваджену ООН програму. Апеляційний суд розглянув конкретну ситуацію кожної компанії, взявши до уваги як поведінку, так і фактичні обставини та її контекст. Оцінка суду, в основному, ґрунтувалась на низці міжнародних актів. В цілому рішення апеляційного суду, яке підтримав касаційний суд, було обґрунтованим.

Компанії були добре обізнані в нафтовому бізнесі та мали досвід зі здійснення масштабних міжнародних операцій. Відповідно, перша компанія не могла не розуміти, що розробка системи «доплат» та їх подальше неодноразове перерахування на рахунки приватних осіб всупереч встановленого ООН порядку вірогідно підпадали під ознаки злочину згідно інкримінованій їй статті Кримінального кодексу. Інша компанія взагалі визнала свою вину. При цьому, ЄСПЛ відхилив аргумент про те, що друга компанія-заявник не могла у відповідний час передбачити потенційні наслідки своєї поведінки з точки зору кримінального права, оскільки вона свідомо брала участь у таємній домовленості. В будь-якому разі компанії мали проявити більшу обережність та оцінити всі ризики при закупівлі іракської нафти і звернутись за юридичною консультацією, яка була для них легкодоступною.

Ключові слова: хабарництво, доступність та передбачуваність закону

5. Ривадудла Дуро проти Іспанії (Rivadulla Duró v. Spain) від 12.10.2023, заява № 27925/21

Заявник є репером, відомим як Pablo Hasel. Він опублікував декілька повідомлень у соціальній мережі Twitter та пісню. Перша група повідомлень свідчила про підтримку ним засуджених членів терористичної групи GRAPO («Антифашистські групи опору Першого жовтня»). Друга група повідомлень та пісня були присвячені королю і містила жорстку критику на його адресу (називав королівську сім'ю «мафіозі», «паразитами», короля «босом мафії», «смердючим вождем», звинувачував у розкраданні коштів тощо). Третя група повідомлень містила критику на адресу правоохоронних органів. Його засудили до

кримінальної відповідальності за публічне виправдання тероризму у вигляді позбавлення волі на декілька місяців та штафу, а також штрафу за образу на адресу короля та державних органів.

До вказаних подій заявник вже був засуджений до двох років позбавлення волі за правопорушення, пов'язане з прославленням тероризму. Виконання цього вироку було призупинено за умови, що заявник не вчинить нового злочину. Таким чином, після вчинення вищевказаних правопорушень його ув'язнили.

ЄСПЛ визнав заяву явно необгрунтованою у розумінні підпункту «а» п. 3 (а) ст. 35 Конвенції. Загалом було визнано, що засудження мало місце згідно із законом та переслідувало легітимні цілі, а саме в інтересах національної та громадської безпеки.

(i) Щодо засудження за публічне прославлення та виправдання тероризму. Засудження заявника ґрунтувалося на тому, що його повідомлення в Твіттері виправдовували і прославляли тероризм, осіб, засуджених за членство в терористичних організаціях, і злочини, скоєні ними. Також було встановлено, що ці повідомлення розпалювали ненависть і ворожнечу за різними ознаками. Зокрема, в рішеннях суди зазначали, що метою повідомлень заявника була *laudatio* – форма прославлення осіб, визнаних членами терористичних угруповань, які були засуджені судами за їхню нещодавню злочинну діяльність. Вони дослідили досвід населення щодо попередніх терористичних актів. Скоєні відповідними угрупованнями терористичні акти були ще активними в колективній пам'яті країни, що виправдовувало підвищений ступінь регулювання висловлювань, пов'язаних з ними. При цьому, повідомлення заявника передавали загальну ідею про те, що схильність до насильства і тероризму є виправданим. ЄСПЛ погодився, що використані висловлювання виходили далеко за межі того, що можна було сприймати як заяви протесту і допустимої критики.

Крім того, як зазначили національні суди, повідомлення заявника більшою мірою були спрямовані на молодь та були поширені серед широкої аудиторії через Twitter. Таким чином, обґрунтування

засудження заявника було відповідним та достатнім для виправдання втручання в його право за ст. 10 Конвенції та відповідало нагальній суспільній потребі. При цьому, з огляду на те, що подальше ув'язнення заявника було наслідком чергового вчинення ним правопорушення, притягнення заявника до кримінальної відповідальності та вирок у цій справі не могли вважатися непропорційними переслідуваній легітимній меті.

(i) Щодо засудження за образу глави держави та державних інституцій. Повідомлення про короля були висловлені в письмовій формі, а пісня була написана і записана до того, як було опубліковано відео з нею. Таким чином, вони були результатом процесу мислення, а тому твердження, які вони містили, не могли бути виправдані негайністю контексту (формулювання в момент висловлювання). При цьому, дійсно, багато повідомлень становили серйозні звинувачення та твердженнями про правопорушення без будь-яких доказів, окрім власної думки заявника. Щодо працівників поліції, заявник неодноразово та без жодних доказів, називаючи нацистами, звинувачував їх у таких злочинах, як катування та вбивство іммігрантів. Знову ж таки, його повідомлення публікувались у вільному доступі на широку аудиторію. З огляду на ці обставини національні суди належним чином застосували критерії практики ЄСПЛ щодо застосування п. 2 ст. 10 Конвенції у цій частині заяви, а відповідне кримінальне покарання заявника (штраф) не могло вважатися непропорційним переслідуваній законній меті.

Ключові слова: [свобода вираження поглядів](#), [підтримка тероризму](#)

6. Говганнісян та Карапетян проти Вірменії (*Hovhannisyan and Karapetyan v. Armenia*) від 17.10.2023, заява № 67351/13

Заявники є батьками двох солдатів, які були вбиті під час проходження строкової військової служби на території Нагірного Карабаху співслужбовцем із судимістю. Зокрема, старші офіцери під час перевірки виявили, що солдати (сини заявників) спали на посту. Їм було повідомлено, що питання про притягнення їх до дисциплінарної відповідальності буде вирішено після повернення до військової частини після зміни варті. Пізніше старший лейтенант В.П., який також перебував на посту, почав кричати на солдатів (синів

заявників) та бити одного з них. Тоді солдат К.А. взяв автомат і розстріляв лейтенанта та присутніх п'ятьох солдат, в тому числі синів заявників, після чого покінчив життя самогубством.

У ході службового розслідування низку офіцерів було понижено у званнях, інших відправлено у запас.

Кримінальну справу було закрито з огляду на смерть осіб, які вчинили злочини (солдата К.А. та лейтенанта В.П.).

Серед іншого, ЄСПЛ нагадав, що призовники перебувають під виключним контролем органів державної влади, оскільки будь-які події в армії повністю або значною мірою знаходяться у сфері їх виключної компетенції. Відповідно, органи влади зобов'язані захищати таких осіб. У цьому контексті першочерговим обов'язком держави є запровадження правил, що враховують рівень ризику для життя або здоров'я, який може бути зумовлений не лише характером військової діяльності та операцій, але й людським фактором, який виникає у випадку призову пересічних громадян на військову службу. Такі правила повинні вимагати запровадження практичних заходів, спрямованих на ефективний захист призовників від небезпеки, притаманної військовому життю, а також відповідних процедур для виявлення недоліків і помилок, які можуть бути допущені відповідальними особами на різних рівнях. Органи влади також зобов'язані забезпечити високі професійні стандарти серед солдатів строкової служби для захисту призовників.

3 огляду на вказане у цій справі було визнано порушення ст. 2 Конвенції в матеріальному аспекті, оскільки органи влади не виконали позитивне зобов'язання щодо захисту життя синів заявників під час проходження ними обов'язкової військової служби, зокрема:

1) Військові органи призвали К.А. до військової служби, незважаючи на його попередні судимості, які зрештою призвели до його депортації із США (де він жив з 3-ьох років) лише за кілька місяців до призову. При цьому, жодного разу особистість К.А., характер і ступінь небезпеки злочинів, які він вчинив у США, не вивчались детально. Згідно звітів його було охарактеризовано як такого, що потребує посиленого нагляду, однак органи влади не надали пояснень значення такого аспекту на практиці та які заходи мали вживатись у цьому зв'язку, окрім рутинних бесід, які, очевидно, були неефективними.

2) Органи влади не вжили жодних заходів для підтримання належної військової дисципліни та запобігання насильству під час проходження строкової служби загиблих осіб:

(i) Згідно з офіційним розслідуванням, стрілянина була спровокована насильницькою поведінкою командира взводу по відношенню до К.А. і солдатів строкової служби, які перебували під його командуванням. Хоча інші офіцери були свідками такої поведінки в день інциденту, вони не вжили заходів, щоб запобігти можливому насильству, ознаки якого були очевидними, і не доповіли про ситуацію керівництву.

(ii) Всупереч правилам, ні сину другого заявника, ні К.А. не було наказано здати зброю після зміни варті, а всі загиблі військовослужбовці, включаючи командира взводу, вживали алкоголь.

ЄСПЛ також визнав порушення ст. 2 Конвенції в процесуальному аспекті у зв'язку з тим, що розслідування мало низку суттєвих недоліків. Зокрема, не було встановлено важливі факти для з'ясування всіх обставин справи, а саме щодо: ймовірного вживання померлими військовослужбовцями алкоголю (встановлено наявність в крові різних доз алкоголю); мотивів вбивства К.А. своїх товаришів по службі, з якими, як вважалось, він мав гарні стосунки; наявності тілесних ушкоджень на тілі одного із вбитих солдатів, отриманих до інциденту. Крім того, слідство не взяло до уваги свідчення одного з основних свідків подій, що передували стрілянині, які не повністю відповідали встановленим у ході розслідування фактам, а також не з'ясувало яку роль відігравали старші офіцери з інших підрозділів, притягнуті до дисциплінарної відповідальності у зв'язку з цим інцидентом.

Ключові слова: строкова служба, нестатутні відносини, право на життя, ефективність розслідування, смерть під час строкової служби

7. Локасія та інші проти Італії (Locascia and Others v. Italy) від 19.10.2023, заява № 35648/10

У 1994 році в регіоні Кампанія було оголошено надзвичайний стан у зв'язку з проблемою з утилізацією твердих побутових відходів. Першочергово

ситуація була спричинена неодноразовими перебоями надання послуг з вивезення сміття, внаслідок чого великі обсяги сміття накопичувалися

вздовж доріг. Місцева влада була змушена, серед іншого, тимчасово закрити дитячі садки, школи, університети та місцеві ринки, а також вивезти сміття на тимчасові полігони для зберігання, які фактично існували роками.

Поряд з низкою інших заходів спеціальною комісією було проведено перевірку існуючих приватних заводів з переробки та утилізації сміття для оцінки можливості їх використання з метою подолання кризової ситуації. Один із таких заводів, який працював з 1980-х років, знаходився у районі Ло Уттаро неподалік від будинків заявників. Згідно звіту район Ло Уттаро був абсолютно непридатним для подальшого використання з метою переробки сміття. Полігон заводу суттєво відрізнявся від першочергового проекту і не відповідав вимогам щодо захисту навколишнього середовища, зазначених у дозволі на здійснення відповідної діяльності. Більше того, обсяги відходів, які до нього надійшли, були значно більше дозволених норм. У зв'язку з цим у 2005 році було затверджено план з подолання наслідків забруднення території. Однак, у 2007 році згідно меморандуму про взаєморозуміння з місцевою владою комісар дозволив одному з консорціумів захоронення відходів на тій же території.

У ході ініційованих заявниками судових та адміністративних проваджень діяльність на полігоні була призупинена у зв'язку зі встановленням значної концентрації токсичних речовин у ґрунтових водах, що становило суттєві ризики для здоров'я мешканців регіону. Використання підземних вод і вирощування сільськогосподарських культур на цій території неодноразово заборонялось.

Станом на 2020 рік жодних робіт з очищення території не проводилось.

ЄСПЛ встановив, що криза з відходами в регіоні, де проживали заявники, тривала 15 років. Протягом цього часу заявники були змушені жити в середовищі, забрудненому сміттям, нагромадженим уздовж вулиць і на тимчасових звалищах. Відповідна ситуація, яка порушувала стандарти безпеки, зробила заявників більш вразливими до різних захворювань. Це було підтверджено науковими дослідженнями, визнаними Судом ЄС, та відомостями звіту парламентського розслідування 2013 року.

Фактично влада Італії не змогла забезпечити належне функціонування служб збору, переробки та утилізації відходів під час надзвичайного стану в регіоні Кампанія, а отже, не вжила всіх заходів, необхідних для ефективного захисту права заявників на повагу до їхнього житла та приватного життя. При цьому, заявники не довели, що відповідні недоліки в діяльності влади мали прямий вплив на їхнє житло та приватне життя після закінчення надзвичайного стану у 2010 році.

Надані сторонами документи свідчили, що полігон в районі Ло Уттаро спричинив серйозне забруднення довкілля через приблизно 20 років незаконного захоронення відходів. Влада була обізнана про те, що сміттєпереробний завод становить серйозну небезпеку ще з 2001 року, однак у 2007 році надала дозвіл на використання полігону для утилізації безпечних відходів, що призвело до погіршення стану довкілля. Така ситуація призвела до неодноразових заборон на використання підземних вод та вплинула на добробут мешканців регіону. Більше того, навіть після закриття заводу у 2007 році відходи на полігоні продовжували становити загрозу для здоров'я заявників. При цьому, за останньою наявною інформацією, проекти, спрямовані на забезпечення безпеки та очищення території, все ще не були повністю реалізовані, та не було визначено чітких часових рамок їх реалізації. ЄСПЛ постановив, що влада Італії не вжила необхідних заходів для захисту права заявників на повагу до приватного життя в контексті забруднення навколишнього середовища, спричиненого сміттєзвалищем в районі Ло Уттаро. Відповідно, **мало місце порушення ст. 8 Конвенції в матеріальному аспекті.**

Водночас, **ЄСПЛ не визнав порушення ст. 8 Конвенції** в процесуальному аспекті щодо стверджуваного ненадання заявникам інформації про забруднення навколишнього середовища, спричинене сміттєзвалищем в районі Ло Уттаро. Зокрема, обставини відповідної ситуації мали бути відомі громадськості зі звітів проведених парламентських розслідувань, низки розпоряджень місцевої влади, прес-релізів прокуратури.

Ключові слова: поведження з відходами, забруднення навколишнього природного середовища

8. Стояногло проти Республіки Молдова (*Stoianoglo v. the Republic of Moldova*) від 24.10.2023, заява № 19371/22

Заявник, колишній член парламенту, був призначений на посаду Генерального прокурора на семирічний строк у 2019 році за результатами відкритого конкурсу.

У 2021 році, заслухавши депутата парламенту В.Ф. та розглянувши його заяву, Вища рада прокурорів більшістю голосів доручила прокурору антикорупційної прокуратури провести розслідування щодо ймовірного вчинення заявником низки правопорушень. Того ж дня прокурор відкрив кримінальне провадження, заявника було відсторонено від обов'язків. Згідно положень закону про прокуратуру в чинній на момент подій редакції відсторонення прокурора здійснювалось автоматично у разі відкриття відносно нього кримінальної справи (наразі в законодавство внесено зміни).

Заявник оскаржив вказане рішення ради та подальше відсторонення від посади до апеляційного адміністративного суду, однак суди відхилили скаргу заявника. Пізніше указом Президента заявника було звільнено.

ЄСПЛ встановив, що під час прийняття рішення рада не надала можливості заявнику буди заслуханим. При цьому, в подальшому він належним чином використав засіб юридичного захисту, визначений радою у своєму рішенні, та звернувся до адміністративних судів, які, врешті решт, відхилили його скаргу, як таку, що підлягала розгляду в кримінальному, а не адміністративному порядку (Уряд стверджував, що посилання в рішенні ради на адміністративний порядок його оскарження було технічною помилкою). Однак, як встановив ЄСПЛ, рада не належала до органів, дії та рішення яких підозрюваний міг оскаржити до слідчого судді. Питання відсторонення від посади, яке відбувалось автоматично в силу дії закону про прокуратуру, також не підлягало оскарженню в кримінальному процесуальному порядку (в редакції на час обставин справи). Таким чином, зазначений в рішеннях національних судів засіб юридичного захисту, за допомогою якого заявник, як стверджувалось,

міг оскаржити рішення ради та відсторонення від посади, не був ефективним.

Хоча за національним законодавством прокурори є автономними у виконанні своїх обов'язків, а судді – незалежними, національна судова система не містила принципового розмежування між їхніми статусами. Відповідно, за відсутності будь-якої форми судового контролю автоматичне відсторонення генерального прокурора, якому пред'явлено кримінальне обвинувачення, не може бути виправданим об'єктивними причинами в інтересах держави. Одного лише побуювання, що відсторонений генеральний прокурор міг вплинути на кримінальне провадження, порушене відносно нього, було недостатньо для виправдання відсутності будь-якої форми перегляду цього заходу (протягом більше двох років).

При цьому, відсторонення в принципі могло бути виправдане статусом заявника як генерального прокурора, який надавав йому широкі повноваження щодо нагляду за кримінальними розслідуваннями, а застосування такого заходу саме по собі не створювало проблеми відповідно до Конвенції. Однак, мали бути впроваджені процесуальні гарантії, які б перешкождали свавільному використанню механізму відсторонення від посади. У цьому контексті ЄСПЛ також нагадав про зростаюче значення процесуальної справедливості у справах, пов'язаних з відстороненням прокурорів, в тому числі у разі втручання органу, незалежного від виконавчої та законодавчої влади у прийняття рішень, що впливають на призначення та звільнення прокурорів.

За вказаних обставин ЄСПЛ дійшов висновку, що заявникові не було надано жодного судового захисту щодо його відсторонення від посади. Відповідно, право заявника на доступ до суду в самій його суті було порушено. **Отже, мало місце порушення п. 1 ст. 6 Конвенції.**

Ключові слова: автоматичне відсторонення прокурора, доступ до суду

9. Плечло проти Словаччини (Plechlo v. Slovakia) від 26.10.2023, заява № 18593/19

У 2006 році судом було надано дозвіл на прослуховування телефонних розмов в рамках кримінальної справи за підозрою в корупції в діяльності Національного фонду майна (НФМ). Серед іншого, були записані розмови особи, яка була об'єктом прослуховування (високопосадовця фонду), із заявником. На час подій заявник також був однією з вищих посадових осіб фонду, головою правління акціонерного товариства з часткою фонду та головою виконавчого комітету фонду. При цьому, ні дозвіл на прослуховування, ні кримінальне провадження його не стосувались. У 2007 році розслідування було припинено без пред'явлення обвинувачення, однак зібрана інформація зберігалась у поліції.

У 2012 році деякі з зібраних матеріалів були включені до матеріалів іншого кримінального провадження щодо діяльності фонду, яке також прямо не стосувалось заявника.

У 2016 році частина матеріалів прослуховування, санкціонованого у 2006 році, стала підставою для відкриття провадження проти самого заявника, в результаті якого йому було пред'явлено обвинувачення. Клопотання заявника про доступ до рішення щодо прослуховування та перегляду його законності були відхилені.

У цій справі телефонні розмови за участі заявника охоплювались правом на повагу до приватного життя та кореспонденції. Відповідно, прослуховування, запис та зберігання відповідних матеріалів становили втручання у право заявника за ст. 8 Конвенції.

У контексті законності втручання заявник стверджував про відсутність законодавчого

регулювання захисту його прав як особи, яка випадково потрапила в поле імплементації рішення про прослуховування. За відсутності правової бази не існувало незалежного органу, який би здійснював нагляд і забезпечував її дотримання. Зокрема, йому було відмовлено у доступі до судового рішення, що в свою чергу, очевидно, обмежило можливості оскарження його виконання та подальше використання матеріалів прослуховування.

Також заявнику було відмовлено у використанні юридичного механізму, передбаченого кримінальним кодексом для захисту прав осіб, права яких зазнали впливу внаслідок заходів з прослуховування телефонних розмов. Зокрема, такий механізм не був застосований у випадку заявника, оскільки він не був безпосереднім об'єктом прослуховування у справі 2006 року, його права зазнали втручання випадково.

Не існувало цивільних засобів захисту прав заявника як щодо збереження, так і тривалого утримання перехопленої інформації. Були відсутні ознаки того, що аргументи стосовно відсутності законодавчої бази можуть бути ефективно оскаржені в судах.

Таким чином, втручання у право заявника на повагу до приватного життя і кореспонденції не супроводжувалося адекватними та ефективними гарантіями проти зловживань.

Отже, **мало місце порушення ст. 8 Конвенції.**

Ключові слова: прослуховування телефонних розмов, права осіб, які не були об'єктом прослуховування

10. Компанія BILD GMBH & CO. KG проти Німеччини (Bild GmbH & Co. KG v. Germany) від 31.10.2023, заява № 9602/18

Компанія-заявник володіє та здійснює управління новинним веб-сайтом bild.de. У 2013 році на веб-сайті було опубліковано статтю під заголовком «Тут поліція побила Д. (28)». У статті йшлося про випадок, коли до клубу викликали поліцію через агресивну поведінку відвідувача Д. Разом із статтею було опубліковано записи з камер відеоспостереження. На відео було видно як декілька поліцейських повалили відвідувача на підлогу, і

один із них почав його бити кийком та ногами.

Відео супроводжувало озвучування наступного:

«Шокуючі кадри з камери спостереження. Четверо поліцейських валять Д. на землю в бременському нічному клубі Gleis 9. Чоловік беззахисний. Але для одного офіцера цього явно недостатньо. Він кілька разів б'є сім'янина ногою і б'є його кийком, знову і знову. Цей запис з камери

відеоспостереження чітко показує, як жорстоко бременська поліція розправляється з передбачуваним порушником громадського порядку. Д. нібито створював проблеми і лаявся. ...»

Через декілька днів було опубліковано другу статтю під заголовком «Як розгортались події в ніч побиття» разом з додатковими записами з камер відеоспостереження, на яких були зображені агресивні дії Д. до прибуття поліції. Обличчя одного з поліцейських, пана П., було чітко видно на відеозаписах. При цьому, жодних ознак застосування ним надмірної сили не було.

Адвокат П. звернувся до компанії-заявника з вимогою припинити публікацію записів камер відеоспостереження без розмиття обличчя його клієнта. Коли компанія-заявник відмовила, П. подав позов до регіонального суду. Адвокат, зокрема, зазначив, що П. неодноразово стикався з критичними коментарями щодо задокументованого інциденту з боку представників громадськості та своїх дітей.

Національні суди зобов'язали компанію-заявника припинити демонстрацію записів з камер без запікселеного обличчя П, а також наклали заборону на публікацію будь-яких невідредагованих (тобто без закриття обличчя П.) відеозаписів у майбутньому без згоди пана П., незалежно від змісту супровідного тексту.

ЄСПЛ погодився з національними судами, що в діях поліції як інституції існує законний суспільний інтерес. Проте, за певних обставин публікація зображення поліцейського може мати негативні наслідки для його приватного життя, які національні органи влади повинні враховувати.

Суд визнав, що національні суди належним чином збалансували конкуруючі інтереси щодо першої публікації. Однак, такий висновок не стосувався заборони другої та будь-яких майбутніх публікацій. ЄСПЛ, зокрема, вказав, що хоча за певних обставин державні службовці можуть піддаватися ширшій критиці, ніж звичайні громадяни, за відсутності звинувачень у попередніх неправомірних діях вони не позбавлені законного інтересу в захисті свого приватного життя, зокрема, від неправдивого зображення їх як таких, що зловживають службовим становищем. Це також стосується працівників

поліції. Більше того, хоча стаття 8 Конвенції не містить загального правила, яке б вимагало, щоб співробітники поліції взагалі не впізнавалися в публікаціях у пресі, можуть бути обставини, за яких інтерес окремого співробітника поліції в захисті свого приватного життя переважає. Це може статися, наприклад, якщо публікація зображення впізнаваного співробітника, незалежно від будь-яких неправомірних дій, може призвести до конкретних негативних наслідків у його приватному або сімейному житті. Тому національні суди покликані збалансувати конкуруючі права, беручи до уваги обставини конкретної справи, включаючи зміст висвітлення та його наслідки для відповідної особи.

Суди заборонили публікацію без згоди пана П., навіть за умови зображення його в позитивному світлі. Така позиція обґрунтовувалась тим, що висвітлення подій в позитивному світлі більше не можна буде вважати таким, що відображає загальний аспект сучасного суспільства, а, отже, буде незаконним без згоди П. При цьому, суди не оцінювали внесок в суспільну дискусію нейтрального (чи позитивного) характеру висвітлення подій. На думку ЄСПЛ, сам факт того, що застосування сили поліцією не зображено в негативному світлі, не означає припинення захисту висвітлення такої інформації в засобах масової інформації. Позиція національних судів могла б призвести до неприйнятної заборони на будь-яку подальшу публікацію невідредагованих зображень працівників поліції при виконанні обов'язків без їх згоди. Однак, національні суди цих аспектів не врахували.

Таким чином, судова заборона не була необхідною в демократичному суспільстві. Отже, мало місце порушення ст. 10 Конвенції.

Ключові слова: публікація відеозапису із зображенням обличчя поліцейського, заборона майбутніх публікацій без згоди представників влади

11. Тойванен проти Фінляндії (*Toivanen v. Finland*) від 09.11.2023, заява № 46131/19

Протягом десяти місяців заявник, який був адвокатом, надсилав електронні листи кільком суддям і органам влади з критикою та вимогами вжити заходів щодо кримінального провадження відносно нього. У зв'язку з цим Рада судових адвокатів здійснила перевірку відповідності заявника займаній посаді, в результаті чого анулювала дозвіл на здійснення адвокатської діяльності.

В період до ухвалення рішення радою адвокатів, тимчасово виконуючий обов'язки голови апеляційного суду, переслала до поліції повідомлення заявника (адресоване голові суду), оскільки, на її думку, в ньому містились погрози на адресу одного з суддів цього суду, який брав участь у кримінальному провадженні відносно заявника.

Заявник оскаржив рішення до апеляційного суду, який спочатку розглянув справу у складі трьох суддів (розгляд справи без оголошення остаточного рішення), а потім за рішенням тимчасово виконуючого обов'язки голови апеляційного суду Л. справу було передано на розгляд розширеного складу суду (сім суддів). Апеляційна скарга заявника була відхилена п'ятьма голосами проти двох. При цьому, голоси «проти» належали суддям, які засідали в первісному складі суду. Верховний Суд підтримав рішення апеляційного суду.

Щодо скарги заявника про передачу справи на розгляд розширеного складу апеляційного суду. Національне законодавство з цього питання надавало дискреційні повноваження голові апеляційного суду, які були обмежені у випадках, коли відбувалися або мали відбутися усні слухання по справі. У таких випадках вимагались особливі підстави. Так, згідно пояснень судді Л., які врахував Верховний Суд, підставами для передачі справи розширеному складу суду були: 1) значна важливість питання, щодо якого не існувало відповідної судової практики (відповідні положення законодавства щодо адвокатської діяльності були новими); 2) потенційна можливість скасування колегією з трьох суддів одноголосного рішення ради адвокатів. ЄСПЛ був схильним погодитися з аргументацією Верховного Суду, що метою положення про передачу справ було забезпечення надійної основи для прийняття важливих рішень,

незалежно від того, чи розглянула справу колегія у складі трьох суддів. Саме національні органи влади, зокрема, суди, повинні були вирішувати проблеми тлумачення національного законодавства. До того ж, передача справи заявника не призвела до втрати ним можливості брати участь у процесі прийняття рішення. Його викликали, тобто він міг бути присутнім на новому слуханні особисто, хоча вирішив цього не робити. Заявник не надав жодних доказів відсутності можливостей для представлення своєї позиції у справі перед розширеним складом суду. Крім того, були дотримані процесуальні гарантії: 1) Законодавство містило чітке положення щодо складу розширеної колегії, яке було дотримано. 2) Тимчасово виконуючий обов'язки голови апеляційного суду Л., яка мала право приймати рішення про передачу справи, не входила до початкового складу суду та не брала участі в попередніх засіданнях. Всі судді попереднього складу входили до розширеного складу суду. 3) Верховний Суд звернувся до судді Л. із запитом щодо підстав оскаржуваної передачі справи, після чого ретельно розглянув скаргу заявника в цьому контексті. 4) Верховний Суд також переглянув питання анулювання дозволу на здійснення адвокатської діяльності та, дослідивши наявні в нього документи, підтримав аргументацію апеляційного суду і одногласно вирішив залишити рішення ради адвокатів в силі. Тобто навіть якщо в апеляційному провадженні були допущені недоліки, Верховний Суд виправив їх. Заявник не стверджував, що не було забезпечено гарантій, передбачених п. 1 ст. 6 Конвенції в контексті справедливості та безсторонності розгляду справи Верховним Судом.

Щодо скарги заявника на упередженість у зв'язку з пересиланням його листа до поліції та передачею справи на розгляд розширеного складу суду, ЄСПЛ зазначив таке:

1) Згідно з рішенням Верховного Суду пересилання до поліції електронних листів, які сприймалися як такі, що містять погрози на адресу персоналу, було стандартною практикою. В цьому зв'язку ЄСПЛ дійшов висновку, що пересилання суддею Л. електронного листа заявника (адресованого голові суду) до поліції саме по собі не може вважатися доказом її

особистої упередженості. Відповідний висновок стосується також того факту, що вона прийняла оскаржуване рішення про передачу справи, тимчасово виконуючи обов'язки голови суду.

2) Передача справи на розгляд розширеного складу суду відбулася відповідно до прямого положення закону. Згідно детальних роз'яснень Верховного Суду щодо тлумачення відповідних критеріїв вбачалось, що умови для передачі справи були об'єктивно дотримані.

3) Хоча не було винесено формальної ухвали про передачу справи, загальне законодавство, що встановлювало критерії такої передачі, було повністю доступним для заявника, який сам був адвокатом.

4) У своїй заяві до Верховного Суду суддя Л. детально обґрунтувала підстави свого рішення про передачу, а відповідні аргументи були ретельно вивчені.

5) Згідно позиції Верховного Суду той факт, що розгляд справи колегією у складі трьох суддів мав завершитися винесенням неодностайного рішення у складній справі, яка вимагала збалансування конкуруючих прав, сам по собі був аргументом на користь розгляду справи розширеним складом суду, оскільки метою передачі справи на новий розгляд було ухвалення рішення з необхідним авторитетом. Відповідно, не було жодних підстав сумніватися в тому, що передача справи була об'єктивно виправданою. ЄСПЛ не мав підстав для оцінки цього висновку.

6) Верховний Суд з повною юрисдикцією повторно розглянув усі відповідні питання і не виявив жодних недоліків в апеляційному провадженні.

Таким чином, були забезпечені достатні гарантії для виключення будь-яких сумнівів щодо безсторонності апеляційного суду. Отже, порушення п. 1 ст. 6 Конвенції не було.

Ключові слова: безсторонність суду

12. К.П. проти Польщі (*K.P. v. Poland*), від 26.10.2023, заява № 52641/16

Заявниця була заарештована у 2013 році та звинувачена у злочинах, пов'язаних з допомогою своєму чоловікові у створенні та управлінні фінансовою пірамідою, в результаті якої було ошукано близько 11 тис. осіб. У 2019 році суд першої інстанції визнав її винною та засудив до 12 р. 6 міс. позбавлення волі. Під час перебування в слідчому ізоляторі, понад 6 років, вона завагітніла від наглядача та народила сина. Наглядача було притягнуто до кримінальної та дисциплінарної відповідальності.

ЄСПЛ визнав порушення п. 3 ст. 5 Конвенції у зв'язку з надмірним строком тримання заявниці під вартою під час здійснення досудового розслідування (з дати затримання до винесення вироку судом першої інстанції минуло 6 років). Зокрема, Суд зазначив, що наявність обґрунтованої підозри у вчиненні затриманою особою злочину є обов'язковою умовою законності арешту. Однак, при першому розгляді питання тримання особи під вартою, відразу після арешту, однієї лише підозри вже недостатньо. Органи влади повинні також навести інші відповідні та достатні підстави для виправдання тримання особи під вартою. До того ж, ризик тиску на свідків не може ґрунтуватися

лише на ймовірності суворого покарання, а має бути пов'язаний з конкретними фактами. Так, протягом усіх шести років строку тримання під вартою органи влади значною мірою поклалися на ризик фальсифікації доказів заявницею, посилаючись, насамперед, на ймовірність суворого покарання, і лише близько року з них на інцидент спроби підкупу свідка, що мав місце до арешту. Однак, стверджувані ризики тиску заявниці на свідків або фальсифікації доказів не були належним чином переоцінені на пізніших стадіях кримінального провадження.

При цьому, дійсно, розслідування було надзвичайно складним та вимагало збору значного обсягу доказів та отримання свідчень вражаючої кількості потерпілих та свідків (понад 18 тис. осіб), що могло виправдати досить тривале тримання заявниці під вартою. Однак, такий контекст не давав національним судам права продовжувати тримання заявниці під вартою після того, як воно вже не могло вважатися достатнім.

Що стосується скарги за ст. 3 Конвенції в частині обставин вагітності заявниці в слідчому ізоляторі, ЄСПЛ дійшов висновку, що заявниця вже не мала статусу жертви. По-перше, органи

влади виконали процесуальний обов'язок за ст. 3 Конвенції щодо проведення ефективного розслідування. Так, заявниця зробила серйозні заяви про жорстоке поводження під час ув'язнення. Співробітник в'язниці, її наглядач, мав необмежений доступ до її камери, кореспонденції та підтримував з нею сексуальні стосунки протягом багатьох місяців, в результаті яких вона завагітніла. При цьому, національні органи влади оперативно розпочали розслідування. Суд визнав наглядача винним у зловживанні владою і в сексуальному насильстві в контексті відносин залежності. Його було засуджено до позбавлення волі умовно, штрафу та заборони займати посади в пенітенціарній службі строком на п'ять років. Заявниця брала активну участь у розслідуванні,

при цьому не оскаржила обвинувальний вирок. Таким чином, вбачалось, що вона вважала розгляд справи судом та призначення покарання належним. Крім того, за вказаним інцидентом було порушено низку дисциплінарних проваджень, в результаті яких були накладені стягнення на вказаного наглядача та шістьох інших співробітників ізолятора різних рангів. По-друге, заявниця не зверталась до судів в цивільному провадженні стосовно відшкодуванням шкоди, заподіяній їй особистим правам, та не надала пояснень з цього приводу.

Ключові слова: тривалість тримання під вартою, залежні відносини між наглядачем та ув'язненим

13. Стотт проти Великої Британії (Stott v. The United Kingdom) від 31.10.2023, заява № 26104/19

Заявника було засуджено до розширеного детермінованого строку позбавлення волі строком на двадцять один рік та подальші чотири роки нагляду за різні злочини сексуального характеру, в тому числі зґвалтування малолітньої дитини. Він оскаржував дискримінацію щодо умов його можливого умовно-дострокового звільнення. Зокрема, заявник зазначив, що у разі засудження його до дискреційного довічного позбавлення волі він мав би право на умовно-дострокове звільнення на більш ранній стадії (після закінчення половини строку покарання) в порівнянні з розширеним детермінованим позбавленням волі (після відбуття двох третин строку покарання). Національні суди відхилили скаргу заявника.

Враховуючи складність режимів покарання в Англії і відмінності в критеріях їх призначення, правах на дострокове звільнення, обов'язі дозвільних положень, правах на звільнення і процедурах звільнення після скасування рішень, різниця у поводженні з різними групами ув'язнених щодо права на дострокове звільнення була об'єктивно виправданою. Мета, яку переслідували різні режими відбування покарання, частиною яких є положення про умовно-дострокове звільнення, полягала в тому, щоб належним чином врахувати різні комбінації правопорушень та ризиків. Суд визнав таку

мету легітимною.

З огляду на свободу розсуду, якою користувалась держава у цій сфері, не можна було стверджувати, що не було розумного співвідношення пропорційності між переслідуваною метою та законодавчими заходами, вжитими для її досягнення.

Суд визнав, що серйозність злочину, вчиненого засудженими до розширеного детермінованого позбавлення волі, у поєднанні з ризиком, який вони становили, виправдовував застосування до них більш суворих положень щодо дострокового звільнення порівняно зі стандартними ув'язненими з визначеним строком покарання.

При цьому, дійсно засуджені до дискреційного довічного ув'язнення, як правило, мали право на дострокове звільнення на більш ранньому етапі відбування покарання, за аналогічні злочини. Однак, засуджені до розширеного детермінованого покарання мали значну перевагу, оскільки була відома дата, в яку вони мали бути звільнені, якщо не були звільнені раніше, а також певну перспективу звільнення від дозвільних умов наприкінці продовженого дозвільного періоду.

Таким чином, загальні заходи щодо стандартного визначеного позбавлення волі,

розширеного детермінованого позбавлення волі та дискреційного довічного позбавлення волі відповідали ступеню тяжкості кожного покарання.

За таких обставин відповідні положення законодавства не виходили за межі широкої свободи розсуду, якою користуються договірні

держави у питаннях, що стосуються ув'язнених та кримінальної політики.

Отже, порушення ст. 14 Конвенції у поєднанні зі ст. 5 Конвенції не було.

Ключові слова: умовно-дострокове звільнення, дискримінація

14. Дурдай та інші проти Албанії (Durdaj and others v. Albania) від 07.11.2023, заяви №№ 63543/09, 46707/13, 46714/13, 12720/14

У 2008 році стався потужний вибух на об'єкті з утилізації списаного і застарілого озброєння, техніки і обладнання збройних сил. 26 осіб загинули і близько 300 отримали тяжкі або легкі поранення. Один із заявників, семирічний хлопчик, який знаходився неподалік, загинув, всі інші отримали тяжкі тілесні ушкодження, небезпечні для життя. За результатами кримінального провадження більше 20-ти осіб (представники міністерства оборони та залучених до утилізації компаній) було визнано винними у відповідних злочинах і засуджено до штрафу, умовного позбавлення волі або позбавлення волі (максимальне покарання – 12 років). Проведення відносно колишнього міністра оборони (пізніше був обраний депутатом), яке неодноразово закривалось, наразі перебуває на розгляді Спеціального суду з питань організованої злочинності. В адміністративному провадженні заявникам було присуджено матеріальну та моральну компенсацію.

ЄСПЛ визнав порушення ст. 2 Конвенції в процесуальному аспекті, оскільки:

1) Заявникам не було надано можливості брати участь у судовому процесі проти обвинувачених. Зокрема, цивільний позов проти деяких обвинувачених був виділений Верховним Судом з цього провадження ще до початку судового розгляду (таке рішення обґрунтовувалось складністю справи, кількістю обвинувачених та ін.). З того часу заявників більше не інформували про заходи та слухання у кримінальному провадженні, не запрошували до участі у судовому процесі в будь-якій якості. Крім того, їм не було надано рішення та ухвали, і вони не мали права на їх оскарження. Згідно з законодавством, потерпіла сторона, яка не подала цивільний позов у кримінальному провадженні, не мала права брати

активну участь у судовому процесі проти обвинуваченого шляхом надання доказів, перехресного допиту свідків чи обвинувачених або надання коментарів щодо зібраних доказів. Таким чином, під час кримінального провадження заявники не мали жодних процесуальних прав.

Можливість подання цивільного позову про відшкодування шкоди, на якій наполягав Уряд, не могла компенсувати відсутність можливості ефективно брати участь у кримінальному провадженні в мірі, в якій це було необхідно для захисту законних інтересів заявників.

ЄСПЛ наголосив, що вимога щодо забезпечення участі потерпілих навряд чи може бути виконана, якщо жертви порушень за ст. 2 Конвенції або їхні найближчі родичі не мають можливості брати участь у кримінальному провадженні проти осіб, які вчинили такі порушення.

2) Хоча розслідування щодо 29-ти обвинувачених було проведено ефективно та досить швидко з ухваленням обвинувальних вироків, провадження відносно колишнього міністра оборони Ф.М., який на час вибуху був депутатом, досі триває. Внаслідок подальшого переобрання Ф.М. народним депутатом, його депутатську недоторканність було поновлено, що призвело до закриття провадження Верховним Судом у 2009 році. Прокуратура не подавала нового запиту до парламенту про зняття недоторканності, а також не вживала заходів щодо поновлення провадження понад 9 років (до 2021 р.), навіть після внесення змін до Конституції від 2012 р., згідно яких депутатська недоторканність вже не була перешкодою для кримінального переслідування. Протягом цього періоду заявники самостійно зробили кілька спроб порушити проти нього кримінальну справу.

Однак, покладання на заявників, як на потерпілих, тягаря надання доказів щодо злочинів, які підлягали кримінальному переслідуванню за підтримки держави, було неприйнятним. Така ситуація створювала можливість для потенційної безкарності. Оскільки кримінальне провадження проти нього за зловживання службовим становищем (розслідування за іншими обвинуваченнями було закрито) все ще не завершено, заявники залишаються без відповіді щодо його ймовірної відповідальності за трагедію більш ніж 14 років.

На думку Суду, з огляду на особливу соціальну значущість трагедії та зібрані проти Ф.М. докази, заявники та широка громадськість мали право знати не тільки обставини, за яких загинули жертви і були завдані тяжкі тілесні ушкодження низці інших осіб, а й точну роль, яку відіграв колишній міністр оборони в цих подіях.

Скарги на порушення ст. 2 Конвенції в матеріальному аспекті визнано необґрунтованими, оскільки:

1) Національна нормативно-правова база відповідала конкретним обставинам цієї справи. Існувало декілька правових підстав для отримання компенсації від держави, зокрема, відповідно до Конституції, цивільного кодексу та закону від 1999 року про позадоговірну відповідальність органів державного управління.

2) Під час проведення експертиз в рамках розслідування були встановлені обставини, за яких життя заявників або їхніх близьких родичів було втрачено або поставлено під серйозну загрозу.

3) Було встановлено 29-ть відповідальних осіб та притягнуто до кримінальної відповідальності (головних з них було засуджено до 3-12 років позбавлення волі).

4) В адміністративному провадженні за ініціативою частини заявників суд, серед іншого, постановив, що Міністерство оборони несло відповідальність за наслідки трагедії. Об'єктивна відповідальність Ф.М. вбачалась з того, що він не вжив розумних заходів для уникнення або зменшення небезпеки для життя шляхом нагляду за небезпечною діяльністю, а його суб'єктивна відповідальність – з його бездіяльності щодо залучення збройних сил для нагляду за такою діяльністю. Таким чином, незважаючи на недоліки кримінального провадження відносно Ф.М., адміністративний

суд встановив його цивільну/адміністративну відповідальність за події, про які йдеться. До того ж, адміністративний суд постановив, що тягар доказування лежав на державі, а не на заявниках, які вимагали компенсації за шкоду, заподіяну вибухом. Це звільнило їх від складного завдання надання доказів своїх вимог і доведення відповідальності держави, яка, таким чином, була презюмована.

5) Також адміністративним судом було встановлено, що: державні органи не вжили належних превентивних заходів для забезпечення дотримання мінімальних стандартів безпеки на об'єкті, робочі процеси на об'єкті були хаотичними, а діяльність з виведення боеприпасів з експлуатації здійснювалася без необхідних дозволів; працівники не мали відповідної підготовки для виконання таких робіт (до роботи залучались навіть діти від 7-ми років); діяльність здійснювалася з порушенням військово-технічних норм; об'єкт не відповідав критеріям, викладеним у відповідному рішенні ради міністрів; створення об'єкта та його експлуатація не контролювалися відповідальними державними органами. До того ж, суд дійшов висновку, що небезпечна діяльність на об'єкті призвела до смерті сина заявників та травмування інших заявників. На думку ЄСПЛ, такі висновки становили визнання по суті відповідальності держави у матеріальному аспекті ст. 2 Конвенції.

6) Не було жодних підстав вважати, що заявники не могли вимагати компенсації в цивільному або адміністративному порядку від держави щодо її позитивних зобов'язань за ст. 2 Конвенції, посилаючись на висновки експертиз та правові підстави в національному законодавстві для отримання компенсації від держави.

7) Заявникам було присуджено матеріальну та моральну компенсацію в розмірах, не менших, ніж ті, які Суд присуджував за ст. 41 Конвенції в аналогічних справах (близько 25 -70 тис. євро).

8) Двоє заявників не подали апеляційної скарги на рішення адміністративного суду, таким чином, погоджуючись з його висновками та присудженими сумами. Інші заявники взагалі не надали докази порушення цивільних чи адміністративних справ про відшкодування шкоди за ст. 2 Конвенції проти держави на національному рівні. Відповідно, вони не вичерпали національні засоби юридичного захисту.

Ключові слова: права потерпілих

15. Вукушіч проти Хорватії (*Vukušić v. Croatia*) від 14.11.2023, заява № 37522/16

Під час перебування у в'язниці заявник вчинив низку дисциплінарних правопорушень, його поведінка часто оцінювалася тюремною адміністрацією як незадовільна.

Заявника двічі поміщали до спеціальної камери, так званої «гумової камери», аби, як стверджувалось Урядом, він не заподіяв собі шкоди (зазначалось, що у першому випадку він розбив дзеркало, у другому – проковтнув батарейки від пульта). В такій камері його тримали двічі. Заявник був роздягнений, а світло в камері не вимикалось. У другому випадку він, до того ж, був в наручниках на руках та ременях на щиколотках.

ЄСПЛ визнав, що тримання заявника у спеціальній камері загальною тривалістю 17 діб у зазначених умовах становило нелюдське або таке, що принижує гідність, поводження за ст. 3 Конвенції, оскільки:

1) Спеціально обладнані камери, позбавлені небезпечних предметів – це спеціальні приміщення, оббиті гумою або іншим м'яким матеріалом, призначеним для запобігання заподіяння особою собі шкоди. Поміщення до таких камер на час подій регулювалося Законом про виконання кримінальних покарань, який визначав його як один із заходів безпеки в місцях позбавлення волі. Згідно закону поміщення в таку камеру дозволялося максимум на 48 годин (однак, без уточнень щодо тривалості проміжку між кількома послідовними рішеннями про поміщення в таку камеру).

2) Хоча поміщення ув'язненого, в стані підвищеного нервового напруження, до камери без небезпечних предметів може бути прийнятним

рішенням для того, щоб дозволити йому/їй заспокоїтися, така мета не може виправдати тривалі періоди перебування в спеціальних камерах. Відповідно, навіть якщо спочатку могли існувати вагомі підстави для поміщення заявника до спеціальної камери з метою запобігання завдання собі шкоди, його перебування в цій камері протягом тривалих періодів часу (12 та 5 днів відповідно) вказувало на те, що мета такого заходу була каральною і не могла бути виправданою наведеними Урядом причинами.

3) Позбавлення ув'язненого одягу може викликати у нього почуття страху, страждання і неповноцінності, здатне принизити і образити його. Таким чином, ймовірно обставини утримання заявника у спеціальній камері (без одягу та з увімкненим світлом, яке заважало спати), ще більше погіршило і без того його вразливе становище.

4) Зв'язування рук і щиколоток заявника в спеціально обладнаній камері протягом декількох днів не було необхідним, оскільки він вже був поміщений у простір, позбавлений небезпечних предметів. Крім того, цей захід було застосовано всупереч закону (використання наручників та ременів дозволялось як засіб безпеки лише 12 годин протягом 24 годин).

Визнано порушення ст. 3 Конвенції у зв'язку з неналежними умовами тримання під вартою (менше 3 кв. м особистого простору протягом частини строку перебування у в'язницях в м. Спліт та м. Загреб).

Ключові слова: заспокоєння засудженого, поміщення до спеціальної камери, застосування наручників та інших засобів

16. Ніка проти Албанії (*Nika v. Albania*) від 14.11.2023, заява № 1049/17

Заявниці були дружиною і дочкою А.Н., який помер від вогнепального поранення в голову, отриманого у січні 2011 року під час акції протесту, організованої головною опозиційною партією перед офісом Прем'єр-міністра. Протест починався мирно, однак згодом протестувальники почали жбурляти каміння та інші предмети. Коли вони прорвалися на через металеві ворота на подвір'я будівлі, військовослужбовці

нацгвардії почали їх витісняти, почалось застосування вогнепальної зброї. А.Н. в цей час стояв за межами подвір'я будівлі (за воротами, через дорогу), не приймав участі у насильницьких діях. Він отримав вогнепальне поранення, внаслідок якого помер у лікарні. Того дня з вогнепальної зброї було вбито ще три особи, а також декілька поранено.

Загалом близько 45-ти громадян, 81-го військовослужбовця національної гвардії та 27-ми поліцейських отримали поранення в результаті протистоянь. За результатами кримінального провадження двох офіцерів національної гвардії було визнано винними у вбивстві з необережності двох осіб. Справа А.Н. була відокремлена від решти кримінального розслідування і досі триває (серед іншого, через неможливість встановлення типу зброї, з якої було випущено кулю в голову А.Н., за результатами різних експертиз, в т.ч. в США).

Адміністративний суд встановив, що військовослужбовці застосували зброю з порушенням законодавства та присудив заявникам грошову компенсацію (приблизно 100 000 євро).

ЄСПЛ визнав порушення ст. 2 Конвенції в процесуальному аспекті. Зокрема, кримінальне провадження було розпочато досить оперативно, однак на ранніх стадіях мали місце наступні загальні недоліки: 1) Високопосадовці (Прем'єр-міністр, лікарі) одразу зробили поспішні публічні заяви про те, що жертви були застрелені з близької відстані зі зброї, відмінної від тієї, що використовувалась національною гвардією та поліцією. Такі обставини викликали сумніви щодо спроможності органів виконавчої влади з самого початку встановити події. 2) Генеральний прокурор зазнала різкої критики з боку Прем'єр-міністра, а також парламентської слідчої комісії, яка була створена для з'ясування ймовірних зловживань з боку прокурорів, які розслідували відповідні події, а не з метою з'ясування всіх фактів і можливої відповідальності держави. Такі дії в загальному контексті мали негативно вплинути на ефективність розслідування, оскільки могли схилити свідків до відмови від співпраці. 3) Відеозаписи з камер відеоспостереження з будівлі офісу Прем'єр-міністра не були надані негайно, прокуратура не змогла їх вилучити. Значна частина записів, збережених на зовнішньому диску, що знаходився в серверній кімнаті офісу, згідно експертизи в США була стерта одразу після інциденту. При цьому, офіс спочатку надав відеозаписи з однієї камери, стверджуючи, що інші давно не працюють, однак потім все ж надав короткий запис з другої. В той же час, згідно експертизи на відеозапис було налаштовано 11 відеокамер. У ході судового розгляду справи відносно одного із співробітників відділу інформаційних технологій офісу не

були розвіяні сумніви щодо навмисного видалення записів з метою приховування правди. Загалом не було встановлено осіб, які віддали наказ про видалення записів і безпосередньо це зробили. Влада була зобов'язана зберігати ці записи недоторканими та захищеними від будь-якого втручання третіх осіб.

Розслідування мало низку недоліків щодо його ключових напрямків: не досліджено можливість того, що демонстранти були безпосередньою мішенню; не встановлено ступінь відповідальності командирів за перебіг подій; не проведено системний аналіз судово-медичних характеристик вогнепальних поранень, отриманих демонстрантами, які зазнали не смертельних травм; не пояснено природу великої кількості слідів зброї на металевій огорожі будівлі; не встановлено точну хронологію подій, у тому числі послідовність і характер наказів, відданих командирами національної гвардії; не досліджено питання, чи були допущені помилки у плануванні, координації та виконанні обов'язків представниками держави.

Щодо А.Н. Уряд не пояснив, чому не було проведено судово-медичну експертизу чи будь-які інші експертизи на відміну від інших жертв. Експертний висновок щодо тілесних ушкоджень А.Н., зроблений через кілька років після його смерті, ґрунтувався на попередніх медичних висновках і записах, а не на результатах огляду його тіла. До того ж, заявниці не були належним чином залучені до справи.

Суд також визнав порушення ст. 2 Конвенції у матеріальному аспекті:

1) Правові норми, які регулювали застосування вогнепальної зброї на час подій, дозволяли її використання для захисту власності, однак без уточнення у яких за саме виняткових обставинах її застосування може бути виправданим. Наразі в законодавство внесено зміни (для застосування зброї передбачається умова, за якої життя працівників, які захищають відповідний об'єкт, або життя інших осіб, явно перебуває під загрозою).

2) Хоча адміністративний суд визнав відповідальність держави за смерть А.Н., не було надано детальної інформації про обставини, що призвели до смерті.

3) Оцінка фактів судом в контексті кримінального провадження відносно військовослужбовців

національної гвардії була обмеженою і не дала повного уявлення про обставини, що передували застосуванню сили зі смертельними наслідками. На національному рівні також не обговорювалося питання про можливість більшого обсягу використання не смертельних засобів для розгону натовпу. Водомет і сльозогінний газ були застосовані лише один раз, Уряд не надав жодних пояснень в цьому контексті.

4) Уряд визнав незаконність застосування сили зі смертельними наслідками.

5) Навіть якщо співробітники робили попереджувальні постріли в повітря, не було доведено, що це було зроблено у спосіб, який відповідав вимогам ст. 2 Конвенції (вертикально вгору).

6) Влада отримала всю необхідну інформацію та мала достатньо часу для підготовки до

протесту. Однак, виявилось, що між національною гвардією і поліцією не було точних і чітких інструкцій щодо застосування сили на ураження, а також щодо конкретних заходів з контролю за натовпом. Поліцейські не мали протигазів, коли військовослужбовці нацгвардії застосували сльозоточивий газ, та були змушені відступити, залишивши військовослужбовців самостійно контролювати натовп. Субординація між службовцями була відсутня. До того ж, усне попередження про застосування зброї було нечітким, неточним і неналежним.

Ключові слова: мирне зібрання, застосування вогнепальної зброї, ефективність розслідування

17. Валіулліна та інші проти Латвії (*Valiullina and Others v. Latvia*) від 14.09.2023, заяви №№ 56928/19, 7306/20 та 11937/20

У 2018 році були прийняті законодавчі зміни, які передбачають збільшення частки предметів, що викладаються державною мовою, тобто латиською, в державних школах. Заявники - батьки та діти, які відносять себе до російськомовної меншини в Латвії – скаржились на те, що зміни значно обмежили використання їхньої рідної мови (російської), в той час як заявники, які на той час були учнями шкіл, здобували освіту в державних школах Латвії. Вони стверджують, зокрема, що висока частка предметів, які мають викладатися латиською мовою, непропорційно вплинула на них.

У «Бельгійській мовній справі» Суд постановив, що хоча стаття 2 Протоколу № 1 не визначає мову, якою має здійснюватися освіта, право на освіту було б безглуздом, якби воно не передбачало на користь його бенефіціарів право здобувати освіту державною мовою або однією з державних мов, залежно від конкретного випадку. Крім того, ця стаття не вимагає від держав поваги до мовних уподобань батьків у сфері освіти або викладання.

Оскільки заявники посилалися на рішення у справах «Катан та інші проти Республіки Молдова та Росії» (*Catan and Others v. Republic of Moldova and Russia*) [ВП] та «Кіпр проти Туреччини»

(*Cyprus v. Turkey*) [ВП], Суд зазначив, що суть цих справ полягала не в праві заявників на доступ до навчальних закладів мовою за власним вибором, а «національною мовою» відповідної держави. Саме в цьому контексті Суд в обох справах постановив, що відповідні учні та їхні батьки можуть претендувати на захист відповідно до першого та другого речень статті 2 Протоколу № 1 щодо освіти однією з національних мов відповідної держави. У справі Катан він лише підтвердив висновки, зроблені у «Бельгійській мовній справі». Таким чином, Суд не розширив обсяг права на освіту, включивши до нього право на доступ до навчальних закладів мовою за власним вибором. Він також не зробив цього у справі «Адам та інші проти Румунії» (*Ádám and Others v. Romania*), на яку також посилалися заявники. У цій справі Суд підкреслив, що Рамкова конвенція про захист національних меншин (Рамкова конвенція) визнає, що захист і заохочення мов меншин не повинні завдавати шкоди офіційним мовам і необхідності їх вивчення. Було визнано, що відповідно до цієї Конвенції можливості викладання мовами меншин можуть варіюватися залежно від конкретних параметрів місцевої ситуації, і необхідно шукати баланс між володінням офіційною мовою держави та володінням мовами меншин. Стаття 14 Конвенції залишає

державам-учасницям широку свободу розсуду щодо забезпечення викладання мов меншин або викладання такими мовами в їхній системі освіти. Крім того, Суд взяв до уваги висновки Конституційного суду Латвії про відсутність європейського консенсусу щодо прав меншин у сфері освіти і відсутність підстав вважати, що відповідно до Рамкової конвенції держави повинні забезпечити таку форму збереження і розвитку мовної, етнічної та культурної самобутності, як здобуття освіти мовою меншини або у певній пропорції без урахування національної конституційної системи.

Відповідно, право, закріплене статтею 2 Протоколу № 1, не включає право на доступ до освіти певною мовою; воно гарантує право на освіту однією з державних мов або, іншими словами, офіційних мов відповідної держави. З огляду на те, що латиська мова була єдиною офіційною мовою в Латвії, заявники не могли скаржитися за статтею 2 Протоколу № 1 на зменшення використання російської мови як мови викладання в школах Латвії як такої. Заявники не навели конкретних аргументів, які б свідчили про те, що ці обмеження мали б негативні наслідки для їхньої можливості здобувати освіту. Відповідно скарга за статтею 2 Протоколу № 1 була визнана неприйнятною *ratione materiae*.

Заявники стверджували, що зміни, які передбачали збільшення використання державної мови як мови навчання і, відповідно, зменшення використання російської мови, були дискримінаційними. Суд розглядав справу виключно на підставі мови як ознаки для передбачуваної різниці у ставленні.

Чи перебували російськомовні учні в аналогічній ситуації з латиськомовними учнями і, відповідно, чи існувала різниця у ставленні до них - Оскаржувані законодавчі зміни стосувалися учнів, зарахованих до всіх державних шкіл з метою відновлення використання латиської мови як мови навчання та єдності освітньої системи в Латвії, сприяння рівному доступу учнів до державної системи освіти і, в більш широкому сенсі, необхідності усунення наслідків сегрегації в освіті, що існувала за радянського режиму. Наслідком цих змін стало те, що російськомовні учні, такі як абітурієнти, які були зараховані на освітні програми для меншин, більше не могли здобувати освіту, де значна частина навчальної

програми викладалася російською мовою (їхньою основною сімейною або рідною мовою), тоді як латиськомовні учні могли продовжувати здобувати освіту латиською мовою (їхньою основною сімейною або рідною мовою). Таким чином, після внесення змін російськомовні та латиськомовні учні в одному класі - незалежно від того, до якої школи чи освітньої програми вони були зараховані - повинні були навчатися за однаковою навчальною програмою, яка чітко визначала обсяг латиської мови як мови викладання. Розглядаючи порівняльні ситуації в цілому і враховуючи, що винятки для російськомовних учнів, які навчаються за освітніми програмами для меншин, більше не були доступними, Суд вирішив, що російськомовні та латиськомовні учні перебувають у відповідно подібній ситуації під час здобуття освіти в державних школах після внесення оскаржуваних законодавчих поправок.

Легітимність переслідуваних цілей - Латвія, як і деякі інші держави-члени Ради Європи, вирішила надати статус офіційної мови лише латиській мові і зафіксувала це у своїй Конституції. Таким чином, латиська мова стала однією з фундаментальних конституційних цінностей держави. Конституційний суд виніс кілька рішень, в яких проаналізував різні етапи освітньої реформи щодо розширення використання латиської мови як мови викладання, спираючись не лише на необхідність захисту прав інших осіб та демократичного устрою держави, але й на необхідність надання особливого захисту латиській мові та зміцнення її використання як державної. Вона також пояснила, чому вважає, що кожен, хто живе в Латвії, повинен володіти латиською мовою на достатньому рівні, щоб мати можливість брати участь у житті демократичного суспільства. Його оцінка виявилася співзвучною [з думкою Венеціанської комісії](#) щодо Латвії та думкою Консультативного комітету Рамкової конвенції (щодо інших країн) про те, що необхідність покращити рівень володіння державною мовою може вважатися законною метою. Крім того, Суд Європейського Союзу у своєму попередньому рішенні щодо мови викладання в університетах Латвії ([C-391/20](#)) постановив, що мета просування та заохочення використання однієї з офіційних мов держави-члена повинна розглядатися як законна мета з точки зору свободи заснування, як це закріплено в законодавстві ЄС.

На цьому тлі, і, зокрема, беручи до уваги історичні фактори, які призвели до значного обмеження використання латиської мови протягом більш ніж п'ятдесяти років під час незаконної окупації та анексії Латвії радянським режимом, коли російська мова була нав'язана в багатьох сферах повсякденного життя, Суд вважав, що необхідність захисту і зміцнення латиської мови була легітимною метою, яка переслідувалася в цій справі. Другою легітимною метою був принцип єдності системи освіти для забезпечення рівного доступу учнів до державної системи освіти та необхідність усунення наслідків сегрегації в освіті, що існувала за радянського режиму. Необхідність забезпечення єдності системи освіти в Латвії є одним з елементів, що відрізняє цю справу від інших справ, які розглядалися Судом у зв'язку зі скаргами на дискримінацію в доступі до освіти, пов'язану з існуванням сегрегованих шкіл або класів для представників історично та соціально неблагополучних груп. Навпаки, однією з цілей оскаржуваного законодавства було забезпечення рівних шансів для всіх учнів.

Пропорційність стверджуваної різниці у поводженні - Законодавчі зміни 2018 року були прийняті через двадцять вісім років після відновлення незалежності Латвії. Не можна сказати, що це були раптові та несподівані зміни в системі освіти. Ще в 1991 році в латвійському законодавстві був закріплений принцип, що кожен має здобувати освіту державною мовою. Згодом до відповідних законів було внесено ще більше змін, щоб забезпечити поступове збільшення використання латиської мови як мови викладання в державних школах. Відповідні законодавчі зміни широко обговорювалися в суспільстві, а твердження заявників про те, що вони не були належним чином обговорені, були відхилені Конституційним Судом. Зміни 2018 року не скасували російську мову як мову навчання повністю, але дозволили викладання російською мовою на рівні початкової школи, тоді як на рівні середньої школи спеціальні предмети, пов'язані з російською мовою та російською ідентичністю та культурою, все ще можуть викладатися російською мовою. Цей етап освітньої реформи реалізовувався поступово, оскільки зміни впроваджувалися протягом трьох років, що дозволило учням, які цього потребували, адаптуватися до нової ситуації та вжити додаткових заходів для

покращення своїх знань державної мови, якщо це було необхідно. Ці зміни впроваджувалися поступово і гнучко, з достатнім простором для адаптації відповідно до потреб тих, кого вони стосуються.

Суду не було надано достатньо надійних статистичних даних щодо твердження заявників про те, що молоде покоління російськомовних учнів має достатній рівень володіння латиською мовою і що немає необхідності покращувати ці знання в рамках системи освіти. У зв'язку з цим Суд послався на висновок Венеціанської комісії щодо оскаржуваного законодавства, в якому зазначалося, що може існувати потреба в поліпшенні знань латиської мови, особливо знань дітей, які відвідують освітні програми для меншин. Конституційний Суд оцінив наявні статистичні дані про етнічні групи, рівень володіння мовами та наслідки міграційної політики під час радянської окупації. Він підкреслив, що наслідки радянської окупації продовжують негативно впливати на використання латиської мови в суспільстві та в системі освіти. Питання, що стосуються необхідності захисту і зміцнення державної мови, лежать в основі конституційної ідентичності держави, і Суд не мав права ставити під сумнів оцінку, зроблену Конституційним Судом у цьому відношенні, оскільки вона не була довільною.

Суд не зміг виявити жодних аргументів заявників про те, що законодавчі зміни 2018 року мали б непропорційно негативний вплив на них щодо права на освіту. Тим не менш, Суд визнав, що заявники зазнали впливу цих змін, а наслідки для їхньої особистої ситуації були різними залежно від рівня володіння латиською мовою та від того, на яку освітню програму були зараховані діти заявників. Однак, освітні програми, пропоновані державними школами, були різноманітними і пропонували цілий ряд різних варіантів, і сім'ї мали можливість вибрати ту освітню програму, яка найбільше відповідала їхнім потребам. Що стосується менш обмежувальних засобів забезпечення законної мети, то, хоча принцип навчання рідною мовою був рекомендований деякими міжнародними органами, він, як видається, не є загальноєвропейським консенсусом у сфері освіти. Для цілей цієї справи Суд також підкреслив більш широкий історичний контекст, в якому освіта російською мовою набула значного поширення в Латвії. Після відновлення незалежності Латвія почала

поступово впроваджувати освітню реформу, спрямовану на відновлення використання латиської мови як єдиної мови викладання в школах. Не було жодних припущень, що заявники не змогли б вивчити свою рідну мову і зберегти свою ідентичність. Навпаки, вжиті заходи були спрямовані на захист латиської мови як єдиної державної мови та забезпечення єдності системи освіти, а в більш широкій перспективі керувалися необхідністю усунення наслідків незаконної окупації та анексії з боку колишнього Радянського Союзу. У Раді Європи Рамкова конвенція була підписана та/або ратифікована не всіма державами-членами. Заохочуючи держави забезпечувати викладання мовами меншин і вивчення цих мов, ця Конвенція дозволяє забезпечити це кількома способами. У більш широкому контексті міжнародного права прав людини, як видається, визнається, що нормативний зміст права на освіту залежить від умов, що переважають у конкретній державі, але в будь-якому випадку система освіти повинна бути наявною, доступною, прийнятною та адаптованою.

Відповідно, що стосується права на освіту, держави мають широку свободу розсуду в

організації своїх систем освіти, особливо щодо мови викладання в державних школах. Держава-відповідач, відновлюючи використання латиської мови як мови навчання та поступово впроваджуючи освітню реформу, не вийшла за межі своєї свободи розсуду, оскільки зберегла можливість для російськомовних учнів вивчати свою мову та зберігати свою культуру та ідентичність. Держава запровадила систему освіти державною мовою, водночас забезпечивши використання мов національних меншин у різних пропорціях, залежно від школи та класу, в якому навчається учень. Уряд надав об'єктивне і розумне обґрунтування необхідності розширення використання латиської мови як мови викладання в системі освіти. Таким чином, оскаржувана різниця у ставленні відповідала законним цілям, була пропорційною і не становила дискримінації за мовною ознакою.

3 огляду на вказане ЄСПЛ вирішив, що порушення статті 14 у поєднанні із статтею 2 Протоколу №1 відсутнє.

18. Джібуті та інші проти Латвії (*Džibuti and Others v. Latvia*) від 16.11.2023, заяви №№ 225/20, 11642/20, 21815/20

У цій справі, як й у справі *Валіулліна та інші проти Латвії*, заявники (батьки та діти) відносили себе до російськомовної меншини та скаржилися за ст. 2 Протоколу № 1 до Конвенції, в т.ч. у поєднанні зі ст. 14 Конвенції та ст. 8 Конвенції на обмеження їх права на освіту, дискримінацію відносно російськомовних учнів у зв'язку із законодавчими змінами, які суттєво обмежили використання їх рідної мови (російської мови) в освітній сфері. *Скарги стосувались мови викладання в приватних школах.*

ЄСПЛ підсумував застосовні принципи у подібній справі *Valiullina and others v. Latvia* (стосувалась державних шкіл). Додатково Суд зазначив, що хоча індивідуальні інтереси іноді повинні бути підпорядковані інтересам групи, демократія не означає, що погляди більшості завжди повинні переважати: має бути досягнутий баланс, який забезпечує справедливе і належне ставлення до меншин і дозволяє уникнути будь-якого зловживання домінуючим становищем. Однак,

встановлення та планування навчальної програми в принципі належить до компетенції держав. Це головним чином стосується доцільності. Держава повинна дбати про те, щоб інформація або знання, включені до навчальної програми, передавалися об'єктивно, критично і плюралістично.

ЄСПЛ у цій справі постановив, що порушення ст. 2 Протоколу № 1 до Конвенції у поєднанні зі ст. 14 Конвенції не було, оскільки різниця у ставленні переслідувала легітимну мету, була пропорційною та не становила дискримінації за мовною ознакою з огляду на таке:

1) Після запровадження змін російськомовні та латиськомовні учні в одному класі були зобов'язані навчатися за однаковою навчальною програмою, яка мала чітко встановлені пропорції щодо використання латиської мови як мови викладання. На думку Суду, російськомовні та латиськомовні учні перебували у релевантно

подібній ситуації під час навчання в приватних школах.

2) Мета, яка переслідувалась при запровадженні законодавчих змін, була законною. Так, законодавчі зміни стосувались учнів усіх приватних шкіл і були спрямовані на відновлення використання латиської мови як мови навчання та єдності з метою сприяння рівному доступу учнів до державної системи освіти. Крім того, в більш широкому сенсі, зміни були спрямовані на усунення наслідків сегрегації в освіті, яка існувала за радянських часів.

3) Щодо пропорційності втручання у право Суд зазначив таке: (i) приватні школи вважалися частиною державної системи освіти; (ii) загальноосвітні стандарти застосовувалися як до державних, так і до приватних шкіл, оскільки ці школи видавали учням свідоцтва державного зразка; (iii) держава мала підстави для суворого регулювання приватного сектору у сфері

освіти; (iv) ще до змін законодавство щодо мови навчання застосовувалося до приватних шкіл і містило вимогу про викладення певної частини навчальної програми державною мовою; (v) зміни до законодавства не були раптовими і несподіваними в системі освіти; (vi) зміни не скасовували використання російської мови як мови навчання в повному обсязі; (vii) приватні школи в Латвії отримували державне та/або муніципальне фінансування; (viii) не існувало загальноєвропейського або міжнародного консенсусу щодо мови навчання; (ix) держави мали широку свободу розсуду в питаннях організації системи освіти, особливо щодо мови навчання.

4) Не було жодних доказів, що до російськомовних учнів, ставились по іншому ніж до учнів, які навчалися мовами держав, з якими Латвія мала відповідну угоду.

Ключові слова: право на освіту, мова навчання

19. ДЖ. Т. Б. проти Іспанії (G.T.B. v. Spain) від 16.11.2023, заява № 3041/19

Матір заявника, яка була громадянкою Іспанії, народила його в серпні 1985 року в Мексиці вдома. Його народження не було зареєстровано у відділі реєстрації актів цивільного стану консульства Іспанії. Через декілька тижнів, після землетрусу в Мексиці, заявника, його матір та старшого брата було репатрійовано до Іспанії. Коли заявнику виповнилося 12 років, його мати подала заяву про пізню реєстрацію народження. Процедура отримання свідоцтва про народження тривала досить довго, оскільки жінка не змогла подати необхідні документи з Мексики для реєстрації народження, а органи влади наполягали на їх наданні. Після декількох років переписки органів Іспанії та Мексики народження заявника було зареєстровано за рішенням суду у 2006 році, тобто коли йому виповнився 21 рік. Позов заявника про відшкодування шкоди у зв'язку із надмірною затримкою у видачі посвідчення особи та адміністративне провадження були безрезультатними.

Неможливість встановити дані про особу становить втручання в особисту автономію і безпосередньо пов'язане з правом на повагу до приватного життя за ст. 8 Конвенції.

Забезпечення цілісності та достовірності реєстрів актів цивільного стану та, в більш

широкому сенсі, юридичної визначеності є важливою метою в загальних інтересах і виправдовує суворі процедури реєстрації народження, зокрема, коли воно відбулося за межами території відповідної держави. В цьому аспекті держави користуються широкою свободою розсуду щодо належних засобів забезпечення реалізації права на реєстрацію народження та доступу до документів, що посвідчують особу. Це включає матеріальні та процесуальні вимоги, які повинні бути виконані особою, що бажає отримати свідоцтво про народження та інші документи на його основі. Після виконання вимог держава зобов'язана видати свідоцтво та забезпечити доступ до інших документів, що посвідчують особу, з метою збереження права на повагу до приватного життя. Водночас, може вимагатися певна адаптивність стандартних процедур у разі, коли обставини вимагають захисту важливих інтересів, захищених ст. 8 Конвенції, таких як право на визнання особистості.

У цій справі за законодавством Іспанії юридична процедура реєстрації народження особи та отримання відповідних документів була чіткою і передбачуваною. За звичайних обставин основна відповідальність за здійснення

необхідних адміністративних кроків у цьому зв'язку лежала на батьках.

При цьому, у заявника були виявлені психологічні розлади та психіатричні захворювання, а його мати, єдина з існуючих батьків, не доклала належних зусиль для забезпечення реєстрації його народження. Відсутність у заявника документів, що посвідчують особу, принаймні певною мірою вплинула на його здатність продовжувати навчання та професійну підготовку, а також позбавила його можливості отримати стабільну роботу, що вплинуло на особисте і сімейне життя та сприяло посиленню його тривоги та страждань. Відповідно, у цій справі органи влади були зобов'язані діяти в найкращих інтересах дитини та скомпенсувати бездіяльність матері, а також запобігти тому, щоб дитина залишилася незареєстрованою, без відповідних документів. Тобто органи влади мали позитивне зобов'язання за ст. 8 Конвенції у цьому аспекті.

Хоча існувала необхідність переконатися в достовірності наданої інформації перед тим, як приступити до реєстрації народження заявника, захист громадського порядку в цьому зв'язку не був несумісним з наданням допомоги з огляду на особливу вразливість, зумовлену станом здоров'я та соціальними факторами, аби захистити особливо важливий аспект його ідентичності.

Різні органи влади були обізнані про вразливе становище заявника протягом більшої

частини його життя, а органи реєстрації актів цивільного стану дізналися про труднощі з реєстрацією народження з середини 1999 року, коли процедуру довелося призупинити через неможливість викликати його матір за вказаною в її заяві адресою. При цьому, позитивне зобов'язання виникло у 2002 році, коли стало зрозуміло, що матір не зможе надати всі документи, які вимагались на неодноразові запити органів влади, окрім вже наданих.

Незважаючи на всі обставини справи та період їх існування, особливості стану заявника, несумлінну поведінку матері, неможливість знайти інші документи стосовно народження в Мексиці, органи влади лише наполягали на відповідальності матері за дотримання всіх законодавчо встановлених критеріїв. З моменту, коли органам влади стало очевидно, що мати заявника не зможе сприяти отриманню додаткових документів для реєстрації народження сина, до дати реєстрації минуло 4 роки. Така затримка була невинуватою.

Таким чином, органи влади не виконали позитивних зобов'язань щодо забезпечення реалізації права заявника на повагу до приватного життя, що становило порушення ст. 8 Конвенції.

Ключові слова: реєстрація народження дитини, тривалість розгляду заяви про реєстрацію народження

20. *A.E. та інші проти Італії (A.E. and others v. Italy)* від 16.11.2023, заяви №№ 18911/17, 18941/17, 18959/17

Справа стосувалась дев'ятох заявників із Судану, які прибули до Італії влітку 2016 року. Четверо дісталися узбережжя Італії на човнах, тоді як інші п'ятеро були врятовані морськими силами Італії з моря.

Серед іншого, заявники скаржились на неналежне поводження під час затримання та умови перевезення між пунктами прийому.

ЄСПЛ встановив, що після затримання у пункті прийому заявників змусили роздягнутися для проходження медичного огляду. Разом з близько 40-ка іншими мігрантами вони абсолютно голими повинні були очікувати близько

10 хвилин на медичний огляд. У цьому зв'язку Суд нагадав, що процедура примусового роздягання поліцією може становити настільки інвазивний і потенційно принизливий захід, що він не повинен застосовуватися без вагомої причини. Уряд не навів жодного переконливого аргументу на користь необхідності застосування такого заходу за вказаних умов до заявників, які вже перебували у вразливому становищі під охороною поліції, без забезпечення будь-якого приватного життя.

Крім того, частину заявників перевозили автобусом туди й назад між пунктами прийому

в неналежних умовах. Їх перевозили в дуже жарку пору, під постійним контролем поліції в атмосфері насильства і погроз, а наданої води та їжі було недостатньо для задоволення їх життєвих потреб. До того ж, їм не повідомляли про пункт призначення чи причини їх перевезення до іншого місця. Суд визнав недостатніми аргументи Уряду для спростування тверджень заявників з цього приводу. Надані копії запитів до кейтерингової компанії про замовлення продуктових пакетів стосувалися інших мігрантів, а не заявників.

Таким чином, за конкретних обставин цієї справи Суд встановив, що умови, в яких заявники перебували під контролем органів влади, в сукупності спричинили їм значні страждання та відчуття приниження до такої міри, що становили поводження, заборонене ст. 3 Конвенції.

Один із заявників стверджував, що під час спроби видворення його побили співробітники поліції та працівники аеропорту. Незважаючи на

те, що під час надання пояснень національним органам він вказав, що знає та може впізнати відповідних осіб, жодних заходів щодо розслідування відповідного інциденту не вживалось. Уряд не надав жодних зауважень щодо цієї частини скарг. Відповідно, мало місце порушення ст. 3 Конвенції.

ЄСПЛ визнав також порушення п. 1 ст. 5 Конвенції, оскільки деяким заявникам постанови про відмову у в'їзді до країни було надано через декілька днів з дня затримання. До цього, часу вони перебували під вартою, без жодних документів і без можливості залишити пункт прийому.

Ключові слова: поводження з мігрантами, гідність

21. N.A. та інші проти Росії (N.A. and others v. Russia) від 21.11.2023, заяви №№ 48523/19, 49533/19, 13837/20, 40452/20, 49902/20

Заявники є родичами 6-тьох чоловіків, які зникли безвісти в період 2016–2020 рр. в Чеченській Республіці (загалом зниклих безвісти за схожих обставин значно більше). Заявники стверджували, що їх родичі були затримані представниками правоохоронних органів Чечні за підозрою в участі в діяльності, пов'язаній з тероризмом, через їх гомосексуальність або критику глави республіки, після чого зникли. Частина заявників зверталась із відповідними заявами до поліції, однак провадження були закриті. Інші заявники взагалі не подавали жодних скарг через побоювання у зв'язку із погрозами представників правоохоронних органів Чечні.

ЄСПЛ визнав порушення ст. 2 Конвенції у процесуальному аспекті у зв'язку з неефективністю розслідувань зникнення родичів заявників, оскільки:

1) З огляду на вже розглянуті справи про зникнення ([починаючи з Аслаханова та інші проти Росії](#)), реагування Комітету міністрів Ради Європи протягом багатьох років, а також численні звіти неурядових та міжнародних організацій про порушення прав людини в Чечні, ЄСПЛ визнав,

що системна проблема в республіці зберігається і поширюється не тільки на випадки зникнень і викрадень, але і в більш широкому сенсі на неефективність розслідувань за скаргами за ст. 2 і ст. 3 Конвенції, які стосуються звинувачень представників органів державної влади.

2) Зобов'язання проводити розслідування за ст. 2 Конвенції поширюється на випадки, коли особа зникла за обставин, які можуть розглядатися як такі, що загрожують її життю. При цьому, за заявами деяких заявників було вісім разів відмовлено у відкритті кримінального провадження, незважаючи на вказівки вищестоящего керівництва слідчих органів щодо недоліків та заходів, які мають бути проведені. Загалом у відповідних справах з боку слідчих не було жодної суттєвої діяльності.

3) У справах, провадження в яких триває, обов'язкові до виконання накази керівництва, які зобов'язували слідчих вжити елементарних заходів для з'ясування обставин злочину, так і не були виконано (наприклад, не було навіть спроб встановити особу, яка повідомила одну із заявниць про затримання її сина.). Заяви по суті не

були перевірені, а заявникам було відмовлено у доступі до матеріалів провадження.

Було визнано порушення ст. 2 Конвенції у матеріальному аспекті. Заявники довели *prima facie*, що їхні родичі були викрадені державними агентами і з того часу вважаються зниклими безвісти. Після висновків у низці справ, де подібне затримання державними органами вважалося небезпечним для життя, відсутність інформації про долю родичів заявників через кілька років після їхнього зникнення підтверджувала це припущення. Відповідно, за наявними доказами

Суд встановив на рівні необхідного стандарту доказування, що зниклі родичі заявників повинні були вважатися мертвими після їх незадокументованого затримання державними органами. З огляду на такі обставини та за відсутності будь-яких правдоподібних заперечень з боку Уряду, відповідальність за їхню смерть покладалась на державу.

Ключові слова: зникнення особи після арешту, розслідування кримінальних скарг на дії агентів держави

22. Гюлумян та інші проти Вірменії (*Gyulumyan and others v. Armenia*) від 21.11.2023, заява № 25240/20

Три заявники були суддями Конституційного Суду, а четвертий – його головою. Один із заявників також раніше був суддею Європейського суду з прав людини. Заявники були призначені на посади суддів безстроково. Однак, до Конституції було внесено зміни (набули чинності в 2020 році в рамках конституційної реформи), якими запроваджувався 12-річний строк повноважень суддів Конституційного Суду без права поновлення та 6-ти річний строк на посаді голови цього суду без права поновлення. Зміни не підлягали перегляду в судовому порядку. У зв'язку з цим повноваження трьох заявників, які вже відпрацювали понад 13, 24 та 22 роки відповідно, були припинені. Повноваження четвертого заявника на посаді голови суду також були припинені, але він залишився на посаді судді. При цьому, заявники відмовилися від пропозиції дострокового виходу у відставку.

ЄСПЛ визнав заяву за п. 1 ст. 6 Конвенції непринятною, оскільки з огляду на всі обставини справи позбавлення заявників доступу до суду було об'єктивно виправданим для цілей другої умови тесту Ескелінена.

Відхилено також скаргу за ст. 8 Конвенції, оскільки заявники мали право на отримання повної пенсії незалежно від їх віку, «близьке коло» не постраждало, а органи влади не висловлювали жодних негативних зауважень щодо професійної діяльності заявників або їх особистостей.

Ключові слова: доступ до суду, призначення суддів, конституційна реформа, принцип безсторонності

23. Валенса проти Польщі (*Wałęsa v. Poland*) від 23.11.2023, заява № 50849/21

Заявник є колишнім лідером профспілки «Солідарність», Президентом Польщі (1990-1995) та лауреатом Нобелівської премії миру 1983 року за підпільну антикомуністичну діяльність та внесок у розвал комунізму в Центральній та Східній Європі в 1989-1990 роках. Під час президентських виборів у 2000 році, заявник, як кандидат, подав «люстраційну декларацію» (декларації осіб, які виконують державні обов'язки, про співпрацю зі службами державної безпеки в період

з 1944 по 1990 рік), в якій повідомив, що не співпрацював з відповідними органами. Заява була підтверджена національними судами. У 2005 році Інститут національної пам'яті також підтвердив, що він не був колаборантом та надав йому статус «потерпілого». Це широко висвітлювалося в засобах масової інформації.

Однак, пан Вишковський, колишній друг, соратник та член антикомуністичної опозиції, заявив у засобах масової інформації, що заявник

протягом 1970-х років співпрацював зі службами безпеки.

Заявник подав позов про дифамацію, в результаті якого відповідач був змушений опублікувати вибачення. Однак, у січні 2020 року Генеральний прокурор від імені пана Вишковського подав «екстраординарну апеляцію» (новий тип апеляції, запроваджений законом про Верховний Суд 2017 року) до Палати з питань екстраординарного перегляду та зв'язків з громадськістю Верховного Суду (далі - Палата) на остаточне рішення за позовом заявника, щоб «забезпечити дотримання принципу демократичної держави, яка керується верховенством права та реалізує принципи соціальної справедливості». У 2021 році Палата скасувала остаточне рішення апеляційного суду, винесене на користь заявника.

У справі *Dolińska-Ficek and Ozimek v. Poland* ЄСПЛ вже встановив, що серйозні порушення в процесі призначення суддів до Палати скомпрометували її легітимність до такої міри, що внаслідок недосконалої за своєю суттю процедури призначення суддів вона не мала і не має ознак суду, який визнавався б законним для цілей п. 1 ст. 6 Конвенції. З цих же підстав Суд дійшов висновку, що Палата, яка розглядала екстраординарну скаргу по справі заявника, не була «незалежним та безстороннім судом, створеним на підставі закону». Крім того Суд визнав неприйнятним з точки зору стандартів справедливого судового розгляду те, що в цій справі рішення було винесено особою, яка, відповідно до основоположного принципу *ne iudex in causa sua*, повинна була бути відсторонена від розгляду справи (статус судді-доповідача був предметом розгляду в Суді ЄС; заявник подав клопотання про відвід, однак його розглянув сам суддя-доповідач та відхилив без жодного обґрунтування).

Отже, мало місце порушення п. 1 ст. 6 Конвенції щодо права заявника на «незалежний і безсторонній суд, встановлений законом».

Суд встановив, що процедура екстраординарного оскарження, яка діяла в Польщі, була несумісною зі стандартами справедливого судового розгляду та принципом юридичної визначеності за п. 1 ст. 6 Конвенції з огляду на кілька недоліків:

1) Згідно законодавства генеральний прокурор мав значно більше підстав для оскарження остаточних судових рішень, порівняно з іншими

органами. За таких обставин надання генеральному прокурору (активному політику і водночас міністру юстиції, який має значні повноваження над судами та сильний вплив на національну раду правосуддя) необмежених повноважень оскаржувати практично будь-яке остаточне судове рішення створило більш ніж гіпотетичний ризик того, що засіб юридичного захисту, який покликаний захищати основоположні права особи, на практиці міг перетворитися на інструмент політичного нагляду за судовими рішеннями з боку виконавчої влади.

2) Різними європейськими інституціями (Європейська комісія, Венеціанська комісія, Група держав проти корупції, ОСБЄ та ін.) неодноразово висловлювалась критика щодо невідповідності принципу верховенства права підстав для подання екстраординарної скарги. Згідно висновків ЄСПЛ нечіткість термінів, використаних у законі для опису умов подання відповідної скарги (таких як необхідність забезпечення дотримання принципів «соціальної справедливості») призвела до відсутності ясності щодо їх значення для цілей судового розгляду, а отже, до широкої свободи розсуду в їх тлумаченні. Це відкривало двері для можливого свавілля, зловживання засобами юридичного захисту та процесуальними нормами. Отже, відповідні положення не відповідали вимогам Конвенції щодо якості закону. До того ж, остаточне рішення могло бути оскаржене, якщо існувала «очевидна суперечливість між важливими висновками суду та змістом зібраних у справі доказів». На практиці це означало, що в цивільних справах навіть через багато років після подій Палата могла виступати в якості суду щодо вирішення питань факту в третій або четвертій інстанції, навіть якщо суди нижчих інстанцій встановили факти на підставі доказів, які були безпосередньо отримані або заслухані в суді. Це підривало як стабільність остаточних судових рішень, так і очікування особи на захист законом від повторного судового розгляду справи, яка вже була остаточно вирішена. Іншими словами, екстраординарна скарга могла бути прихованою звичайною скаргою, за допомогою якої можна було домогтися нового розгляду справи, що суперечило принципу *res judicata*.

3) Екстраординарну скаргу можна було подати на протязі 5-ти років з дня набуття рішенням статусу остаточного. Водночас, генеральний прокурор, якому було надано додаткові виняткові повноваження, мали право подавати

екстраординарні скарги на остаточні судові рішення, які були винесені навіть до жовтня 1997 року.

4) Палата мала повноваження дуже схожі на повноваження касаційного суду. При цьому, у випадках, коли стверджувалось про суперечливість між ключовими висновками суду та змістом доказів, вона могла виступати у якості суду першої інстанції.

У справі заявника всі наявні у Суду відомості свідчили про використання генеральним прокурором екстраординарної скарги як замаскованої звичайної скарги для повторного розгляд тих самих фактів і предмета в новому провадженні та надання пану Вишковському ще одного шансу на перегляд його цивільної відповідальності після програшу. Скаргу було подано через 9 років після набрання рішення щодо дифамації статусу остаточного. При цьому, за результатами аналізу відповідного рішення Палати Суд не встановив, що екстраординарне оскарження слугувало виправленню будь-яких фундаментальних недоліків провадження в судах нижчих інстанцій, таких як зловживання процесуальними нормами, помилок в застосуванні норм матеріального права, серйозних порушень процедури, що призвели до судової помилки. Крім того, очевидно, що справу заявника неможливо було відокремити від політичного контексту в Польщі, а також тривалого публічного конфлікту між заявником і керівництвом партії «Право і справедливість» та урядом альянсу «Об'єднані праві». Вагомі звинувачення на адресу заявника надійшли саме від представників цих об'єднань

та самого генерального прокурора (висловив щире задоволення від прийнятого Палатою рішення), в оприлюдненні яких пан Вишковський відігравав ключову роль (мав тісні політичні зв'язки з вказаними політичними течіями).

На думку Суду, одна справа – мати сильні і ворожі погляди відносно своїх політичних опонентів, а інша – відстоювати ці погляди через державний судовий механізм, використовуючи виняткові законні повноваження для оскарження остаточності рішення, яке було несприятливим для політичного союзника.

Отже, мало місце порушення п. 1 ст. 6 Конвенції щодо принципу юридичної визначеності.

ЄСПЛ також встановив, що скасування Палатою остаточного рішення у справі становило втручання в право заявника на повагу до приватного життя за ст. 8 Конвенції. При цьому, з огляду на вказані вище обставини щодо порушення п. 1 ст. 6 Конвенції воно не було здійснено відповідно до закону.

В цій справі ЄСПЛ також застосував процедуру пілотного рішення з метою усунення системних порушень п. 1 ст. 6 Конвенції. Оскільки Польща не взяла до уваги висновки Суду в низці попередніх справ щодо судової реформи 2017 року, було надано більш детальні роз'яснення щодо необхідних заходів.

Ключові слова: принцип юридичної визначеності, екстраординарний перегляд остаточного рішення, використання повноважень в політичних цілях

24. Женевська профспілкова спільнота проти Швейцарії (*Communauté genevoise d'action syndicale (CGAS) v. Switzerland*) від 27.11.2023, заява № 21881/20, рішення Великої Палати

Асоціація-заявник, статутна мета якої є захист інтересів працівників та організацій-членів у сфері профспілкових та демократичних свобод. Посилаючись на ст. 11 Конвенції, вона скаржилась на позбавлення права організувати та брати участь у публічних зібраннях через вжиті Урядом заходи для боротьби з COVID-19 в період дії федерального розпорядження в перші місяці пандемії. Так, асоціація-заявник подала запит на отримання дозволу на проведення публічного

заходу 01.05.2020, однак вирішила утриматись від його організації після повідомлення представником компетентного органу телефонним зв'язком про те, що в дозволі буде відмовлено для цілей федерального розпорядження.

Розгляд справи Великою Палатою ЄСПЛ обмежувався скаргою асоціації-заявника на порушення права на мирні зібрання. Скарга на заборони, запроваджені федеральним розпорядженням, щодо порушення прав за ст. 11

Конвенції в контексті права на свободу профспілок була визнана неприйнятною. По-перше, вона була подана вже до Великої Палати Суду, відповідно, становила нову скаргу з окремими вимогами та виходила за межі первісної справи, переданої на розгляд Великої Палати. По-друге, така скарга була подана після закінчення шестимісячного строку.

Щодо статусу жертви. Відповідно до практики Суду заявник може стверджувати, що закон порушує його права, передбачені Конвенцією, навіть за відсутності індивідуального заходу, за винятком специфічного контексту заходів таємного спостереження.

У цьому зв'язку Велика Палата нагадала, що попередні справи, в яких заявникам було дозволено скаржитися на закон за відсутності індивідуальних заходів, стосувалися положень, які застосовувалися до заздалегідь визначених ситуацій незалежно від індивідуальних фактів кожної справи і, як наслідок, могли порушувати права цих осіб за Конвенцією вже самим фактом набрання ними чинності. Однак ця справа була іншою. Хоча в федеральному розпорядженні можливість просити про винятки для «реалізації політичних прав» була відсутня, надання винятків все ще було можливим, «якщо це виправдано переважаючим суспільним інтересом», а організатор подав належний план захисту. При цьому, Уряд надав інформацію про декілька запитів на винятки, які були задоволені адміністративними органами і за якими заходи були проведені. Таким чином, оскаржувана заборона не становила «загальний захід» у розумінні законодавчого заходу, який застосовується до заздалегідь визначених ситуацій незалежно від індивідуальних фактів кожної окремої справи.

При цьому, у цій справі асоціація-заявник за власною волею свідомо вирішила не продовжувати розпочату процедуру отримання дозволу на проведення заходу ще до отримання офіційного рішення компетентного адміністративного органу, яке могло бути оскаржене в суді. Крім того, вона також утрималася від подання будь-якої іншої заяви на отримання дозволу. Також було варто враховувати, що лише окремі члени об'єднання або його представники несли б відповідальність за недотримання заборони на проведення зібрань і підлягали санкціям, передбаченим оскаржуваним законодавством. Так, згідно з кримінальним кодексом неприбуткові

приватні об'єднання, такі як асоціація-заявник, не могли бути притягнуті до кримінальної відповідальності. Отже, рішення асоціації-заявника не продовжувати процедуру отримання дозволу не могло бути виправдане побоюванням їх застосування. Ніщо не вказувало на те, що сам факт вжиття адміністративних заходів для організації публічних заходів становив поведінку, яка, ймовірно, була б покарана. Таким чином, поведінка асоціації-заявника не лише позбавила її статусу «прямої» жертви у розумінні ст. 34 Конвенції, але й можливості звернутися до суду та подати скаргу на порушення Конвенції на національному рівні.

Щодо вичерпання національних засобів юридичного захисту. Асоціація-заявник скаржилася не на порушення свого права на свободу зібрань у зв'язку з відмовою в організації конкретного публічного заходу, а на загальну заборону проведення таких заходів згідно федерального розпорядження. При цьому, за національним законодавством можна було домогтися перегляду відповідності нормативних актів Федеральних зборів і Федеральної ради положенням вищої юридичної сили шляхом винесення попереднього рішення в рамках звичайного розгляду конкретної справи судовими органами на всіх рівнях. Це підтверджувалось послідовною судовою практикою Верховного Суду, приклади з якої були надані Урядом. Асоціація-заявник не заперечувала цієї обставини, радше, стверджувала про відсутність шансів на успіх при використанні такого засобу юридичного захисту за обставин цієї справи.

В контексті тверджень асоціації-заявника про малоймовірність винесення національним судом рішення по справі до запланованої дати заходу Суд вказав, що відповідна вимога була запроваджена його практикою щодо засобів юридичного захисту, які забезпечують судовий розгляд індивідуального заходу, яким обмежується свобода зібрань за ст. 11 Конвенції. Проте, цей критерій не є абсолютним, оскільки наслідки його недотримання залежать від обставин кожної конкретної справи. Такий критерій вступає в дію, якщо організатори дотримуються строків, встановлених національним законодавством. Запланована дата проведення заходу повинна мати вирішальне значення для організатора. При цьому, оскаржувана ситуація виникла не внаслідок конкретного заходу, що обмежував

свободу зібрань, а з огляду на федеральне розпорядження.

Суд також відхилив твердження про ймовірну відмову Верховного Суду від розгляду справи з огляду на наявну практику.

До того ж він нагадав, що в питаннях політики охорони здоров'я свобода розсуду держав є широкою, і в першу чергу можливість вирішувати питання щодо сумісності національного законодавства з Конвенцією повинні мати національні суди. Виникнення пандемії COVID-19 поставило держави перед викликом захисту громадського здоров'я та, водночас, гарантування поваги до основоположних прав кожної людини. Усі держави-члени Ради Європи прийняли рішення про обмеження певних основоположних прав, зокрема свободи зібрань у громадських місцях. Під час першої фази пандемії велика кількість міжнародних організацій та органів наголошували на необхідності вжиття термінових заходів з метою пом'якшення наслідків пандемії та компенсації нестачі вакцин та ліків, а також закликали

держави забезпечити дотримання верховенства права, демократії та фундаментальних прав. У цьому безпрецедентному і дуже чутливому контексті було ще більш важливо, щоб спочатку національні органи влади отримали можливість встановити баланс між конкуруючими особистими і державними інтересами або між різними правами, захищеними Конвенцією, враховуючи місцеві потреби і умови, а також ситуацію в галузі охорони здоров'я на відповідний час.

Однак, асоціація-заявник не вжила жодних заходів аби національні суди могли виконати свою фундаментальну роль у системі захисту Конвенції. Відповідно, навіть якщо припустити, що асоціація-заявник могла претендувати на статус жертви, заява була неприйнятною через невичерпання національних засобів юридичного захисту.

Ключові слова: свобода зібрань, обмеження у зв'язку з COVID-19, статус жертви

25. Крачунова проти Болгарії (Krachunova v. Bulgaria) від 28.11.2023, заява № 18269/18

Протягом 2012-2013 рр. заявниця була секс-працівницею допоки не була затримана поліцією. Вона погодилась займатись проституцією на пропозицію Х через скрутне матеріальне становище, в тому числі з огляду на відсутність роботи в селі, де вона жила разом з батьками. Заявниця переїхала до будинку, де проживав Х разом з дружиною та чотирма дітьми за рахунок соціальної допомоги. Х поінформував її про особливості роботи з клієнтами, купив їй відповідний одяг та кожного разу відвозив і забирав з окружної дороги. Майже всі зароблені заявницею кошти Х забирав на утримання своєї сім'ї. Не зважаючи на бажання заявниці завершити таку діяльність, Х неодноразово вмовляв її повернутись до роботи, погрожуючи розповісти все батькам та жителям її села. Також він забрав її документи, що посвідчували особу. Пізніше Х було засуджено за торгівлю людьми. Національні суди задовольнили позов заявниці до Х про відшкодування моральної шкоди, однак вимогу про відшкодування матеріальної шкоди, а саме заробітку від проституції, який, як стверджувалось забрав Х, було відхилено. Суди

обґрунтовували таке рішення тим, що гроші були зароблені незаконним і аморальним способом.

При розгляді цієї справи ЄСПЛ розглянув наступні питання:

(а) Чи була заявниця жертвою торгівлі людьми для цілей статті 4? - Суд визнав статтю 4 застосовною, оскільки стосовно заявниці були наявні всі три елементи міжнародного визначення торгівлі людьми, викладені у статтях 3 (а) Палермського протоколу та 4 (а) Конвенції Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми - «дія», «засіб» та «мета». Що стосується «дії» та «мети», національні суди встановили, що Х двічі завербував заявницю, постійно переховував та перевозив її з метою експлуатації для сексуальних актів за винагороду.

Що стосується «засобів», то той факт, що Х був звинувачений і засуджений за основний злочин, - передбачений Кримінальним кодексом, згідно з яким злочин торгівлі людьми був вчинений навіть за відсутності елемента «засобів», - не був вирішальним. Не було жодних доказів того, що Х вдався до насильства або погроз насильством,

щоб змусити заявницю займатися секс-працею для його вигоди. Посилаючись на пояснювальну записку до Конвенції про протидію торгівлі людьми, Суд зазначив, що міжнародне право чітко відображає розуміння того, що сучасна торгівля людьми іноді здійснюється за допомогою більш витончених засобів, таких як обман, психологічний тиск і зловживання вразливістю - тактики, які не слід розглядати ізольовано. Заявниця, бідна та емоційно нестабільна молода жінка родом з маленького села, відчувала залежність від X, який поселив її в своєму будинку, забрав її документи, що посвідчували особу та забирав значну частину її заробітку. Очевидно, вони мали інтимні стосунки (торговці людьми іноді створювали відчуття емоційного зв'язку та залежності, заманюючи своїх жертв в інтимні стосунки та видаючи себе за їхніх романтичних партнерів). Крім того, X обманював її, позбавляв можливості вільно пересуватися або контактувати з сім'єю, і були докази того, що він зловживав її емоційною та соціальною вразливістю, щоб контролювати її поведінку, зокрема, погрожуючи розповісти про її секс-роботу односельчанам. За цих обставин той факт, що заявниця, можливо, принаймні спочатку, погодилася займатися секс-працею на користь X, не був вирішальним. У будь-якому випадку, згідно з визначеннями Конвенції про протидію торгівлі людьми, така згода не мала значення, якщо було використано будь-який із «засобів» торгівлі людьми. Також не мало вирішального значення те, що заявник міг би звільнитися від X раніше. Відповідно, заперечення Уряду щодо несумісності *ratione materiae*, яке було приєднано до справи по суті, було відхилено.

(b) Чи існує позитивне зобов'язання за статтею 4, що дозволяє жертвам торгівлі людьми вимагати від торговців людьми компенсацію за втрачений заробіток? - Суд вперше зіткнувся з питанням про те, чи існує позитивне зобов'язання за статтею 4, яке дозволяє жертвам торгівлі людьми вимагати від торговців людьми компенсацію за втрачений заробіток.

Позитивні зобов'язання, що впливають зі статті 4, можуть поширюватися на спосіб, у який національне законодавство регулює певні питання. Суд вже постановив, що той факт, що не було можливості (згідно з відповідними національними правилами) подавати позови про відшкодування певних видів шкоди, порушував

статтю 2. Той факт, що в тексті статті 4 нічого не говориться про те, чи встановлює вона позитивне зобов'язання дозволити жертвам подавати позови до суду на своїх торговців людьми за втрату заробітку, не є вирішальним; конкретні зобов'язання такого характеру були розтлумачені в інших положеннях Конвенції, які так само нічого не говорять про такі питання. Існували вагомі аргументи на користь тлумачення статті 4 у той же спосіб, як і статтю 2. Разом зі статтями 2 і 3, стаття 4 закріплює одну з основних цінностей демократичних суспільств, що входять до Ради Європи, а торгівля людьми (яка загрожує гідності та основоположним свободам її жертв) несумісна з цими цінностями. Крім того, вже давно визнано, що обов'язки держав-учасниць за статтею 4 щодо торгівлі людьми повинні ґрунтуватися на комплексному підході, передбаченому Палермським протоколом і Конвенцією про боротьбу з торгівлею людьми, і що тільки поєднання заходів може бути ефективним у цьому відношенні. Спектр гарантій у національному законодавстві також повинен бути достатнім для забезпечення ефективного захисту прав жертв торгівлі людьми. Оскільки нещодавні справи за статтею 4 стосувалися дотримання позитивних зобов'язань, ще більш важливо тлумачити ці позитивні зобов'язання таким чином, щоб забезпечити ефективний захист закріплених у них прав.

До цього часу прецедентне право Суду, що стосується реагування на факти торгівлі людьми, було зосереджене на розслідуванні та покаранні. Однак такі заходи не могли усунути матеріальну шкоду, якої зазнали жертви торгівлі людьми, що вже відбулася, або практично допомогти їм оговтатися від пережитого. У нещодавніх справах *V.C.L.* та *A.N.* проти Сполученого Королівства та *J.* та інші проти Австрії Суд підкреслив необхідність захисту жертв торгівлі людьми *post factum*, з точки зору їх відновлення та реінтеграції в суспільство. З цієї ж точки зору, можливість для жертв вимагати компенсації за втрачений заробіток є одним із засобів забезпечення *restitutio in integrum* для них шляхом відшкодування повного обсягу заподіяної шкоди. Це також значною мірою (шляхом надання їм фінансових засобів для відновлення їхнього життя) сприятиме підтримці їхньої гідності, відновленню їхнього здоров'я та зменшенню ризиків повторного

потрапляння в полон до торговців людьми. Крім того, така можливість гарантувала б, що торговці людьми не зможуть користуватись плодами своїх злочинів, таким чином зменшуючи економічні стимули для їх вчинення. Це також могло б зменшити навантаження на державні ресурси, які використовуються для підтримки відновлення жертв торгівлі людьми, і дати жертвам додатковий стимул для того, щоб з'являтися і викривати торгівлю людьми, тим самим збільшуючи шанси на притягнення торговців людьми до відповідальності і, таким чином, запобігаючи майбутнім випадкам торгівлі людьми. Таким чином, ця можливість повинна розглядатися як невід'ємна частина комплексної відповіді держави на торгівлю людьми, що вимагається статтею 4. Крім того, відшкодування шкоди жертвам має бути головним міркуванням з точки зору прав людини. Інші заходи, зокрема, у сфері кримінального, а іноді й імміграційного права, також є невід'ємною частиною державного реагування на проблему торгівлі людьми, але вони доповнюють один одного.

З огляду на всі вищевикладені міркування, Суд дійшов висновку, що стаття 4, витлумачена таким чином, щоб зробити її гарантії практичними та ефективними, встановлює позитивне зобов'язання з боку Договірних держав дозволити жертвам торгівлі людьми вимагати від своїх торговців компенсацію за втрачений заробіток. Це зобов'язання посилило захист прав, вже закріплених у цій статті, у світлі сучасних реалій і привело цей захист у відповідність до все більш високих стандартів, що вимагаються в цій сфері, а також до зміненого соціального контексту, в якому тепер необхідно застосовувати цю статтю.

(с) Чи було відхилення позову заявника про відшкодування шкоди проти Х порушенням цього позитивного зобов'язання? - Болгарські суди, відхиляючи позов заявниці про відшкодування шкоди від Х, посилалися на той факт, що вона отримувала заробіток від проституції всупереч (а) ч. 1 статті 329 Кримінального кодексу та (б) нормам моралі.

Що стосується першої підстави, то жоден орган влади жодного разу не припускав, що поведінка заявниці відповідала всім складовим елементам злочину, передбаченого ч. 1 статті 329, і вона ніколи не була об'єктом розслідування або кримінального переслідування за таке

правопорушення. Крім того, це положення ґрунтувалося на застарілих соціальних поглядах і політичних міркуваннях, що залишилися від тоталітарного комуністичного режиму, і було несумісним з конституційною системою, заснованою на верховенстві права і повазі до прав людини, що призвело до того, що Конституційний Суд визнав його неконституційним. Стверджувана нелегальність заробітків заявниці не може бути прийнята як достатня підстава для відхилення її позову.

Що стосується другої підстави, то побоювання, засновані на моральних міркуваннях, повинні були бути взяті до уваги в такій чутливій сфері, як проституція, до якої в різних правових системах підходили по-різному, залежно від її розуміння відповідним суспільством. Права людини повинні бути головним критерієм при розробці та впровадженні політики щодо проституції та торгівлі людьми. Важко погодитися з тим, що рішення, яке зобов'язує Х повернути заявниці заробіток, який він у неї забрав, буде розглядатися в Болгарії як образа моралі, незалежно від того, що цей заробіток був отриманий через проституцію. Скарга заявниці стосувалася не добровільної секс-роботи, а експлуатації з метою примусової проституції, що, як визнав Суд, несумісне з людською гідністю. Таким чином, ця справа не стосувалася того, чи повинні контракти на надання секс-послуг визнаватися юридично дійсними самі по собі, або, в більш загальному сенсі, чи виключає Конвенція проституцію або деякі її аспекти з числа заборонених законом. Аналіз Суду був обмежений тим, чи можна уникнути позитивного зобов'язання з міркувань публічного порядку, зокрема, на підставі того, що заробіток, про який йде мова, був отриманий аморальним шляхом. У світлі значного акценту, зробленого на правах жертв торгівлі людьми в міжнародних документах, а також у провадженні в Конституційному суді Болгарії, і причин, наведених цим судом, не можна погодитися з тим, що просте посилення на «аморальний» характер заробітку заявника було достатнім обґрунтуванням для невиконання цього зобов'язання. Навіть якщо існували обґрунтовані публічно-політичні причини для відхилення деліктного позову, пов'язаного із заробітком, отриманим від проституції, у цій справі такі причини зіткнулися з протилежною і, безсумнівно, переконливою публічною

політикою, спрямованою на боротьбу з торгівлею людьми та захист її жертв, якій не тільки Суд, але й самі болгарські органи влади надавали значного значення. Виявилось, що у заявниці не було інших способів отримати компенсацію або що вона могла вимагати і отримати таку компенсацію в рамках загальної схеми відшкодування шкоди жертвам злочинів.

Таким чином, Суд дійшов висновку, що рішення

про відхилення позову заявниці до X щодо втраченого заробітку не може розглядатися як таке, що встановлює справедливий баланс між її правами за статтею 4 та інтересами суспільства, незважаючи на свободу розсуду держави-відповідача.

Отже, мало місце порушення ст. 4 Конвенції.

26. Шмідт та Шміголь проти Естонії (*Schmidt and Šmigol v. Estonia*) від 28.11.2023, заяви №№ 3501/20, 45907/20, 43128/21

Заявники відбували покарання з позбавлення волі у в'язниці м. Віру. Кожен з них отримав низку дисциплінарних покарань у вигляді одиночного ув'язнення в карцері, в основному за відмову виконувати свої трудові обов'язки. Один раз першого заявника також поміщали до карцеру в якості додаткового заходу безпеки. Застосування цих заходів поспіль (один за одним) призвело до безперервних періодів одиночного ув'язнення (перший заявник – 566 днів; другий заявник – 482 дні). Перший заявник також спочатку провів від 30 до 69 днів з перервами від 6 до 36 днів в одиночній камері в режимі карцера або в режимі закритого ізолятора.

Більш тривалі періоди застосування дисциплінарних стягнень національні суди визнали незаконними та присудили заявникам компенсацію, короткі періоди, проведені першим заявником у одиночній камері, законними та такими, що не порушували його прав.

ЄСПЛ висловив серйозне занепокоєння щодо застосування одиночного ув'язнення як дисциплінарного заходу протягом тривалих і таких, що слідували один за одним, періодів часу. Посилаючись на Резолюцію A/RES/70/175 Генеральної Асамблеї ООН про Мінімальні стандартні правила поводження з в'язнями (Правила Нельсона Манделі) та Європейські пенітенціарні (в'язничні) правила, Суд зазначив, що одиночне ув'язнення повинно застосовуватися лише у виняткових випадках як крайній захід і на найкоротший можливий період часу.

У своїх звітах від 2014 року та 2019 року Європейський Комітет з запобігання катуванням та нелюдському чи принизливому поводженню або покаранню (КЗК) вже критикував владу

Естонії за надмірне використання одиночного ув'язнення як дисциплінарного заходу, а також застосування окремих санкцій один за одним, що призводить до дуже тривалих періодів одиночного ув'язнення. До того ж, встановлений законодавством максимальний 45-денний термін утримання в карцері для повнолітніх ув'язнених був занадто довгим і підлягав суттєвому скороченню. Такий термін, який, в принципі, повинен був слугувати запобіжником проти зловживань, не тільки втричі перевищував максимальний термін, який КЗК і Генеральна Асамблея ООН вважали прийнятним (14 днів і 15 днів поспіль відповідно), але й втрачав свій сенс, якщо на практиці кілька дисциплінарних покарань могли бути застосовані і застосовувалися поспіль.

У в'язниці м. Віру було поширеною практикою покарання ув'язнених за відмову працювати шляхом поміщення їх в карцер, що було найсуворішим з дисциплінарних стягнень, передбачених законодавством. Порушення різної тяжкості дійсно можуть вимагати різного характеру реагування та санкцій. Однак, з огляду на наявну інформацію, ЄСПЛ мав глибокі сумніви, чи дійсно поміщення в карцер використовувалося у в'язниці м. Віру у виняткових випадках і як крайній захід. Також було відкритим питання, чи залишала така адміністративна практика простір для (пере)оцінки того, чи досягнув дисциплінарний захід своєї мети.

Тривале одиночне ув'язнення тягне за собою невіддільний ризик шкідливого впливу на психічне здоров'я будь-якої особи, незалежно від фізичних або інших умов, що її оточують. Обидва заявники перебували під регулярним медичним наглядом і їхнє тривале одиночне ув'язнення не призвело до помітного погіршення фізичного здоров'я. Однак,

за винятком рідкісних можливостей зустрітися з психологом і звернутися за консультацією до психіатра, не було вжито жодних заходів для оцінки (за ініціативою тюремної адміністрації, з належною регулярністю) психологічної здатності заявників переносити тривале одиночне ув'язнення і його впливу на їхнє психічне здоров'я.

Суд підкреслив, що в'язні, які перебувають у тривалому одиночному ув'язненні, потребують особливої уваги аби мінімізувати шкоду, яку цей захід може їм завдати. Не завжди можна очікувати, що такі в'язні мають необхідну обізнаність і здатність виявляти власні проблеми з психічним здоров'ям та просити про допомогу спеціаліста. Крім того, у випадках, коли внаслідок застосування дисциплінарних покарань одне за одним в'язні проводили в одиночному ув'язненні тривалий час безперервно, надання їм регулярного доступу до психолога або психіатра саме по собі не могло виправдати або підтвердити їхнє подальше утримання в таких умовах.

Суд погодився з Верховним Судом, що чим тривалішими є періоди одиночного ув'язнення, тим тривалішими мають бути проміжні періоди, протягом яких особа утримується у звичайних умовах, що очевидно також надає більше можливостей для соціалізації та залучення до інших важливих видів діяльності. І навпаки, переривання тривалих періодів одиночного ув'язнення лише на короткі проміжки часу порівняно з тривалістю ізоляції, швидше за все, не принесуть пом'якшення, необхідного для протидії негативним наслідкам режиму тривалої ізоляції. Це стосується також застосування релевантних дисциплінарних заходів або заходів безпеки один за одним (поспіль). Разом з тим, через різноманітні проблеми безпеки (як персоналу, так і в'язнів) може виявитися неможливим призначення або відкладення застосування різних заходів безпеки.

Перший заявник провів 8 з приблизно 11 місяців в одиночному ув'язненні (хоч і з перервами). Лише через 10 днів після цього строку настав наступний період безперервного одиночного ув'язнення на 566 днів. Загалом, за 2,5 років перший заявник провів лише дещо більше 2 місяців в умовах звичайного тюремного режиму. Можливість відвідувати соціальні програми, мати зустрічі з інспектором/контактною особою та співробітником кримінально-виконавчої інспекції, з капеланом та медичними працівниками, а також кілька короткострокових побачень не були достатніми для пом'якшення негативних наслідків, що виникли внаслідок неодноразового та тривалого перебування першого заявника в одиночному ув'язненні.

Уряд не навів переконливих доводів щодо існування виняткових обставин для виправдання застосування тривалих періодів одиночного ув'язнення у справах заявників як суто дисциплінарного заходу.

Таким чином, одиночне ув'язнення заявників завдало їм страждань, які виходили за межі неминучого рівня страждань, притаманних перебуванню у в'язниці.

Національні суди не визнали незаконними два інші періоди одиночного ув'язнення (30 до 69 днів) першого заявника. Крім того, присуджені заявникам суми відшкодування були необґрунтовано низькими, враховуючи характер і тривалість порушення їх прав за ст. 3 Конвенції (лише 1 500 євро та 1 700 євро).

Отже, мало місце порушення ст. 3 Конвенції.

Розмір сатисфакції: 12 500 євро та 8 300 євро в якості відшкодування моральної шкоди першому та другому заявникам відповідно.

Ключові слова: [одиночне ув'язнення, тривалість одиночного ув'язнення, дисциплінарне покарання ув'язнених](#)

27. В проти Республіки Чехія (V v. The Czech Republic) від 07.12.2023, заява № 26074/18

Брата заявниці, П.З., який лікувався від параноїдальної шизофренії з 2005 року та гіпертонії з 2015 року, було госпіталізовано до психіатричної лікарні після погроз членам

сім'ї. Його помістили у відділення невідкладної допомоги і ввели антипсихотичні препарати. Рано вранці наступного дня, після словесного конфлікту з працівниками лікарні, П.З. став

гіперагресивним і сильно збудженим. Оскільки ні медичний персонал, ні охорона лікарні не могли контролювати його дії, вони викликали поліцію. П.З. ламав меблі та обладнання, зривав електричні дроти, а потім з пожежного шлангу поливав оголені дроти. По прибуттю двоє поліцейських поклали його в лежаче положення, але не змогли його утримати. Вважаючи, що П.З. становив безпосередню загрозу життю і здоров'ю інших присутніх, один з офіцерів один раз застосував електрошокер, а оскільки чоловік продовжував пручатися поліцейський зробив це ще два рази, після чого медсестра ввела пацієнту транквілізатор. У П.З. пропав пульс, реанімаційні заходи виявилися безуспішними, чоловік помер. Згідно висновків розтину і судово-медичної експертизи причиною смерті П.З. була серцева аритмія.

В першу чергу ЄСПЛ звернув увагу на низку недоліків в поведінці працівників лікарні та поліції:

1) Можна було небезпідставно передбачити, коли П.З. був доставлений до психіатричної клініки, що він може стати психотичним або агресивним (з огляду на його історію хвороби та причини, з яких його було доставлено). Однак, не дивлячись на спеціалізацію закладу, П.З. не могли помістити до палати інтенсивної терапії спочатку через брак місця, а пізніше через брак часу. Персонал клініки не намагався фізично стримувати чоловіка доти, доки він не схопив пожежний шланг.

2) Медичні працівники не поінформували поліцейських про стан П.З. та пов'язані ризики для здоров'я, а також про його збуджений стан.

3) Поліцейські повалили П.З. на підлогу і поклали в лежаче положення грудьми вниз. Таке положення може призвести до позиційної асфіксії через тиск на ший, а також унеможлиблює спостереження за тим, чи дихає відповідна особа насправді (висновки Комітету із запобігання тортурам).

4) Утримання П.З. в лежачому положенні зменшило ризик його втечі або подальшої прямої загрози життю присутніх. Відповідно, поставало питання, чи було необхідним подальше застосування електрошокера, який класифікується Комітетом із запобігання тортурам як «менш смертоносна зброя». Згідно практики Суду піддання людини електричному струму є особливо

тяжкою формою жорстокого поводження, здатною викликати сильний біль і значні страждання. Навіть якщо застосування електрошокера проти П.З. не було смертельним за своєю суттю, воно могло спричинити або, принаймні, прискорити його смерть. Хоча працівники поліції не могли знати, що П.З. страждав на серцеву аномалію, яка робила застосування електрошокера ще більш ризикованим, сам факт того, що він був пацієнтом психіатричної лікарні, повинен був викликати в них розуміння, що він не тільки перебував у вразливому становищі (через госпіталізацію та психіатричний епізод), але й був людиною з психічними розладами, а також цілком ймовірно, приймав ліки. На думку Суду, оскільки П.З. помер під час спроби поліцейських знерухомити його, не можна було виключати, що електричні розряди електрошокера, дійсно викликали серцеву аритмію, яка призвела до його смерті.

5) Психіатричні заклади повинні бути належним чином укомплектовані та обладнані аби справлятися з агресивними та збудженими пацієнтами власними силами та вдаватися до допомоги поліції лише як до крайнього засобу і за належної координації з нею. У цій справі цього не відбулося.

Таким чином, Суд дійшов висновку, що вказані обставини в сукупності продемонстрували, що в результаті спільних дій низки осіб держава не виконала свого позитивного зобов'язання забезпечити П.З. належний догляд та зберегти його життя.

Відповідно до закону про поліцію та внутрішньої інструкції, працівники поліції мали право застосовувати електрошокер лише тоді, коли не було інших примусових заходів, здатних досягти мету втручання, з врахуванням принципу пропорційності. Такі межі були дуже загальними і не відображали ні особливої природи цього пристрою як зброї середньої ланки, ні ризиків для здоров'я, пов'язаних з його застосуванням. Зокрема, були відсутні конкретні положення щодо застосування електрошокера до осіб з психічними розладами або осіб, які були госпіталізовані, і, ймовірно, перебувають під впливом лікарських препаратів. На той час не існувало вимоги щодо співпраці та координації між співробітниками поліції та медичними працівниками. Таким чином, держава не виконала свій основний обов'язок щодо забезпечення

права на життя шляхом створення відповідної правової та адміністративної бази.

Отже, мало місце порушення ст. 2 Конвенції в матеріальному аспекті.

Розслідування було проведено оперативно, зібрано докази, проведено розтин, допитано свідків, замовлено експертний висновок, залучені поліцейські подали рапорти. Справу було закрито через кілька місяців. При цьому, Суд звернув увагу на деякі недоліки, а саме: 1) Слідчий орган не одразу ізолював один від одного та допитав причетних співробітників поліції, таким чином, не зміг запобігти можливій змові. Під час допитів вони в основному повторили зміст рапортів, складених ними в день інциденту. На думку Чеського захисника прав (омбудсман) у рапортах був відсутній детальний опис подій, на основі якого можна було б оцінити доцільність застосованих заходів примусу. 2) Хоча було зібрано велику доказову базу (в т.ч.

відеозаписи, резервну пам'ять електрошокера, повна копія медичної документації П.З.) та проведено судово-медичну експертизу, обсяг розслідування був певною мірою вузьким. Зокрема, розслідування не було зосереджено на інформації, якою обмінювалися співробітники поліції та медичний персонал, а експертів не попросили прокоментувати можливу взаємодію між ліками, введеними П.З. до і після застосування електрошокера. Недотримання очевидної лінії розслідування значною мірою підірвало здатність слідства встановити обставини справи та винних осіб. Відповідно, розслідування смерті П.З. було неналежним. Отже, мало місце порушення ст. 2 Конвенції також в процесуальному аспекті.

Ключові слова: застосування спеціальних засобів, застосування електрошокера, ефективне розслідування

28. Ясуїтіс та Шімаїтіс проти Литви (*Jasuitis and Šimaitis v. Lithuania*) від 12.12.2023, заяви №№ 28186/19, 29092/19

Заявники розмістили в Інтернеті оголошення про роботу для «привабливих дівчат» для «онлайн-спілкування з людьми з різних країн світу англійською мовою». Вони найняли кількох жінок для роботи в якості «веб-моделей». У 2012 році одна з дівчат, яка на той момент була 18-річною ученицею середньої школи, подала скаргу в поліцію на заявників через погрози і психологічне насильство. Зокрема, спочатку вона погодилася спілкуватися з клієнтами в Інтернеті, але пізніше від неї вимагали показувати клієнтам своє оголене тіло, танцювати стриптиз, використовувати секс-іграшки і робити все, що клієнти попросять. Вона відмовилась виконувати вказані дії. Було відкрито кримінальне провадження, в ході якого деякі інші жінки також заявляли про погрози та психологічний тиск, які здійснювались заявниками. Суд визнав заявників винними у торгівлі людьми за обтяжуючих обставин за п. 1 ст. 147 Кримінального кодексу, а також у кількох інших злочинах. Було встановлено, що вони вербували і примушували жінок надавати порнографічні послуги, з яких отримували прибуток. Вербування обманом, психологічне насильство і погрози, а також поміщення

потерпілих у залежне становище були частиною методу роботи заявників.

Посилаючись на ст. 7 Конвенції, заявники стверджували, що національні суди тлумачили положення щодо торгівлі людьми надто широко.

Щодо доступності закону. Заявники не заперечували, що застосоване до них положення кримінального законодавства (ст. 147 Кримінального кодексу) було на відповідний момент чинним та доступним для них. Так, ЄСПЛ встановив, що торгівля людьми була чітко визнана злочином згідно з національним законодавством з 1998 року (заявників засудили за дії, вчинені у 2012-2013 рр.).

Щодо передбачуваності закону.

1) Визначення торгівлі людьми за статтею, за якою було засуджено заявників, містить елементи дії (що включає вербування); засобу (що включає, серед іншого, обман та використання вразливості жертв); мету експлуатації (що включає намір використання жертви з метою надання порнографічних послуг). Такі ж елементи торгівлі людьми визначені у ст. 4 Конвенції Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми, яка

була ратифікована Литвою в 2012 році, та ст. 3 (а) Палермського протоколу, ратифікованого Литвою в 2003 році. Таким чином, на відміну від тверджень заявників, не вбачалось, що формулювання положення національного законодавства призводило до невизначеності або двозначності щодо елементів злочину торгівлі людьми.

2) Заявники звертали велику увагу на значення поняття рабства або умов, подібних до рабства, згаданих у відповідному положенні кримінального кодексу. На думку заявників, цей елемент був необхідною передумовою для встановлення злочину торгівлі людьми, який у їх справі був відсутній. Однак, Суд зазначив, що рабство або умови, подібні до рабства, було лише однією з кількох альтернативних форм експлуатації, до яких також належали проституція, експлуатація для порнографії (була встановлена у справі заявників) або інші форми сексуальної експлуатації. Тобто зазначений заявниками елемент був одним із елементів, але не обов'язковим.

3) Відсутність елемента рабства або умов, подібних до рабства, саме по собі не перешкоджало судам першої та касаційної інстанцій (апеляційна інстанція винесла виправдовувальний вирок) визнати заявників винними у торгівлі людьми. Ст. 7 Конвенції не може тлумачитися як така, що забороняє поступове уточнення норм кримінальної відповідальності шляхом судового тлумачення у кожній конкретній справі, за умови, що такий розвиток подій відповідає суті злочину і його можна було розумно передбачити. До того ж, заявники не порушували відповідного питання на національному рівні. Згідно висновку Суду формулювання положення в цілому було передбачуваним і відповідало суті правопорушення. Очевидного свавілля в його застосуванні не було виявлено.

4) В діях заявників були наявні всі елементи злочину торгівлі людьми:

(i) До «дій», які вказували на торгівлю людьми, належали продаж, передача, придбання, вербування та перевезення людини або утримання людини в неволі. – Розміщення заявниками реклами в Інтернеті, у поєднанні з іншими діями (забезпечення камерами та комп'ютерами, а також пошук житла для деяких жінок, навіть з дітьми), становили «вербування» у розумінні кримінального кодексу.

(ii) До «засобів» належали фізичне насильство, погрози, позбавлення жертви можливості чинити опір, використання залежного чи вразливого стану жертви, обман. – Заявники могли займати домінуюче становище над жінками та зловживали їхньою вразливістю (жінки або самі виховували малолітніх дітей, або хотіли допомогти своїм хворим батькам чи братам і сестрам, або були зовсім молодими без життєвого досвіду) для експлуатації з метою надання порнографічних послуг, у тому числі шляхом обману (запевняли про законність запропонованої роботи). Крім того, вони використовували «боргову кабалу» та різноманітні форми примусу, серед інших тактик, як засоби контролю над своїми жертвами (позичали гроші жінкам для оренди житла та проживання). Крім того, заявники не лише сліdkували за жінками та вказували на необхідність працювати більш ефективно, але також вдавалися до застосування психологічного тиску, словесних образ та погроз, у тому числі фізичного насильства, відносно потерпілих та членів їхніх сімей.

(iii) Мета експлуатації – Заявники заробляли гроші на послугах, які надавали жертви торгівлі людьми.

3 огляду на всі обставини ЄСПЛ дійшов висновку, що застосоване у цій справ положення кримінального кодексу не було двозначним, а тлумачення Верховного Суду Литви було точним і послідовним та не було настільки широким, щоб вважатися свавільним. Заявники могли скористатися юридичною консультацією аби розрізнити дозволена і заборонена поведінку та передбачити, що їх діяння щодо вербування жінок для надання порнографічних послуг з метою отримання прибутку було кримінально караним злочином. Отже, порушення статті 7 Конвенції не було.

Ключові слова: торгівля людьми, передбачуваність закону

29. М.Л. проти Польщі (*M.L. v. Poland*) від 14.12.2023, заява № 40119/21

Закон про планування сім'ї, захист плоду та умови, що дозволяють переривання вагітності, передбачав законні підстави для абортів. Однією із підстав для переривання вагітності був високий ризик патологічного відхилення розвитку плоду. Однак у жовтні 2020 року Конституційний Суд постановив, що відповідні положення закону були несумісними з Конституцією. Рішення набрало чинності у січні 2021 році.

Заявниця завагітніла у 2020 році. На чотирнадцятому тижні у плода було діагностовано генетичне захворювання, трисомію 21. Запланований аборт у лікарні був скасований після набрання чинності рішення Конституційного Суду. Оскільки заявниця не бажала народжувати дитину з генетичним порушенням, вона була змушена виїхати за кордон для переривання вагітності.

ЄСПЛ нагадав, що законодавство, яке регулює переривання вагітності стосується сфери приватного життя жінки, оскільки, коли вона вагітна, її життя стає тісно пов'язаним з плодом, що розвивається. Право жінки на повагу до її приватного життя слід зважувати з іншими правами і свободами, в тому числі з правами і свободами ненародженої дитини. У цьому зв'язку хоча ст. 8 Конвенції не можна тлумачити як таку, що надає право на аборт, заборона абортів у Польщі за наявності патологічних відхилень розвитку плоду, коли така дія необхідна з міркувань здоров'я і благополуччя, підпадала під сферу дії права заявниці на повагу до її приватного життя.

Суд проаналізував скаргу заявниці як таку, що стосується негативних зобов'язань. Беручи до уваги широке поняття приватного життя у розумінні статті 8, включаючи право на особисту автономію та фізичну і психологічну недоторканність, Суд встановив, що заборона заявниці перервати вагітність на підставі аномалії розвитку плоду, коли переривання вагітності вимагалось з міркувань здоров'я та благополуччя, становила втручання в її право на повагу до її приватного життя.

Оскаржуване обмеження ґрунтувалося на рішенні Конституційного Суду від 22 жовтня 2020 року. Хоча заявниця дійсно не була стороною в процедурі конституційного контролю, яка

призвела до прийняття цього рішення, воно мало ключове значення для її прав та прав багатьох інших осіб у подібних ситуаціях; наслідки рішень цього суду були однаковими і впливали на права всіх осіб у порівнянних ситуаціях. Прямим наслідком рішення Конституційного Суду стало скасування госпіталізації заявниці, і вона майже одразу не мала іншого вибору, окрім як виїхати за кордон для переривання вагітності. Таким чином, це провадження мало безпосереднє вирішальне значення для її прав, зокрема, права на повагу до її приватного життя.

Суд нагадав, що принцип верховенства права притаманний усім статтям Конвенції, і вся Конвенція черпає своє натхнення з цього принципу. Відповідно, гарантії, передбачені статтею 8, також повинні тлумачитися у світлі Преамбули Конвенції, яка у відповідній частині проголошує верховенство права частиною спільної спадщини Договірних держав. У контексті пункту 1 статті 6 Суд вже постановив, що право на «суд, встановлений законом» є відображенням принципу верховенства права. Таким чином, малося на увазі, що будь-яке втручання в права, передбачені статтею 8, повинно виходити від органу, який сам є «законним», без чого йому не вистачало б легітимності, необхідної в демократичному суспільстві.

До складу Конституційного Суду, який виніс рішення, що розглядається, входили судді, призначені за процедурою, яка була визнана такою, що порушує статтю 6 Конвенції у рішенні у справі *Xero Flor w Polsce sp. z o.o. v. Poland*. Зокрема, у грудні 2015 року Президент Республіки відмовився привести до присяги трьох суддів, які були законно обрані до Конституційного Суду попереднім Сеймом (нижньою палатою парламенту). Після цього новий Сейм обрав трьох суддів на місця, які вже були заповнені. Суд постановив, що порушення процедури були настільки серйозними, що поставили під сумнів легітимність виборчого процесу і підірвали саму суть права на «суд, встановлений законом». Один з нових суддів, який замінив двох інших (які на той час померли), входив до складу Конституційного Суду, який ухвалив рішення у 2020 році. Отже, враховуючи, що порушення у процедурі обрання вищезазначених

суддів поставили під сумнів легітимність складу Конституційного Суду, який запровадив оскаржуване обмеження як «суд, встановлений законом», його рішення не відповідало вимогам верховенства права.

Таким чином, Суд встановив, що втручання в права заявниці не може вважатися законним з точки зору статті 8, оскільки воно не було винесено органом, який відповідає вимогам верховенства права. Крім того, обставини цієї справи свідчать про відсутність передбачуваності, що вимагається статтею 8, з огляду на те, що рішення Конституційного Суду втрутилося в медичну процедуру, на яку заявниця мала право

і яка вже була розпочата, створивши таким чином ситуацію, в якій вона була позбавлена належних гарантій проти свавілля. Таким чином, втручання в права заявниці не було здійснено «відповідно до закону» у розумінні статті 8.

У якості справедливої сатисфакції ЄСПЛ присудив 1 004 євро відшкодування матеріальної шкоди та 15 000 євро відшкодування моральної шкоди.

Ключові слова: суд, встановлений законом, аборт

30. Хумперт та інші проти Німеччини (*Humpert and others v. Germany*) від 14.12.2023, заяви №№ 59433/18, 59477/18, 59481/18, 59494/18, рішення Великої Палати

Заявники були вчителями державних шкіл зі статусом державних службовців. Усі вони були членами профспілки працівників освіти і науки. У 2009 і 2010 роках вони взяли участь у страйках, в т.ч. в демонстрації, організованій профспілкою, в робочий час на знак протесту проти погіршення умов праці вчителів. Вони не з'являлися на роботі протягом періодів від однієї години до трьох днів. У зв'язку з тим, що вони таким чином порушили свої обов'язки як державні службовці їм було оголошено догану або накладено штраф в результаті дисциплінарного провадження. Оскарження відповідних рішень в адміністративних судах і Федеральному конституційному суді було безуспішним.

ЄСПЛ вказав, що свобода профспілок є не окремим правом, а специфічним аспектом свободи об'єднання за ст. 11 Конвенції. При цьому, до цього часу є відкритим питання, чи впливає заборона страйків на основний елемент свободи профспілок. В кожній справі мають оцінюватись всі обставини, в тому числі: сукупність заходів, вжитих державою для забезпечення свободи профспілок; будь-які альтернативні засоби або права, надані профспілкам та їх членам для захисту їхніх інтересів; сфера та характерні аспекти для структури трудових відносин у ній; функції працівників.

Застосовані до заявників дисциплінарні стягнення становили втручання у їх право на свободу об'єднання за ст. 11 Конвенції. Втручання було передбачено основним законом, який забороняв

проведення страйків державними службовцями, з метою забезпечення підтримки стабільного управління, виконання функцій держави і належне функціонування держави та її інститутів, а також захисту права інших осіб на освіту.

Досліджуючи питання пропорційності втручання, ЄСПЛ встановив:

1) Заборона на проведення страйків державними службовцями, в тому числі вчителями з таким статусом, ґрунтувалась на їх статусі та була абсолютною. Тобто обмеження права було жорстким без виключень. Компетентні міжнародні моніторингові інституції неодноразово критикували такий підхід Німеччини до страйків.

2) Водночас, страйк є важливою частиною профспілкової діяльності, він не є єдиним засобом захисту профспілками та їх членами відповідних професійних інтересів. Профспілкам державних службовців та безпосередньо державним службовцям було надано низку прав. Державні службовці могли створювати профспілки та вступати до них, а профспілки мали право брати участь у розробці законодавчих положень про державну службу (як засіб компенсації за заборону на страйки, на відміну від інших держав).

3) Державні службовці мали конституційне право на належне утримання, пропорційне посаді та обов'язкам, відповідно до розвитку економічних і фінансових обставин та загального рівня життя, яке вони могли відстоювати в судовому порядку. Таке право було довічним, у тому

числі після виходу на пенсію та у разі хвороби. Національне законодавство також надавало їм право на довічне працевлаштування. В Німеччині статус державного службовця був більш вигідним, ніж статус державного службовця за контрактом, як з юридичної точки зору, так і з точки зору матеріальних умов. Умови праці вчителів державних шкіл (в контексті заробітної плати та годин викладання) були кращими ніж у більшості інших договірних держав.

4) Хоча Конвенція не диктує, як саме має надаватися освіта та не встановлює конкретного статусу для вчителів, з точки зору державної політики має колосальне значення ефективна система освіти, здатна забезпечити навчання і виховання дітей у надійний спосіб у дусі свободи, демократії, прав людини і верховенства права.

5) Наявність різних інституційних гарантій у своїй сукупності дозволяла профспілкам державних службовців і самим державним службовцям ефективно захищати професійні інтереси. Високий рівень об'єднання в профспілки серед державних службовців Німеччини свідчив про

ефективність на практиці профспілкових прав, гарантованих державним службовцям. Більше того, заборона страйків державних службовців була загальним заходом, що відображала збалансування та зважування різних, потенційно конкуруючих, конституційних інтересів. Заборона страйків не позбавила змісту свободу профспілок державних службовців.

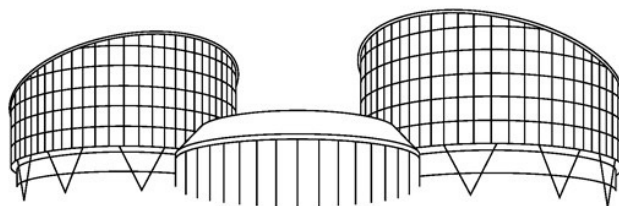
6) Дисциплінарні заходи щодо заявників не були суворими, а національні суди навели релевантні та достатні підстави для виправдання цих заходів, зваживши конкуруючі інтереси. Матеріальні умови праці вчителів зі статусом державного службовця в Німеччині також свідчили на користь пропорційності застосованих стягнень у цій справі.

Таким чином, вжиті відносно заявників заходи не перевищували межі розсуду, наданого державі в обставинах цієї справи, та були пропорційними важливим законним цілям, що переслідувалися. **Відповідно, порушення ст. 11 Конвенції не було.**

III. Рішення Європейського суду з прав людини

«Мого народу скарб»

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СУД З ПРАВ ЛЮДИНИ
П'ЯТА СЕКЦІЯ

УХВАЛА

Заява № 57841/15

Ніна Юрїївна САТАНІНА
проти України

Європейський суд з прав людини (П'ята секція), засідаючи 16 листопада 2023 року у складі Комітету:

Карло Ранцоні, *президент*,
Маттіас Гійомар,
Микола Гнатовський, *судді*,
та Мартіна Келлер, *заступник секретаря секції*,

Беручи до уваги:

заяву (№ 57841/15) проти України, подану до Суду за статтею 34 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі - Конвенція) 7 листопада 2015 року громадянкою України, пані Ніною Юріівною Сатаніною, яка народилася 1967 року та проживає у м. Бровари (далі - заявниця), якій було надано правову допомогу та яку представляли п. М. Тарахало, п. О. Кучер, п. В. Лебідь та п. О. Проценко, адвокати, що практикують у м. Києві;

рішення направити скаргу за статтею 1 Протоколу № 1 Уряду України (далі - Уряд), який представляв Уповноважений пана І. Ліщина, та оголосити решту заяви неприйнятною;

зауваження сторін;

Після обговорення, ухвалює наступне рішення:

ПРЕДМЕТ СПРАВИ

1. Справа стосується інвестицій заявниці в будівництво житла приватною компанією, яке так і не було завершено. Звинувачуючи в цьому органи влади, вона стверджувала про порушення її прав за статтею 1 Протоколу № 1.

2. 10 березня 2005 року Броварська міська рада (далі - Броварська міська рада) затвердила зміни до генерального плану міста, які передбачали будівництво багатоповерхового житлового будинку біля школи.

3. У березні 2007 року заявниця уклала договір з фондом фінансування будівництва житла, яким керувала приватна компанія П. З., за яким вона повністю профінансувала¹³ будівництво однокімнатної квартири на сьомому поверсі у майбутньому будинку у вищезазначеному місці. Будівництво, яке П.З. доручила іншій приватній компанії, С.С., мало завершитися у третьому кварталі 2007 року, а будинок мав бути готовий до заселення до кінця 2007 року.

4. 1 жовтня 2007 року закінчився термін дії дозволу на будівництво, виданого С.С. місцевою владою у 2005 році, при цьому не було подано заяви на його продовження згідно з відповідними правилами. У зв'язку з цим 29 листопада 2007 року Броварська міська рада відмовила С.С. у продовженні договору оренди зазначеної земельної ділянки, а 29 грудня 2007 року строк дії цього договору закінчився. На той час С.С. викопав фундамент та встановив 200 фундаментних стовпів. С.С. безуспішно оскаржував відмову у продовженні договору оренди у національних судах. Остаточне рішення у цій справі було винесено Верховним Судом 16 грудня 2008 року.

5. Заявниця не повідомила Суду, чи отримала вона будь-яке відшкодування або компенсацію від П.З. або С.С. Вона не ініціювала жодних судових проваджень проти жодної з цих компаній.

6. Броварська міська рада провела численні зустрічі з інвесторами, порядок денний яких стосувався пошуку шляхів захисту їхніх прав та забезпечення завершення будівництва. У лютому 2008 року Броварська міська рада планувала оголосити конкурс на укладення договору на будівництво, але з невідомих причин цей конкурс не відбувся. За домовленістю, досягнутою на спільній зустрічі між інвесторами та виконавчим комітетом Броварської міської ради, у період з 2009 по 2011 рік земельна ділянка була передана в оренду місцевому *управлінню капітального будівництва (відділ капітального будівництва)*. Інформація про те, чи проводилися якісь будівельні роботи протягом цього періоду, відсутня.

7. У серпні 2011 року заявниця подала цивільний позов проти Броварської міської ради, стверджуючи, що вона порушила її право на мирне володіння своїм майном, по-перше, незаконно відмовившись продовжити договір оренди з С.С., а по-друге, не забезпечивши завершення будівництва. Вона просила, зокрема, зобов'язати Броварську міську раду залучити будівельну компанію, профінансувати будівництво та забезпечити її реєстрацію як одного з інвесторів, а також її право на отримання квартири, рівноцінної тій, в яку вона інвестувала. 8 листопада 2013 року Броварський міський суд відхилив цей позов. Він постановив, що Броварська міська рада не була пов'язана жодними цивільно-правовими зобов'язаннями перед заявницею, і що не було причинно-наслідкового зв'язку між її рішеннями та її невдалим інвестиційним проектом. Суд зазначив, що заявниця добровільно уклала договір з фондом фінансування будівництва житла, яким керувала приватна компанія, яка, в свою чергу, доручила будівництво іншій приватній компанії, і що немає підстав вважати Броварську міську раду відповідальною за невиконання цими компаніями своїх зобов'язань перед заявницею.

13. На суму 233 356 українських гривень (грн.), що на той час було еквівалентно приблизно 33 300 євро (євро).

Вищезазначене рішення було залишено без змін Апеляційним судом Київської області 15 січня 2014 року та Вищим спеціалізованим судом з розгляду цивільних і кримінальних справ 23 квітня 2014 року.

8. Тим часом, 20 жовтня 2011 року Броварська міська рада надала дозвіл на розробку технічної документації щодо можливого виділення земельної ділянки, про яку йдеться, Управлінню освіти з метою розширення приміщень школи, розташованої поруч. Заявник оскаржив це рішення на підставі того, що воно суперечило змінам до генерального плану міста від 10 березня 2005 року (див. пункт 2 вище). Однак 17 травня 2012 року мирова угода між заявником та Броварською міською радою була затверджена судом. Будь-яка подальша інформація з цього приводу відсутня.

ОЦІНКА СУДУ

11. Заявниця скаржилася за статтею 1 Протоколу № 1 на те, що внаслідок різних незаконних рішень та бездіяльності місцевих органів влади вона втратила кошти, які інвестувала в будівництво квартири. Вона стверджувала, зокрема, що Броварська міська рада незаконно відмовила С.С. у продовженні договору оренди, що унеможливило завершення будівництва. Крім того, заявниця стверджувала, що Броварська міська рада згодом не виконала своїх зобов'язань перед інвесторами. Вона також стверджувала, що рішення цього органу про передачу земельної ділянки відділу освіти було незаконним і порушило її майнові інтереси.

12. Уряд стверджував, що не було причинно-наслідкового зв'язку між рішеннями органів влади та інвестиціями заявниці в незавершене будівництво. Він зазначив, що Броварська міська рада розірвала договір оренди земельної ділянки з С.С. у зв'язку з тим, що останній не продовжив дозвіл на будівництво, і що законність цього рішення була належним чином перевірена судами. На думку Уряду, заявниця не могла вважатися такою, що вичерпала національні засоби юридичного захисту, оскільки вона не подала жодного позову проти С.С. або

9. 3 квітня 2014 року Броварська міська рада затвердила проект землеустрою, згідно з яким земельна ділянка була виділена відділу освіти в постійне користування.

10. У серпні 2014 року заявниця подала ще один цивільний позов проти Броварської ради, цього разу про усунення перешкод у здійсненні її права власності на однокімнатну квартиру, в будівництво якої вона інвестувала кошти. Вона просила суд зобов'язати Броварську міську раду вжити заходів для забезпечення відновлення будівництва та поновити договір оренди земельної ділянки С.С. Заявниця також оскаржувала рішення Броварської міської ради про виділення земельної ділянки відділу освіти. 10 грудня 2014 року Броварський міський суд відхилив її позов як необґрунтований. 9 лютого та 28 травня 2015 року Апеляційний суд Київської області та Вищий спеціалізований суд відповідно залишили рішення суду першої інстанції без змін.

П.З. Розвиваючи цей аргумент, Уряд стверджував, що заявниця, позовні вимоги якої мали бути подані до вищезазначених приватних компаній, а не до держави, не мала статусу потерпілої. З іншого боку, він стверджував, що її скарга була несумісною *ratione materiae* з Конвенцією. Нарешті, Уряд запропонував Суду визнати заяву неприйнятною як явно необґрунтовану.

13. Суд вважає, що немає необхідності розглядати всі заперечення Уряду, оскільки заява є неприйнятною з наступних причин.

14. Суд зазначає, що, за твердженням заявниці, будівництво було заблоковано насамперед через стверджувану свавільну відмову місцевих органів влади продовжити договір оренди земельної ділянки будівельній компанії. Суд вважає доречним зазначити, що на той час, коли багатопверховий житловий будинок мав бути готовий до заселення, будівництво не просунулося далі формування фундаменту та встановлення фундаментних стовпів (див. пункт 4 вище). Ніхто навіть не стверджував про відповідальність будь якого органу влади за такий дуже обмежений прогрес, і причини цього залишаються незрозумілими. Заявниця не надала жодної інформації щодо того, коли вона могла б реально очікувати

завершення будівництва, якби С.С. отримав запитуване продовження договору оренди. Крім того, той факт, що будівельна компанія виконала лише незначну частину робіт, не може не наводити на думку про те, що була витрачена лише невелика частина коштів інвесторів, якщо тільки не було якогось безгосподарного управління або іншої проблеми. Беручи до уваги ці міркування, Суд не переконаний, що відмова органів влади продовжити договір оренди з С.С. дійсно мала вирішальне значення для блокування будівництва. Навіть якщо припустити протилежне на користь заявниці, Суд зазначає, що остаточне рішення у національному судовому провадженні щодо цієї відмови було винесено майже за сім років до подання заяви (там само).

15. З цього випливає, що, оскільки заявниця скаржилася на відмову місцевих органів влади продовжити договір оренди з С.С., її скарга подана з порушенням строків, незалежно від інших можливих підстав для визнання її неприйнятною. У зв'язку з цим Суд повторює, що дотримання шестимісячного строку стосується питання, яке підпадає під його юрисдикцію і яке він не позбавлений можливості розглянути за власною ініціативою, навіть за відсутності заперечень з боку Уряду (див. рішення у справі «*Рамос Нунеш де Карвалью та Са проти Португалії*» (*Ramos Nunes de Carvalho e Sá v. Portugal*) [ВП], № 55391/13 та 2 інших, п. 98, від 6 листопада 2018 року, та наведені у ньому справи).

16. Що стосується аргументів заявниці стосовно недотримання Броварською міською радою своїх зобов'язань перед інвесторами та стверджуваного порушення її майнових прав у зв'язку з виділенням земельної ділянки Управлінням

освіти, Суд повторює, що стаття 1 Протоколу № 1 охоплює лише ті скарги, щодо яких заявник може стверджувати, що він або вона має щонайменше обґрунтоване та правомірне очікування на ефективне здійснення права власності (див. рішення у справі «*Онерилдиз проти Туреччини*» (*Önerildiz v. Turkey*) [ВП], № 48939/99, п. 124, ЄСПЛ 2004-XII). Правомірні очікування повинні мати більш конкретний характер, ніж просто надія, і ґрунтуватися на правовому положенні або правовому акті, такому як судове рішення (див. рішення у справі «*Белане Надь проти Угорщини*» (*Bélané Nagy v. Hungary*) [ВП], № 53080/13, п. 75, від 13 грудня 2016 року). У цій справі Суд визнає, що зусилля, докладені або принаймні задекларовані місцевими органами влади з метою захисту прав інвесторів (див. пункт 6 вище) могли дати заявниці надію на те, що будівництво колись буде завершено. Тим не менш, заявниця не довела, ні на національному рівні, ні в цьому Суді, що держава була юридично зобов'язана допомогти їй з її інвестиційним проектом. Також не було достатніх підстав стверджувати, що вона мала матеріальний інтерес, захищений статтею 1 Протоколу № 1, щодо земельної ділянки, про яку йшлося, яка зрештою була виділена Департаменту освіти (див. рішення у справі «*Мхчян проти Росії*» (*Mkhchyan v. Russia*), № 54700/12, п. 63, від 7 лютого 2017 року). Відповідно, ця частина її заяви є несумісною *ratione materiae* з положеннями Конвенції.

17. Таким чином, заява не відповідає критеріям прийнятності, викладеним у пп. 1 і 3 (а) статті 35 Конвенції, і має бути відхилена відповідно до п. 4 статті 35.

З цих причин Суд одноголосно,

Оголошує заяву неприйнятною.

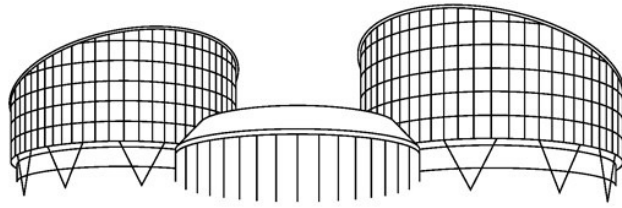
Укладено англійською мовою та повідомлено письмово 7 грудня 2023 року.

Мартіна Келлер

Заступник Секретаря

Карло Ранцоні

Президент

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СУД З ПРАВ ЛЮДИНИ
П'ЯТА СЕКЦІЯ

УХВАЛА

Заяви №№ 31717/15 та 31724/15

Микола Миколайович НАДТОЧІЙ проти України
та Володимир Валерійович ПОЛОВ'ЯН проти України

Європейський суд з прав людини (П'ята секція), засідаючи 14 грудня 2023 року у складі Комітету:

Карло Ранцоні, Голова,
Маттіас Гійомар,
Микола Гнатовський, Судді,
та Мартіна Келлер, Заступник секретаря секції,

Беручи до уваги:

справи за заявами проти України, поданими до Суду за статтею 34 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі - Конвенція) двома громадянами України, п. Миколою Миколайовичем Надточієм та п. Володимиром Валерійовичем Полов'яном (далі - заявники), 20 червня 2015 року;

рішення направити заяви до Уряду України (далі - Уряд), представником якого на останніх етапах була пані О. Давидчук з Міністерства юстиції;

зауваження сторін;

Після обговорення, ухвалює наступне рішення:

ПРЕДМЕТ СПРАВИ

1. Справа стосується скарг заявників за пунктом 4 статті 5 Конвенції на порушення процесуальних гарантій під час провадження щодо продовження строку їхнього досудового тримання під вартою.

2. Заявники є двома обвинуваченими у кримінальному провадженні щодо насильницького пограбування, вчиненого групою осіб. Вони перебувають під вартою протягом невизначеного періоду часу.

3. 24 березня 2015 року обвинувальний акт щодо заявників було передано до Світловодського місцевого суду Кіровоградської області (далі - суд першої інстанції), який призначив розгляд справи на 1 квітня 2015 року. Суд першої інстанції постановив, що з технічних причин заявники мали брати участь у судовому засіданні за допомогою відеозв'язку.

4. Уряд надав копії письмових заяв заявників від 30 березня 2015 року, згідно з якими вони відмовилися брати участь у судовому засіданні 1 квітня 2015 року. Жодних причин такої відмови надано не було.

5. 1 квітня 2015 року на початку судового засідання в суді першої інстанції головуючий суддя оголосив, що захисники заявників не з'явилися,

не надавши пояснення причин своєї неявки. Далі головуючий суддя оголосив, що установа, в якій утримуються заявники, повідомила суд, що вони відмовилися брати участь у засіданні за допомогою відеозв'язку. Прокурор, який був присутній у судовому засіданні, стверджував, що розгляд обвинувального акту за відсутності заявників та їхніх адвокатів є неможливим, але просив суд першої інстанції розглянути питання про продовження строку тримання заявників під вартою, оскільки він спливав наступного дня, 2 квітня 2015 року.

6. Суд першої інстанції вирішив відкласти розгляд обвинувального акту щодо заявників та ухвалив рішення щодо продовження строку тримання їх під вартою. Він вирішив продовжити строк тримання заявників під вартою до 30 травня 2015 року, зазначивши, що наведені раніше підстави залишаються актуальними. Рішення суду першої інстанції не підлягало оскарженню, але під час розгляду справи суд першої інстанції пояснив, що заявники можуть звернутися з клопотанням про перегляд необхідності тримання їх під вартою. Заявники не повідомили Суд про те, чи зверталися вони з клопотанням про перегляд рішення про тримання їх під вартою.

ОЦІНКА СУДУ

7. Зважаючи на подібний предмет заяв, Суд вважає за доцільне розглянути їх спільно в одному рішенні.

8. Уряд стверджував, що національні суди надали заявникам гарантії, передбачені пунктом 4 статті 5. Заявникам була надана можливість взяти участь у судовому засіданні, але вони відмовилися від неї без надання пояснень. Уряд також стверджував, що адвокати заявників не з'явилися до суду першої інстанції 1 квітня 2015 року без будь-яких пояснень, і що суд першої інстанції вирішив провести слухання за відсутності адвокатів, зважаючи на необхідність розгляду питання про тримання заявників під вартою.

9. Заявники стверджували, що вони були позбавлені можливості захищати себе особисто або за допомогою правової допомоги на судовому засіданні 1 квітня 2015 року. Вони не навели конкретних аргументів у відповідь на зауваження Уряду.

10. Відповідні принципи п. 4 статті 5 Конвенції щодо процесуальних гарантій під час провадження у справах про тримання під вартою можна знайти у справі Лебедев проти Росії (№ 4493/04, пп. 76-78 та 84, 25 жовтня 2007 року).

11. Не заперечується, що скарги заявників підлягають розгляду за пунктом 4 статті 5 Конвенції. Суть їхніх скарг полягає в тому, що мало місце порушення принципу рівності

сторін при розгляді судом першої інстанції питання про продовження строку тримання їх під вартою за їхньої відсутності та відсутності їхніх адвокатів, а також у присутності прокурора.

12. Суд зазначає, по-перше, що наявні матеріали не вказують на те, що адвокати заявників були відсутні на засіданні 1 квітня 2015 року з поважних причин. Більше того, ніщо не вказує на те, що провадження, про яке йдеться, вимагало юридичного представництва заявників через їхню нездатність захищати себе належним чином. Крім того, проведення засідання могло бути виправдане інтересами правосуддя, а саме необхідністю розгляду питання про продовження строку тримання заявників під вартою, який мав сплинути наступного дня.

13. На відміну від справи «Ідалов проти Росії» (Idalov v. Russia, ([ВП], № 5826/03, п. 159, 22 травня 2012 року), де заявнику було відмовлено в можливості брати участь в апеляційному провадженні щодо продовження строку тримання під вартою, незважаючи на його

численні клопотання про це, у цій справі заявники самі відмовилися брати участь у засіданні 1 квітня 2015 року. Вони не пояснили причин своєї відмови ні в суді першої інстанції, ні в провадженні Суду. Вони також не стверджували, що їхня особиста участь була необхідною для ефективного перегляду законності їхнього подальшого тримання під вартою. Без аналізу причин відмови, не можна стверджувати, що національний суд позбавив заявників права на особисту участь у судовому засіданні. Крім того, заявники не надали документальних доказів того, що зміст клопотання прокурора про продовження строку тримання їх під вартою був настільки особливим, що робив їх присутність на засіданні необхідною.

14. Насамкінець Суд доходить висновку, що скарги заявників за пунктом 4 статті 5 Конвенції є явно необґрунтованими і тому є неприйнятними відповідно до підпункту «а» пункту 3 та пункту 4 статті 35 Конвенції.

15. З цього випливає, що заяви мають бути відхилені відповідно до пункту 4 статті 35 Конвенції.

З цих причин Суд одноголосно,

Вирішує об'єднати заяви;

Оголошує заяви неприйнятними.

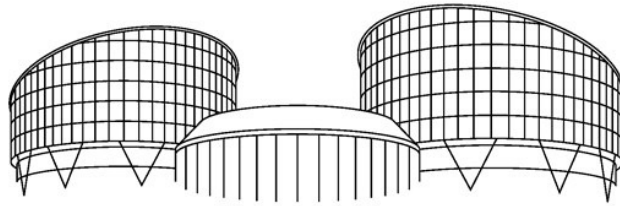
Укладено англійською мовою та повідомлено письмово 18 січня 2024 року.

Мартіна Келлер

Заступник Секретаря

Карло Ранцоні

Президент

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СУД З ПРАВ ЛЮДИНИ
ТРЕТЯ СЕКЦІЯ

**Справа «ЗАНЗА проти Албанії»
(THANZA v. ALBANIA)**

(Заява № 41047/19)

РІШЕННЯ

Пункт 1 статті 6 (цивільна) - Справедливий розгляд - Звільнення судді Верховного Суду на підставі результатів перевірки - Недостатня можливість оскаржити фактичні висновки оцінки минулого досвіду та ефективно відстоювати свою позицію - Надмірно формальне застосування відповідних вимог національного законодавства щодо перевірки доброчесності в контексті оцінки минулого досвіду на предмет можливих зв'язків з організованою злочинністю – провадження в частині оцінки активів та фінансової доброчесності питання не викликає.

Стаття 8 - Приватне життя - Обґрунтоване звільнення на основі індивідуальних висновків за результатами оцінки майнового стану та фінансової доброчесності - Фактичні висновки органів оцінки та тлумачення національного законодавства не є свавільними або явно необґрунтованими - Відсутність серйозних недоліків у процесі прийняття рішень - Відповідні та достатні аргументи

СТРАСБУРГ

4 липня 2023 року

ОСТАТОЧНЕ

04/10/2023

Це рішення набуло статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції.
До нього можуть бути внесені редакційні виправлення.

У справі «Занза проти Албанії»,

Європейський суд з прав людини (Третя секція), що засідає у складі Палати:

Пере Пастор Віланова, Голова,

Джолієн Шуккінг,

Георгіос А. Сергідес,

Даріан Павлі,

Іоанніс Ктістакіс,

Андреас Зунд,

Оддні Мьолл Арнардоттір, судді,

та Ольга Чернишова, заступник секретаря секції,

Беручи до уваги:

заяву (№ 41047/19) проти Республіки Албанія, подану до Суду за статтею 34 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі - Конвенція) громадянином Албанії паном Адміром Занзою (далі - заявник) 29 липня 2019 року;

рішення повідомити Уряд Албанії (далі - Уряд) про скарги за статтями 6, 8 і 13 Конвенції та визнати неприйнятною решту скарг;

коментарі третьої сторони, отримані від Res Publica, якій Голова секції надав дозвіл на участь у письмовій процедурі (п. 2 статті 36 Конвенції та п. 3 правила 44 Регламенту Суду);

Після обговорення на закритому засіданні 6 червня 2023 року,

Постановляє наступне рішення, яке було прийнято в цей день:

ВСТУП

1. Ця справа стосується результатів процедури перевірки заявника (так званої процедури веттінгу

(vetting), в результаті якої його було звільнено з посади судді Верховного Суду.

ФАКТИ

2. Заявник народився в 1969 році і проживає в м. Тирана. Його представляли пан А. Саккуччі та пані Г. Боргна, адвокати, які практикують у м. Римі.

3. Уряд спочатку представляла його представник, пані Е. Мучай, а згодом - пан О. Мочка, Генеральний державний адвокат.

4. Факти справи можна узагальнити наступним чином.

I. ПЕРЕДІСТОРІЯ СПРАВИ

5. Заявник працював суддею Шкодерського районного суду з 1992 по 2006 рік і був його головою протягом декількох років; суддею Тиранського районного суду з 2006 по 2009 рік; членом Конституційного суду Албанії з 2009 по 2013 рік; і суддею Верховного Суду Албанії з 2013 року до його звільнення з посади в результаті процедури перевірки (див. пункт 34 нижче).

6. Відповідно до Закону про розкриття інформації про майно (Закон № 9049 від 10 квітня 2003 року), заявник подавав щорічні декларації про майно до Вищої інспекції з питань декларування та аудиту активів і конфлікту інтересів (далі – ВІДАКІ, див. параграф 68 нижче). ВІДАКІ не виявляла жодних невідповідностей або неточностей у жодній з його декларацій протягом багатьох років, до подання ним декларації про майно у 2017 році в межах процедури перевірки (див. параграф 11 нижче). Коли заявника було призначено до Конституційного Суду у 2009 році, а потім до Верховного Суду в 2013 році, він успішно пройшов перевірку в Управлінні з питань захисту інформації з обмеженим доступом (далі - УЗІД).

7. С.Б. був затриманий за підозрою у зловживанні службовим становищем (стаття 248 Кримінального кодексу). Телефонні розмови його дружини (Л.Х.) прослуховувались. 31 січня та 4 лютого 2016 року заявник зустрічався з Л.Х., давнім другом своєї сім'ї, яка, за його словами, була нотаріусом і не притягувалась до кримінальної відповідальності. 8 квітня 2016 року проти них

було розпочато розслідування за статтями 244 і 259 Кримінального кодексу (підкуп осіб (active corruption), уповноважених на виконання функцій держави, і сприяння підкупу осіб (passive corruption), уповноважених на виконання функцій держави). Рішенням від 29 липня 2016 року Генеральна прокуратура припинила розслідування за відсутністю складу кримінального правопорушення, посилаючись на підпункт (b) частини першої статті 328 Кримінально-процесуального кодексу («відсутність в діях складу кримінального правопорушення»; див. пункт 66 нижче). У рішенні про закриття справи було зазначено, що «відносини [з Л.Х.] [були] соціальними і [що] не було жодних корупційних інтересів». Хоча рішення про закриття справи може бути оскаржене до Верховного Суду, видається, що скарга не була подана.

8. Тим часом, у квітні 2016 року заявник подав декларацію відповідно до нового Закону про декриміналізацію (Закон № 138/2015 «Про забезпечення доброчесності осіб, які виконують публічні функції, обираються або призначаються на публічні посади»). В ній заявник зазначив про відсутність підстав, таких як судимість за тяжкі злочини, що перешкоджають йому бути призначеним або працювати на посаді публічної служби (див. пункт 71 нижче). Форма декларації була затверджена рішенням парламенту після прийняття цього Закону. Заявник вказав «ні», відповідаючи на запитання про те, чи мало місце

розслідування або судове провадження щодо його дій або чи був він засуджений в Албанії або іншій державі (див. пункт 72 нижче).

9. У 2016 році Албанія розпочала комплексну реформу системи правосуддя, змінивши Конституцію та ухваливши низку законів, що стосуються, серед іншого, перевірки всіх діючих суддів (далі - процес перевірки (vetting), див. рішення у справі «Джоджай проти Албанії», № 15227/19, пп. 4-7, 9 лютого 2021 року). Процес перевірки мав здійснюватися Незалежною кваліфікаційною комісією (далі - НКК) в якості першої інстанції та - у разі оскарження - Спеціальною апеляційною палатою (далі - САП) при Конституційному

Суді (далі - органи перевірки). Органи перевірки повинні були перевірити кожного діючого суддю за трьома критеріями: (i) перевірка активів (далі також - оцінка активів); (ii) оцінка доброчесності щодо минулого досвіду (Background Assessment), спрямована на визначення будь-яких можливих зв'язків з організованою злочинністю (далі також - перевірка доброчесності); та (iii) оцінка професійної компетентності. Після завершення кожного етапу перевірки органи перевірки повинні були винести вмотивоване рішення про підтвердження здатності обіймати посаду, тимчасове відсторонення або звільнення з посади особи, яка підлягала перевірці.

II. ПРОВАДЖЕННЯ ЩОДО ПЕРЕВІРКИ ЗАЯВНИКА

10. Як суддя Верховного Суду, заявник підлягав першочерговій перевірці. У січні 2017 року він заповнив та подав такі стандартні форми декларацій: декларацію про майно, декларацію доброчесності та професійну самооцінку. У своїй декларації про майно заявник задекларував, серед іншого, квартиру площею 149 кв.м у м. Тирані, придбану у 2009 році за 112 000 євро, переважно за кошти від продажу іншої квартири

в Тирані, а також доходи від роботи, отримані ним та його дружиною. Він також задекларував квартиру площею 136 кв. м з гаражем у м. Шкодері, придбану у квітні 2000 року на доходи від роботи та кошти, отримані від продажу двох квартир у листопаді 2000 року. Заявник відповів негативно на запитання у декларації доброчесності (див. пункт 64 нижче).

A. Подання інших органів державної влади

11. ВІДАКІ вважав, що декларація про активи заявника була неточною і не відповідала вимогам закону; законні фінансові джерела для обґрунтування активів були відсутні; що заявник приховав активи і зробив неправдиву заяву; і що він не перебував у ситуації конфлікту інтересів.

12. Відповідно до статті 39 Закону про очищення влади (див. пункт 63 нижче), 2 листопада 2017 року УЗІД надіслала листа до НКК. У ньому йдеться про наступне:

«Тема: Надання звіту [dërgohet raporti] про перевірку [заявника]

До: НКК

Відповідно до статті 39 [Закону про очищення влади], після завершення робочою групою процедури перевірки [заявника], УЗІД інформує вас про наступне.

1. Посилаючись на декларацію [заявника],

ми ретельно вивчили його справу [dosjen] і звернулись до SHISH (Державної розвідувальної служби), SHZBA (Служби внутрішніх справ і скарг Міністерства внутрішніх справ) і Генеральної прокуратури з проханням провести процедуру перевірки його біографії.

а. Декларація була повною і поданою відповідно до Закону «Про очищення влади». Після обговорення членами робочої групи було прийнято рішення звернутися до цих органів з проханням про перевірку достовірності інформації.

2. ... Відповідно до листа з обмеженим доступом Генеральної прокуратури від 8 вересня 2017 року, таємного листа Державної розвідувальної служби від 25 жовтня 2017 року та листа з обмеженим доступом Служби внутрішніх справ і скарг Міністерства внутрішніх справ від 22 серпня 2017 року:

...

b. Враховуючи п. 4 статті ДН Додатку до Конституції, [заявник] надав в декларації неточну інформацію, не вказавши про провадження за статтями 244 і 259 Кримінального кодексу ... припиненого 29 липня 2016 року.

c. Отримано інформацію, яка дає підстави для обґрунтованої підозри [dyshime të arsyeshme] про його причетність або неналежний контакт з особами [për kontakte të papërshtatshme me persona], причетними до організованої злочинності.

3. На основі оцінки всієї наявної у перевіряючих органів інформації про [заявника], ми вважаємо наступне.

Відповідно до частини 2 статті 39 [Закону про очищення влади], він зробив неточні заяви в декларації, зокрема в пункті 5 частини 5 «Дані про безпеку», не задекларувавши свої неналежні контакти з особами [kontaktet e papërshtatshme me personat], пов'язаними з організованою злочинністю. Таке недекларування тягне за собою відповідальність за приховування факту, неправильне та неправдиве заповнення декларації.

Після [рішення про припинення] у 2016 році про причетність судді до корупційної діяльності у формі хабарництва за вчинення або невчинення дій, пов'язаних з його суддівськими функціями, [заявник] вважається особою зі схильністю до злочинної діяльності та особою, яка може легко піддатися тиску з боку кримінальних структур [strukturat kriminale]; оцінка на підставі статті 37(b) і (c) [Закону про очищення влади].

Крім того, відповідно до пункту 8 статті 3 Закону, в якому йдеться про злочинні діяння, передбачені статтею 75(a) Кримінально-процесуального кодексу, [заявник] причетний до протиправної діяльності, що виявляється у формі корупції.

Відповідно до статті 38(4) Закону, є інформація про те, що він мав неналежні контакти.

На підставі аналізу вищезазначеного рішення ми встановили, що [мали місце] неналежні контакти з особою (особами) [një kontakt i papërshtatshëm me person/persona], причетною до організованої злочинності, у розумінні статті 3(15) Закону.

4. З цього випливає, що робоча група встановила недоцільність продовження перебування [заявника] на посаді.

Звіт [raporti] про перевірку [заявника] та [рішення про припинення] від 2016 року додаються».

13. Вища рада правосуддя (далі – ВРП) виявила певні недоліки щодо професійної компетентності заявника під час оцінювання його суддівської діяльності, такі як відсутність доповіді доповідача, відсутність дати або підпису на висновках радників та відсутність певних даних зі списків судових засідань. Тим не менш, ВРП підтримала рішення про здатність заявника обіймати посаду.

14. Генеральна прокуратура повідомила НКК, що не має інформації від правоохоронних органів про причетність заявника до вчинення кримінального правопорушення або про перевірку його минулого (sënim të figurës së tij). Більше того, реєстри з обмеженим доступом з 2012 року не містили жодних даних або вказівок правоохоронних органів про проведення розслідувань проти нього. Прокуратура при Шкодерському районному суді повідомила НКК, що проти нього не було порушено жодного дисциплінарного провадження і що вони не мають інформації про його причетність або контакти з членами злочинних організацій, засудженими або особами, які підозрюються у вчиненні кримінальних злочинів.

В. Проведення в НКК

1. Розслідування НКК

15. НКК провела адміністративне розслідування на основі трьох критеріїв оцінки. НКК звернулася до УЗІД з проханням «повністю розсекретити інформацію, яка була віднесена до категорії «державна таємниця» та надіслана листом від 2 листопада 2017 року». Копія цього листа (див.

пункт 12 вище), подана сторонами до Суду, має штамп «повністю розсекречено [deklasifikuar plotësisht] 1 березня 2018 року».

16. У березні 2018 року НКК запропонувала заявнику відповісти на кілька додаткових запитань,

одне з яких було сформульовано наступним чином: «Чи були ви коли-небудь затримані, чи були об'єктом розслідування, переслідування, чи були обвинувачені або засуджені в Албанії або в іншій державі?». Він відповів, надавши детальне пояснення щодо розслідування корупції у 2016 році (див. пункт 7 вище). Його також запитали, чи знає він сімох названих осіб і чи здійснював він коли-небудь професійні дії або консультації, чи приймав рішення або сприяв прийняттю рішень стосовно цих осіб або членів їхніх сімей, або опосередковано стосовно будь-якої організації, де вони могли бути або були адміністраторами, власниками або партнерами, менеджерами або мали інші інтереси; і чи мав він добровільні особисті контакти з особами, залученими до цивільних, кримінальних або адміністративних проваджень, за межами формального (офіційного) спілкування. Заявник відповів, згадавши про свою дружбу з Л.Х. у зв'язку з останнім питанням.

17. 28 травня 2018 року заявник отримав результати розслідування НКК, в яких, серед іншого, зазначалося наступне.

(а) Що стосується квартири площею 136 кв. м. у м. Шкодері, то її задекларована ціна у 3 000 000 албанських леків не відповідала ціні 1 200 000 албанських леків (приблизно 9 000 євро), зазначеній у договорі купівлі-продажу. Остання ціна, схоже, не відображала реальної вартості новозбудованої квартири, придбаної у забудовника, оскільки була в кілька разів нижчою за середню ринкову ціну 2000 року в м. Шкодері. Крім того, сума, вказана як додаткові витрати на квартиру, не була обґрунтована, а кошти, отримані від продажу в листопаді 2000 року, не могли бути використані для купівлі цієї квартири в квітні 2000 року. Що стосується квартири в м. Тирані, то сума в 4 000 000 леків, задекларована в декларації про майно за 2003 рік, не відповідала ціні в 1 950 000 леків, зазначеній у договорі купівлі-продажу. Фінансовий аналіз періодичних декларацій за ці роки виявив розбіжності між задекларованими доходами та їх документальним підтвердженням, а також між чистим доходом і витратами сім'ї заявника. У 2003-05, 2007, 2008 та 2016 роках було виявлено від'ємне сальдо, а отже, не було можливості робити депозити, заощадження або здійснювати такі витрати, як придбання майна, протягом цих

періодів. До вищезгаданого фінансового аналізу НКК додала різні таблиці та розрахунки і вказала, що використана методологія відображена у доданих матеріалах.

(б) У висновках щодо другого критерію процесу перевірки (оцінка доброчесності) зазначено, що УЗІД провів розслідування на основі заяв та інших даних (të verifikimit të deklarimeve të dhënave të tjera) і повторив свої висновки, надані листом від 2 листопада 2017 року (див. пункт 12 вище).

18. 6 червня 2018 року заявник звернувся з заявою про надання доступу до документів та методології, використаної для розрахунку витрат на проживання та ліквідних активів за 2003-2008 роки. Йому було надано матеріали справи, у тому числі документи, подані УЗІД, ВІДАКІ та ВРП (див. пункти 12-13 вище), а також, як видається, листи від податкових органів, на яких ґрунтувалися розрахунки, та методологія, що використовувалася для розрахунку витрат на проживання та ліквідних активів. 8 червня 2018 року заявник звернувся з клопотанням про продовження строку подання документів на десять днів. 11 червня 2018 року НКК встановила новий строк до 22 червня 2018 року.

19. 22 червня 2018 року заявник подав зауваження та документи, такі як експертний звіт про фінансовий стан його сім'ї у 1992-2002 роках, з метою довести, що він мав достатній дохід та заощадження для обґрунтування активів. Він також заявив, що єдиним документом, доданим до подання УЗІД, було рішення про припинення справи від 2016 року, і що обґрунтованим є висновок про те, що воно ґрунтується на цьому документі, а не на інших доказах.

20. 28 червня 2018 року заявника повідомили, що слухання призначено на 4 липня 2018 року. 3 липня 2018 року НКК повідомила заявника, що розглянула фінансові дані за 1992-2002 роки та надала йому виправлену фінансову оцінку та методологію її проведення. В ній зазначалося, що оцінка витрат на проживання ґрунтувалася на даних ВІДАКІ (сума, розрахована за весь період, пропорційно до років, за які існував обов'язок декларування, для визначення середньорічних витрат). НКК перенесла слухання на 10 липня 2018 року. Заявника повідомили, що він може подати письмові пояснення до 6 липня 2018 року.

2. Рішення НКК

21. Заявник та його адвокат подали письмові заяви та надали усні пояснення, а також надали докази на слуханні 10 липня 2018 року. Вони були долучені до справи для розгляду колегією НКК.

(a) Оцінка активів

(i) Квартири та гаражі в м. Шкодері та м. Тирана

22. У своїй першій декларації про майновий стан за 2003 рік, поданій у березні 2004 року, та декларації про майновий стан, поданій у 2017 році в межах процесу перевірки, заявник задекларував квартиру площею 136 кв. м. у м. Шкодері, придбану разом із сім'єю у квітні 2000 року, із задекларованою вартістю 3 000 000 албанських леків, причому заявник та його дружина володіли 50% часткою. Декларація за 2003 рік містила іншу версію тієї ж сторінки, складену в 2005 році, в одній з яких було вказано 1 200 000 албанських леків як ціну покупки і 1 800 000 албанських леків як додаткові витрати, понесені після листопада 2000 року. За відсутності будь-яких записів чи приміток у файлі така ситуація становила порушення в контексті процедури ВІДАКІ. Ціна в договорі купівлі-продажу становила 1 200 000 албанських леків, що було нижче за середню ринкову ціну на новозбудовані квартири в м. Шкодері у 2000 році. Квартира була задекларована як придбана у квітні 2000 року за кошти, отримані від продажу двох квартир у листопаді 2000 року. Час і вартість (що перевищує ціну покупки) стверджуваних змін/робіт у квартирі не були підтверджені відповідними документами. Гараж, придбаний разом з квартирою, вперше був задекларований у декларації для перевірки і не був згаданий у декларації за 2003 рік.

23. У договорі купівлі-продажу не було зазначено, що квартира продається недобудованою (gjendje karabina), що, на думку заявника, могло б пояснити нижчу ціну. Було зазначено, що квартира могла використовуватися покупцями, могла бути негайно зареєстрована ними і була вільною від будь-якого стягнення або іпотеки. Квартира була частиною будинку, а це означало, що останній був перевірений і зареєстрований як завершений і функціонуючий. Дохід від продажу в листопаді 2000 року забезпечив лише 1 000 000 албанських леків, і не було жодних доказів того, що решта 800 000 албанських леків були отримані з законного джерела. З наявних даних було очевидно,

НКК прийняла рішення від 17 липня 2018 року про звільнення заявника з посади з наступними висновками.

що заявлена ціна 3 000 000 албанських леків - і, а fortiori, ціна купівлі 1 200 000 албанських леків - за квартиру такого розміру з гаражем була щонайменше вдвічі нижчою за ринкову ціну 2000 року. Заявник не зміг переконливо довести, чому продавець продав квартиру нижче ринкової вартості. Що стосується зміненої сторінки в декларації за 2003 рік, то, якщо припустити, що це було зроблено на вимогу ВІДАКІ, там мала бути зроблена певна примітка.

24. Таким чином, заявник подав недостатню, неповну та неточну декларацію, надавши суперечливі та непереконливі пояснення, зокрема, щодо фінансових ресурсів, використаних для придбання квартири у квітні 2000 року.

25. Що стосується квартири площею 113 кв. м у м. Тирані, придбаної у 2003 році, яка належала його дружині до моменту її продажу приблизно у 2009 році, заявник задекларував її вартість у розмірі 4 000 000 албанських леків. Ця квартира була задекларована в декларації для перевірки як джерело, що використовувалося для створення іншого активу - квартири, якою заявник володів на момент початку процесу перевірки. У договорі купівлі-продажу цієї першої квартири була вказана ціна 1 950 000 албанських леків. Навіть якщо прийняти пояснення, що значна різниця у 2 050 000 стосувалася декларування додаткових витрат, не було жодних доказів того, що вони були понесені. Заявник подав неточну та недостатню декларацію щодо ціни придбання цієї квартири. Очевидно, ціна, зазначена в договорі, була - як і в деяких інших випадках - фіктивною, щоб уникнути значно вищої податкової ставки, яка застосовується до сум, що перевищують 2 000 000 євро. Таким чином, були підстави сумніватися в тому, що нібито ремонтні роботи були проведені одразу після купівлі квартири, або в тому, що сума пов'язаних з ними витрат була понесена.

26. У декларації для оцінки заявник задекларував гараж у м. Тирана, придбаний його дружиною у

2007 році за 400 000 албанських леків. Він не був задекларований у жодній із щорічних декларацій про майно. Заявник приховав цей актив і подав неправдиву декларацію.

27. НКК дійшла висновку, що заявник не дотримався вимог Закону про розкриття інформації про

(ii) Фінансова перевірка

28. Період 1992-2002 рр. було розглянуто на прохання заявника та на підставі наданих ним даних. Враховуючи його чистий дохід та дохід від професійної діяльності дружини, у 1992-2003, 2004, 2005, 2008 та 2009 роках він не мав достатнього доходу, щоб мати витрати та робити заощадження, задекларовані у щорічних деклараціях. Дані, задекларовані за ці роки, часто не відповідали документації, поданій до НКК. За 1992-2003 роки було від'ємне сальдо у розмірі 2 772 865 албанських леків. У період з 2004 по 2016 рік баланс був від'ємним протягом чотирьох років, і за цей період витрати з непідтвердженими фінансовими ресурсами склали 4 427 471 албанських леків. Доходи його

(b) Перевірка доброчесності

29. Заявник неправильно та неправдиво заповнив декларацію щодо наявних зв'язків. Беручи до уваги подання УЗІД (див. пункт 12 вище) та частину першу статті 38 Закону про очищення влади, він мав неналежні контакти з особами, причетними до організованої злочинності, і міг зазнавати тиску з їхнього боку. Він не надав переконливих доказів, які б доводили протилежне.

30. Заявник не заявив про кримінальне розслідування 2016 року (див. пункт 7 вище) і не вказав пом'якшувальні обставини, якщо це було необхідно. Відсутність декларування цього становить факт недостовірної декларації в розумінні статті ДН Додатку до Конституції та частини другої статті 39 Закону про очищення влади (див. пункти 54 та 63 нижче). Остаточне рішення суду є результатом належного судового процесу з гарантіями для сторін та оцінкою доказів судом з дотриманням принципу змагальності за участю всіх зацікавлених сторін, які можуть реалізувати свої права. Рішення прокурора про припинення розслідування не мало такої ж сили, оскільки воно могло бути відновлене в будь-який момент. Закон № 10 192/2009 передбачав виняток лише тоді, коли постановлено виправдувальний вирок, що набрав законної сили, подібно до частини

майно (Закон № 9049/2003) та статті 32 Закону про очищення влади, що стало підставою для його звільнення відповідно до частини третьої статті 61 Закону про очищення влади, а також, у випадку з гаражем у м. Тирана, відповідно до частини п'ятої статті D Додатку до Конституції.

дружини не були задекларовані в декларації про майно за 2006 рік. НКК відхилила аргумент для доведення значно нижчих витрат на проживання. НКК засновувала свою позицію, виходячи з мінімального прожиткового мінімуму – 440 албанських леків на день на особу (близько 3,50 євро) до 2007 року і 352 албанських леків до 2016 року – застосовувався по всій країні, незалежно від місця проживання особи. Заявник подав недостатню декларацію і не мав законних фінансових ресурсів для обґрунтування активів і витрат, що виправдовувало застосування частини третьої статті D Додатку до Конституції і його звільнення відповідно до частини третьої статті 61 Закону про очищення влади.

п'ятнадцятій статті 3 Закону про очищення влади (див. параграф 59 нижче). Законодавство не давало УЗІД дискреції для тлумачення або розсуду в оцінці і передбачало лише один виняток із загального правила щодо визнання особи причетною до організованої злочинності, а саме – повне виправдання судом. Стандарт оцінки зв'язків є ширшим і не зводиться виключно до факту покарання за злочинні дії. Відповідно до частини другої статті 39 Закону про очищення влади, заявник повинен був задекларувати будь-які неналежні контакти в декларації для перевірки, спираючись на визначення, наведене в частині п'ятнадцятій статті 3 Закону про очищення влади.

31. НКК схвалила висновки УЗІД про «схильність заявника до злочинної діяльності», про те, що він може «легко піддатися тиску з боку кримінальних структур», а також про те, що він мав «неналежні контакти». Хоча ці висновки мали бути оцінені та використані «з критичним поглядом і логічним аналізом», вони були сформовані спеціальним органом відповідно до частини першої статті 38 Закону про очищення влади. НКК не встановила протилежного під час власного розслідування та на основі наявних у неї документів. Заявник також не спростував ці висновки. Таким

чином, необхідно було застосувати статтю ДН Додатку до Конституції та звільнити заявника

(с) Оцінка професійної компетентності та питань, пов'язаних з етикою та доброчесністю

32. Щодо цього НКК розглянула, серед іншого, питання, згадані у звіті ВРП, участь заявника у провадженні щодо приватної компанії та отриманий від неї грошовий подарунок, а також sentenza

(d) Загальний висновок

33. Етичність та доброчесність заявника викликали сумніви, оскільки на додаток до тверджень у деклараціях, поданих під час перевірки, в провадженні НКК він неодноразово заперечував правду про отримання подарунка на суму понад 500 євро, про прийняття рішень у справах, пов'язаних з приватною компанією, яка зробила йому подарунок, або про судовий розгляд справи в Італії. Беручи до уваги частину другу статті 4 Закону про очищення влади та загальну оцінку

відповідно до частини другої статті 61 Закону про очищення влади.

di patteggiamento (форма спрощеної процедури, яку можна порівняти з угодою про визнання винуватості) в Італії у 1999 році.

дій та порушень заявника, а також неспроможність довести наявність законних фінансових ресурсів для виправдання витрат та активів, НКК дійшла висновку, що він підірвав довіру громадськості до системи правосуддя, в якій він працював на високих посадах протягом багатьох років. Отже, НКК вирішила звільнити його відповідно до частини п'ятої статті 61 Закону про очищення влади.

С. Провадження у САП

34. Заявник звернувся до САП. САП повідомила його, що справа буде розглянута за ординарною письмовою процедурою, тобто без публічного слухання та за його відсутності. Рішенням від

1. Перевірка активів

(а) Щодо активів

35. Квартира в м. Шкодері була задекларована - в першій щорічній декларації та в декларації для перевірки - як придбана в квітні 2000 року за 3 000 000 албанських леків за рахунок коштів, отриманих від продажу квартири в листопаді 2000 року, а також доходів подружжя від роботи. Ціна покупки була набагато нижчою, ніж стверджували додаткові витрати. Вони також були вищими, ніж середні аналогічні витрати у 2000 році на новозбудовані квартири. З договору купівлі-продажу не випливало, що квартира була в непридатному для проживання стані, тому ціна, зазначена в договорі, здавалася неточною. Заявник порушив Закон про розкриття інформації про майно та статтю 32 Закону про очищення влади, що стало підставою для його звільнення відповідно до частини третьої статті 61 Закону про очищення влади.

36. Дві інші квартири були продані за 1 100 000 албанських леків, тоді як витрати, нібито здійснені за рахунок цих грошей, становили

18 квітня 2019 року САП залишила без змін рішення НКК від 17 липня 2018 року та постановила наступне.

1 800 000 албанських леків. Здійснивши власну фінансову оцінку, САП підтвердила, що заявник витратив цю суму, але дійшла висновку, що частина витрат (700 000 албанських леків) не була отримана із законного джерела. Заявник мав від'ємний баланс за 1992-2003 роки. Ціна, зазначена в договорі купівлі-продажу квартири та гаража (1 200 000 албанських леків), була значно нижчою за середню ринкову ціну на аналогічну квартиру в м. Шкодері (3 512 200 албанських леків). З наявних офіційних даних за 2000 рік середня вартість будівництва, затверджена на 2000 рік, становила 25 825 леків за метр, що для цієї квартири та гаража становило 4 080 350 леків. Навіть якщо припустити, що квартира була придбана недобудованою, це все одно перевищує задекларовану вартість у 3 000 000 леків.

37. Заявник стверджував, що ціна покупки (1 200 000 албанських леків) була сплачена у квітні 2000 року з доходів сім'ї, а кошти, отримані

від продажу інших квартир у листопаді 2000 року, були використані для покриття додаткових витрат (1 800 000 леків). У декларації за 2003 рік він задекларував ці доходи як кошти, використані для придбання квартири. У декларації для перевірки він додав свої доходи та доходи своєї дружини. У квітні 2000 року заявник не мав достатніх заощаджень або доходів для придбання квартири.

38. Що стосується квартири в м. Тирана, то вартість (4 000 000 албанських леків), зазначена в декларації за 2003 рік, не відповідає ціні, вказаній у договорі купівлі-продажу (1 950 000 албанських леків). Декларація, подана до ВІДАКІ була неточною, оскільки заявник задекларував суму, що вдвічі перевищувала суму, зазначену в договорі, не довівши витрати на виконання заявлених робіт. Ці дії становили порушення Закону про розкриття інформації про майно та статтю 32 Закону про очищення влади. Середня вартість такого об'єкта нерухомості становила 6 039 850 албанських леків. САП дійшла висновку, що сторони договору купівлі-продажу домовилися вказати в договорі нижчу ціну, яка відповідає б мінімальній сумі податку, що підлягала сплаті. Цей актив був пов'язаний з фінансовим аналізом за 1992-2003 роки, який показав

(b) Ліквідні активи

40. У 1992-2003, 2004, 2005, 2008 і 2009 роках заявник не мав достатнього доходу для покриття витрат сім'ї та здійснення заощаджень, задекларованих у періодичних деклараціях. НКК дійшла висновку, що заявник не подав належної декларацій і не мав законних джерел для обґрунтування набуття активів і несення витрат, що є порушенням статті D Додатку до Конституції та частини третьої статті 61 Закону про очищення влади.

41. Баланс був від'ємним у 1992-2003 роках (мінус 1 339 708 албанських леків, що було менше, ніж розраховане НКК, мінус 1 972 969 албанських леків); у 2004 році (мінус 469 964 албанських леків); у 2005 році (мінус 1 331 632 албанських леків); у 2008 році (мінус 696 475 албанських леків); та у

2. Перевірка доброчесності

43. Заявник стверджував, що надані йому матеріали справи не містили жодних доказів або фактів, які б підтверджували твердження, зроблені УЗІД, а потім підтримані НКК. Якби існували інші докази, окрім рішення про припинення провадження у

від'ємний баланс на суму 1 339 709 албанських леків. Таким чином, наявного доходу було недостатньо для придбання цієї квартири у 2003 році після того, як у 2000 році заявник вже придбав іншу квартиру. Заявник подав неналежну декларацію відповідно до пунктів 3 і 5 статті D Додатку до Конституції, а також частини 5 (b) статті 33 Закону про очищення влади, що є належним обґрунтуванням його звільнення з посади відповідно до частини третьої статті 61 Закону про очищення влади.

39. Гараж у м. Тирані був задекларований лише у декларації для перевірки. Заявник повинен був задекларувати його в наступній щорічній декларації (див. пункти 26 та 27 вище). Це упущення не може бути прийняте як виправдана забудькуватість, а є дією (щодо іншого гаража, який не був задекларований у 2003-04 роках, див. параграф 22 вище), що порушує частину 5 статті D Додатку до Конституції та виправдовує звільнення з посади відповідно до частини третьої статті 61 Закону про очищення влади. Однак САП дійшла висновку, що заявник подав недостовірну та неповну декларацію через недекларування цього гаража в щорічній декларації про майно (а не через приховування активу).

2009 році (мінус 3 269 401 албанських леків), тобто загальна сума складає 7 740 441 леків (приблизно від 60 000 до 62 000 євро, залежно від застосованого обмінного курсу). Відповідно до частини п'ятої (b) статті 33 Закону про очищення влади, заявник не мав достатніх законних ресурсів для обґрунтування придбаного майна, заощаджень і витрат за ці роки. Таким чином, він подав неналежну декларацію, що є належним обґрунтуванням звільнення з посади відповідно до частини третьої статті 61 Закону про очищення влади.

42. За словами заявника, САП спиралась на новий фінансовий аналіз та змінила, *in rebus*, висновки НКК щодо різниці між доходами та витратами за ці роки (див. пункт 36 вище, а також пункт 48 нижче).

2016 році (див. пункт 7 вище), НКК мала юридичне зобов'язання надати їх, тим самим дозволивши заявнику підготувати змістовний захист. НКК не провела власного поглибленого розслідування і не спростувала позитивні оцінки, надані іншими

правоохоронними органами, окрім УЗІД (див. параграф 14 вище).

44. САП зазначила, що хоча розслідування у 2016 році було припинено, оскільки оскаржуване діяння не було кримінальним злочином, заявника все одно може бути відповідальним за приховування цього факту або за подання неточної та неправдивої декларації. Виняток, передбачений частиною п'ятнадцятою статті 3 Закону про очищення влади, не застосовувався. Відповідно до статті ДН Додатку до Конституції, якщо суб'єкт перевірки мав неналежні контакти з особами, причетними до організованої злочинності, діяла презумпція на користь звільнення з посади, і ця особа повинна була довести протилежне. Якби заявник заявив про провадження за статтею 244 Кримінального кодексу, то враховуючи точність і правдивість декларації, частина п'ята статті 38 Закону про очищення влади дозволила б йому навести пом'якшувальні обставини. Незважаючи на те, що він зустрічався з Л.Х. на початку 2016 року, а провадження у справі було відкрито та закрито 8 квітня та 29 липня 2016 року відповідно, факт залишається фактом: Л.Х. не було виправдано остаточним судовим рішенням. Вона повинна була вважатися «особою, причетною до організованої злочинності» в розумінні частини 4 (d) статті 38 Закону про очищення влади, і заявник повинен був зазначити про це в декларації. Крім того, заявник також був об'єктом того ж розслідування і сам був «особою, причетною до організованої злочинності» в сенсі тієї ж цілі. Хоча в одному з рішень Верховний Суд прирівняв рішення про припинення кримінального переслідування, яке не підлягає оскарженню (а отже, є «остаточним»), до остаточного виправдання, на думку САП, виправдувальний або обвинувальний

3. Висновок

47. Загалом, серйозні проблеми, пов'язані з оцінкою минулих зв'язків через неналежні контакти з особами, причетними до організованої злочинності, та недостовірну декларацію, стали підставою для застосування частин третьої та четвертої статті ДН Додатку до Конституції та звільнення на підставі частини другої та третьої статті 61 Закону про очищення влади. Результати оцінки професійної компетентності обґрунтували висновок про те, що заявник підірвав довіру громадськості до системи правосуддя, і застосування частини п'ятої статті 61 Закону про очищення влади. САП підтримала рішення НКК від 17 липня 2018 року,

вирок повинен бути винесений судом за результатами судової процедури, заснованої на повній оцінці фактів. Остаточне рішення суду про невинуватість особи було необхідним для того, щоб уникнути класифікації її як особи, «причетної до організованої злочинності».

45. Посилаючись на подання УЗІД, в якому вказувалось про певну інформацію, яка дає підстави для обґрунтованої підозри щодо його причетності або неналежного контакту з особами, причетними до організованої злочинності, заявник стверджував, що якщо існували інші докази, окрім тих, що стосуються провадження у 2016 році, вони повинні були бути надані НКК, а остання мала б повідомити його про них йому. САП дійшла висновку, що цей елемент не був прямо врахований у рішенні НКК і, в будь-якому випадку, був результатом загальної оцінки відповідно до статті 39 Закону про очищення влади на основі інформації, отриманої від трьох правоохоронних органів. Частина друга статті 39 дозволяє не розкривати інформацію, якщо розкриття загрожує безпеці джерела або є результатом умови, визначеної урядом іншої країни, яка, ймовірно, надала інформацію. Частина перша статті А Додатку до Конституції дозволяла обмеження конституційних прав особи під час процесу перевірки.

46. Загалом, діяння (неналежні контакти з особами, причетними до організованої злочинності, та недостовірна декларація) були достатніми - відповідно до частин третьої та четвертої статті ДН Додатку до Конституції - для презумпції на користь звільнення з посади відповідно до частин другої та третьої статті 61 Закону про очищення влади.

посилаючись на частини третю та п'яту статті D та частини третю та четверту статті ДН Додатку до Конституції та частини другу, третю та п'яту статті 61 Закону про очищення влади.

48. У червні 2019 року заявник звернувся до САП із запитом на отримання копії матеріалів справи з метою підготовки своєї заяви до Суду. За його словами, у справі не було жодного документа, який би містив фінансовий аналіз, на який посилається в рішенні САП (див. пункт 36 вище). Він попросив надати йому копію такого документа. У липні 2019 року САП відмовила, зазначивши, що

відповідно до регламенту, затвердженого ним у червні 2018 року, доповідь судді-доповідача, його пропозиція щодо рішення, яке має бути прийняте, інформація, надана для обговорення та

голосування суддями, проект рішення та зауваження, висловлені суддями під час обговорення, а також доповіді радників є конфіденційними і не можуть бути розголошені сторонам.

III. ІНША ІНФОРМАЦІЯ

49. У квітні 2018 року заявник став адвокатом і отримав свідоцтво про право на заняття адвокатською діяльністю. У 2020 році він був внесений до реєстру адвокатів, які не практикують (pasivë).

50. 13 січня 2022 року Спеціальна прокуратура по боротьбі з організованою злочинністю та корупцією висунула заявнику обвинувачення у вчиненні злочину у вигляді недекларування, приховування або неправдиве декларування активів, приватних інтересів осіб, які обираються на посаду, та державних службовців (частина друга статті 257/а Кримінального кодексу). Його звинуватили у внесенні неправдивих відомостей до декларації про майно. Видається, що це провадження ще не завершено. Спеціальна прокуратура розпочала розслідування щодо активів заявника відповідно до пункту «d» частини першої статті 3 Закону № 10 192 від 3 грудня 2009 року (див. пункт 70 нижче). Суд виніс постанову про накладення на них запобіжного арешту.

9 лютого 2022 року Спеціальний апеляційний суд з питань боротьби з організованою злочинністю та корупцією підтримав це рішення, зазначивши, що існують переконливі ознаки, які вказують на його кримінальну відповідальність за злочин, передбачений частиною другою статті 257/а Кримінального кодексу.

51. В окремому провадженні заявник був засуджений за частиною першою статті 190 Кримінального кодексу (підробка печаток, штампів або бланків) за те, що не повідомив про вирок, постановлений в Італії у 1999 році, у своїй декларації відповідно до Закону про декриміналізацію (див. пункт 8 вище). 26 вересня 2022 року Апеляційний суд скасував вирок і виправдав його. 21 березня 2023 року сторона обвинувачення подала касаційну скаргу на виправдувальний вирок до Верховного Суду, яка наразі перебуває на розгляді.

ВІДПОВІДНЕ ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ТА ПРАКТИКА

I. АЛБАНСЬКЕ ЗАКОНОДАВСТВО ТА ПРАКТИКА

52. Короткий виклад застосовного національного законодавства та інші джерела див. у справі «Джоджай проти Албанії» (Xhoxhaj v. Albania)

(№ 15227/19, пп. 93-209, 9 лютого 2021 року). Положення, що мають особливе значення до процедури перевірки у цій справі, є наступними.

A. Процес перевірки

1. Конституція Республіки Албанія

53. Стаття D Додатку до Конституції передбачає наступне:

«1. Особи, які підлягають перевірці, повинні розкрити свої активи та провести їх оцінку з метою виявлення осіб, які володіють або використовують більше активів, ніж це може бути законно виправдано, або тих, хто не надав точну та повну інформацію про свої активи та активи пов'язаних осіб.

2. Особа, яка підлягає перевірці, подає нову та детальну декларацію про майно відповідно до закону. Вища інспекція з питань декларування та аудиту активів і конфлікту інтересів [ВІДАКІ] перевіряє декларацію про майно та надає [УЗІД] звіт щодо законності активів, а також точності та повноти розкриття інформації про активи.

3. Особа, яка підлягає перевірці, повинна надати переконливі пояснення щодо законного джерела

походження її майна та доходів. Для цілей цього Закону законними вважаються активи, якщо дохід задекларований та підлягає сплаті податків. Додаткові ознаки законних активів визначаються законом.

4. Якщо особа, яка проходить перевірку, має [загальну] суму активів, що вдвічі перевищує вартість законних активів, вона вважається винною у вчиненні дисциплінарного проступку, якщо вона не надасть доказів протилежного.

5. Якщо особа, яка підлягає перевірці, не подає декларацію про майно у встановлений законом строк, [вона] звільняється з посади. Якщо особа, яка підлягає перевірці, намагається приховати або подати недостовірні відомості про активи, що перебувають у її власності, володінні чи користуванні, застосовується презумпція на користь застосування дисциплінарного стягнення у вигляді звільнення з посади, яку особа зобов'язана спростувати».

54. Стаття ДН Додатку до Конституції, що має назву «Оцінка доброчесності» (Background Assessment), передбачає наступне:

«1. Особи, які підлягають перевірці, подають біографічну декларацію та проходять перевірку з метою виявлення осіб, які мають неналежні контакти з особами, причетними до організованої злочинності [përfshirë në krimin e organizuar]. Перевірка на наявність зв'язків з особами,

(а) Загальні положення

55. Відповідно до статей 22 і 23, кожному органу, що здійснює перевірку, допомагає юридична служба, яка здійснює консультативну та допоміжну діяльність у процесі прийняття рішень. Юрисконсульти оцінюють досє і готують звіт по справі. Фінансові радники вивчають справу з фінансово-економічної точки зору і готують фінансовий звіт, що містить, зокрема, фінансову оцінку активів суб'єкта перевірки. Радники та пов'язані з ними особи повинні подавати щорічну декларацію про майно (статті 26). Вони отримують 80% місячної заробітної плати членів органу, що здійснює перевірку (статті 29). Працівники органів перевірки мають право на спеціальний державний захист щодо їхнього життя, здоров'я та майна, визначений відповідним законодавством (стаття 25).

56. Відповідно до статті 45, члени НКК та САП досліджують та оцінюють (hetojnë dhe vlerësojnë)

причетними до організованої злочинності, ґрунтується на біографічній декларації та інших доказах, у тому числі рішеннях албанських або іноземних судів.

2. Особи, які підлягають перевірці, подають до [НКК] заповнену детальну біографічну декларацію, що охоплює період з 1 січня 2012 року до дня подання декларації, відповідно до законодавства. Біографічна декларація може бути використана як доказ лише в цьому процесі і за жодних обставин не може бути використана в кримінальному провадженні.

3. Якщо особа, яка проходить перевірку, мала неналежні контакти з особами, причетними до організованої злочинності, застосовується презумпція на користь дисциплінарного стягнення у вигляді звільнення, яку особа повинна спростувати.

4. Якщо особа, яка підлягає перевірці, не подає вчасно декларацію відповідно до закону, [вона] підлягає звільненню. Якщо особа, яка підлягає перевірці, вживає заходів для недостовірного розкриття або приховування контактів з особами, причетними до організованої злочинності, застосовується презумпція на користь застосування дисциплінарного стягнення у вигляді звільнення, яку особа зобов'язана спростувати».

2. Закон № 84/2016 «Закон про перевірку суддів і прокурорів» («Про очищення влади»)

всі факти та обставини, необхідні для процедури перевірки. З метою встановлення фактів та обставин органи перевірки можуть збирати пояснення від суб'єкта перевірки, свідків, експертів та громадськості (стаття 49). Під час адміністративного розслідування НКК та САП можуть запитувати інформацію у будь-якого суб'єкта публічного права (статті 49 та 50). Вони розпоряджаються документами, необхідними для розслідування. Відповідно до статті 52, якщо НКК або САП дійде висновку, що докази досягли рівня доказовості (provat kanë nivelin e provueshmërisë), передбаченого статтею 45, суб'єкт перевірки зобов'язаний надати докази або інші пояснення, які свідчать про протилежне.

57. Згідно зі статтею 61, рішення про звільнення з посади може бути прийнято, якщо:

«1. особа, яка проходить перевірку, задекларувала [загальну] суму активів, що вдвічі

перевищує вартість законних активів, які належать їй та пов'язаним з нею особам;

2. є серйозні занепокоєння щодо перевірки доброчесності, оскільки особа, яку перевіряють, мала неналежні контакти з особами, причетними до організованої злочинності, що унеможлиблює її подальше перебування на займаній посаді;

3. особа, яка підлягає перевірці, подала недостатньо повну декларацію про майно та доходи [декларацію] відповідно до статей 39 та 33 цього Закону;

(b) Критерії перевірки

(i) Перевірка активів

58. Відповідно до статті 32, якщо суб'єкт перевірки об'єктивно не може надати документ, який підтверджує законність створення активу, він повинен засвідчити органу перевірки, що

(ii) Перевірка доброчесності (background assessment)

59. Стаття 3 Закону передбачає:

(a) «неналежний контакт» - зустріч, електронне спілкування або інший вид невіпадкового контакту, який не відповідає займаній посаді суб'єктом перевірки;

(b) «особа, причетна до організованої злочинності» - будь-яка особа, яка була засуджена або притягнута до кримінальної відповідальності за кримінальне правопорушення, передбачене в статті 3(1) Закону № 10 192 від 3 грудня 2009 року зі змінами та доповненнями (див. пункт 70 нижче), за винятком випадків, коли вона була визнана невинною остаточною рішенням суду (vendim gjyqësor të formës së prerë). Особа вважається причетною до організованої злочинності, навіть якщо (a) кримінальне провадження було припинено органом кримінального переслідування у зв'язку зі смертю особи або у зв'язку з тим, що існувала юридична перешкода для пред'явлення їй обвинувачення або засудження за вчинення злочину (nuk mund të merret si i pandehur dhe nuk mund të dënohet) (див. також пункт 66 нижче); або (b) суд визнав її невинною, оскільки кримінальне правопорушення було скоєно особою, яка не може бути обвинуваченою та засудженою (që nuk mund të akuzohet ose dënohet).

(c) «організована злочинність, торгівля людьми та корупція» як кримінальні правопорушення, передбачені у статті 75/а Кримінально-процесуального кодексу (див. пункт 65 нижче), які підпадають під

4. особа, яка проходить перевірку, є професійно непридатною;

5. на підставі загальної поведінки [провадження; në rast se nga vlerësimi tërësor], у розумінні частини 4(2) ... особа, яка проходить перевірку, підірвала довіру громадськості до системи правосуддя, і виправити ці недоліки за допомогою навчальної програми неможливо».

документ відсутній, втрачений або не може бути відтворений чи отриманий в інший спосіб. Орган, що здійснює перевірку, вирішує, чи є виправданим ненадання документа.

юрисдикцію Суду з розгляду тяжких злочинів або іншого суду, який може замінити його при здійсненні цих повноважень.

60. Згідно зі статтею 34 Закону, метою попередньої перевірки є перевірка декларацій та інших даних суб'єкта перевірки з метою виявлення суб'єктів перевірки, які мають неналежні контакти з особами, причетними до організованої злочинності, як це передбачено статтею ДН Додатка до Конституції (див. параграф 54 вище). Відповідно до статті 35, суб'єкт перевірки повинен заповнити форму декларації та подати її до Директорату з питань безпеки інформації з обмеженим доступом (УЗІД). УЗІД ініціює процедуру перевірки відповідно до статей 4(4), 37 і 38 Закону.

61. Згідно зі статтею 36, органи перевірки у співпраці із УЗІД відповідають за проведення перевірок. Робоча група, створена УЗІД, Державною розвідувальною службою та Службою внутрішніх справ і розгляду скарг при Міністерстві внутрішніх справ, виконує завдання, передбачені Законом. Згідно зі статтею 37, робоча група повинна дотримуватися загальних вимог до перевірки, таких як: (a) точна перевірка особи, минулої і теперішньої, кожної особи; (б) перевірка того, чи не демонструвала вона кримінальних тенденцій щодо участі в організованій злочинності; (в) загальна оцінка того, чи може особа піддаватися тиску з боку кримінальних структур; і (з)

чи не була особа таємно залучена, залучається або намагається бути залученою (до організованої злочинності) самостійно, у співучасті або в складі злочинної організації.

62. Відповідно до статті 38, перевірка (background assessment) повинна ґрунтуватися на найточніших наявних доказах, розвідувальних даних та інформації. Оцінка повинна містити обставини, що підтверджують висновки, а також будь-які пом'якшувальні обставини. Попередня оцінка, яка не враховує підтверджуючі та пом'якшувальні обставини, є неповною. У статті 38 передбачається (i) приклади ситуацій неналежного контакту, приклади невинного спілкування з особою, причетною до організованої злочинності; (ii) приклади пом'якшувальних обставин, зокрема, коли суб'єкт перевірки переконливо доводить, що не знав про причетність особи до організованої злочинності або дистанціювався від цієї особи; (iii) приклади ситуацій, коли можна зробити висновок, що декларація не була заповнена повністю і правдиво, зокрема, недекларування контакту, встановленого відповідною і достовірною перевіркою, яка підтверджена або вважається достовірною, і суб'єкт перевірки мав інші контакти, які були задекларовані або встановлені, або є інші докази отримання вигоди, дій або наслідків від цього контакту, які створюють обґрунтовану підозру в тому, що отримана інформація є єдиним правдоподібним поясненням; і (iv) інші пом'якшувальні обставини або фактори, які можна вважати правдоподібним поясненням контакту або недекларування.

63. Відповідно до статті 39, УЗІД у співпраці з робочою групою перевіряє, чи є інформація

достовірною і чи мав суб'єкт перевірки неналежні контакти з особами, причетними до організованої злочинності або ймовірними членами злочинних організацій (me personat e përfshirë në krimin e organizuar ose me persona të dyshuar të kримit të organizuar). УЗІД подає звіт (висновок) до НКК. Цей звіт (висновок) визначає, чи повністю і правдиво суб'єкт перевірки заповнив біографічну декларацію, чи є в ній або в інших документах інформація, яка вказує на те, що він або вона мали неналежні контакти з особами, причетними до організованої злочинності, а також містить рекомендацію щодо доцільності продовження перебування на державній службі. Звіт (висновок) містить опис таких контактів та обставин, що розглядаються відповідно до статті 38 Закону. Інформація не підлягає оприлюдненню (nuk bëhet publik), якщо це загрожує безпеці джерела або є результатом умови від іноземного уряду.

64. Стандартна форма біографічної декларації містить такі запитання: «Чи брали ви коли-небудь участь у діяльності, пов'язаній з організованою злочинністю?»; «Чи мали ви неналежний контакт у формі зустрічі, електронного спілкування або будь-якого іншого засобу для невинного зустрічі з однією або кількома особами, причетними до організованої злочинності, який не сумісний з виконанням службових обов'язків?»; «Чи мали ви належний контакт з особами, причетними до організованої злочинності, при виконанні своїх службових обов'язків?»; «Чи приймали ви/обмінювалися з особою, причетною до організованої злочинності, грошми, послугами, подарунками або майном?».

V. Інше відповідне законодавство та практика

1. Кримінально-процесуальний кодекс

65. Відповідно до статті 75/а (а) Кодексу зі змінами, внесеними Законом № 35/2017, Суд з питань боротьби з корупцією та організованою злочинністю розглядає певні злочини, в тому числі передбачені статтями 244 і 259 Кримінального кодексу.

66. Відповідно до статті 328, після закінчення досудового розслідування прокурор закриває обвинувачення або справу, якщо, зокрема, діяння не є кримінальним правопорушенням,

особа не може бути притягнута до кримінальної відповідальності або покарана, або якщо обвинувачений помер.

67. Згідно зі статтею 329/с, доданою у 2017 році, якщо після прийняття рішення про закриття обвинувачення або справи буде виявлено нову інформацію або докази, які свідчать про необґрунтованість такого рішення, суддя може скасувати його за клопотанням прокурора.

2. Закон № 9049 від 10 квітня 2003 року (Закон про розкриття інформації про активи)

68. Відповідно до статті 4, державні службовці зобов'язані подавати щорічні декларації до ВІДАКІ щодо приватних інтересів, джерел їх виникнення, а також щодо фінансових зобов'язань, зокрема, щодо нерухомого майна та речових прав на нього; рухомого майна, що реєструється в державних реєстрах; предметів особливої цінності, вартість яких перевищує 300 000 албанських леків; фінансових зобов'язань перед юридичними та фізичними особами; особистих доходів за рік від заробітної плати або участі в радах, комісіях чи іншій діяльності, що приносить

особистий дохід; приватних інтересів суб'єкта, які збігаються, містяться, ґрунтуються або впливають із родинних стосунків чи спільного проживання; а також будь-яких задекларованих витрат на суму понад 300 000 албанських леків, здійснених протягом року декларування.

69. Відповідно до статті 38, неправдиве декларування активів є кримінальним злочином згідно з чинним кримінальним законодавством (стаття 257/а Кримінального кодексу).

3. Закон № 10 192 від 3 грудня 2009 року «Про запобігання та протидію організованій злочинності, торгівлі людьми, корупції та іншим злочинам шляхом застосування запобіжних заходів щодо активів» зі змінами та доповненнями

70. Відповідно до статті 3, Закон стосується осіб, щодо яких існують обґрунтовані сумніви/підозри на підставі ознак (*dyshim i arsyeshëm, i bazuar në indicie*), зокрема, в участі в озброєних бандах, злочинних організаціях і структурованих злочинних групах та вчиненні ними злочинів, а також у вчиненні низки інших злочинів, у тому числі передбачених статтею 244 Кримінального кодексу, якщо є ознаки незаконних активів. Злочин, передбачений статтею 259 Кримінального кодексу, був доданий до цього переліку Законом № 70/2017. Відповідно до статті 24, суд виносить рішення про конфіскацію активів особи, якщо є обґрунтовані сумніви/підозри, що ґрунтуються на ознаках її

причетності до злочинної діяльності, передбаченої в статті 3, і не доведено, що активи мають законне походження, або особа не обґрунтувала володіння активами чи доходами, які є непропорційними рівню доходів або прибутків, отриманих за рахунок задекларованих нею законних ресурсів. Активи можуть бути конфісковані навіть у разі закриття кримінального провадження за вищезазначеними правопорушеннями або визнання особи невинуватою, крім випадків, коли це пов'язано з відсутністю події або складу кримінального правопорушення, або з тим, що ця особа не вчиняла правопорушення.

4. Закон № 138/2015 «Про забезпечення доброчесності осіб, які виконують, обираються або призначаються на публічні функції» (Закон про декриміналізацію)

71. Відповідно до статей 2-5 зі змінами, внесеними Законом № 38/2016, особи, які претендують на призначення на посаду в державній службі, повинні заповнити та підписати форму самодекларації про відсутність підстав, що перешкоджають їхньому призначенню, таких як, зокрема, відсутність остаточного обвинувального вироку - в Албанії або за її межами - з призначенням покарання у вигляді позбавлення волі за низку злочинів, передбачених у Законі. Неправдиве декларування карається відповідно до статті 190 Кримінального кодексу.

72. Стандартна форма самодекларації містить такі запитання: «Чи були ви коли-небудь засуджені остаточним судовим рішенням албанського або іноземного суду?»; «Чи були ви засуджені до позбавлення волі не остаточним судовим рішенням албанського або іноземного суду за кримінальну справу, яка не була вирішена остаточним судовим рішенням?»; «Чи перебували ви коли-небудь під слідством або обвинувачувались в судовому провадженні іноземного органу за вчинення кримінального правопорушення?»; і «Чи були ви коли-небудь затримані або заарештовані правоохоронними органами за вчинення кримінального правопорушення?».

5. Рішення Конституційного Суду № 2/2017

73. Щодо перевірки на доброчесність Конституційний Суд дійшов таких висновків:

(а) Перевірка ґрунтуватиметься на декларації, заповненій особою, яка проходить перевірку, та інших доказах, таких як рішення національних або іноземних судів. Відповідно до частини першої статті 36 Закону «Про очищення влади», органи, що здійснюють перевірку, у співпраці з НКК відповідатимуть за перевірку доброчесності. Посилаючись на короткий висновок Венеціанської комісії *amicus curiae* (див. параграф 74 нижче), Конституційний Суд погодився з тим, що інституції, згадані в статті 36 Закону про очищення влади, відіграватимуть активну роль у проведенні перевірки доброчесності.

(б) Беручи до уваги частину четверту статті 3 Додатку до Конституції та статті 45, 50 і 51 Закону про очищення влади, органи перевірки здійснюватимуть загальний нагляд за перевіркою доброчесності. Інші органи, залучені до процесу перевірки, допомагатимуть органам перевірки у виконанні їхніх повноважень. За будь-яких обставин, відповідно до частини другої статті 4 Закону «Про очищення влади» та частини п'ятої статті 179/б Конституції, остаточне рішення ухвалюватиметься НКК та САП, які будуть створені як незалежні та безсторонні інституції. Органи

перевірки виконуватимуть наглядові та оціночні функції і не будуть пов'язані висновками, зробленими іншими допоміжними установами. Оскільки правоохоронні органи відіграють допоміжну роль, а їхня діяльність підлягає нагляду та контролю з боку органів перевірки, вони не зможуть розпочати свою діяльність без попереднього створення органів перевірки.

(с) З огляду на своє призначення, функціонування, досвід та завдання, допоміжні органи допомагатимуть органам перевірки у виконанні їхніх конституційних функцій та місії відповідно до принципів співпраці, взаємодії та координації всіх інституцій, залучених до процесу перевірки. Вони не могли виконувати свої завдання поза контролем з боку НКК та САП. Це було особливо важливо для того, щоб уникнути будь-якого потенційного втручання виконавчої влади у процес перевірки, особливо в частині перевірки доброчесності.

(д) Органи перевірки були єдиними органами, уповноваженими звільнити суддю або прокурора з посади. Тільки вони могли визначити, чи були декларації подані у встановлений строк. Наприкінці процедури вони приймають вмотивоване рішення, в якому описують всю процедуру прийняття рішення.

II. ІНШІ ВІДПОВІДНІ МАТЕРІАЛИ

74. У відповідних частинах Висновку Венеціанської комісії *amicus curiae* для Конституційного Суду щодо Закону «Про очищення влади» (Висновок № 868/2016 від 12 грудня 2016 року, CDL-AD(2016)036) зазначено наступне:

«28. ... Якщо процес перевірки проводиться або контролюється виконавчою владою, весь процес перевірки може бути скомпрометований. Тому важливо забезпечити, щоб участь виконавчої влади, як у законодавстві, так і на практиці, обмежувалася лише тією мірою, яка є суворо необхідною для ефективного функціонування органів, що здійснюють перевірку.

...

35. ... Однак залишається занепокоєння, що за певних обставин, згідно зі Статтею 39(2) щодо перевірки доброчесності (*background assessment*), інформація, зібрана в результаті перевірки, «не підлягає розголошенню, якщо це загрожує безпеці джерела або є результатом умови, висунутої іноземним урядом». У цьому випадку установи, що проводять перевірку, можуть бути позбавлені можливості провести незалежну перевірку і будуть змушені покладатися лише на оцінку/аналіз, зроблений органом національної безпеки. Таким чином, правило заборони розголошення може бути можливим лише в тому випадку, якщо інформація, про яку йдеться, є сприятливою для суб'єкта оцінювання...

54. Використання таких оцінок для цілей перевірки має відбуватися під наглядом і контролем Незалежної комісії та підлягати апеляційному контролю з боку Апеляційної палати. Хоча Венеціанська комісія не бачить жодних заперечень проти використання такої робочої групи, можна сформулювати певні занепокоєння щодо використання робочих груп, які складаються лише з працівників служби безпеки

і до складу яких не входить жоден представник самої Незалежної комісії. Крім того, може викликати занепокоєння останнє речення статті 39(2), згідно з яким інформація не підлягає розголошенню, якщо це загрожує безпеці джерела або є результатом умови, висунутої іноземним урядом. Це обґрунтовано, але тільки за умови, що інформація є сприятливою для оцінюваної особи...»

ПРАВО

I. СТВЕРДЖУВАНЕ ЗЛОВЖИВАННЯ ПРАВОМ НА ПОДАННЯ ЗАЯВИ

75. Уряд стверджував, що заявник зловживав своїм правом на подання заяви за статтю 34 Конвенції, оскільки його скарги - щодо доступу до звіту УЗІД та здійснення адвокатської діяльності - ґрунтувалися на неправдивих фактах. Зокрема, твердження заявника про те, що він не міг займатися адвокатською діяльністю, не відповідало дійсності, оскільки він мав ліцензію на заняття адвокатською діяльністю і не був позбавлений права на заняття адвокатською діяльністю; він не повідомив про це Суд. Незважаючи на його твердження в Суді, йому було надано звіт УЗІД в рамках процедури перевірки.

76. Заявник стверджував, що суть його скарги стосувалася положень Закону «Про адвокатуру», які накладають заборону на заняття адвокатською діяльністю після звільнення з посади в результаті перевірки та ризику бути позбавленим права на заняття адвокатською діяльністю без будь-якої можливості поновлення; і що інша його скарга до Суду стосувалася доступу до доказів,

що обґрунтовують висновки, викладені у звіті УЗІД.

77. Суд вважає, що з огляду на пояснення, надані заявником, немає підстав для висновку, що він приховав інформацію, яка стосується самої суті справи, умисно намагаючись ввести Суд в оману. Суд зазначає, що інша скарга заявника, подана до Суду, стосується стверджуваного приховування документів або доказів, які спонукали УЗІД зробити висновки, викладені у його звіті. Беручи до уваги відповідну судову практику (див. рішення у справах «Х та інші проти Болгарії» [ВП], № 22457/16, п. 145, 2 лютого 2021 року; «G.I.E.M. S.R.L. та інші проти Італії» [ВП], № 1828/06 та 2 інших, п. 172, 28 червня 2018 року; «Гросс проти Швейцарії» [ВП], № 67810/10, п. 28, ЄСПЛ 2014 року, та «Центро Європа 7» (Centro Europa 7 S.r.l.) та «Ді Стефано» проти Італії» [ВП], №. 38433/09, п. 97, ЕЧПР 2012), Суд відхиляє заперечення Уряду.

II. СТВЕРДЖУВАНЕ ПОРУШЕННЯ СТАТТІ 6 КОНВЕНЦІЇ

78. Заявник скаржився на те, що йому не було забезпечено справедливого та публічного розгляду його справи незалежним і безстороннім судом, встановленим законом, в контексті його перевірки, що є порушенням статті 6 Конвенції, відповідна частина якої передбачає наступне:

«1. Кожен має право на справедливий і публічний розгляд його справи упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом, встановленим законом, який вирішить спір щодо його прав та обов'язків цивільного характеру...».

А. Щодо прийнятності

1. Скарги, що стосуються права на справедливий судовий розгляд

79. Уряд посилався на вимогу вичерпання національних засобів юридичного захисту, стверджуючи, що скарги заявника на дотримання процедури мали характер зловживання, були необґрунтованими або іншим чином не мали підстав, оскільки він не клопотав про продовження строку для ознайомлення з матеріалами справи та подання клопотань або про перенесення слухання у НКК 10 липня 2018 року. Більше того, він не клопотав про доступ до будь-якої конфіденційної інформації, яка може міститися в матеріалах справи в органах перевірки або «в його особовій справі».

80. Заявник стверджував, що аргументи Уряду щодо прийнятності скарги були необґрунтованими. Він доклав усіх розумних зусиль для реалізації своїх процесуальних прав у межах, дозволених албанським законодавством.

2. Інші скарги за статтею 6 Конвенції

(а) Незалежний та безсторонній суд, встановлений законом

83. Заявник скаржився на те, що органи, які здійснювали перевірку, загалом і щодо колегій, які розглядали його справу, не були незалежними та безсторонніми. Зауваження сторін подібні до зауважень у справі «Джоджай» (згадана вище, пп. 260-75). Суд вважає, що заявник не навів жодного вагомого аргументу, і не вбачає підстав відступати від своїх висновків у справі «Джоджай» (пп. 294-317). Відповідно, ця скарга є явно необґрунтованою і має бути відхилена відповідно до підпункту «а» пункту 3 і пункту 4 статті 35 Конвенції.

84. Суд зазначає, що у своїй заяві заявник посилався - як на частину своїх аргументів щодо застосовності статті 6 та щодо вимоги про незалежний та безсторонній суд - на певні стверджені недоліки у процедурі призначення деяких членів органів перевірки. У своїх зауваженнях, поданих в листопаді 2020 року, він також стверджував, на

(б) Публічний розгляд САП

85. Уряд стверджував, що САП повідомила заявника про те, що справа буде розглядатися за ординарною письмовою процедурою. Заявник не вимагав проведення публічного розгляду і,

81. Беручи до уваги свої висновки у справі «Джоджай проти Албанії» (№ 15227/19, пп. 236-46, 9 лютого 2021 року), Суд вважає, що цивільна частина пункту 1 статті 6 Конвенції є застосовною, а кримінальна частина статті 6 є незастосовною. Він також вважає, що решта тверджень Уряду стосуються обґрунтованості скарг за статтею 6 Конвенції. Що стосується вимоги про вичерпання національних засобів юридичного захисту, і з тих же причин, що викладені у згаданій вище справі «Джоджай», п. 250, заперечення Уряду мають бути відхилені.

82. Суд вважає, що скарга щодо гарантій справедливого судового розгляду за пунктом 1 статті 6 не є ні явно необґрунтованою, ні непринятною з будь-яких інших підстав, передбачених у статті 35 Конвенції. Тому вона має бути визнана прийнятною.

аналогічних підставах, що САП у його справі не був судом, «встановленим законом» (див. також рішення у справі «Беснік Кані проти Албанії», по. 37474/20, пп. 66-73, від 4 жовтня 2022 року, та «Севдарі проти Албанії», по. 40662/19, пп. 109-13, 13 грудня 2022 року). Уряд стверджував, що скарга була подана з порушенням строку. Таким чином, залишаючи осторонь питання про те, чи були вичерпані національні засоби юридичного захисту (там само), Суд вважає, що заявник не довів, що він дотримався застосовного на той час шестимісячного строку, передбаченого пунктом 1 статті 35 Конвенції (див. у подібному контексті і щодо того ж згадане вище рішення у справі «Джоджай», пп. 252-57). Відповідно, ця скарга була подана з порушенням строку і має бути відхилена відповідно до пунктів 1 і 4 статті 35 Конвенції.

таким чином, не вичерпав національні засоби юридичного захисту. Заявник стверджував, що Закон про очищення влади не передбачає проведення усних та публічних слухань у

САП і не дозволяє суб'єкту перевірки вимагати проведення таких слухань. Інші аргументи сторін подібні до зауважень, поданих у справі «Джоджай» (див. вище, пп. 337-38).

86. Суду немає необхідності розглядати заперечення Уряду щодо прийнятності, оскільки він раніше встановив відсутність порушення пункту

1 статті 6 Конвенції у справі «Джоджай» (згадана вище, п. 343), оскільки характер провадження не вимагав публічного слухання в апеляційній інстанції. Обставини цієї справи є подібними. Відповідно, ця скарга є явно необґрунтованою і має бути відхилена відповідно до підпункту (а) пункту 3 і пункту 4 статті 35 Конвенції.

В. Щодо суті

87. На початку Суд зазначає, що провадження щодо перевірки заявника здійснювалося за кожною з трьох складових елементів (критеріїв) процесу перевірки. Протягом усього провадження заявник користувався своїми процесуальними правами щодо кожної складової та подавав процесуальні скарги в рамках кожної з них. Оцінка органів перевірки за кожним критерієм завершувалася висновком відповідно до одного з пунктів статті 61 Закону про очищення влади щодо підстав для звільнення (див. пункти 27, 28, 31, 33, 35 і 46-47 вище). Що стосується права

на справедливий судовий розгляд за статтею 6 Конвенції, заявник дотримувався аналогічної лінії аргументації в Суді, вказуючи на різні аспекти в рамках своєї скарги за статтею 6 щодо елементів процесу перевірки, пов'язаних з оцінкою активів та оцінкою доброчесності (background assessment).

88. З огляду на вищевикладене, Суд по черзі розгляне аргументи заявника в розрізі критерії перевірки у його провадженні з точки зору його права на справедливий судовий розгляд за пунктом 1 статті 6 Конвенції.

1. Оцінка активів

(а) Подання сторін

(і) Заявник

89. Що стосується провадження в НКК, то заявник мав час з 28 травня по 22 червня 2018 року для підготовки свого захисту. Не отримавши відповіді на свій запит від 6 червня 2018 року щодо методології складання фінансового висновку НКК, він подав свої зауваження 22 червня 2018 року. Після його повторного запиту 2 липня 2018 року НКК 3 липня 2018 року (тобто незадовго до слухання, призначеного на 4 липня 2018 року) надала йому оновлений фінансовий висновок, включаючи його фінансове становище за 1992-2002 роки, і дала йому час до 6 липня 2018 року, щоб подати свої коментарі або докази. Таким чином, у нього було лише шість днів, щоб оскаржити фінансовий висновок, і лише три дні, щоб надати докази. Законодавство не визначало часових рамок та можливості клопотання про надання додаткового часу. Право клопотати про відкладення розгляду справи не було передбачено серед прав суб'єкта перевірки. Заявник не мав однозначного права ні в законі, ні з точки зору усталеної практики на відкладення розгляду його справи для підготовки свого захисту. Малоімовірно, що така відстрочка

була б надана, якби він звернувся з відповідним клопотанням.

90. Що стосується провадження у САП, то його фінансова оцінка суттєво відрізнялася від оцінки НКК і не була йому розкрита. Він дізнався про її існування з рішення САП і, таким чином, не міг просити додатковий час для підготовки відповіді. Після проведення перевірки САП відмовилась розкрити конфіденційний внутрішній документ, що стосується цієї фінансової оцінки.

91. Органи перевірки розраховували або оцінювали річні витрати на проживання за 1992-2003 роки у різний спосіб. На запит громадського уповноваженого у 2021 році САП видала деякі роз'яснення з цього питання відповідно до частини другої статті 66 Закону про очищення влади. Хоча ВІДАКІ поінформував заявника, що його оцінка ґрунтується на даних Національного інституту статистики, останній вказав, що офіційних даних за період до 2000 року немає. Таким чином, розрахунки органів перевірки у його справі не ґрунтувалися на жодних офіційних довідкових

даних. Відсутність таких даних призвела до необмеженого розсуду органів перевірки та подвійних стандартів. За оцінками НКК, його витрати на проживання за 1992-2003 роки були від двох до десяти разів вищими, ніж в інших рішеннях, також винесених у 2018 році, щодо однакового складу сім'ї.

92. Національне законодавство не встановлює строків давності. Органи влади могли заглибитися далеко в минуле суб'єкта перевірки і перекласти тягар доказування майже будь-якого факту чи обставини минулого, незалежно від того, наскільки він є незначним чи віддаленим. Строки позовної давності забезпечують юридичну визначеність, захищають від позовів щодо за давних обставин, яким важко протистояти, і запобігають несправедливості, яка може виникнути, якщо суди будуть змушені приймати рішення щодо подій, які мали місце в далекому минулому, на підставі доказів, які могли стати ненадійними і неповними з плином часу. Заявник повинен був довести, що він і його дружина отримали достатній дохід на початку 1990-х років, щоб виправдати купівлю двох квартир, а також довести точні витрати на ремонтні роботи у 2000 і 2003 роках. Далекосяжні часові рамки процесу перевірки поставили його у безвихідне становище. Під час розгляду справи він стверджував, що об'єктивно

(ii) Уряд

93. Заявник брав участь в адміністративному розслідуванні, потім мав доступ до всіх матеріалів справи в НКК і мав достатньо часу, щоб подати заяви та надати докази, в тому числі до і під час слухання в НКК. НКК долучила їх до матеріалів справи та дослідила разом з іншими доказами. У червні 2018 року строк для ознайомлення заявнику було продовжено, і після цього він не звертався з клопотанням про продовження строку.

94. Витрати на проживання за 1992-2003 роки були оцінені на прохання заявника та з посиланням на висновок експерта, найнятого ним. НКК розглянула дані, отримані від ВІДАКІ, і спиралась на прожитковий мінімум. Якби був проведений більш детальний розрахунок, сума витрат на проживання заявника була б у кілька разів вищою, що завдало б йому більшої шкоди. У його справі не було відхилення від усталеної практики САП як найвищого органу, що має повну юрисдикцію у питаннях факту та права.

неможливо довести ці витрати або заощадження, які мали місце майже двадцять років тому. Закон про очищення влади не роз'яснював, що є прийнятними засобами підтвердження законності доходів, або до якої міри можна пробачити недовіки в документації (наприклад, відсутність доказів діяльності за двадцять років або відсутність банківських документів). Законодавство не враховувало часті зміни у податковому та фінансовому законодавстві, неформальну економіку в перші роки демократії, відсутність обов'язку зберігати рахунки-фактури, якщо це не було прямо передбачено законом, а також той факт, що державні установи зберігали фінансову документацію протягом обмеженого періоду часу. Все це створювало величезні труднощі для доведення законності статків, особливо до прийняття Закону про розкриття інформації про майно (Закон № 9049/2003). Це мало б мати значну вагу у його справі, де оцінка активів оберталася навколо отриманих доходів і понесених витрат у 1992-2003 роках. Органи перевірки застосували невиправдано суворий несприятливий для нього підхід, тоді як в аналогічних випадках вони приймали ситуацію з неформальною економікою як пом'якшувальну обставину для неточностей у минулих щорічних деклараціях.

95. Перевірка активів полягала в декларуванні та аудиті активів, перевірці законності джерел їх створення та виконання фінансових зобов'язань. Особа, яка проходила перевірку, мала заповнити декларацію про майно та інтереси і подати додаткову документацію, яку вона вважала необхідною для перевірки законності задекларованого майна. Стаття 32 Закону про очищення влади передбачала можливість звільнення від обов'язку доказування факту чи обставини, якщо особа довела, що вона об'єктивно не могла подати документ. Заявник ніколи не стверджував, що перебував у такій ситуації. Він подав декларацію з неточною інформацією, не мав законних ресурсів для обґрунтування майна, подав неправдиву інформацію в декларації та приховав майно.

(iii) Третя сторона

96. Res Publica посилалася на неможливість для суб'єктів перевірки отримати доступ до критично важливого доказу у випадках, коли інформація в декларації про майно вважалася некоректною, а саме до висновку фінансового консультанта. Відповідно до Закону про очищення влади та внутрішніх актів регулювання органів перевірки

(b) Оцінка Суду

97. Незважаючи на те, що кримінальна частина статті 6 з спеціальними гарантіями, передбаченими підпунктами (a) і (b) пункту 3, не застосовується у цій справі (див. згадане вище рішення у справі «Джоджай», п. 246), Суд зазначає, що заявник був стороною у провадженні, яке мало дисциплінарний характер і ґрунтувалося на попередніх висновках щодо відповідних фактів і норм права, спочатку зроблених у ході адміністративного розслідування. Заявник був зобов'язаний спростувати ці висновки, інакше він міг бути звільнений з посади. Таким чином, Суд вважає, що відповідно до цивільної частини п. 1 статті 6, що стосується «цивільних прав та обов'язків» заявника, йому повинна була бути надана адекватна можливість оскаржити ці висновки та ефективно відстоювати свою позицію (див. згадане вище рішення у справі «Джоджай», пп. 326 і 328).

98. Слід зазначити, що заявнику було надано три дні, з 3 по 6 липня 2018 року, для коригування свого захисту шляхом подання письмових зауважень та надання доказів щодо оновленої фінансової оцінки НКК (див. пункт 20 вище). Суд погоджується з ним, що, зважаючи на характер та обсяг фактичних та правових питань, які були поставлені на карту, цей період видається досить коротким. Однак у червні 2018 року НКК вже надав заявнику продовження строку на його прохання (див. пункт 18 вище); йому було надано можливість ознайомитися з матеріалами справи, подати заяви та надати докази. Заявник не клопотав про подальше продовження строку, встановленого до 6 липня 2018 року, та/або про відкладення слухання, призначеного на 10 липня 2018 року.

99. Після 6 липня 2018 року заявник також робив письмові та усні заяви та надавав докази з питань, що стосуються оцінки активів, зокрема, оновлених висновків щодо фінансової оцінки, зокрема, за 1992-2002 роки. Вони були долучені до матеріалів справи для розгляду НКК. Крім того,

документи, складені юридичними та фінансовими радниками, є конфіденційними і не можуть бути оприлюднені. Їхня кваліфікація була спірною, а тісні зв'язки з органами перевірки викликали занепокоєння щодо їхньої безсторонності. Вони виступали не як експерти, а як свідки проти суб'єкта перевірки.

зазначається, що розгляд цього аспекту справи спочатку був викликаний власними поданнями заявника, які він мав час підготувати до 22 червня 2018 року (див. пункт 19 вище). Більше того, на підставі остаточних висновків, зроблених НКК у рішенні від 17 липня 2018 року, заявнику була надана можливість представити свої аргументи в САП. Таким чином, розглядаючи провадження в повному обсязі, Суд доходить висновку, що право заявника на справедливий судовий розгляд в цій частині не було порушено.

100. Що стосується фінансової оцінки САП, Суд зазначає, що громадський уповноважений не подав апеляцію (див. згадану вище справу Севдарі, пп. 9-13 і 122) і що заявник оскаржив до САП рішення НКК про звільнення його з посади, оскаржуючи, серед іншого, остаточну фінансову оцінку НКК, викладену в цьому рішенні (див. пункти 22-28 вище). Видається, що Закон про очищення влади надавав можливість САП проводити власне розслідування і перекладати тягар доказування на скаржника, подібно до того, як це робив НКК під час свого адміністративного розслідування (див. п. 56 вище). По суті, залишаючи в силі рішення НКК, САП просто зайняла іншу позицію щодо деяких конкретних аспектів остаточних розрахунків НКК у своєму рішенні у відповідь на апеляційні зауваження заявника. Висновки САП були чітко викладені в його рішенні, ґрунтувалися на цих розрахунках і враховували аргументи заявника, якими він ставив їх під сумнів щодо обсягів або використаної методології. Немає жодних ознак того, що САП було надано будь-які матеріали чи докази, які не були розкриті заявнику або щодо яких йому не було надано можливості висловити свої зауваження під час письмової процедури розгляду справи. У будь-якому випадку, відмова розкрити деякі внутрішні документи, створені в самому САП (див. пункти 48 та 55 вище) з метою сприяння обговоренню судовим складом в частині, що стосується фінансової

перевірки, не порушила вимог цивільної частини статті 6 Конвенції (для порівняння рішення у справах «Летінчич проти Хорватії», № 7183/11, пп. 49-51, від 3 травня 2016 року, «Крамарева проти Росії», № 4418/18, п. 34, від 1 січня 2017 року). 4418/18, п. 34, від 1 лютого 2022 року, та згадані в них справи).

101. Щодо стверджуваної суперечливої практики в оцінці річних витрат на проживання (див. пункти 28 та 91 вище), Суд повторює, що розбіжності в судовій практиці різних судів або в межах одного суду самі по собі не суперечать Конвенції, зокрема статті 6 (див. рішення у справі «Греко-католицька парафія Лупені та інші проти Румунії» [ВП], № 76943/11, п. 116, від 29 листопада 2016 року). Порушення права на справедливий судовий розгляд за пунктом 1 статті 6 Конвенції може виникнути лише за наявності «глибинних і довготривалих розбіжностей» у практиці національних судів; тоді Суд повинен встановити, чи передбачає національне законодавство механізм подолання цих розбіжностей; і чи застосовувався цей механізм і, якщо так, то з яким результатом (там само). Рішення НКК у справі заявника та в згаданих ним справах були ухвалені в один і той самий період, а саме на початковій стадії процесу перевірки в НКК у 2018 році. В них органи влади не відступали від будь-якої усталеної та послідовної практики САП. Відповідно, узгодженість національної судової практики, як видається, не порушує питання за п. 1 статті 6.

102. Суть аргументів заявника полягає радше у ствердженні відсутності єдиного методу розрахунку витрат на проживання, що негативно вплинуло на його аргументи стосовно можливості мати заощадження у 1990-х роках. Хоча САП визначила потребу в єдиній методології у 2021 році (див. п. 91 вище), Суд зазначає, що підхід НКК у справі заявника у 2018 році не видається свавільним або явно необґрунтованим. У методологічному документі НКК йшлося про оцінку, розраховану пропорційно до років, за які існував обов'язок декларування. Зрештою, НКК дійшла висновку, що близько 3 євро на день на кожну особу в домогосподарстві слід вважати мінімальним прожитковим мінімумом на той час (див. п. 28 вище). Суд вважає, що оцінка органами перевірки прожиткового мінімуму в цьому контексті не була свавільною або явно необґрунтованою.

103. Нарешті, Суд повторює, що строки позовної давності забезпечують юридичну визначеність, захищають потенційних відповідачів від позовів щодо за давнини обставин, які може бути важко оскаржити, і запобігають будь-якій несправедливості, яка могла б виникнути, якби суди були зобов'язані приймати рішення щодо подій, які мали місце в далекому минулому, на підставі доказів, які могли стати ненадійними і неповними через плин часу (див. рішення у справах «Олександр Волков проти України», № 21722/11, п. 137, ЄСПЛ, 2013 р., і «Джоджай», згадане вище, п. 348).

104. Як зазначено в «Джоджай» (п. 349), слід також брати до уваги особливості широко використовуваних процесів аудиту активів. Враховуючи, що особисті або сімейні активи зазвичай накопичуються протягом трудового життя, встановлення суворих часових обмежень для оцінки активів значно обмежить здатність органів влади оцінити законність загальної суми активів, набутих особою, що перевіряється, протягом її професійної кар'єри. Оцінка активів має певну специфіку, на відміну від звичайних дисциплінарних розслідувань, що вимагає від держави-відповідача більшої гнучкості у застосуванні строків давності. Це відповідає меті відновлення та зміцнення довіри громадськості до системи правосуддя та забезпечення високого рівня доброчесності, який очікується від представників судової влади. У цьому контексті також може виникнути питання тлумачення того, коли саме могло мати місце конкретне дисциплінарне правопорушення, тобто чи в момент первісного набуття активу, чи пізніше, коли актив було розкрито в періодичній декларації про майно. Така гнучкість не може бути безмежною, і наслідки для юридичної визначеності та прав заявника відповідно до пункту 1 статті 6 Конвенції повинні розглядатися в кожному конкретному випадку (там само). Для цілей цивільної частини п. 1 статті 6 Конвенції не є свавіллям *per se* перекладення тягаря доказування на заявника в процедурі перевірки після того, як НКК оприлюднила попередні висновки, отримані в результаті розслідування, і надав доступ до доказів у матеріалах справи (див. згадане вище рішення у справі «Джоджай», п. 352, і справи, згадані в ньому).

105. Суд також повторює, що стаття 6 Конвенції не встановлює жодних правил щодо прийнятності доказів або способу їх оцінки, які, відповідно,

є предметом регулювання національного законодавства та національних судів (див., серед багатьох інших джерел, рішення у справі «Гарсія Руїс проти Іспанії» [ВП], по. 30544/96, п. 28, ECHR 1999-I). Саме національні суди повинні оцінювати відповідність запропонованого доказу, його доказову силу та тягар доказування (див. згадане вище рішення у справі «Centro Europa 7 S.r.l. i Di Stefano», п. 198; «Lady S.R.L. проти Республіки Молдова», по. 39804/06, п. 27, 23 жовтня 2018 року; і «Джоджай», згадане вище, п. 325).

106. Суд зазначає, по-перше, що звіт НКК від травня 2018 року, як видається, не ґрунтувався на фінансовому становищі сім'ї у 1992-2002 роках, наприклад, на відсутності законних ресурсів для придбання квартир у 2000 та 2003 роках (див. п. 17 вище). Заявник вирішив, в контексті своєї стратегії захисту, надати експертний висновок за цей період, який ґрунтувався на його власних даних щодо доходів і витрат у той далекий період. Це спонукало НКК відреагувати на ці аргументи.

107. Далі Суд зазначає, що суддівська кар'єра заявника розпочалася у 1992 році і тривала безперервно до початку процедури перевірки у 2018 році. З 2003 року він підлягав щорічному декларуванню майна (див. пп. 6 та 68 вище). Висновки щодо нього ґрунтувалися як на інформації, зазначеній у його декларації про доходи, так і на попередніх деклараціях, поданих ним та його дружиною. Метою оцінки активів була перевірка законності джерел набуття активів та перевірка правдивості декларації про майно, поданої для процедури перевірки, в порівнянні з попередніми щорічними деклараціями про

майно. Саме з цієї причини органи перевірки використовували як докази попередні щорічні декларації про майно, які він подавав до ВІДАКІ, щоб переконатися, що всі активи, в тому числі законні фінансові джерела, які були використані для їх придбання, були точно задекларовані та обґрунтовані. Зрештою, органи перевірки перевірили активи, джерела набуття яких були отримані в 1990-х або на початку 2000-х років. Однак Суд не вважає, що заявник був поставлений у скрутне становище для обґрунтування законного характеру фінансових джерел у зв'язку з плином часу і можливою відсутністю підтверджуючих документів. Він надав відповідні дані, і органи перевірки взяли їх за основу для своєї оцінки, навіть якщо вони зробили на їх основі інші розрахунки, зокрема, щодо заощаджень сім'ї (див. п. 102 вище), і робили несприятливі висновки (див. згадану вище справу Севдарі, п. 131). Закон про перевірку передбачав пом'якшувальні обставини, якщо особа, яка проходила перевірку, об'єктивно не могла надати підтверджуючі документи (див. п. 58 вище). Хоча заявник вказав суми, як стверджувалось, витрачені на ремонтні роботи в квартирах, він, як видається, не стверджував про неможливість підтвердити їх, зокрема, значну суму в 2003 році, тобто тоді, коли він вже мав обов'язок декларування, в 2004 році, відповідно до Закону про розкриття інформації про майно (Закон № 9049 від 10 квітня 2003 року).

108. Це свідчить, що підхід органів перевірки до першої складової процесу перевірки у цій справі не викликав питань, які б призводили до порушення пункту 1 статті 6 Конвенції.

2. Оцінка добросовісності (background assessment)

(а) Подання сторін

(i) Заявник

109. Заявник стверджував, що йому було відмовлено в доступі до інформації, яка стала підставою для висновку УЗІД, поданого до НКК, а саме до інформації, яка викликала обґрунтовану підозру в його причетності до організованої злочинності або неналежних контактах з особами, які причетні до такої діяльності. Після того, як НКК переклала тягар доведення, він подав запит

на ознайомлення з усіма матеріалами справи, в тому числі з усіма доказами, які були використані під час попередньої перевірки. Матеріали справи не містили інформації, що підтверджувала позицію УЗІД. Потім він прямо поскаржився у своїх заявах до НКК на те, що висновки УЗІД ґрунтуються на інформації, яка не була йому надана.

Згодом він повторив свої вимоги в апеляційній скарзі до САП. Остання відхилила цю скаргу, просто пославшись на статтю 39 Закону про очищення влади. Висновок УЗІД ґрунтувався на певній інформації, яка була прихована від нього. Він навіть не був поінформований про зміст цих доказів і, таким чином, був позбавлений будь-якої можливості заперечити звинувачення. Венеціанська комісія вважає, що використання засекреченої інформації було обґрунтованим, але лише за умови, що ця інформація була сприятливою для суб'єкта перевірки.

110. УЗІД мало виключні повноваження накладати гриф секретності та знімати його з засекречених документів. Його рішення не могли

(ii) Уряд

111. Уряд стверджував, що згідно зі статтю 38 Закону про очищення влади, конфіденційна інформація, якою розпоряджаються органи державної влади, може розглядатися органами перевірки з дотриманням належної правової процедури. Якщо доступ до цієї інформації не впливає на безпеку інших осіб або національну безпеку, інформація може бути розсекречена і надана суб'єкту перевірки. УЗІД розсекретила свій звіт і «додану до нього інформацію». У звіті зазначалося, що рішення про припинення провадження у 2016 році додається. Заявнику були надані всі матеріали справи, що розглядалися в НКК. Звіт був доведений до його відома, і він

(b) Оцінка Суду

(i) Загальні принципи

112. Суд повторює, що можуть існувати конкуруючі інтереси, такі як національна безпека або необхідність захисту свідків, яким загрожує небезпека переслідування, або збереження в таємниці поліцейських методів розслідування злочинів, які повинні бути зіставлені з правами сторони кримінального або іншого відповідного провадження. Однак, згідно з пунктом 1 статті 6, допустимими є лише ті заходи, що обмежують ці права, які не впливають на саму суть цих прав. Для цього будь-які труднощі, спричинені заявнику обмеженням його прав, повинні бути достатньою мірою врівноважені процедурами, яких дотримуються судові органи (див.,

бути оскаржені в суді, переглянуті або скасовані органами перевірки. Вони не мали доступу до цих документів і не могли їх оцінювати (стаття ґ Додатку до Конституції). Органи перевірки у справі заявника прийняли висновки УЗІД і роботу, виконану робочою групою. Заявник опинився в явно невігідному становищі, оскільки не знав причин свого звільнення, в той час як на нього покладался тягар доказування по завершенню попереднього розслідування. УЗІД перебувало під безпосереднім наглядом виконавчої влади, а його директор призначався Прем'єр-міністром. Як зазначила Венеціанська комісія, мав місце ризик політичного втручання.

подав докази та заперечення проти нього. Перед НКК заявник спростовував висновки, викладені в звіті УЗІД, чим довів, що йому було відомо про «докази, які супроводжували звіт». Він не вимагав доступу до будь-якої конфіденційної інформації, яка могла бути «в його справі». У 2019 році НКК поінформувала Уряд, що він не звертався до нього з проханням розсекретити будь-яку інформацію. Органи перевірки прийняли своє рішення лише на підставі звіту УЗІД та рішення про припинення провадження у 2016 році. Висновки перевірки доброчесності (background assessment) стосувалися лише цього рішення та його контакту з Л.Х.

в контексті застосування до цивільної частини пункту 1 статті 6 Конвенції, рішення у справі «Регнер проти Чеської Республіки» [ВП], по. 35289/11, пп. 148 і 151, 19 вересня 2017 року). Якщо докази не були надані з міркувань суспільного інтересу, Суд повинен ретельно вивчити процедуру прийняття рішення, щоб переконатися, що вона, наскільки це можливо, відповідала вимогам забезпечення змагальності та рівності сторін, а також містила належні гарантії захисту інтересів відповідної особи (там само, і рішення у справі «Корнеші проти Румунії», № 21609/16, пп. 86-89, від 11 січня 2022 року, також в контексті цивільної частини пункту 1 статті 6).

(ii) Застосування принципів у цій справі**(a) Неповідомлення про контакти з особами, причетними до організованої злочинності**

113. Повертаючись до цієї справи, Суд зазначає, що у січні 2017 року заявник заповнив стандартну декларацію щодо зв'язків в рамках процедури перевірки, заперечуючи будь-яку причетність до діяльності, пов'язаної з організованою злочинністю, а також заперечуючи, що має або мав неналежний контакт з особами, причетними до неї, у розумінні Закону про очищення влади (див. пп. 10 та 64 вище). УЗІД ініціювало попередню перевірку та направило звіт до НКК (див. п. 12 вище). Як зазначено у цьому звіті, він ґрунтувався на «досьє» заявника та інформації, отриманій від двох інших спеціалізованих установ та Генеральної прокуратури, яка була оформлена у вигляді засекречених листів, отриманих від них. Ця «отримана інформація» дала підстави для обґрунтованої підозри про причетність заявника до організованої злочинності або про наявність у заявника неналежних контактів з особами, причетними до організованої злочинності. Однак, як під час перевірки, так і в Суді було заявлено, що єдиним документом, який УЗІД надав НКК разом із висновком, було рішення про припинення провадження від 2016 року. Незрозуміло, чи були подані до НКК засекречені листи від обох відомств. Під час розслідування НКК запитала заявника, чи був він об'єктом розслідування або кримінального переслідування в минулому. Він надав детальне роз'яснення про розслідування у 2016 році (див. п. 16 вище). У висновках розслідування НКК повторювався звіт УЗІД та зазначалося, що УЗІД провів розслідування на основі заяв та інших даних (див. п. 17 вище). НКК переклала тягар доказування на заявника. Він подав зауваження про те, що йому не було надано жодних доказів, окрім висновку УЗІД та рішення про припинення провадження від 2016 року (див. п. 19 вище). Після цього НКК звільнила його з посади, серед іншого, за не надання інформації про розслідування 2016 року та на підставі інших висновків, викладених у звіті УЗІД.

114. НКК погодилась, однак не надавши додаткове обґрунтування, як з належним чином встановленим висновком УЗІД про «схильність заявника до злочинної діяльності» і про те, що він може «легко піддатися тиску з боку кримінальних структур». Таке схвалення було зроблено на підставі того, що НКК не встановила іншого під

час власного розслідування і на підставі документів, які були в його розпорядженні, а також тому, що заявник не спростував ці висновки. За відсутності будь-яких інших подробиць (зокрема, щодо питань, пов'язаних з будь-якими «злочинними структурами» і контекстом організованої злочинності, чи то у зв'язку з будь-якими контактами з Л.Х., чи то з іншими), видається, що НКК поклала на заявника надмірний, якщо не неможливий, тягар доказування в обставинах цієї справи. Принаймні, ніщо в аргументації НКК не вказує на те, що він був залучений до того, що може бути обґрунтовано пов'язано, наприклад, з узгодженою діяльністю в межах або на користь злочинного угруповання.

115. Органи перевірки встановили, що заявник протягом певного невизначеного періоду мав «неналежні контакти» з «особами», причетними до організованої злочинності. Однак, УЗІД послався лише на його контакт з однією особою, Л.Х. Деталі контактів з іншими особами та обставини, пов'язані з цими випадками «організованої злочинності», не були розкриті заявникові. Суд вважає, що, таким чином, він не мав можливості спростувати ні фактичні твердження, ні їх правову класифікацію для цілей процедури перевірки. У зв'язку з цим зазначається, що органи перевірки не зробили жодних висновків щодо відповіді заявника на додаткові запитання НКК у березні 2018 року про його знайомство з певними особами (див. пункт 16 вище) або будь-яких обставин, що виникли в ході розслідування стосовно чоловіка Л.Х. (див. пункт 7 вище).

116. Крім того, посилання САП на статтю 39 Закону про очищення влади щодо правових підстав для відмови у доступі до інформації чи документів можна обґрунтовано розуміти як таке, що вказує на те, що вони існували та розглядалися УЗІД та/або були надані колегії НКК та/або САП, але не були розкриті заявнику (див. пункти 44-45 вище). САП нічого не зазначила щодо будь-яких обставин, які могли б спонукати до застосування статті 39 у цій справі, або припустити, що вона була застосована у спосіб, що відповідає правам заявника за пунктом 1 статті 6 Конвенції (порівняйте «Регнер», пп. 150-61, та «Корнеші», пп. 90-113, обидва згадані вище; див. також «Турек проти Словаччини», № 57986/00,

п. 115, ECHR 2006II, (витяги), та «Бобек проти Польщі», № 68761/01, п. 57, 17 липня 2007 року). Аргументація САП не свідчить про те, що він розглядав, наприклад, питання про те, чи можна вирішити проблеми захисту конкретного джерела шляхом редагування, наскільки це можливо, ідентифікаційних даних або інших елементів, які можуть розкрити джерело.

117. САП також послалася на статтю А § 1 Додатку до Конституції, яка допускає обмеження конституційних прав суб'єкта перевірки відповідно до статті 17 Конституції. Однак зазначається, що це положення передбачає, що конституційні права можуть бути обмежені законом в інтересах суспільства, і що такі обмеження не можуть виходити за межі того, що є допустимим відповідно до Конвенції. САП не навела жодних

(β) Контакт з Л.Х. та власне кримінальне провадження заявника, а також його недекларування

119. У 2016 році щодо заявника, на той час судді Верховного Суду, та Л.Х., його друга, який раніше не мав судимостей, відбувалось нетривале розслідування щодо корупції. Розслідування було припинено за відсутністю складу кримінального правопорушення (див. пункт 7 вище). Згідно з рішенням САП, якщо особа, щодо якої здійснювалось кримінальне розслідування за переліченими злочинами, не була визнана «невинуватою» відповідно до остаточного рішення суду, вона вважалася «причетною» до «організованої злочинності», і про «неналежні» контакти з нею необхідно було повідомити в декларації з перевірки. Недекларування такої інформації або сам контакт могли слугувати правовою підставою для звільнення з посади. Однак Суд не може не відзначити у зв'язку з цим, що розслідування було швидко припинено прокурором, оскільки оскаржуване діяння не було кримінальним злочином (див. пункти 7 і 66 вище). Прокурор дійшов висновку, що контакт заявника з Л.Х. був соціальним і що в ньому не було жодних корупційних інтересів. Він не посилався на будь-яку іншу підставу статті 328 Кримінального кодексу, яка також передбачалась в статті 3 Закону про очищення влади як така, що вимагає, щоб відповідна особа вважалася «причетною до організованої злочинності» для цілей процедури перевірки (див. пункт 59 вище). Вбачається, що заявник посилався на те, що видавалося обов'язковим тлумаченням закону Верховним Судом у, здавалося б, відповідному правовому контексті.

аргументів щодо необхідності та пропорційності таких обмежень або їх відповідності статті 6 Конвенції - щодо доступу до документів з обмеженим доступом або засекречування відповідно до статті 3 Закону про очищення влади (див. нижче) в конкретних обставинах цієї справи.

118. З огляду на вказане, оскільки перевірка доброчесності (background assessment) ґрунтувалася на стверджуваному недекларуванні заявником контактів з особами, причетними до організованої злочинності, Суд вважає, що заявнику не було надано належної можливості оскаржити висновки, зроблені органами перевірки, та ефективно відстоювати свою позицію (див. згадане вище рішення у справі «Джоджай», пп. 326 і 328).

120. Однак, оскільки САП є вищою інстанцією для тлумачення Закону про очищення влади, необхідно було надати належне обґрунтування з урахуванням вагомих доказів та інших відповідних міркувань (див., *mutatis mutandis*, «Міхалаш проти Румунії» [ВП], № 54012/10, пп. 93-98 і 102-16, від 8 липня 2019 року, та згадані в ньому справи, а також «Аллен проти Сполученого Королівства» [ВП], № 25424/09, пп. 94-102, ЄСПЛ 2013) щодо цього фундаментального аспекту справи про перевірку. Суд зазначає, що, зрештою, заявнику не було за що відповідати у зв'язку з кримінальним провадженням, припиненим у 2016 році, а тому аргументація САП видається надмірно формалістичною в контексті, який вимагав обачності у застосуванні відповідних вимог національного законодавства.

121. Дисциплінарне провадження щодо суддів може мати серйозні наслідки для їхнього життя та кар'єри і може призвести до звільнення з посади, що є дуже серйозним наслідком, який несе значний ступінь стигматизації. Спосіб, у який здійснюється судове провадження для перевірки прийнятих рішень, повинен відповідати предмету спору, тобто, в даному випадку, його дисциплінарному характеру (див., *mutatis mutandis*, «Рамос Нуньес де Карвальо і Са проти Португалії» [ВП], № 55391/13 та 2 інших, п. 196, від 6 листопада 2018 року). Це міркування є ще більш актуальним в контексті дисциплінарних проваджень проти суддів, які повинні користуватися повагою, необхідною для виконання своїх обов'язків (там

само), а також з огляду на те, що принцип верховенства права охоплює принцип незмінюваності суддів протягом строку їхніх повноважень (див. «Бака проти Угорщини» [ВП], № 20261/12, п. 172, 23 червня 2016 року, та «Беснік Кані», згадане вище, п. 88). Коли держава ініціює таке дисциплінарне провадження, на карту ставиться довіра громадськості до функціонування та незалежності судової влади; в демократичній державі

(у) Висновок

123. Розглядаючи вищезазначені висновки в сукупності, Суд доходить висновку, що підхід органів перевірки до оцінки другого критерію процедури перевірки, який призвів до далекосяжних висновків, що вважаються достатніми

ця довіра гарантує саме існування верховенства права (див. «Рамос Нуньєс де Карвальо і Са проти Португалії», цитоване вище, п. 196).

122. З огляду на вищевикладене, Суд вважає, що оцінка контактів заявника з Л.Х. та кримінального провадження 2016 року також викликала серйозні занепокоєння щодо його права на справедливий судовий розгляд.

для звільнення з посади, не відповідав вимозі справедливості, передбаченій пунктом 1 статті 6 Конвенції, у цій справі. Таким чином, мало місце порушення цієї статті стосовно другого критерію процедури перевірки.

III. СТВЕРДЖУВАНЕ ПОРУШЕННЯ СТАТТІ 8 КОНВЕНЦІЇ

124. Заявник скаржився на порушення статті 8 Конвенції у зв'язку з його звільненням з посади та в зв'язку із положеннями Закону «Про адвокатуру», які негативно вплинули на його можливість здійснювати адвокатську діяльність.

125. Відповідні частини статті 8 передбачають наступне:

«1. Кожен має право на повагу до свого приватного ... життя ...»

2. Органи державної влади не можуть втручатись у здійснення цього права, за винятком випадків, коли втручання здійснюється згідно із законом і є необхідним у демократичному суспільстві в інтересах національної та громадської безпеки чи економічного добробуту країни, для запобігання заворушенням чи злочинам, для захисту здоров'я чи моралі або для захисту прав і свобод інших осіб.»

A. Обсяг скарги

126. У своїй заяві до Суду заявник виклав дві скарги за статтею 8 Конвенції: (i) на його звільнення з посади; та (ii) на заборону, відповідно до чинного законодавства, займатися адвокатською діяльністю як приватний юрист (адвокат) після звільнення з посади.

127. У своїх зауваженнях, поданих у 2020 році, заявник також зазначив, що йому було заборонено обіймати посади в системі правосуддя, шукати працевлаштування на державній службі або діяти в якості експерта. Заявник не подав жодних скарг з цього приводу у своїй заяві, і вони не є розвитком його первинних скарг, щодо яких сторони надали коментарі. Відповідно вони становлять нові питання, які не були охоплені в

первинній заяві (див. «Вул і Тумік проти Естонії», №№ 7613/18 і 12222/18, пп. 60-61, від 29 березня 2022 року). Таким чином, Суд не зобов'язаний розглядати ці питання у цій справі окремо (див., однак, пункт 162 нижче).

128. Відповідно, обсяг скарги, яка розглядається Судом, обмежується процедурою перевірки, яка призвела до прийняття рішення САП від 18 квітня 2019 року та стверджуваної заборони заявнику (члену асоціації адвокатів) займатися адвокатською діяльністю.

В. Прийнятність

1. Щодо звільнення заявника з посади

129. Уряд стверджував, що у справі про перевірку заявник не навів жодного аргументу щодо свого приватного життя. Результат цієї справи не мав жодних наслідків для його «найближчого оточення» та розвитку його стосунків з іншими особами. Він мав адвокатську ліцензію і міг займатися адвокатською діяльністю в будь-який час. Він також мав ступінь доктора наук, що дозволяло йому продовжувати кар'єру в академічній сфері. Заявник не довів, що після процедури перевірки його дохід зменшився, або що це вплинуло на рівень його життя.

130. Заявник стверджував, що його звільнення з посади вплинуло на його фінансове становище та становище його сім'ї через втрату заробітної плати та майбутньої пенсії, а також можливості встановлювати та підтримувати професійні зв'язки. Його було звільнено з престижної посади судді Верховного Суду, без будь-якої можливості здійснювати суддівські функції в майбутньому. Можливості працевлаштування в юридичній сфері, які відповідали його професійній кваліфікації та досвіду, були скорочені до такої міри, що унеможливили здійснення ним юридичної практики. Його звільнення зазіхнуло на його професійну та соціальну репутацію таким

2. Щодо стверджуваної заборони на здійснення адвокатської діяльності

132. Уряд стверджував, що Палата адвокатів Албанії є юридичною особою, а саме публічною організацією, який здійснює свою діяльність незалежно. Відповідно до Адміністративного процесуального кодексу та Закону «Про адміністративні суди» (Закон № 49/2012), публічні організації виконують публічні функції, а їхня діяльність є саморегульованою. Рішення Палати може бути оскаржене в адміністративних судах, а потім у Конституційному Суді. З національного реєстру було очевидно, що майже всі посадові особи, звільнені за результатами перевірки, потім займалися адвокатською діяльністю. Заявник був і залишався зареєстрованим у реєстрі непрактикуючих адвокатів.

133. Заявник стверджував, що хоча частина 2(f) статті 13 Закону «Про адвокатуру» не містить прямого посилання на провадження з перевірки, її формулювання є чітким і передбачає, що судді та прокурори, які були звільнені в результаті

чином, що це серйозно вплинуло на його повагу серед оточуючих. Його критикували та звільнили з посади через його діяльність як судді. Причини звільнення вказували на те, що його професійна репутація була підірвана. У рішеннях органів, що проводили перевірку, його звинувачували в умисних неправомірних діях і злочинній поведінці, злочинних нахилах і неналежних контактах з особами, пов'язаними з організованою злочинністю. Його моральні якості були поставлені під сумнів. Він перебував на піку своєї кар'єри після понад двадцяти років особистої відданості та професійної діяльності. В очах суспільства його продовжували таврувати як людину, негідну виконувати суддівські обов'язки. Це значною мірою вплинуло на його здатність розвивати відносини із зовнішнім світом - пов'язані з працевлаштуванням чи ні - і створило серйозні труднощі для ведення нормального особистого життя та заробітку.

131. З причин, викладених у справі «Джоджай» (згадана вище, пп. 362-66), Суд відхиляє аргументи Уряду та зазначає, що ця скарга не є ані явно необґрунтованою, ані неприйнятною з будь-яких інших підстав, передбачених у статті 35 Конвенції. Тому вона має бути визнана прийнятною.

перевірки, не зможуть стати адвокатами або, якщо вони вже стали адвокатами до початку процедури перевірки, будуть позбавлені права займатися адвокатською діяльністю без будь-якої можливості стати ними знову. Закон «Про адвокатуру» сам по собі порушував його права, навіть за відсутності індивідуального заходу, оскільки він належав до категорії осіб, які мали ризик застосування до них цього законодавства.

134. Суд зазначає, що жодного разу протягом чотирьох років з моменту закінчення процедури перевірки у квітні 2019 року заявнику не перешкоджали здійснювати адвокатську діяльність. Беручи до уваги свої висновки щодо аналогічної скарги у справі «Джоджай» (згадана вище, пп. 371-73), Суд доходить висновку, що його скарга є несумісною *ratione personae* з положеннями Конвенції та має бути відхилена відповідно до підпунктів «а» пункту 3 статті 35 та пункту 4 статті 35.

С. Щодо суті

135. У цій справі мало місце втручання у право заявника на повагу до його приватного життя у зв'язку з його звільненням з посади (див. згадане вище рішення у справі «Джоджай», п. 377). Втручання у право особи на повагу до приватного життя становитиме порушення статті 8 Конвенції, якщо воно не може бути виправдане відповідно до пункту 2 статті 8 як таке, що є згідно із законом, переслідує одну або декілька передбачених у ньому легітимних цілей і є необхідним у демократичному суспільстві для досягнення однієї мети або цілей.

136. Суд зазначає, що оцінка САП за кожним з трьох критеріїв перевірки була завершена висновком за одним з пунктів статті 61 щодо

підстав для звільнення (див. пункти 27, 28, 31, 33, 35 і 46-47 вище). Це означає, що САП вважала, що його висновок за кожним критерієм сам по собі є достатнім для обґрунтування звільнення заявника з посади.

137. З огляду на вищевикладене та враховуючи висновки за статтею 6 Конвенції, Суд спочатку визначить, чи обґрунтовані висновки за першим критерієм (перевірка активів) звільнення заявника з посади відповідно до пункту 2 статті 8, а саме чи є воно згідно із законом, чи переслідує одну або декілька передбачених у ньому легітимних цілей та є необхідними в демократичному суспільстві для досягнення відповідної мети або цілей.

1. Згідно із законом

(а) Подання сторін

(i) Заявник

138. «Неповне розкриття інформації» в розумінні частини третьої статті 61 Закону про очищення влади як підстава для звільнення було пов'язане зі статтею 33, в якій зазначалося, що перевірка активів має на меті з'ясувати, чи суб'єкт перевірки навмисно не розкрив інформацію про активи, чи має більше активів, ніж може пояснити з точки зору законних підстав володіння. Суб'єкти перевірки повинні були «задекларувати» всі активи та пов'язані з ними джерела доходів і «обґрунтувати» їх, надавши відповідні документи, щоб достовірно пояснити їх законне походження. Відсутність обґрунтування не могло призвести до звільнення відповідно до частини третьої статті 61. «Неповне розкриття інформації» було наслідком лише приховування активів або надання неправдивої інформації. Згідно з пунктом 5 статті D Додатку до Конституції, звільненню підлягав би кожен, хто вчинив дії, спрямовані на неточне розкриття або приховування активів. Це не стосується випадків, коли суб'єкт перевірки (i) задекларував майно та джерело доходу, але не зміг документально підтвердити їх або їх законність, або коли декларація про майно містила незначні неточності чи невідповідності; або (ii) не задекларував певне майно, оскільки не було зобов'язання робити це згідно з чинним на той час законодавством. Законодавство не визначало, коли розкриття

інформації про активи є «неповним» та коли воно досягає необхідного порогу «серйозності», щоб виправдати звільнення з посади. Органи перевірки користувалися необмеженим розсудом у тлумаченні вищезгаданих понять. У багатьох інших випадках вони застосовували більш м'який підхід щодо неточностей у деклараціях про майно або недекларування майна.

139. Органи перевірки неналежно покарали заявника за «неповне розкриття інформації», зокрема, за те, що він вказав вищу вартість квартир у своїй декларації, а також за те, що він допустив помилку при заповненні періодичної щорічної декларації щодо права власності на гараж. Відповідно до статей 30-33 та частини третьої статті 61 Закону про очищення влади та статті D Додатку до Конституції процес перевірки передбачає перевірку достовірності відомостей, що містяться в декларації, а не в минулих деклараціях про майно. ВІДАКІ позитивно оцінив їх; Закон про очищення влади не уповноважував органи перевірки перевіряти їх повторно. У багатьох випадках органи перевірки або їхні члени стверджували, що неточності в періодичних деклараціях не є підставою для звільнення з посади.

(ii) Уряд

140. Повноваження органів перевірки, права сторін та критерії перевірки були прямо передбачені в Конституції та розвинуті в Законі про очищення влади. Вони чітко визначали процедуру перевірки як перевірку (re-evaluation), а не як звичайне дисциплінарне провадження, і передбачали три висновки (підтвердження відповідності займаній посаді, звільнення з посади або обов'язкове навчання). Процедура перевірки мав здійснюватися на основі правових інструментів, які вже застосовувалися органами влади. Перевірка активів проводилася за тими ж критеріями оцінки, які застосовуються ВІДАКІ. Було розроблено інструкцію про те, як заповнювати декларацію про майно, що підлягає перевірці. Об'єктом оцінки згідно зі статтею 30 Закону про очищення влади були перевірка декларацій про майно, аудит декларацій про майно, перевірка законності джерел, використаних для їх створення, та виконання фінансових зобов'язань. Відповідно до статті 33, органи перевірки оцінювали, чи є декларація достовірною і чи відповідає вона закону, чи має суб'єкт

(b) Оцінка Суду

141. У справі «Джоджай» (згадана вище, пп. 385-88) Суд дійшов висновку, що звільнення заявниці у цій справі на підставі частин третьої та п'ятої статті 61 Закону про очищення влади, у поєднанні з частиною п'ятою статті 33 і статтею D Додатка до Конституції, було згідно із законом в розумінні пункту 2 статті 8 Конвенції (див. також згадане вище рішення у справі «Севдарі» п. 75).

142. Суд зазначає, що суть аргументів заявника у цій справі значною мірою подібна до аргументів, які надавались у вищезгаданих справах. У його справі САП посилалася на ті ж самі положення Закону про очищення влади щодо перевірки активів. У Суді заявник надав власне тлумачення цих положень, яке відрізнялося від тлумачення, прийнятого органами перевірки у його справі, і стверджував, по суті, що їхнє тлумачення закону було свавільним або явно необґрунтованим. Вивчивши подання сторін та наявні матеріали, Суд вважає, що у цій справі тлумачення органами перевірки положень законодавства, на яких ґрунтувалося звільнення заявника, не було свавільним або явно необґрунтованим (див. «NIT S.R.L. проти

перевірки законні ресурси і чи є вони достатніми для обґрунтування активів, чи не приховав він або вона активи, чи не подав неправдиву декларацію, чи не перебуває в ситуації конфлікту інтересів. Частина третя статті 61 передбачала звільнення з посади за неповне декларування згідно зі статтею 33. Неповна декларація означала відсутність фінансових ресурсів, приховування активів, неправдиву декларацію або конфлікт інтересів. Неточності в попередніх деклараціях не були предметом перевірки і не були підставою для звільнення. Ці декларації слугували лише для того, щоб простежити за прогресом і точністю розкриття інформації та зробити висновки про законність активів або повноту розкриття інформації. Заявника оцінювали лише за майно, яким він на той час володів, і щодо його законності, яка включала сплату податків. Підстава для звільнення за частиною першою статті 61 не була єдиною законною підставою для звільнення. Підстава, передбачена частиною третьою статті 61, була самостійною.

Республіки Молдова» [ВП], № 28470/12, п. 160, 5 квітня 2022 року; «Валдіс Фьольнісдоттір та інші проти Ісландії», № 71552/17, п. 64, 18 травня 2021 року; та «Центр демократії та верховенства права проти України», № 10090/16, пп. 108-09, 26 березня 2020 року; та «Юшишин проти Польщі», №. 35599/20, п. 264, 6 жовтня 2022 року).

143. Зокрема, САП вважала, що хоча заявник і задекларував гараж, придбаний у 2007 році, у декларації для перевірки у 2017 році, він не задекларував його у відповідній(их) щорічній(их) декларації(ях), а отже, подав «неточну декларацію», порушивши таким чином частину п'яту статті D Додатку до Конституції (див. пп. 39 та 53 вище). Вона передбачає, що якщо особа, яка підлягає перевірці, не подала декларацію для оцінки у встановлений законом строк, вона підлягає звільненню з посади. Це положення також передбачає, що якщо особа, яка підлягає оцінці, намагається приховати або подати неточну інформацію про активи, застосовується презумпція на користь звільнення з посади. У той час як перша частина цього положення чітко вказує на юридичний обов'язок суб'єкта перевірки на момент подання декларації, друга

частина, як видається, допускає більш широке тлумачення, наприклад, недекларування активу на момент його набуття. Тлумачення цього положення САП не видається свавільним або явно необґрунтованим.

144. Решта аргументів заявника на цьому етапі стосуються застосування цих правових положень у тому вигляді, в якому вони були витлумачені органами перевірки, до обставин його справи, як вони були встановлені, і стосуються стверджуваних непропорційних наслідків такого тлумачення. Це питання пов'язане з наведеною нижче оцінкою того, чи було втручання

2. Легітимна мета

146. Подання сторін є подібними до тих, що були у справі «Джоджай» (згадана вище, пп. 389-90).

147. Беручи до уваги висновки у справі «Джоджай» (згадане вище рішення, пп. 391-93), Суд не бачить підстав сумніватися в тому, що цілі Закону про очищення влади в цілому,

3. Необхідність в демократичному суспільстві

(a) Подання сторін

148. Заявник стверджував, що законодавство не встановлювало жодних правил в контексті дотримання принципу пропорційності, включаючи відповідну шкалу санкцій. Передбачені законом санкції (відсторонення від виконання обов'язків строком на один рік або звільнення з посади) залишали мало можливостей для притягнення судді до дисциплінарної відповідальності з урахуванням принципу пропорційності та для збалансування конкуруючих інтересів на основі фактів кожної справи. Його звільнення було непропорційним дисциплінарним порушенням, на яких воно ґрунтувалося, таким як надмірне декларування ним вищої вартості нерухомості в

(b) Оцінка Суду

150. Суд, в межах оцінки вимоги необхідності, вже раніше вирішував, що, оскільки тлумачення національного законодавства є перш за все функцією національних органів влади, особливо судів, якщо тільки воно не є свавільним або явно необґрунтованим, його роль обмежується перевіркою відповідності Конвенції результатів такого тлумачення (див. згадане вище рішення у справі «Джоджай», п. 407; порівняйте рішення у справі

необхідним у демократичному суспільстві (див. «Центр демократії та верховенства права», згадане вище рішення, п. 109).

145. Суд доходить висновку, що втручання у право заявника на повагу до приватного життя здійснювалося згідно із законом, як того вимагає пункт 2 статті 8 Конвенції (див., у цьому ж контексті, згадане вище рішення у справі «Джоджай», пп. 385-86; згадане вище рішення у справі «Севдарі», пп. 70-75; і Nikëhasani проти Албанії, № 58997/18, пп. 99-103, 13 грудня 2022 року).

і втручання в цій справі (перевірка судді Верховного Суду) відповідали інтересам національної та громадської безпеки, а також захисту прав і свобод інших осіб, як зазначено в пункті 2 статті 8 Конвенції.

Тирані та Шкодері, незначні формальні помилки в щорічних деклараціях про майно та відсутність обґрунтування деяких ремонтних робіт і частини сімейних заощаджень. Звинувачення стосувалися питань, які мали місце за десятиліття до початку процесу перевірки. Він розкрив усі активи в декларації, поданій під час перевірки.

149. Уряд стверджував, що звільнення заявника з посади було необхідним у демократичному суспільстві та пропорційним переслідуванню цілям. На його думку, органи перевірки здійснили ретельну оцінку всіх аспектів справи, а процес прийняття рішень був адекватним.

«Леслав Вуйцик проти Польщі», № 66424/09, пп. 125 і 134, 1 липня 2021 року, в контексті статті 8 Конвенції).

151. Стверджуючи це, Суд також повторює, що звільнення з посади є серйозним - якщо не найсерйознішим - дисциплінарним стягненням, яке може бути накладено на особу. Застосування такого заходу, який негативно впливає на приватне життя особи, вимагає розгляду вагомих

доказів, що стосуються етики, доброчесності та професійної компетентності особи (див. згадане вище рішення у справі «Джоджай», п. 403). Втручання у право на повагу до приватного життя вважатиметься «необхідним у демократичному суспільстві» для досягнення легітимної мети, якщо воно відповідає «нагальній суспільній потребі» і, зокрема, якщо воно є пропорційним переслідуваній меті і якщо причини, наведені національними органами влади для його виправдання, є відповідними і достатніми (там само, п. 402).

152. Хоча первинну оцінку необхідності здійснюють національні органи влади, остаточна оцінка того, чи є підстави, наведені для втручання, відповідними та достатніми, залишається предметом розгляду Суду з точки зору відповідності вимогам Конвенції (там само). Суд має встановити, чи перевищили органи перевірки межі розсуду держави-відповідача, коли вони вирішили звільнити заявника з посади. Він розгляне, чи провели вони індивідуальну оцінку фактів, які призвели до його звільнення з посади у зв'язку з оцінкою активів.

153. У зв'язку з цим Суд повторює, що певні порушення державними посадовими особами зобов'язань, пов'язаних з декларуванням активів, загалом можна вважати серйозними. Вони можуть включати, серед іншого, недекларування основних активів або джерел доходів або навмисні спроби приховати їх від органів влади; відсутність обґрунтування великих покупок законними і достатніми заощадженнями або ресурсами, наявними на момент придбання; або нездатність обґрунтувати надмірний спосіб життя або екстравагантні витрати, які явно виходять за межі задекларованих законних можливостей відповідної посадової особи та її сім'ї. Врахування доходів та декларацій чоловіка/дружини, партнера або іншого близького члена сім'ї посадовця при оцінці дотримання ним антикорупційного законодавства може бути правомірним (порівняйте з рішенням у справі «Самойлова проти Росії», № 49108/11, пп. 85-86, 14 грудня 2021 р.). Водночас, не кожен незначний випадок недотримання режиму декларування активів або незначна розбіжність між витратами та законними ресурсами повинні призводити до найсерйозніших дисциплінарних санкцій, таких як звільнення з посади (див. «Nikëhasani», п. 117, та «Севдарі», п. 85, обидва рішення згадані вище).

154. Наприклад, Суд зазначає, що САП вважала, що звільнення заявника з посади було виправданим з огляду на недекларування протягом багатьох років, аж до подання декларації для оцінки у 2017 році, гаража, придбаного та офіційно зареєстрованого його дружиною у 2007 році, коли сім'я мала позитивний фінансовий баланс і, таким чином, не виникало жодних питань щодо законності чи достатності ресурсів або приховування цього активу (див. пункти 39 та 143 вище).

155. Водночас Суд зазначає, що оцінка була зосереджена на інших, більш суттєвих активах (квартирах), які потім були використані для придбання наступних активів, задекларованих у декларації про доходи. Органи перевірки вважали, що, беручи до уваги, зокрема, задекларовані законні доходи та основні витрати на проживання сім'ї, заявник не мав можливості заощаджувати і мав від'ємний баланс за 1992-2003 роки, тобто період, який мав відношення до придбання двох квартир у 2000 і 2003 роках. Крім того, органи перевірки висловили серйозні сумніви щодо реального розміру витрат, понесених для того, щоб зробити ці квартири придатними для проживання. Суд вважає, що підхід органів перевірки не був свавільним або явно необґрунтованим у цьому відношенні (див. також пункт 102 вище).

156. Таким чином, хоча активи, які перебували у власності або володінні на момент подання декларації про майно, не були предметом перевірки як такої, джерела, які були використані, принаймні частково, для їх придбання, викликали питання з точки зору законності походження та фінансової доброчесності. Виявляється, що кошти від продажу квартир, придбаних до початку процедури перевірки (у 2000 та 2003 роках), а також сімейні заощадження протягом багатьох років були використані для придбання іншого майна. На прохання заявника органи перевірки вивчили його та його дружини фінансове становище періодів, коли ці квартири були придбані, тобто до 2000 та 2003 років відповідно. Заявник мав можливість довести законність джерел, використаних для їх придбання, в тому числі щодо попередніх висновків про явну невідповідність між доходами, витратами на проживання та супутніми витратами і задекларованими значними заощадженнями, які були використані для придбання квартир у той

час. Відповідно до Закону про очищення влади, якщо суб'єкт перевірки не міг надати документ, який підтверджував би законність набуття активів, він повинен був засвідчити органам перевірки, що цей документ відсутній, втрачений або не може бути відтворений чи отриманий в інший спосіб (див. пункти 58 та 107 вище). У цій справі заявник, як видається, вдався до іншого способу дій, оскільки надав експертний висновок, що містив дані про його фінансовий стан у 1992-2002 роках. У будь-якому випадку, органи перевірки у своїх розрахунках використовували мінімальний рівень витрат на проживання у розмірі 3 євро на добу на одну особу, який не видається надмірно високим.

157. Слід зазначити, що розглядаючи фінансову спроможність заявника виключно для цілей процедури перевірки (тобто поза будь-яким кримінально-правовим контекстом), САП зробила обґрунтовані висновки щодо обставин, пов'язаних із задекларованою та реальною вартістю квартир, придбаних заявником, на той час суддею районного суду, у 2000 та 2003 роках, а також щодо сплати відповідного податку (див. рішення у справах «Філіпс проти Сполученого Королівства», №№ 4107, 4108, 4109 та 41087/98, п. 53, ECHR 2001VII ; «Грейсон і Барнем проти Сполученого Королівства», №№ 19955/05 і 15085/06, пп. 41-42, від 23 вересня 2008 року; та «Полях та інші проти України», № 58812/15 та 4 інші, п. 296, від 17 жовтня 2019 року). Нарешті, САП вважала, що невідповідність між законними доходами та витратами заявника в період після 2003 року також була суттєвою та

4. Висновок

161. Суд доходить висновку, що звільнення заявника з посади відповідало вимогам статті 8 Конвенції.

162. Нарешті, щодо певних наслідків, пов'язаних з висновками, зробленими органами перевірки, та звільненням заявника з посади, Суд посилається на свої висновки у справі «Джоджай» (згадане вище рішення, п. 413) і зазначає, що заявник не довів, що його звільнення з посади мало інші негативні наслідки, такі як відмова у

необґрунтованою з огляду на від'ємний баланс протягом декількох років (див. пункт 41 вище).

158. Розглянувши аргументи заявника, Суд не виявив жодних серйозних недоліків у процесі прийняття рішень, в результаті якого на національному рівні було досягнуто вищезазначених фактичних висновків (див. також пункт 108 вище). Ці висновки та тлумачення національного законодавства не видаються свавільними або явно необґрунтованими. Органи перевірки вважали, що висновки, які стосуються оцінки активів, виправдовують звільнення заявника з посади. Вивчивши наявні матеріали, Суд не має підстав відступати від цих висновків. Він вважає, що причини, наведені органами перевірки для обґрунтування звільнення заявника з посади за цією статтею, були відповідними та достатніми, і що за обставин справи воно було пропорційним легітимним цілям, передбаченим статтею 8 Конвенції (див. пункт 147 вище).

159. Таким чином, незалежно від процесуальних недоліків, виявлених за статтею 6 Конвенції щодо оцінки минулого досвіду заявника (див. пункт 123 вище), Суд вважає, що звільнення заявника з посади було виправданим як необхідне в демократичному суспільстві за статтею 8 Конвенції у зв'язку з несприятливою оцінкою активів та фінансової доброчесності.

160. З огляду на вищезазначені висновки, немає необхідності визначати, чи було звільнення заявника, окрім цієї несприятливої оцінки, також обґрунтованим за третім критерієм процедури перевірки.

працевлаштуванні на певну посаду на державній службі або перешкоджання здійсненню певної діяльності в якості експерта. Видається, що він міг би займатися адвокатською діяльністю (див. пункт 134 вище).

163. Відповідно, у цій справі не було порушення статті 8 Конвенції у зв'язку зі звільненням заявника з посади.

IV. СТВЕРДЖУВАНЕ ПОРУШЕННЯ СТАТТІ 13 КОНВЕНЦІЇ

164. Нарешті, заявник стверджував, що мало місце порушення статті 13 у поєднанні зі статтею 8 Конвенції щодо скарги на його звільнення з посади.

165. З огляду на характер та обсяг висновків за статтею 6 Конвенції, Суд не вважає за необхідне розглядати питання прийнятності та суті цієї скарги.

V. ЗАСТОСУВАННЯ СТАТЕЙ 41 І 46 КОНВЕНЦІЇ

A. Стаття 46 Конвенції

166. Стаття 46 Конвенції передбачає:

«1. Високі Договірні Сторони зобов'язуються виконувати остаточні рішення Суду в будь-яких справах, у яких вони є сторонами.»

2. Остаточне рішення Суду передається Комітету Міністрів, який здійснює нагляд за його виконанням.»

167. Заявник просив Суд зобов'язати Уряд-відповідача вжити індивідуальних заходів і стверджував, що єдиним належним відшкодуванням буде його поновлення на посаді судді Верховного Суду. Оскільки в процесі перевірки існували структурні недоліки, повторний розгляд його справи не забезпечить належного відшкодування. Національна система не забезпечує належних гарантій проти зловживань та неправомірного застосування дисциплінарних заходів на шкоду незалежності суддів. Не було жодних підстав вважати, що його справа буде розглянута відповідно до Конвенції. Ця справа також виявила системну проблему, що вимагає заходів загального характеру. Подібні заяви перебували на розгляді Суду, і можна було очікувати надходження повторюваних справ, що мають в основі ті ж структурні або системні проблеми.

168. Уряд не погодився.

169. Загальні принципи щодо зобов'язань держави-відповідача за статтею 46 Конвенції в

контексті виконання рішень, в яких Суд встановив порушення Конвенції, викладені, серед іншого, у справі «Олександр Волков» (цитоване вище рішення, пп. 193-95, з подальшими посиланнями). Рішення Суду по суті мають декларативний характер. Стаття 46, зокрема, містить юридичне зобов'язання обрати, під наглядом Комітету міністрів, загальні та/або, у разі необхідності, індивідуальні заходи, які мають бути вжиті у національному правопорядку з метою припинення порушення, визнаного Судом, та надання всієї можливої сатисфакції за його наслідки таким чином, щоб відновити, наскільки це можливо, стан, який існував до порушення (там само).

170. Суд не встановив порушення статті 8 Конвенції щодо висновків органів перевірки в контексті перевірки активів (див. пункт 163 вище). Він також вперше розглянув скаргу за статтею 6 Конвенції щодо перевірки минулого заявника і встановив порушення цього положення через певні недоліки, що стосуються конкретних фактів цієї справи (див. пункт 123 вище). З огляду на свою юрисдикцію, а також характер та обсяг встановленого порушення, Суд відмовляє заявнику у задоволенні його вимоги про зобов'язання Уряду поновити його на посаді (див. згадане вище рішення у справі «Беснік Кані», п. 150). Суд не вважає за доцільне як виняток вказувати будь-які заходи загального характеру, які можуть бути вжиті для припинення порушення, про яке йдеться (див. згадане вище рішення у справі «Олександр Волков», пп. 199-202).

B. Стаття 41 Конвенції

171. Стаття 41 Конвенції передбачає:

«Якщо Суд визнає факт порушення Конвенції або Протоколів до неї і якщо внутрішнє право

відповідної Високої Договірної Сторони передбачає лише часткове відшкодування, Суд, у разі необхідності, надає потерпілій стороні справедливую сатисфакцію».

1. Шкода

172. Заявник вимагав 200 000 євро відшкодування моральної шкоди; 16 239 євро відшкодування матеріальної шкоди у зв'язку з втратою заробітної плати за період з липня 2018 року по листопад 2020 року; а також невизначені суми, що відповідають заробітній платі, надбавкам та пенсійним внескам, які він мав би право отримувати з моменту звільнення до повного поновлення на роботі, або, якщо його не буде поновлено, що відповідають заробітній платі, яку він мав би право отримувати до досягнення пенсійного віку, та пенсії за віком, яку він мав би право отримувати, виходячи з середньої очікуваної тривалості життя.

2. Витрати

175. Заявник вимагав 12 896 євро компенсації за гонорар своїх адвокатів у Суді, сплачений за рахунками, виставленими у 2018 та 2020 роках їхньою юридичною фірмою в Італії.

176. Уряд стверджував, що ці непідписані рахунки не були оплачені і що, враховуючи доходи заявника, вони не могли бути оплачені. У будь-якому випадку, витрати не були необхідними за обсягом, враховуючи звичайні судові витрати в Албанії.

177. Заявник має право на відшкодування витрат лише в тому випадку, якщо буде доведено, що вони були фактично понесені та є необхідними і обґрунтованими за обсягом. Беручи до уваги наявні у Суду документи та його практику (див.

173. Уряд оскаржив ці вимоги.

174. Суд встановив порушення права заявника на справедливий судовий розгляд за пунктом 1 статті 6 Конвенції та відсутність порушення статті 8. Суд не вбачає жодного причинно-наслідкового зв'язку між встановленим процесуальним порушенням та стверджуваною матеріальною шкодою; тому він відхиляє цю скаргу (див. згадане вище рішення у справі «Беснік Кані», пп. 127-29 та 134). Суд також вважає, що встановлення порушення пункту 1 статті 6 Конвенції саме по собі є достатньою справедливою сатисфакцією щодо моральної шкоди у цій справі (там само, п. 135).

рішення у справі «Веготекс Інтернешнл С.А. проти Бельгії» [ВП], № 49812/09, пп. 167-68, від 3 листопада 2022 року, та «Блеєр проти Швейцарії» [ВП], № 78630/12, п. 128, від 11 жовтня 2022 року), а також в тій мірі, в якій ця вимога стосується справи та визнання одного порушення, Суд присуджує 3500 євро плюс будь-який податок, який може бути стягнуто із заявника.

3 ЦИХ ПІДСТАВ СУД

1. Оголошує одногосно прийнятними скарги за статтю 6 (в частині, що стосується права на справедливий судовий розгляд) та статтю 8 (щодо звільнення з посади) Конвенції;
 2. Оголошує більшістю голосів інші скарги за статтями 6 та 8 Конвенції неприйнятними;
 3. Постановляє одногосно, що мало місце порушення статті 6 Конвенції;
 4. Постановляє шістьма голосами проти одного, що порушення статті 8 Конвенції не було;
 5. Постановляє шістьма голосами проти одного, що немає необхідності розглядати скаргу за статтю 13 Конвенції;
 6. Постановляє, шістьма голосами проти одного, що встановлення порушення саме по собі є достатньою справедливою сатисфакцією за будь-яку моральну шкоду, завдану заявнику;
 7. Постановляє, одногосно,
 - (а) що держава-відповідач має сплатити заявнику упродовж трьох місяців з дня набуття цим рішенням статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції 3500 (три тисячі п'ятсот) євро плюс будь-який податок, який може бути стягнуто з заявника, в якості компенсації витрат, що має бути конвертовано у валюту держави-відповідача за курсом на день здійснення платежу;
 - (б) що зі спливом вищезазначених трьох місяців до моменту розрахунку на вищезазначену суму сплачуються прості відсотки за ставкою, що дорівнює граничній позичковій ставці Європейського центрального банку у період невиконання зобов'язань плюс три відсоткові пункти;
 8. Відхиляє шістьма голосами проти одного решту вимог заявника щодо справедливої сатисфакції.
- Учинено англійською мовою та повідомлено письмово 4 липня 2023 року відповідно до пп. 2 і 3 правила 77 Регламенту Суду.

Ольга Чернишова
Заступник

Пере Пастор Віланова
Реєстратора-Президент

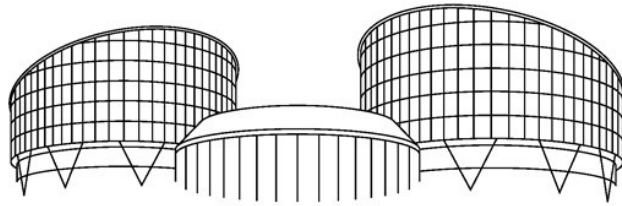
Відповідно до пункту 2 статті 45 Конвенції та пункту 2 правила 74 Регламенту Суду, окрема думка судді Сергідеса додається до цього рішення.

P.P.V.

O.C.

ОКРЕМА ДУМКА СУДДІ СЕРГІДЕСА

Хоча я погоджуюся з пунктами 1, 3 і 7 резолютивної частини рішення, що стосується пунктів 2, 4, 5, 6 і 8, замість того, щоб викласти повноцінну окрему думку або анонімно проголосувати проти цих пунктів, я вирішив додати цю «чисту заяву про незгоду». Це лише заява про незгоду з частиною рішення, один із способів висловлення незгоди, на який судді мають право відповідно до пункту 2 правила 74 Регламенту Суду.

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СУД З ПРАВ ЛЮДИНИ
ДРУГА СЕКЦІЯ

**Справа «ОУШ проти Республіки Молдова»
(OUŞ v. THE REPUBLIC OF MOLDOVA)**

(Заява № 1836/16)

РІШЕННЯ

СТРАСБУРГ

17 січня 2023 року

Це рішення є остаточним, але до нього можуть бути внесені редакційні виправлення.

У справі «Оуш проти Республіки Молдова»,

Європейський суд з прав людини (Друга секція), що засідає у складі Комітету:

Йован Ілієвський, голова,

Лорейн Шембрі Орланд,

Діана Сарку, судді,

та Дороті фон Арнім, заступник секретаря секції,

Беручи до уваги:

заяву (№ 1836/16) проти Республіки Молдова, подану до Суду за статтею 34 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі - Конвенція) 28 грудня 2015 року громадянкою Молдови пані Світланою Оуш (далі - заявниця), яка народилася в 1966 році і проживає в Кишиневі, яку представляє пан І. Левінте, адвокат, що практикує в Кишиневі;

рішення повідомити про заяву Уряду Молдови (далі - Уряд) в особі його Уповноваженого представника, пана О. Ротарі;

зауваження сторін;

Після обговорення за зачиненими дверима 13 грудня 2022 року,

Постановляє наступне рішення, яке було прийнято в цей день:

ПРЕДМЕТ СПРАВИ

1. Справа стосується скарг заявниці на те, що її було позбавлено майна в порушення статті 1 Протоколу № 1 до Конвенції, а також на те, що національне цивільне судове провадження було здійснено з порушенням вимог статті 6 Конвенції, оскільки національні суди задовольнили поданий поза строком позовної давності позов, у якому заявниця була відповідачем.

2. У 2002 році батько заявниці заповів свій будинок заявниці за заповітом, підписаним у присутності нотаріуса. Після його смерті, яка настала незабаром після цього, заявниця прийняла спадщину, зареєструвала своє право власності на будинок у кадастрі, а згодом отримала від муніципалітету право власності на прилеглу земельну ділянку. Вона проживала в успадкованому будинку близько десяти років і сплачувала всі рахунки і податки, пов'язані з будинком і землею, до 2012 року, коли її мати і брат ініціювали судовий розгляд, щоб оскаржити право власності і законність заповіту. При цьому вони стверджували, що дізналися про заповіт лише в 2012 році, коли запитали заявницю, чому всі рахунки були виставлені на її ім'я, і що заповіт є недійсним, оскільки спадкодавець не мав достатніх підстав на момент його підписання.

3. 3 грудня 2013 року районний суд м. Ботаніка відмовив у задоволенні позову в зв'язку з тим, що він був поданий поза строком позовної давності. Він встановив, що загальний строк позовної давності для таких позовів становить три роки і що позивачі повинні були дізнатися про право власності заявниці на спірний будинок і про заповіт

спадкодавця протягом цього періоду часу або з кадастру, або з рахунків на ім'я заявниці, починаючи з 2002 року.

4. 18 лютого 2015 року Апеляційний суд м. Кишинєва задовольнив апеляційну скаргу позивачів на вищезазначене рішення і скасував його. Він постановив, що перебіг строку позовної давності розпочався у 2012 році, коли позивачі дізналися про заповіт. Заявниця оскаржила вищезазначене рішення в касаційній скарзі з питань права.

5. 1 липня 2015 року Верховний Суд відхилив касаційну скаргу заявниці з питань права та залишив у рішенні Апеляційного суду без змін.

6. У результаті розгляду справи заявниця втратила право власності на спірний будинок. У подальших провадженнях було встановлено, що заявниця та її мати спільно успадкували будинок, а придбання прилеглої земельної ділянки у муніципалітету було скасовано. У 2021 році мати заявниці померла, і розпочалося провадження у справі про спадщину.

7. Заявниця скаржилася на те, що провадження було несправедливим і порушувало п. 1 статті 6 Конвенції, оскільки національні суди задовольнили позов, поданий після спливу строку позовної давності, всупереч принципу юридичної визначеності. Вона також стверджувала, що в результаті несправедливого цивільного провадження було порушено її право на повагу до її майна, гарантоване статтею 1 Протоколу № 1 до Конвенції.

ОЦІНКА СУДУ

I. СТВЕРДЖУВАНЕ ПОРУШЕННЯ ПУНКТУ 1 СТАТТІ 6 КОНВЕНЦІЇ

8. Суд зазначає, що ця скарга не є явно необґрунтованою у розумінні підпункту «а» пункту 3 статті 35 Конвенції або неприйнятною з будь-яких інших підстав. Тому вона має бути визнана прийнятною.

9. Загальні принципи, що стосуються принципу юридичної визначеності в цивільному судочинстві, були узагальнені у справі «Барул Партнер-А проти Молдови» (Baroul Partner-A v. Moldova) (№ 39815/07, пп. 36-37, 16 липня 2009 року).

10. Уряд стверджував, що судовий позов позивачів, прийнятий національними судами, був поданий в межах строку позовної давності, оскільки позивачі дізналися про заповіт лише у 2012 році.

11. Суд насамперед зазначає, що згідно зі статтею 74 Цивільного кодексу, яка була чинною на час розгляду справи, загальний строк позовної давності для звернення до суду становив три роки від дня виникнення права на позов. Відповідно до статті 79 цього ж Кодексу, право на позов виникає у день, коли особа дізналася або повинна була дізнатися про порушення свого права (див. згадане вище рішення у справі «Барул Партнер-А проти Молдови» (*Baroul Partner-A v. Moldova*), п. 28).

12. Суд зазначає, що як національні суди, так і Уряд наголошували на даті, коли позивачі, як вони стверджували, дізналися про оскаржувані дії, але, на відміну від суду першої інстанції, не посилалися на дату, коли позивачі повинні були дізнатися про стверджуване порушення їхніх прав. Зокрема, у національному провадженні позивачі стверджували, що саме ім'я заявниці на вхідних рахунках спонукало їх дізнатися більше про правовий статус спірного будинку в 2012 році. При цьому сторони не заперечували, що ім'я заявниці з'явилося на рахунках ще у 2002 році, і не було надано жодних пояснень, чому той самий факт став приводом для позову позивачів лише через десять років.

13. Цей елемент був важливим для оцінки того, чи був позов позивачів поданий в межах строку і чи був він доведений до відома національних

судів. Однак Апеляційний суд та Верховний Суд не розглянули його. Більше того, суди ніколи не оцінювали пасивність позивачів після смерті спадкодавця у 2002 році, оскільки вони не вжили жодних заходів для відкриття спадкової справи або з'ясування статусу спірного будинку.

14. У світлі вищевикладеного Суд не може побачити зв'язок між встановленими фактами (бездіяльністю позивачів протягом десяти років) та висновками національних судів щодо дати початку перебігу строку позовної давності. З цієї причини Суд вважає, що рішення Апеляційного суду м. Кишинєва становило відмову в правосудді у справі заявниці (див., *mutatis mutandis*, «Анжелкович проти Сербії» (*Anđelković v. Serbia*), № 1401/08, п. 27, 9 квітня 2013 року), а провадження у Верховному Суді не змогло виправити недоліки рішення Апеляційного суду.

15. Таким чином, Суд доходить висновку, що національні суди або не дослідили факти, що стосуються дати, коли позивачі повинні були дізнатися про стверджуване порушення їхніх прав, або дійшли свавільних висновків щодо спливу загального строку позовної давності. Таким чином, Суд доходить висновку, що мало місце порушення принципу юридичної визначеності, гарантованого статтею 6 Конвенції (див. також згадане вище рішення у справі «Барул Партнер-А проти Молдови» (*Baroul Partner-A v. Moldova*), п. 41).

16. Таким чином, мало місце порушення пункту 1 статті 6 Конвенції.

II. СТВЕРДЖУВАНЕ ПОРУШЕННЯ СТАТТІ 1 ПРОТОКОЛУ №. 1 ДО КОНВЕНЦІЇ

17. Суд зазначає, що ця скарга не є явно необґрунтованою у розумінні підпункту «а» пункту 3 статті 35 Конвенції або неприйнятною з будь-яких інших підстав. Тому вона має бути визнана прийнятною.

18. Суд вважає, що заявниця мала «майно» для цілей статті 1 Протоколу № 1. Він вже встановив, що задоволення позову заявників після спливу загального строку та за відсутності будь-яких переконливих підстав було несумісним з принципом юридичної визначеності (див. пункти 15-16 вище). За таких обставин Суд не може не

дійти висновку, що задоволення позову позивачів становило невинуватене втручання у право власності заявниці, оскільки не було дотримано справедливого балансу і заявниця була зобов'язана нести індивідуальний та надмірний тягар (див. також рішення у справі «Іптех СА та інші проти Молдови» (*Ipteh SA and Others v. Moldova*), no. 35367/08, п. 38, 24 листопада 2009 року). Національні суди не надали жодного обґрунтування такого втручання.

19. Відповідно мало місце порушення статті 1 Протоколу № 1 до Конвенції.

ЗАСТОСУВАННЯ СТАТТІ 41 КОНВЕНЦІЇ

20. Що стосується матеріальної шкоди, заявниця вимагала відновлення юридичного статусу її будинку та прилеглої до нього земельної ділянки (*restitutio in integrum*). В якості альтернативи вона вимагала ринкову вартість будинку та прилеглої земельної ділянки за оцінкою експерта з нерухомості у розмірі 102 931 євро, у тому числі 87 312 євро за прилеглу земельну ділянку та 15 619 євро за будинок та допоміжні споруди. Вона також вимагала 10 000 євро відшкодування моральної шкоди та 2 561 євро відшкодування витрат і збитків.

21. Уряд заперечував суму, яку заявниця вимагала відшкодувати як матеріальну шкоду, та надав альтернативну експертну оцінку, згідно з якою вартість спірного будинку та прилеглої до нього земельної ділянки становила 93 000 євро, у тому числі 77 190 євро за землю та 15 810 євро за будинок і допоміжні споруди. Вони також стверджували, що вимоги заявниці про відшкодування моральної шкоди, а також про відшкодування витрат і збитків є надмірними, і просили Суд відхилити їх.

22. Суд зазначає, що у подальших судових провадженнях щодо спадкування заявниця отримала право власності принаймні на частину спірного будинку і що подальші провадження щодо спадкування, які можуть вплинути на частку заявниці, все ще не завершені. Більше того, якщо заявниця

відновить право власності на спірний будинок, вона зможе повторно придбати у муніципалітету прилеглу до нього земельну ділянку за регульованою державою ціною. За цих обставин Суд вважає, що, оскільки йдеться про рішення щодо відшкодування матеріальної шкоди, питання про застосування статті 41 ще не готове до вирішення. Відповідно, це питання має бути відкладено, а подальша процедура визначена з урахуванням будь-якої угоди, яка може бути досягнута між Урядом та заявницею (пункт 1 і 4 правила 75 Регламенту Суду).

23. Проте Суд присуджує заявниці 2000 євро відшкодування моральної шкоди плюс будь-який податок, що може бути стягнуто з цієї суми. Крім того, беручи до уваги наявні у нього документи, він вважає за доцільне присудити 1500 євро відшкодування судових витрат та витрат плюс будь-який податок, що може бути стягнутий із цієї суми.

24. Суд вважає за належне призначити пеню на підставі граничної позичкової ставки Європейського центрального банку, до якої має бути додано три відсоткові пункти.

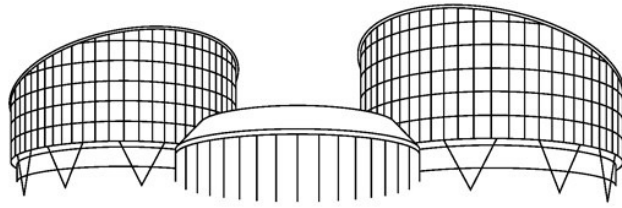
З ЦИХ ПІДСТАВ СУД, ОДНОГОЛОСНО

1. Оголошує заявку прийнятною;
2. Постановляє, що мало місце порушення пункту 1 статті 6 Конвенції;
3. Постановляє, що мало місце порушення статті 1 Протоколу № 1 до Конвенції;
4. Постановляє, що питання застосування статті 41 Конвенції щодо відшкодування матеріальної шкоди не є готовим для вирішення і, відповідно, не може бути вирішене,
 - (a) залишає за собою це питання;
 - (b) пропонує Уряду та заявниці подати протягом трьох місяців свої письмові зауваження з цього питання і, зокрема, повідомити Суд про будь-яку угоду, якої вони можуть досягти; та
 - (c) відкладає подальшу процедуру та делегує Голові Комітету повноваження, у разі необхідності, зробити те саме;
5. Постановляє,
 - (a) що держава-відповідач має сплатити заявниці протягом трьох місяців такі суми, що мають бути конвертовані у валюту держави-відповідача за курсом на день здійснення платежу:
 - (i) 2 000 євро (дві тисячі євро) плюс будь-який податок, що може стягуватися, як відшкодування моральної шкоди;
 - (ii) 1 500 євро (одна тисяча п'ятсот євро) плюс будь-який податок, що може бути стягнутий із заявниці, як компенсацію витрат;
 - (b) із закінченням зазначеного тримісячного строку до остаточного розрахунку на зазначену суму нараховуватиметься простий відсоток (simple interest) у розмірі граничної позичкової ставки Європейського центрального банку, яка діятиме в період несплати, до якої має бути додано три відсоткові пункти;
6. Відхиляє решту вимог заявниці щодо справедливої сатисфакції.

Учинено англійською мовою та повідомлено письмово 17 січня 2023 року відповідно до пп. 2 і 3 правила 77 Регламенту Суду.

Доротея фон Арнім
Заступник Секретаря

Йован Ілієвський
Голова

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СУД З ПРАВ ЛЮДИНИ

П'ЯТА СЕКЦІЯ

УХВАЛА

Заява № 27237/19

ПРАТ «КИЇВСТАР» проти України

Європейський суд з прав людини (П'ята секція), що засідає 16 січня 2024 року в складі Палати у складі:

Жорж Раварані, голова,

Ладо Чантурія,

Мартінш Міц,

Стефані Муру-Вікстрьом,

Марія Елосегі,

Катержина Шимачкова,

Микола Гнатовський, судді,

та Віктор Соловейчик, секретар секції,

беручи до уваги вказану вище заяву, подану до Суду 15 травня 2019 року за статтею 34 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі - Конвенція) Приватним акціонерним товариством «Київстар» (далі - компанія-заявник), зареєстрованим в Україні;

беручи до уваги рішення про направлення повідомлення про заяву до Уряду України (далі - Уряд);

враховуючи зауваження сторін;

після обговорення, вирішує наступне:

ФАКТИ

1. Компанію-заявника, засновану в 1997 році, представляв пан Ю. Котляров, адвокат, який практикує в м. Києві.
2. Уряд був представлений уповноваженим з Міністерства юстиції пані М. Сокоренко.
3. 7 квітня 2017 року Антимонопольний комітет України (далі - АМКУ) звернувся до компанії-заявника з проханням надати протягом десяти календарних днів інформацію про мобільний зв'язок двох фізичних осіб у період з січня по травень 2015 року. Зокрема, запитувана інформація повинна була включати всі телефонні номери, якими користувалися ці особи, всі телефонні номери, на які вони телефонували або з яких отримували дзвінки, а також відповідні дати, час і тривалість дзвінків. АМКУ потребував цієї інформації для розслідування можливого порушення антимонопольного законодавства двома приватними компаніями, які ці особи представляли під час участі у тендері на державні закупівлі у травні 2015 року. АМКУ зробив свої запити з посиланням на конкретний телефонний номер, що закінчується на 71, який, на його думку, належав одній із зазначених осіб.
4. Листом від 13 квітня 2017 року компанія-заявник відповіла, що запитувані дані не мають жодного зв'язку із розслідуванням, на яке посиляється АМКУ. Компанія-заявник зазначила, що вона могла б надати ці дані лише в тому випадку, якби АМКУ довела, що вони були необхідні для виконання її статутних функцій, або якби запит був зроблений відповідно до процедури, передбаченої главою 15 Кримінального процесуального кодексу (див. параграф 22 нижче).
5. 26 червня 2017 року АМКУ ініціював справу проти компанії-заявника відповідно до статті 50 Закону України «Про захист економічної конкуренції» від 2001 року (див. пункт 24 нижче) через ненадання запитуваних даних, про що АМКУ повідомив компанію-заявника.
6. 20 липня 2017 року АМКУ звернувся до компанії-заявника з проханням надати дані про комунікації, раніше запитані 7 квітня 2017 року, та, крім того, надати інформацію про будь-які

комунікації в період з січня по травень 2015 року з конкретного телефонного номера, що закінчується на 71. АМКУ уточнив, що цей номер телефону був вказаний однією з осіб, які фігурували в тендерній документації (див. пункт 3 вище).

7. 5 серпня 2017 року компанія-заявник відповіла, що дві зазначені особи не були зареєстровані як абоненти її телекомунікаційних послуг протягом періоду, що розглядається. Конкретний номер телефону, зазначений у запиті АМКУ, використовувався анонімно для телефонного зв'язку за принципом «оплата за фактом», який не потребує передплати. Відповідно до статті 159 Кримінального процесуального кодексу, дані зв'язку, що стосуються цього телефонного номера, не могли бути розкриті, оскільки не було письмової згоди відповідного користувача (див. параграф 22 нижче).

8. 15 вересня 2017 року АМКУ надіслав компанії-заявнику свій «попередній висновок» про те, що, продовжуючи не надавати інформацію, вперше запитану 7 квітня 2017 року, компанія-заявник порушила пункт 13 статті 50 Закону України «Про захист економічної конкуренції» від 2001 року (див. пункт 24 нижче).

9. 20 вересня 2017 року компанія-заявник надіслала лист до АМКУ, в якому оскаржила вищезгаданий «попередній висновок» (див. пункт 8 вище).

10. 23 листопада 2017 року АМКУ вирішив, що компанія-заявник має сплатити штраф у розмірі 54 400 гривень (еквівалент приблизно 1 700 євро на той час) за ненадання інформації, яку АМКУ запросив 7 квітня 2017 року.

11. У листі від 26 грудня 2017 року, адресованому компанії-заявнику, Українська асоціація операторів зв'язку «ТЕЛАС» (далі - ТЕЛАС) висловила позицію про те, що АМКУ «перевищив свої повноваження, вимагаючи надання конфіденційної інформації про телефонні розмови без згоди споживачів».

12. 24 січня 2018 року Голова Секретаріату Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини у відповідь на лист компанії-заявника від 12 грудня 2017 року повідомив, серед іншого, що існує «системна проблема відсутності чіткості у правовому регулюванні повноважень окремих державних органів, зокрема Антимонопольного комітету, щодо доступу до персональних даних у контексті виконання ними своїх функцій, що створює підґрунтя для систематичних зловживань [цими повноваженнями] та надмірного втручання у право на приватність». Голова Секретаріату процитував статті 31 і 32 Конституції; статтю 159, пункт 7 частини першої статті 162 і частину шосту статті 163 Кримінального процесуального кодексу; статті 7, 17, 22 і частину першу статті 22 Закону «Про Антимонопольний комітет України» від 1993 року; статтю 34 Закону «Про телекомунікації» від 2003 року; статті 14, 16 і 23 Закону «Про захист персональних даних» від 2010 року; а також статті 42 і 47 Правил надання та отримання телекомунікаційних послуг, прийнятих Кабінетом Міністрів 11 квітня 2012 року (див. пункти 20-30 нижче). Посилаючись на частину третю статті 10, частину третю статті 14, статтю 16 та частину першу статті 24 Закону «Про захист персональних даних» 2010 року, Голова Секретаріату звернув увагу компанії-заявника на те, що володільці персональних даних зобов'язані захищати ці дані.

13. 25 січня 2018 року компанія-заявник подала позов до Господарського суду м. Києва, оскаржуючи рішення АМКУ від 23 листопада 2017 року. Основним аргументом компанії-заявника було те, що її відмова надати АМКУ конфіденційну інформацію про телекомунікаційні послуги на запит була законною. Компанія-заявник могла надати цю інформацію лише за згодою користувачів або за рішенням суду. Вона також стверджувала, що Антимонопольний комітет запитував інформацію, яка потенційно стосувалася інших користувачів, з якими могли спілкуватися особи, зазначені в запиті. Компанія-заявник стверджувала, що судова практика щодо порушень антимонопольного законодавства не вимагає надання в якості доказів інформації про комунікації підозрюваних і, в будь-якому випадку, інформації про комунікації анонімних

користувачів (див. пункт 7 вище) не мала б доказової цінності. Компанія-заявник стверджувала, що в минулому АМКУ зазвичай погоджувався з тим, що така інформація не може бути розкрита без згоди користувачів або рішення суду.

14. 11 червня 2018 року Господарський суд міста Києва прийняв рішення на користь компанії-заявника. Спираючись, головним чином, на статті 31 і 32 Конституції та частину другу статті 15, підпункт 7 частини першої статті 162 і статтю 163 Господарського процесуального кодексу (див. пункти 20-22 нижче), суд постановив, що Антимонопольний комітет не мав повноважень вимагати розкриття персональних даних зв'язку без згоди користувачів або рішення суду.

15. 4 вересня 2018 року Київський апеляційний господарський суд залишив без змін рішення Господарського суду від 11 червня 2018 року.

16. 26 вересня 2018 року АМКУ подав апеляційну скаргу з питань права до Верховного Суду.

17. 20 листопада 2018 року Верховний Суд прийняв рішення на користь АМКУ та скасував рішення судів нижчих інстанцій. Верховний Суд встановив, серед іншого, що АМКУ діяв відповідно до статті 32 Конституції, частини першої статті 22 Закону «Про Антимонопольний комітет України» від 1993 року, статей 50 і 52 Закону «Про захист економічної конкуренції» від 2001 року та статті 34 Закону «Про телекомунікації» від 2003 року (див. пункти 20 та 23-25 нижче) і не порушили статтю 8 Конвенції. Дії АМКУ були необхідними в суспільних інтересах для запобігання, розслідування та припинення порушень законодавства про захист економічної конкуренції, оскільки він не міг отримати запитувані дані в інший спосіб.

18. Верховний Суд також зазначив, що запитувані дані мали технічний характер і не стосувалися змісту повідомлень. Таким чином, відповідно до статті 31 Конституції не було необхідності в судовому рішенні (див. пункт 20 нижче).

19. Нарешті, Верховний Суд постановив, що положення Кримінального процесуального кодексу не можуть бути застосовані у цій справі.

ВІДПОВІДНЕ ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ТА ПРАКТИКА

I. КОНСТИТУЦІЯ УКРАЇНИ

20. Відповідні положення Конституції передбачають наступне:

Стаття 31

«Кожному гарантується таємниця листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції. Винятки можуть бути встановлені лише судом у випадках, передбачених законом, з метою запобігти злочинів чи з'ясувати істину під час розслідування кримінальної справи, якщо іншими способами одержати інформацію неможливо.»

Стаття 32

«Ніхто не може зазнавати втручання в його особисте і сімейне життя, крім випадків, передбачених Конституцією України.

Не допускається збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди, крім випадків, визначених законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини.

II. КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕСУАЛЬНИЙ КОДЕКС

21. Стаття 15 Кримінального процесуального кодексу гарантує захист приватного життя як одну з основних засад кримінального провадження. Ніхто не може збирати, зберігати, використовувати та поширювати інформацію про приватне життя особи без її згоди, крім випадків, передбачених цим Кодексом. Інформація про приватне життя особи, отримана в порядку, передбаченому цим Кодексом, не може бути використана інакше як для виконання завдань кримінального провадження. Кожен, кому наданий доступ до інформації про приватне життя, зобов'язаний запобігати розголошенню такої інформації.

22. Глава 15 встановлює правила тимчасового доступу до речей і документів, у тому числі до інформації про телекомунікації (п. 7 частини першої статті 162), який може бути наданий особами, що володіють такими речами або документами, стороні кримінального провадження на підставі ухвали суду (стаття 159). Зокрема, слідчий суддя, суд постановляє ухвалу про надання тимчасового доступу до такої інформації, якщо сторона кримінального провадження, доведе можливість використання як доказів відомостей, що містяться в цих речах і документах, та неможливість іншими способами довести обставини, які передбачається довести за допомогою цих речей і документів. (ч. 6 ст. 163).

III. ЗАКОН УКРАЇНИ «ПРО АНТИМОНОПОЛЬНИЙ КОМІТЕТ УКРАЇНИ» ВІД 1993 РОКУ

23. Стаття 1 Закону України «Про Антимонопольний комітет України» від 1993 року передбачає, що АМКУ є державним органом із спеціальним статусом, завданням якого є забезпечення «державного захисту конкуренції у підприємницькій діяльності та у сфері публічних закупівель». З цієї метою АМКУ, його апарат та підрозділи можуть, серед іншого, розслідувати та вирішувати справи про порушення конкурентного законодавства, в ході яких вони мають

право вимагати від юридичних та фізичних осіб надання інформації, в тому числі з обмеженим доступом, якщо вона «необхідна для виконання завдань, передбачених законодавством про захист економічної конкуренції» (статті 7, 16, 17, 22 та 22-1). Така інформація повинна використовуватися «виключно» для забезпечення виконання цих завдань і не може бути розголошена, крім випадків, спеціально передбачених законом (розділ 22-1).

IV. ЗАКОН УКРАЇНИ «ПРО ЗАХИСТ ЕКОНОМІЧНОЇ КОНКУРЕНЦІЇ» ВІД 2001 РОКУ

24. Відповідно до статей 50 та 52 Закону України «Про захист економічної конкуренції» від 2001 року, ненадання інформації на вимогу органів АМКУ, членів його апарату чи територіального відділення у встановлений строк, а також

надання інформації в неповному обсязі є порушенням «законодавства про захист економічної конкуренції», що карається штрафом у розмірі до 1% доходу суб'єкта господарювання за рік, що передував року, в якому накладається штраф.

V. ЗАКОН УКРАЇНИ «ПРО ТЕЛЕКОМУНІКАЦІЇ» 2003 РОКУ

25. Стаття 34 Закону України «Про телекомунікації» 2003 року зобов'язує провайдерів телекомунікацій забезпечувати «збереження» інформації про телекомунікаційні послуги, що надаються

їхнім користувачам. Така інформація може бути розкрита без згоди користувачів, якщо це передбачено законом.

VI. ЗАКОН УКРАЇНИ «ПРО ЗАХИСТ ПЕРСОНАЛЬНИХ ДАНИХ» ВІД 2010 РОКУ

26. Згідно зі статтею 2 Закону України «Про захист персональних даних» від 2010 року, «персональні дані» включають «інформацію про фізичну особу, яка ідентифікована або може бути конкретно ідентифікована». Стаття 5 передбачає, що персональні дані можуть бути віднесені до конфіденційної інформації про особу законом або відповідною особою. Не є конфіденційною інформацією персональні дані, що стосуються здійснення особою, уповноваженою на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, посадових або службових повноважень. Статті 6 та 14 дозволяють розкривати персональні дані без згоди особи у випадках, визначених законом, в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини. Забороняється обробка даних у формі, що дозволяє ідентифікувати особу в більшій мірі, ніж це виправдано законною метою. Особи, які передають та отримують персональні дані, в тому числі працівники та колишні працівники постачальників послуг зв'язку, несуть відповідальність за забезпечення конфіденційності таких даних (частина третя статті 10, частина третя і четверта статті 14 і та частина перша статті 24). Закон може накладати зобов'язання на тих, хто зберігає персональні дані, обробляти їх без згоди особи (стаття 11). Ті, хто обробляють дані, які становлять «особливий ризик для прав і свобод» суб'єкт персональних даних,

повинні інформувати про це Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, який відповідає за дотримання законодавства про захист персональних даних (статті 22 і 23). Відповідно до статті 15, персональні дані підлягають видаленню або знищенню, зокрема, у разі закінчення строку їх зберігання або за рішенням суду, Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини чи визначених ним посадових осіб Секретаріату Уповноваженого.

27. Відповідно до статті 16, порядок отримання доступу до персональних даних визначається умовами згоди на обробку персональних даних, наданої відповідною особою, або законом. У запиті на доступ до персональних даних має бути зазначено, зокрема, дані, які запитуються, особу відповідної особи та мету або підстави подання запиту. Власник даних повинен розглянути запит протягом десяти робочих днів і повідомити особу, яка запитує дані, про те, чи буде надано доступ до них, чи ні. Запитувана інформація має бути надана протягом тридцяти днів.

28. Згідно зі статтею 21, відповідну особу не потрібно повідомляти про передачу її даних у випадках, пов'язаних із «здійсненням державними органами своїх повноважень».

29. Стаття 8 гарантує кожному право оскаржити обробку його персональних даних у суді або шляхом звернення до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини. Уповноважений має повноваження, серед іншого, здійснювати

контроль за обробкою персональних даних будь-якою особою, яка ними володіє, та давати вказівки щодо цього, в тому числі припиняти обробку персональних даних та надавати або відмовляти в доступі до них.

VII. ПОЛОЖЕННЯ ПРАВИЛ НАДАННЯ ТА ОТРИМАННЯ ТЕЛЕКОМУНІКАЦІЙНИХ ПОСЛУГ, ЗАТВЕРДЖЕНИХ ПОСТАНОВОЮ КАБІНЕТУ МІНІСТРІВ ВІД 11 КВІТНЯ 2012 РОКУ

30. Відповідно до пункту 39 Правил надання та отримання телекомунікаційних послуг, затверджених Кабінетом Міністрів 11 квітня 2012 року, постачальники (оператори) телекомунікаційних послуг зобов'язані вести облік наданих послуг та їх вартості протягом строку позовної давності за цивільними позовами щодо спорів, які виникають із договірних відносин з клієнтами. Провайдери (оператори) телекомунікацій також зобов'язані «вживати відповідно до закону заходів щодо забезпечення таємниці телефонних розмов та іншої інформації, що передається телекомунікаційними мережами, захисту інформації про клієнтів, зібраної при укладанні договорів

або наданні послуг, та іншої інформації, доступ до якої обмежено». Пункти 42 і 43 вимагають від постачальників (операторів) телекомунікаційних послуг зберігати і захищати таку інформацію, створювати з цією метою бази даних і не розголошувати «інформацію з обмеженим доступом». Інформація про надані послуги повинна надаватися клієнтам. Вона також може бути надана іншим особам відповідно до письмової згоди користувачів або відповідно до закону (пункти 45, 49 і 51). Пункт 47 забороняє розголошувати інформацію про місцезнаходження клієнта без його згоди, крім випадків, передбачених законом.

VIII. РІШЕННЯ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ ВІД 20 СІЧНЯ 2012 РОКУ

31. У своєму рішенні від 20 січня 2012 року Конституційний Суд дав офіційне тлумачення статей 32 і 34 Конституції, які гарантують право на повагу до приватного життя і свободу вираження поглядів відповідно.

32. Суд постановив, що вся інформація про приватне та сімейне життя є конфіденційною, за винятком передбаченої законами інформації, що стосується здійснення особою, яка займає посаду, пов'язану з виконанням функцій держави або органів місцевого самоврядування, посадових або службових повноважень. До конфіденційної належить інформація про особисте та сімейне життя особи є будь-які відомості та/

або дані про відносини немайнового та майнового характеру, обставини, події, стосунки тощо; збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди державою, органами місцевого самоврядування, юридичними або фізичними особами є втручанням в її особисте та сімейне життя. Таке втручання допускається винятково у випадках, визначених законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини.

ІХ. НАЦІОНАЛЬНА СУДОВА ПРАКТИКА, НА ЯКУ ПОСИЛАЄТЬСЯ УРЯД

33. У своїх зауваженнях у цій справі Уряд посилався на п'ять рішень, винесених Верховним Судом у період з лютого 2018 року по січень 2020 року у справах, в яких приватні банки оскаржували штрафи, накладені АМКУ за ненадання АМКУ певної банківської інформації про своїх клієнтів, яка була необхідна йому для розслідування порушень конкурентного законодавства. Позови банків були відхилені переважно тому, що виконання запитів АМКУ про надання інформації було обов'язковим відповідно до статей 7, 16, 17, 22 і 22-1 Закону України «Про Антимонопольний комітет України» від 1993 року (див. пункт 23 вище), які були *lex specialis* по відношенню до положень про доступ до таємної банківської інформації.

34. Уряд також посилався на рішення Верховного Суду від 18 лютого 2020 року у справі, в якій приватна компанія оскаржила висновок АМКУ про те, що вона брала участь в

узгоджених діях суб'єктів господарювання під час процедури публічних закупівель. Верховний Суд встановив, серед іншого, що інформація про IP-адреси, які використовували всі учасники процедури закупівлі, отримана відповідно до статей 17 та частини першої статті 22 Закону України «Про Антимонопольний комітет України» від 1993 року, була законно прийнята як один із ключових доказів у справі, незважаючи на аргумент компанії про те, що вона не була отримана відповідно до Кримінального процесуального кодексу України або Закону України «Про телекомунікації» від 2003 року. У цьому контексті положення Закону України «Про Антимонопольний комітет України» від 1993 року були *lex specialis* по відношенню до положень Кримінального процесуального кодексу та Закону України «Про телекомунікації» від 2003 року (див. пункти 22, 23 та 25 вище).

Х. КОНВЕНЦІЯ ПРО ЗАХИСТ ОСІБ У ЗВ'ЯЗКУ З АВТОМАТИЗОВАНОЮ ОБРОБКОЮ ПЕРСОНАЛЬНИХ ДАНИХ

35. Конвенція Ради Європи про захист осіб у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних (ETS № 108), відкрита для підписання 28 січня 1981 року, набула чинності для України 1 січня 2011 року. Відповідні частини цієї конвенції звучать наступним чином:

Стаття 2 - Визначення

«Для цілей цієї Конвенції:

(а) термін «персональні дані» означає будь-яку інформацію, яка стосується конкретно визначеної особи або особи, що може бути конкретно визначеною (далі - суб'єкт даних);

...

(с) термін «автоматизована обробка» включає такі операції, що здійснюються повністю або частково за допомогою автоматизованих засобів: зберігання даних, виконання логічних та (або) арифметичних операцій із цими даними, їхню зміну, знищення, вибірку або поширення;

...»

Стаття 5 - Якість даних

«Персональні дані, що піддаються автоматизованій обробці, повинні:

b) зберігатися для визначених і законних цілей та не використовуватися в спосіб, не сумісний із цими цілями;

с) бути адекватними, відповідними та ненадмірними стосовно цілей, для яких вони зберігаються;

...

е) зберігатися у формі, яка дозволяє ідентифікацію суб'єктів даних не довше, ніж це необхідно для мети, для якої такі дані зберігаються.»

СКАРГИ

36. Компанія-заявник скаржилася на те, що, вимагаючи від неї надати конфіденційну телекомунікаційну інформацію про користувачів її послуг і накладаючи на неї штраф за відмову

це зробити, органи влади порушили статтю 8 Конвенції. Компанія-заявник також скаржилася на порушення статті 10 Конвенції та статті 1 Протоколу № 1 щодо тих самих дій.

ЩОДО ПРАВА

I. СТВЕРДЖУВАНЕ ПОРУШЕННЯ СТАТТІ 8 КОНВЕНЦІЇ

A. Подання сторін

1. Уряд

37. Уряд стверджував, що скарга компанії-заявника має бути відхилена як несумісна *ratione personae* з положеннями Конвенції. На його думку, компанія-заявник не могла стверджувати, що вона є жертвою стверджуваного порушення статті 8, оскільки запитувана інформація стосувалася повідомлень двох осіб, а не компанії-заявника, а отже, вона не зазнала жодної шкоди чи збитків.

38. Він також стверджував, що скарга була безпідставною. Зокрема, АМКУ діяв у межах своїх повноважень, на підставі достатньо доступних

і передбачуваних правових положень, з метою отримання інформації, необхідної для розслідування підозри у порушенні конкурентного законодавства. Запит АМКУ обмежувався технічними даними, що стосувалися повідомлень двох фізичних осіб, і не стосувався їхнього змісту. Компанія-заявник змогла оскаржити дії та рішення АМКУ у Верховному Суді, який ухвалив рішення, що було належним чином обґрунтоване та відповідає його практиці у подібних справах (див. пункти 33-34 вище).

2. Компанія-заявник

39. Компанія-заявник стверджувала, що вона стала жертвою стверджуваного порушення статті 8, оскільки вона була юридично зобов'язана захищати телекомунікаційні дані користувачів своїх послуг і була оштрафована за відмову надати ці дані органам влади. Крім того, примушення компанії-заявника надати ці дані органам влади могло негативно вплинути на її бізнес-репутацію, а отже, і на ділову репутацію.

40. Компанія-заявник також стверджувала, що вимога АМКУ надати відповідні дані не мала належних підстав, з порушенням статей 159 та 163 Кримінального процесуального кодексу (див. пункт 22 вище). Частина перша статті 22 Закону України «Про Антимонопольний комітет України» від 1993 року та стаття 34 Закону України «Про телекомунікації» від 2003 року (див. пункти 23 та 25 вище), на яких ґрунтувався запит, дозволяли розкриття телекомунікаційних

даних без повідомлення відповідних користувачів і без надання їм можливості оскаржити розкриття, а отже, суперечили статті 8 Конвенції. Закон України «Про Антимонопольний комітет України» від 1993 року також суперечив статтям 31 і 32 Конституції та Кримінальному процесуальному кодексу (див. пункти 20, 22 та 23 вище), який мав вищу юридичну силу і вимагав попереднього судового дозволу або згоди відповідних осіб на доступ до даних приватних комунікацій. Компанія-заявник посилалася на лист Секретаріату Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини від 24 січня 2018 року, в якому вказувалося на відсутність ясності в нормативних актах, що надають Антимонопольному комітету повноваження на доступ до персональних даних, що створювало потенціал для систематичних зловживань та надмірного втручання в приватне життя осіб (див. пункт 12 вище). Рішення Верховного Суду,

на які посилався Уряд, як стверджував заявник, не мають відношення до цієї справи, оскільки вони не стосуються розкриття телекомунікаційних даних невизначеної кількості користувачів (див. пункти 33-34 вище).

41. Компанія-заявник стверджувала, що відповідне національне законодавство не передбачало судового *ex-post facto* контролю над запитами АМКУ про надання інформації, що створювало високий ризик зловживання цими повноваженнями. Розгляд цієї справи Верховним Судом був «досить формальним» і не торкався питань законності та необхідності оскаржуваного втручання. Суд проігнорував той факт, що запитовані дані були невід'ємною частиною телекомунікацій користувачів і стосувалися їхніх прав та інтересів, а також прав та інтересів компанії-заявника.

42. Компанія-заявник стверджувала, що АМКУ не може вважатися «повністю незалежним та безстороннім» органом, оскільки його очолює Голова, який призначається Президентом за поданням Прем'єр-міністра.

43. Існувала також імовірність того, що після отримання запитованої інформації АМКУ передасть її правоохоронним органам, оминаючи процедуру попереднього судового дозволу, передбачену Кримінальним процесуальним кодексом (див. пункт 22 вище).

44. Відповідно до статті 7 Закону України «Про Антимонопольний комітет України» від 1993 року (див. пункт 23 вище), АМКУ міг звернутися до правоохоронних органів з проханням отримати будь-яку інформацію, необхідну для його розслідування, у порядку, передбаченому Кримінальним процесуальним кодексом.

45. Запит Комітету у цій справі не відповідав вимогам, викладеним у статті 5 Конвенції про захист осіб у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних (див. пункт 35 вище), оскільки Комітет не пояснив, чому необхідно розкривати всі вхідні та вихідні дзвінки, які потенційно стосуються великої кількості користувачів.

46. Нарешті, не було жодних часових обмежень на зберігання даних, отриманих АМКУ.

В. Оцінка Суду

47. Насамперед Суд зазначає, що у своєму листі від 5 серпня 2017 року до АМКУ компанія-заявник пояснила, що дві особи, чиї дані про комунікації були запитані Комітетом, не були серед її абонентів у період, що розглядається (див. пункти 3 та 7 вище). Таким чином, видається, що компанія-заявник фактично надала, хоча й із запізненням, всю інформацію, якою вона володіла, на запит АМКУ щодо двох названих осіб. Водночас компанія-заявник не заперечувала, що вона обслуговувала телефонний номер, який закінчується на 71, і який, на думку АМКУ, використовувався однією з осіб, щодо яких проводилося розслідування, але відмовилася розкрити інформацію про цей номер, незважаючи на запит Комітету.

48. У світлі вищевикладеного та конкретних тверджень компанії-заявника, хоча це правда, що в оскаржуваному рішенні про накладення штрафу, очевидно, не було зроблено вищезначеного розмежування, Суд вважає, що обсяг цих скарг по суті обмежується покладенням на компанію-заявника юридичного зобов'язання розкрити інформацію про телефонні дзвінки,

здійснені на анонімний телефонний номер та з нього, зазначений у запитах АМКУ (див. пункти 3 та 6 вище) та накладенням штрафу за невиконання цього обов'язку.

49. Суд також зазначає, що аргумент Уряду про те, що компанія-заявник не могла стверджувати, що вона є жертвою порушення статті 8 у зв'язку з оскаржуваними подіями, тісно пов'язаний з питанням застосовності цього положення *ratione materiae* до обставин цієї справи (див. пункти 37 та 39 вище). У цьому контексті може виникнути питання, чи стосується оскаржуване зобов'язання органів влади, яке обмежувалося наданням переліку телефонних номерів, з яких або на які здійснювалися дзвінки протягом певного періоду на один анонімний телефонний номер, що належав компанії-заявнику, та штраф, накладений на неї за ненадання цієї обмеженої інформації, прав компанії-заявника за статтею 8, з огляду на те, що не йдеться про її власні комунікації.

Однак Суду не потрібно вирішувати ці питання, оскільки, навіть якщо припустити, що стаття 8 застосовується, скарги компанії-заявника повинні бути визнані неприйнятними як явно необґрунтовані з причин, викладених нижче.

50. По-перше, Суд вважає, що існувала достатня правова підстава для того, щоб вимагати від компанії-заявника надати АМКУ запитувані телекомунікаційні дані та накласти на неї штраф за відмову це зробити.

51. Зокрема, дії АМКУ, оскаржувані компанією-заявником, в основному ґрунтувалися на статті 32 Конституції, статтях 7, 16, 17, 22 і частині першій статті 22 Закону України «Про Антимонопольний комітет України» від 1993 року та статтях 50 і 52 Закону України «Про захист економічної конкуренції» від 2001 року, які були доступними та достатньо чіткими і передбачуваними у своїх наслідках. З огляду на тлумачення цих положень Верховним Судом у цій справі, яке не видається свавільним або явно необґрунтованим, а також в інших справах, на які посилався Уряд, АМКУ мав повноваження зобов'язувати фізичних та юридичних осіб надавати йому різні види інформації, в тому числі телекомунікаційні дані, які були необхідні йому для розслідування стверджуваних порушень конкурентного законодавства, а також мав повноваження застосовувати фінансові санкції за невиконання його запитів (див. пункти 17-20, 23, 24, 33 і 34 вище). Всупереч твердженням компанії-заявника, з практики Верховного Суду випливає, що в цій справі не було необхідності в судовому рішенні відповідно до статті 31 Конституції і що Кримінальний процесуальний кодекс також не застосовувався (там само). Таким чином, чинне національне законодавство не вимагало попереднього судового дозволу за даних конкретних обставин.

52. Це правда, що в листі керівника Секретаріату Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини від 24 січня 2019 року в дуже загальних рисах зазначалося, що існує «системна проблема відсутності ясності» у відповідних законодавчих положеннях і, відповідно, основа для «систематичних зловживань» повноваженнями Комітету, але Суд зауважує, що це твердження не було підкріплене подальшими поясненнями або конкретними прикладами (див. пункт 12 вище). Як Суд вже встановив вище, спосіб застосування відповідних законодавчих положень у цій справі

не мав жодної двозначності або свавілля (див. пункт 51 вище). АМКУ використав свої передбачені законом повноваження, щоб змусити компанію-заявника надати телекомунікаційні дані, які були чітко визначені та обмежені за обсягом і які, на думку АМКУ, могли містити докази порушення законодавства про захист економічної конкуренції під час процесу державних закупівель (див. пункти 3, 6, 8 і 10 вище). Крім того, твердження компанії-заявника про те, що АМКУ діяв з порушенням статті 5 Конвенції про захист осіб у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних (див. пункти 35 та 45 вище) є абсолютно необґрунтованим, навіть якщо припустити, що ці положення застосовуються у цій справі.

53. Також немає жодних доказів того, що застосовне національне законодавство не забезпечувало адекватних та ефективних захисних гарантій проти зловживань або свавілля у зв'язку саме з оскаржуваним випадком. Компанії-заявнику було надано широкі можливості для оскарження законності та необхідності дій і рішень АМКУ аж до Верховного Суду, який, всупереч твердженням компанії-заявника, розглянув усі основні аспекти справи та ухвалив належним чином вмотивоване рішення, яке не було свавільним (див. пункти 17-19 вище). Крім того, Закон України «Про захист персональних даних» 2010 року гарантував кожному право оскаржити обробку його персональних даних у суді або шляхом звернення до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, який мав повноваження вимагати від органів влади припинити обробку таких даних та/або знищити їх, і немає жодних ознак того, що наявні засоби юридичного захисту були неефективними на практиці, в тому числі, коли мова йшла про дії або рішення уповноваженої особи АМКУ (див. пункти 26, 29 та 42 вище, і порівняйте із «Бреєр проти Німеччини» (*Breyer v. Germany*), № 50001/12, п. 105, 30 січня 2020 року).

54. По-друге, щодо наявності легітимної мети та необхідності в демократичному суспільстві, Суд зазначає, що АМКУ використав свої повноваження, щоб змусити компанію-заявника, зрештою, шляхом накладення на неї штрафу, надати телекомунікаційні дані з метою розслідування можливого порушення конкурентного законодавства. Матеріали, надані Суду, демонструють, що не було серйозних підстав сумніватися в

тому, що АМКУ дійсно потребував цієї інформації для того, щоб перевірити, чи були представники двох компаній, які брали участь у процедурі державних закупівель, залучені до узгоджених дій, що, безсумнівно, слугує легітимній меті захисту економічного добробуту країни (порівняйте, наприклад, рішення у справі «DELTA PEKÁRNY a.s. проти Чеської Республіки» (DELTA PEKÁRNY a.s. v. the Czech Republic), № 97/11, п. 81, від 2 жовтня 2014 року).

55. По-третє, як зазначалося вище, інформація, якою володіла компанія-заявник, але відмовилася надати її АМКУ, обмежувалася даними обліку одного телефонного номера, який використовувався анонімно. Запит був чітким і стосувався лише п'ятимісячного періоду, що відповідає часу подій, які розслідувала АМКУ (див. пункт 3 вище). Незважаючи на те, що запитувані дані могли потенційно стосуватися великої кількості людей, які контактували з вказаним телефонним номером, компанія-заявник не була зобов'язана їх ідентифікувати. АМКУ, якому необхідно було розкрити дані, був зобов'язаний дотримуватися правил конфіденційності і мав право використовувати їх лише з метою розслідування порушень конкурентного законодавства (див. пункти 23 та 26 вище). Не було доведено, що надання запитуваних даних АМКУ мало б якісь наслідки для зберігання та обробки компанією-заявником конфіденційних даних, що стосуються її послуг. Також вимога розкрити дані, про які йшлося, не могла обґрунтовано призвести до будь-якої шкоди репутації

компанії-заявника, оскільки вона стосувалася законного здійснення органами влади своїх законних повноважень щодо доступу до приватних даних для легітимних цілей (див., серед багатьох інших рішень, «Екімджієв та інші проти Болгарії» (Ekimdzhev and Others v. Bulgaria), № 70078/12, пп. 234 і 239, 11 січня 2022 року, і «Бреєр» (Breyer), згадане вище, п. 58). Оскільки компанію-заявника можна зрозуміти як таку, що намагається захистити третіх осіб, які потенційно можуть постраждати, Суд, залишаючи осторонь питання про можливі національні засоби юридичного захисту, доступні для таких третіх осіб, зазначає, що в національному провадженні не було заявлено жодної такої вимоги і що в будь-якому випадку немає підстав вважати, що компанія-заявник має право подавати заяву до Суду від імені таких невідомих третіх осіб.

56. До цього слід додати, що, незважаючи на те, що сума штрафу, накладеного на нього за відмову надати дані, про які йдеться, не була незначною (див. пункт 10 вище), компанія-заявник не стверджувала ні в національному суді, ні перед Судом, що зобов'язання сплатити штраф мало серйозні негативні наслідки для її фінансового стану.

57. Таким чином, Суд вважає, що ці скарги компанії-заявника на порушення її прав за статтею 8 у зв'язку з оскаржуваними подіями не мають переконливих аргументів. Тому вони мають бути відхилені як явно необґрунтовані відповідно до підпункту «а» пункту 3 і пункту 4 статті 35 Конвенції.

II. ІНШІ СТВЕРДЖУВАНІ ПОРУШЕННЯ КОНВЕНЦІЇ

58. У тій мірі, в якій компанія-заявник також скаржилася на порушення статті 10 Конвенції та статті 1 Протоколу № 1 щодо тих самих фактів та правових питань, які Суд розглядав вище, ці скарги не містять жодних ознак порушення зазначених положень. Відповідно, ця частина заяви також є явно необґрунтованою і має бути відхилена відповідно до підпункту «а» пункту 3 і пункту 4 статті 35 Конвенції.

3 цих підстав Суд одноголосно,

Оголошує заяву неприйнятною.

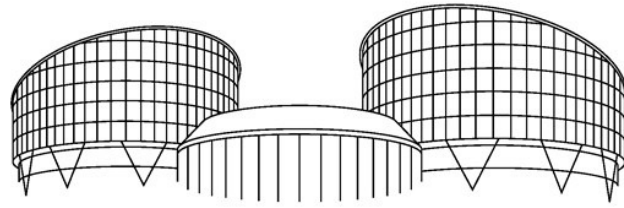
Укладено англійською мовою та повідомлено письмово 8 лютого 2024 року.

Віктор Соловейчик

Секретар

Жорж Раварані

Голова

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СУД З ПРАВ ЛЮДИНИ

П'ЯТА СЕКЦІЯ

УХВАЛА

Заява № 17841/17

Юрій Олександрович ЛИСЕНКО
проти України

Європейський суд з прав людини (П'ята секція), засідаючи 28 березня 2024 року у складі Комітету:

Ладо Чантурія, голова,

Стефані Муру-Вікстрьом,

Микола Гнатовський, судді,

та Мартіна Келлер, заступник секретаря секції,

Беручи до уваги:

заяву (№ 17841/17) проти України, подану до Суду за статтею 34 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі - Конвенція) 13 серпня 2015 року громадянином України паном Юрієм Олександровичем Лисенком (далі - заявник), який народився у 1980 році, проживає у м. Дніпропетровську та якого представляла пані І.К. Євстаф'єва, адвокатка, яка практикує у м. Дніпрі; рішення про направлення повідомлення про заяву до Уряду України (далі - Уряд) в особі його представника, пані М. Сокоренко з Міністерства юстиції;

зауваження сторін,

після обговорення, постановляє наступне:

ПРЕДМЕТ СПРАВИ

1. Ця заява стосується тривалого кримінального провадження проти заявника та стверджуваного необґрунтованого зберігання правоохоронними органами особистих документів заявника (зокрема, його паспорта, дипломів та посвідчення водія), вилучених 15 грудня 2011 року після обшуку в рамках вищезазначеного провадження. У зв'язку з цим порушуються питання за статтями 6 і 8 Конвенції.

2. Кримінальне провадження проти заявника, яке стосувалося звинувачень у корупції, тривало з 13 грудня 2011 року до 9 лютого 2015 року на рівні органу однієї юрисдикції і врешті-решт було припинено на підставі того, що проти заявника не було достатніх доказів, які б підтверджували його вину.

3. Заявник неодноразово безуспішно звертався до правоохоронних органів з проханням повернути його особисті документи. 11 червня 2015 року він отримав рішення суду, яке зобов'язало прокуратуру розглянути його запити. Особисті документи, за винятком паспорта, були повернуті заявнику у вересні 2015 року. Паспорт заявника так і не був повернутий йому, вочевидь,

був втрачений органами влади. 4 лютого 2015 р., після заяви про втрату паспорта та сплати штрафу, заявникові видали новий паспорт.

4. Відповідно до інформації, наданої Урядом у своїх зауваженнях від 25 квітня 2023 року та підтвердженої заявником у своїх зауваженнях у відповідь, 18 грудня 2019 року Верховний Суд остаточним рішенням, винесеним у провадженні щодо відшкодування шкоди, ініційованого заявником у грудні 2017 року, присудив заявнику 135 800,94 українських гривень (грн) (приблизно 3 520 євро) відшкодування матеріальної шкоди (втрата доходу), завданої його кримінальним переслідуванням, та 500 000 грн (близько 12 950 євро) відшкодування моральної шкоди. Як впливає з тексту рішення, наданого Урядом, остання сума охоплює тривалість кримінального провадження проти заявника та завдані йому страждання, у тому числі значні зусилля, яких йому довелося докласти для відновлення та організації свого життя і здоров'я, а також для повернення вилучених у нього речей, зокрема паспорта. З поданих заявником документів випливає, що присуджена йому сума була виплачена.

ОЦІНКА СУДУ

5. Уряд стверджував, що заяву слід вважати неприйнятною на тій підставі, що заявник зловживав своїм правом на подання заяви, не повідомивши Суд про те, що йому було присуджено компенсацію за скаргами, які були предметом провадження у Суді. Оскільки скарги заявника були вирішені в рамках національної системи відповідно до правила субсидіарності, заявник втратив статус жертви. Уряд стверджував, що заяву слід відхилити відповідно до підпункту «а» пункту 3 статті 35 Конвенції.

6. Заявник стверджував, що він ніколи не мав наміру вводити Суд в оману і що він надав би інформацію Суду, якби був поінформований останнім про точну дату розгляду справи. Він також стверджував, що сума компенсації,

присуджена йому, була недостатньою і набагато меншою, ніж та, що була присуджена його начальнику, який обвинувачувався у тому ж злочині і справу якого було закрито на тих же підставах, що і його справу.

7. Суд повторює, що якщо під час провадження у Суді відбуваються нові та важливі події, і якщо, незважаючи на прямий обов'язок, покладений на нього Регламентом, заявник не розкриває цю інформацію Суду, тим самим перешкоджаючи йому винести рішення у справі з повним знанням фактів, його заява може бути відхилена як така, що є зловживанням правом на подання заяви (див. рішення у справі «Предеску проти Румунії» (Predescu v. Romania), № 21447/03, пп. 25-27, від 2 грудня 2008 року). Важливо зазначити, що

неповідомлення Суду відповідних фактичних обставин може становити зловживання правом на індивідуальну заяву, особливо якщо інформація стосується самої суті справи і не надано достатніх пояснень щодо нерозголошення цієї інформації (див. «Гросс проти Швейцарії» (Gross v. Switzerland) [ВП], № 67810/10, п. 28, ЄСПЛ 2014; «Бузінгер проти Словаччини» (Buzinger v. Slovakia) (ухв.), №. 32133/10, пп. 16-25, 16 червня 2015 року).

8. У цій справі заяву було подано до Суду 13 серпня 2015 року. Згодом, у грудні 2019 року, національні суди присудили заявнику загалом близько 16 500 євро компенсації за порушення його прав, що мали місце в контексті кримінального провадження, яке є підставою для цієї заяви. Справа була повідомлена Уряду-відповідачу 30 серпня 2021 року, тобто через півтора року після ухвалення рішення Верховним Судом. Заявник

жодного разу не повідомив Суд про те, що йому було присуджено та виплачено відшкодування, хоча ця подія стосувалася самої суті його заяви до Суду та мала вирішальне значення для оцінки її прийнятності та суті. Не було надано жодного правдоподібного пояснення того, чому він не повідомив Суд про ініційоване ним провадження щодо відшкодування шкоди та його результати (див. рішення у справі «Демірташ проти Туреччини» (Demirtaş v. Türkiye), № 4592/12, від 13 вересня 2022 року).

9. У світлі вищевикладеного Суд вважає, що заперечення Уряду є обґрунтованим і що ця заява є зловживанням правом на індивідуальну заяву у значенні підпункту «а» пункту 3 статті 35 Конвенції. Тому вона має бути відхилена відповідно до підпункту «а» пункту 3 і пункту 4 статті 35 Конвенції.

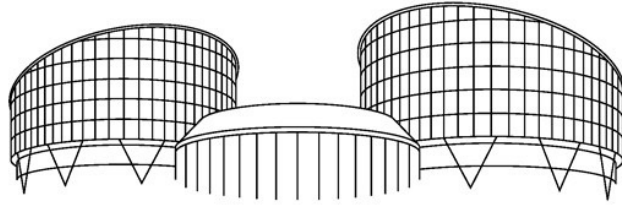
3 цих підстав Суд одногосно,

Оголошує заяву непринятною.

Укладено англійською мовою та повідомлено письмово 18 квітня 2024 року.

Мартіна Келлер
Заступник секретаря

Ладо Чантурія
Голова

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СУД З ПРАВ ЛЮДИНИ

П'ЯТА СЕКЦІЯ

УХВАЛА

Заява № 11899/17

Сергій Миколайович РИБІЙ
проти України

Європейський суд з прав людини (П'ята секція), засідання 22 вересня 2022 року у складі Комітету:

Стефані Муру-Вікстрьом, голова,

Ладо Чантурія,

Арнфінн Бордсен, судді,

та Мартіна Келлер, заступник секретаря секції,

Беручи до уваги:

заяву (№ 11899/17) проти України, подану до Суду за статтею 34 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі - Конвенція) 4 лютого 2017 року громадянином України п. Сергієм Миколайовичем Рибієм, який народився у 1989 році та проживає у м. Дніпрі (далі - заявник) та якого представляв п. С.П. Булках, адвокат, що практикує у м. Дніпрі,

після обговорення, вирішує наступне:

ПРЕДМЕТ СПРАВИ

1. Справа в основному стосується скарг заявника за статтею 10 Конвенції на те, що на нього було накладено штрафи за відмову припинити запис судових засідань у справах, які не стосувалися його особисто, а також за пунктами 2 і 3 статті 6 Конвенції на те, що провадження, яке призвело до накладення цих штрафів, було несправедливим (зокрема, у зв'язку з тим, що він не мав можливості ознайомитися з аудіо-записами судових засідань, не мав доступу до безоплатної правової допомоги та не мав можливості допитати певних свідків).

2. Заявник намагався здійснити відеозйомку на портативну камеру двох відкритих судових засідань у справах, що розглядалися відповідно до Кримінально-процесуального кодексу: 11 серпня 2016 року у кримінальній справі та 15 серпня 2016 року у справі про заміну умовного позбавлення волі на реальне позбавлення волі.

3. Заявник не був стороною у цих провадженнях. Згідно з його твердженнями, у першому випадку він здійснив запис, оскільки вважав, що головуючий суддя незаконно проводив слухання у своєму кабінеті замість зали судових засідань. У другому випадку заявник навмання обрав справу, оголошену в розкладі судових засідань, щоб підкреслити, що громадяни повинні мати можливість записувати відкриті судові засідання.

4. Заявник стверджував, що у серпні 2016 року він створив громадську організацію, яка займається просуванням прозорості в судовій системі, і що він вчинив вищезазначені дії від її імені.

5. Головуючі судді запитали позицію сторін щодо можливості відеофіксації судового процесу, і в першому випадку підсудний та його адвокат, а в другому - інспектор служби пробації та прокурор заперечували проти цього, посилаючись на статтю 307 Цивільного кодексу (частина перша цієї статті передбачає, що відеозйомка фізичної особи може здійснюватися лише за її згодою, причому згода презюмується, якщо зйомка ведеться відкрито на вулиці, під час зборів чи

інших публічних заходів, а частина третя передбачає, що зйомка без згоди особи може здійснюватися лише у випадках, передбачених законом). Головуючі судді заборонили запис.

6. Заявник відмовився виконувати розпорядження головуючого судді, і на нього були складені протоколи про вчинення адміністративного правопорушення у вигляді неповаги до суду за статтею 185-3 Кодексу України про адміністративні правопорушення (яка передбачає штраф, зокрема, у разі невиконання розпоряджень головуючого судді).

7. Звинувачення проти заявника розглядав Бабушкінський районний суд.

8. У цьому суді заявник стверджував, зокрема, що розпорядження про припинення запису суперечили статті 11 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» 2010 року. На той час частина третя статті 11 Закону передбачала, що сторони відкритого судового процесу та інші особи, присутні в суді, можуть проводити фото-, відео- та аудіозапис судового процесу за допомогою портативних пристроїв «без необхідності отримання окремого дозволу суду», але з урахуванням обмежень, передбачених законом, і за умови, що записи не перешкоджають нормальному веденню судового провадження або реалізації прав сторін.

9. Заявник також посилався на частину шосту статті 27 Кримінально-процесуального кодексу (яка передбачає, що кожна особа, присутня на відкритому судовому засіданні, може робити письмові нотатки та використовувати портативні аудіозаписувальні пристрої, але фото- чи відеозйомка або аудіозапис із застосуванням стаціонарної апаратури вимагає рішення суду, прийнятого після консультацій зі сторонами).

10. Районний суд визнав заявника винним у пред'явлених йому обвинуваченнях і в кожній справі наклав на нього штрафи в розмірі 1 700 гривень (близько 60 євро на той час), що є максимальним покаранням за неповагу до суду. Суд також зобов'язав заявника сплатити судові

витрати у розмірі 275 гривень за кожну справу.

11. Заявник подав апеляційну скаргу, стверджуючи, зокрема, що не було жодного прийнятого доказу його вини, та зазначаючи, що його засудження суперечить статті 10 Конвенції, як вона тлумачиться у справі «Пінту Коельо проти Португалії (№ 2)» (Pinto Coelho v. Portugal (no. 2) (№ 48718/11, пп. 31 та 32, 22 березня 2016 року).

12. Провадження завершилося рішеннями

ОЦІНКА СУДУ

14. Перш за все Суд зазначає, що заявник не є журналістом, працівником засобів масової інформації або дослідником. Твердження заявника про те, що він представляв громадську організацію, яка працює у сфері забезпечення прозорості суду, є необґрунтованим, і в будь-якому разі він не пояснив, яке відношення його запис має до діяльності цієї громадської організації або його власної діяльності, пов'язаної з публікаціями, дослідженнями або іншими видами діяльності, пов'язаними з вираженням поглядів. Дійсно, немає жодних доказів того, що зазначена НГО або він сам коли-небудь займалися такою діяльністю або планували це робити.

15. Тому цю справу слід відрізнити від таких справ, як «Пінту Коельо проти Португалії (№ 2)» (№ 48718/11, пп. 31 і 32, 22 березня 2016 року) та «Мандлі та інші проти Угорщини» (№ 63164/16, п. 45, 26 травня 2020 року), в яких журналісти були покарані за проведення або поширення записів у рамках своєї журналістської діяльності.

16. Водночас, можна сказати, що своєю поведінкою заявник намагався донести думку про те, що громадськість повинна мати можливість здійснювати відеозапис судових засідань або що вони повинні проводитися в залах судових засідань, а не в кабінетах суддів (див. п. 3 вище).

17. Суд вважав, що стаття 10 застосовується до форм поведінки (див., наприклад, рішення у справах «Татар і Фабер проти Угорщини» (Tatár and Fáber v. Hungary), № 26005/08 і 26160/08, п. 30, 12 червня 2012 року; «Мурат Вурал проти Туреччини» (Murat Vural v. Turkey), №. 9540/07, пп. 43-56, 21 жовтня 2014 року; «Швидка проти України» (Shvydka v. Ukraine), № 17888/12, пп. 37-38, 30 жовтня 2014 року; та «Ібрагімов і

Апеляційного суду Дніпропетровської області від 18 жовтня (щодо події 15 серпня) та 13 грудня 2016 року (події 11 серпня), якими в задоволенні апеляційних скарг було відмовлено.

13. Обставини третьої справи, в якій заявник був оштрафований за відмову припинити запис судового засідання, були схожими, провадження закінчилося рішенням Апеляційного суду від 13 грудня 2016 року.

Мамедов проти Азербайджану» (Ibrahimov and Mammadov v. Azerbaijan), № 63571/16 та 5 інших, пп. 166-167, 13 лютого 2020 року).

18. Відповідно, Суд виходитиме з припущення, що мало місце втручання у право заявника на свободу вираження поглядів.

19. Щодо того, чи було втручання законним, Суд зазначає, що воно ґрунтувалося на національному законодавстві, а саме на положенні Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо неповаги до суду (див. пункт 6 вище). Заявника було визнано винним у неповазі до суду за невиконання розпоряджень головуючого судді, які, у свою чергу, ґрунтувалися на положенні Цивільного кодексу, що забороняє відеозйомку осіб без їхньої згоди. Як видається, це також відповідає положенням Кримінально-процесуального кодексу, які регулювали провадження, яке заявник хотів записати (див. пункти 5 та 9 вище). Заявник не стверджував, що ці положення не відповідали необхідним вимогам якості закону.

20. Суд бере до уваги аргумент заявника про те, що, з огляду на положення Закону «Про судоустрій і статус суддів» (див. пункт 8 вище), заборона на ведення записів була незаконною. Однак, хоча він висунув цей аргумент у суді першої інстанції, він не зробив цього в національному апеляційному суді. Покладання Судом на цей аргумент для того, щоб поставити під сумнів тлумачення національного законодавства національними судами, суперечило б принципу субсидіарності за обставин, коли сам заявник знехтував належним чином його підняти.

21. У будь-якому випадку, аргумент заявника не видається особливо переконливим з огляду на

те, що відповідний розділ Закону «Про судоустрій і статус суддів» передбачав, що запис має здійснюватися з урахуванням обмежень, передбачених законом, і за умови, що він не перешкоджає нормальному веденню судового провадження та реалізації прав сторін (див. пункт 8 вище).

22. Таким чином, Суд доходить висновку, що обмеження було «встановлене законом». Він також вважає, що воно переслідувало легітимні цілі підтримання авторитету і безсторонності судової влади та захисту прав інших осіб (див. згадане вище рішення у справі «Пінто Коельо», п. 34).

23. Що стосується «необхідності в демократичному суспільстві», Суд спочатку зазначає, що судові засідання, які заявник хотів записати на відео, були публічними, а тому заборона на відеофіксацію їх перебігу потребувала обґрунтування. Проведення судових засідань у відкритому режимі є основоположним принципом, закріпленим у пункті 1 статті 6. Цей публічний характер захищає учасників судового процесу від здійснення правосуддя таємно, без публічного контролю; він також є одним із засобів, за допомогою якого можна підтримувати довіру до судів (див. рішення у справах «Саттер проти Швейцарії» (*Sutter v. Switzerland*), від 22 лютого 1984 року, п. 26, серія А, № 74, та «Малхаус проти Чеської Республіки» (*Malhous v. the Czech Republic*) [ВП], пп. 33071/96, п. 55, від 12 липня 2001 року).

24. Однак Суд знову зазначає, що заявник не був журналістом, працівником ЗМІ або дослідником і не продемонстрував, що запис судових засідань, про які йдеться, був попереднім кроком у здійсненні будь-якої з цих видів діяльності. Суть його дій полягала радше в тому, щоб абстрактно зазначити, що громадськість повинна мати можливість записувати судові засідання або що вони повинні проводитися в залах судових засідань, а не в кабінетах (див. пункти 3, 4 та 14 вище).

25. Абстрактна зацікавленість заявника у проведенні відеозапису як принциповий момент має лише обмежену вагу з огляду на те, що вона протистояла конкретно вираженій зацікавленості осіб, які брали участь у провадженні, у тому, щоб їх не знімали на відео (див. пункти 3 та 5 вище). Більше того, заявнику не було заборонено здійснювати аудіозапис провадження. Лише його наполягання на проведенні відеозапису

викликало заперечення сторін провадження і було заборонено судами.

26. Нарешті, важливо, що національні суди, перш ніж винести заборону, винесли це питання на обговорення і запропонували заявнику можливість припинити записи до того, як накласти на нього санкцію. Сама санкція, яка не мала кримінального характеру (див. пункт 29 нижче), не була непропорційною переслідуваній легітимній меті.

27. Суд доходить висновку, що заявник не виклав аргументованої скарги щодо порушення його права на свободу вираження поглядів, а тому ця скарга є явно необґрунтованою і має бути відхилена відповідно до підпункту «а» пункту 3 і пункту 4 статті 35 Конвенції.

28. Щодо скарг за пунктами 2 і 3 статті 6 Конвенції, то принципи практики Суду щодо застосовності статті 6 у її кримінальній частині до проваджень у справах про неповагу до суду були нещодавно узагальнені у справі «Гестур Йонссон і Рагнар Халлдор Холл проти Ісландії» ([ВП], №№ 68273/14 і 68271/14, пп. 75-83, 22 грудня 2020 року).

29. Застосовуючи ці принципи у справі «Малиновська проти України» (*Malynovska v. Ukraine*) ((ухв), по. 59855/13 [ВП], 9 грудня 2021 року), Суд встановив, що стаття 6 не застосовується в її кримінальній частині до провадження у справі про неповагу до суду, в якому було призначено штраф, що не міг бути замінений на позбавлення свободи. Суд не вбачає підстав для іншого висновку у цій справі, де штрафи були вдвідесятеро меншими, ніж ті, що були накладені у справі Малиновської.

30. Отже, Суд вважає, що ця частина заяви є несумісною *ratione materiae* з Конвенцією і має бути відхилена відповідно до підпункту «а» пункту 3 та пункту 4 статті 35 Конвенції.

31. Скарга заявника за пунктом 1 статті 6 (що суд, який його засудив, не був об'єктивно безстороннім, оскільки в провадженні не було сторони обвинувачення), була подана у заяві від 15 серпня 2017 року щодо провадження, яке закінчилося 13 грудня 2016 року (див. пункт 13 вище). Відповідна така скарга подана поза межами шестимісячного строку і має бути визнана неприйнятною відповідно до пунктів 1 і 4 статті 35 Конвенції.

32. Заявник також скаржився за пунктом 1 статті 6 на те, що суддя, який розглядав його справу у зв'язку з відмовою у веденні протоколу 11 серпня 2016 року, був неупередженим. Однак він не порушив це питання в апеляційному суді, а тому ця скарга має бути відхилена як неприйнятна у зв'язку з невичерпанням національних засобів юридичного захисту відповідно до пунктів 1 і 4 статті 35 Конвенції.

33. Оскільки скарги заявника є неприйнятними,

заявник не має «небезпідставної скарги» на порушення будь-якого положення Конвенції для цілей статті 13 Конвенції (див. рішення у справі «Шарі та інші проти Італії» (Shari and Others v. Italy), no. 57/03, 5 липня 2005 року), а його скарга за цим положенням, відповідно, є явно необґрунтованою і має бути відхилена відповідно до підпункту «а» пункту 3 та пункту 4 статті 35 Конвенції.

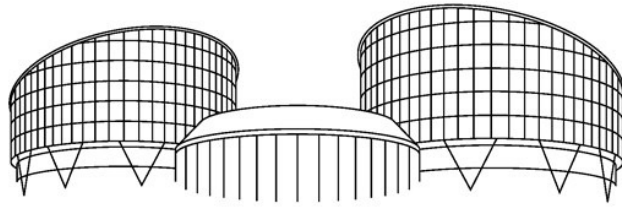
З цих причин Суд одногосно,

Оголошує заяву непринятною.

Укладено англійською мовою та повідомлено письмово 13 жовтня 2022 року.

Мартіна Келлер
Заступник секретаря

Стефані Муру-Вікстрьом
Голова

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СУД З ПРАВ ЛЮДИНИ

П'ЯТА СЕКЦІЯ

УХВАЛА

Заява № 74785/14

Сергій Миколайович ВОЛКОВ
проти України

Європейський суд з прав людини (П'ята секція), що засідає 7 березня 2024 року у складі Комітету:

Карло Ранцоні, голова,

Маттіас Гійомар,

Микола Гнатовський, судді,

та Мартіна Келлер, заступник секретаря секції,

Беручи до уваги:

заяву (№ 74785/14) проти України, подану до Суду за статтею 34 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі - Конвенція) 20 листопада 2014 року громадянином України паном Сергієм Миколайовичем Волковим (далі - заявник), який народився у 1968 році та проживає у м. Коростені;

рішення повідомити Уряд України (далі - Уряд) в особі Уповноваженого пані М. Сокоренко про скарги за статтями 6 і 8 Конвенції та оголосити решту заяви неприйнятною;

зауваження сторін,

Після обговорення, вирішує наступне:

ПРЕДМЕТ СПРАВИ

1. Заява в основному стосується скарг заявника на те, що його розмови, як він стверджує, були записані без дозволу суду і що результати були використані як докази проти нього, що є порушенням статей 6 і 8 Конвенції.

2. У відповідний час заявник був районним прокурором у Київській області. У 2011 році він ініціював розслідування кримінальної справи за підозрою у розкраданні коштів на державному підприємстві «Ж». Пан Р. був генеральним директором «Ж» на момент вчинення розкрадання, в якому він підозрювався.

3. Згідно з висновками національних судів, 3 лютого 2012 року заявник та пан Р. домовилися, що пан Р. дасть заявнику 10 000 доларів США, щоб уникнути кримінальної відповідальності у зв'язку з вищезазначеним розслідуванням.

4. Пан Р. та його дружина пані Р. поскаржилися до Служби безпеки України (далі - СБУ) на те, що заявник вимагав у них хабар. Їхні скарги були зареєстровані 29 лютого 2012 року. СБУ розпочала негласні заходи спостереження (оперативно-розшукові заходи) щодо заявника. У рамках цих заходів 2 березня 2012 року співробітники СБУ передали пані Р. кошти для імітації хабара та відеозаписувальну техніку.

5. 3 березня 2012 року заявник зустрівся з паном та пані Р. Відповідно до стенограми розмови, підготовленої СБУ 13 березня 2012 року, ця зустріч була записана відповідно до частини другої статті 8 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» на підставі постанови голови Апеляційного суду міста Києва від 24 лютого 2012 року.

6. Згідно зі стенограмою, заявник та пан і пані Р. обговорювали результати аудиту підприємства «Ж», який виявив незрозумілі витрати, а також те, як ці витрати можуть бути виправдані. Не висловлюючись прямо, пані Р. неодноразово запитувала, як вирішити ситуацію, що склалася. В якийсь момент вона і заявник говорили нечутним шепотом. Потім заявник сказав, що «все буде зроблено відповідно до закону»,

пан Р. пояснить частину витрат, відшкодує те, що залишилося незрозумілим, визнає свою провину і отримає умовний термін, а заявник потурбується про те, щоб вирок був м'яким. Пан та пані Р. неодноразово запитували заявника, чи можна вирішити справу без судового розгляду, зокрема, шляхом сплати «штрафу», на що заявник відповідав, що це неможливо. У якийсь момент він відповів на інше подібне запитання, пошепки запитавши, чи є у пані Р. «п'ятдесят тисяч», а коли вона відповіла, що немає, він наказав їй замовкнути.

7. Згідно з висновками національних судів, під час судового розгляду справи експертиза відеозапису показала, що під час розмови пані Р. поклатла 3 000 доларів США, частину обумовленого хабара в розмірі 10 000 доларів США, у шухляду в столі заявника, яку заявник відкрив для неї.

8. Заявника було обвинувачено в отриманні хабара. З самого початку розслідування він визнав, що прийняв гроші від пані Р., стверджуючи лише, що зробив це після того, як вона неодноразово наполягала на тому, щоб він взяв гроші на ремонт приміщення прокуратури. Він заявив, що ніколи не змушував пана та пані Р. платити і неодноразово говорив їм, що нічого не може для них зробити і що справа буде розглядатися відповідно до закону, незважаючи на їхні пропозиції. Зрештою, він дійсно взяв гроші, щоб покрити попередні витрати, які він поніс на ремонт у прокуратурі: у 2011 році він позичив гроші у пана С. і використав їх на ремонт, а на початку березня 2012 року він використав гроші, отримані від пана Р., щоб погасити цей борг.

9. Під час судового розгляду заявник також заявив, що, хоча він прийняв гроші як благодійну пожертву на ремонт, пан та пані Р. за вказівкою СБУ спровокували його на ситуацію, в якій вони могли б представити платіж як хабар. Його дії можуть бути кваліфіковані як адміністративне корупційне правопорушення, але не можуть бути кваліфіковані як хабарництво

згідно з кримінальним законодавством.

10. За словами заявника, у своєму заключному слові він також стверджував, що запис його розмови не був санкціонований судом у порушення національного законодавства, оскільки рішення, про яке йдеться у стенограмі, було прийнято до реєстрації скарг пана та пані Р. в СБУ (див. пункти 4 та 5 вище), а копія судового дозволу у справі була відсутня. На його думку, це вказувало на те, що стенограма була підроблена. Він також скаржився на те, що ця інформація не була йому розкрита. Таким чином, заявник дійшов висновку, що стенограма не може бути вагомим доказом проти нього.

11. 22 липня 2012 року Ірпінський міський суд визнав заявника винним у пред'явленому йому обвинуваченні, засудивши його до п'яти років позбавлення волі умовно з випробувальним терміном на три роки. Призначаючи умовне покарання, суд взяв до уваги, зокрема, те, що заявник мав намір використати отримані гроші на ремонт офісу. Суд покладався, зокрема, на докази, викладені нижче.

Суд взяв до уваги свідчення пана Р., який заявив, що коли міліція розпочала кримінальне розслідування у 2011 році, заявник вимагав хабар, і що наприкінці 2011 року пан Р. його дав. У лютому 2012 року заявник вимагав ще один хабар, і пан Р. повідомив про це СБУ. Під час зустрічі в прокуратурі заявник відкрив шухляду свого столу, і пані Р. поклала туди гроші, надані СБУ. Під час наступної зустрічі заявник повідомив пану Р., що його звільнили з посади, і попросив пана Р. сказати, якщо його запитують, що гроші, які він дав, призначалися для ремонту в прокуратурі.

Міський суд взяв до уваги свідчення пані Р. про те ж саме. Слід зазначити, що коли заявник попросив другий хабар, пан та пані Р. поскаржилися до СБУ, яка дала їм гроші на хабар. Під час наступної зустрічі в кабінеті заявника вона запитала заявника, куди покласти гроші, він відкрив шухляду свого столу, і вона поклала туди гроші.

Суд також взяв до уваги свідчення пані П., дочки пана та пані Р., яка показала, що у відповідний час вони розповіли їй, що заявник вимагав від них хабар і що вони продали автомобіль, щоб отримати гроші на хабар.

Суд розглянув заяву заявника, в якій він визнав, що взяв гроші у пана та пані Р. Нарешті, суд покладався на відеозапис та стенограму зустрічі між заявником та паном і пані Р., що відбулася 2 березня 2012 року.

12. Заявник подав апеляційну скаргу, повторивши по суті ті самі аргументи, які він наводив у суді першої інстанції. Він зазначив, що кілька свідків підтримали його заяви про те, що пан та пані Р. дійсно давали йому гроші на ремонт офісу. Прокурор подав апеляцію, стверджуючи, що вирок був занадто м'яким.

13. 20 листопада 2013 року Апеляційний суд Київської області відхилив апеляційні скарги та залишив вирок суду першої інстанції без змін. Він вважав, що суд першої інстанції вказав на достатні докази вини заявника. Твердження заявника про порушення закону під час проведення заходів спостереження були необґрунтованими, оскільки ці заходи були проведені відповідно до Закону «Про оперативно-розшукову діяльність». Також не було жодних інших ознак незаконності у збиранні доказів.

14. Заявник подав касаційну скаргу, повторивши по суті ті самі аргументи.

15. 12 червня 2012 року Вищий спеціалізований суд з розгляду цивільних і кримінальних справ залишив рішення судів нижчих інстанцій без змін. Суд встановив, що заявник визнав усі суттєві елементи висунутих проти нього обвинувачень: що він розслідував справу проти пана Р., що він обговорював з об'єктом розслідування обмін грошей на допомогу, що він прийняв і витратив ці гроші. З огляду на це, спроби заявника поставити під сумнів результати негласного спостереження були позбавлені сенсу, особливо з огляду на те, що ці результати також були підтверджені показаннями пана та пані Р., їхньої доньки, а також показаннями С. та Ш. щодо повернення заявником боргу С. та ремонту офісу. Заходи спостереження були проведені з дозволу суду, а їх результати були отримані законним шляхом і були законно задокументовані, як було встановлено під час розгляду справи. Всі матеріали, що складають сукупність доказів у справі, виключають будь-яку провокацію з метою отримання хабара.

ОЦІНКА СУДУ

А. Подання сторін

16. Уряд стверджував, що скарга заявника за статтею 6 була необґрунтованою, оскільки це була скарга «четвертої інстанції», а аргументація національних судів не ґрунтувалася на явній помилці, що призвела до «відмови у правосудді». Записи не були єдиним або вирішальним доказом і були підтверджені іншими доказами. У будь-якому випадку, матеріали були отримані на законних підставах, а обвинувальний вирок був переглянутий і підтриманий апеляційною та касаційною інстанціями.

17. Уряд стверджував, що оперативно-розшукові заходи становили втручання у права заявника за статтею 8, але це втручання було законним, оскільки оперативно-розшукові заходи були санкціоновані відповідно до вимог Закону «Про оперативно-розшукову діяльність» головою Київського апеляційного суду. Копія цієї ухвали, яка зберігалася в архіві суду, була знищена разом з іншими секретними матеріалами, що там зберігалися, 18 березня 2022 року, щоб запобігти її можливому захопленню ворогом. Національні суди розглянули та відхилили скарги заявника у зв'язку з цим. Втручання переслідувало легітимну мету: запобігання заворушенням чи злочинам та захисту прав і свобод інших осіб. Процедура і гарантії, пов'язані з

оперативно-розшуковою діяльністю, викладені в національному законодавстві, були дотримані, що гарантує, що втручання було «необхідним у демократичному суспільстві».

18. Заявник наполягав на тому, що не було жодного судового рішення, яке б санкціонувало заходи спостереження, всупереч національному законодавству. Суди прийняли існування рішення про дозвіл на здійснення заходів спостереження на віру, не перевіривши його та не дозволивши заявнику ознайомитися з ним, незважаючи на його неодноразові клопотання з цього приводу, які суди проігнорували. Він зазначив, що скарги потерпілих на нього до СБУ були зареєстровані СБУ 29 лютого 2012 року, тобто після того, як вона нібито отримала дозвіл Апеляційного суду на приховані заходи 24 лютого 2012 року. На думку заявника, це свідчить про те, що рішення від 24 лютого 2012 року не існувало.

19. Заявник стверджував, що він став жертвою обману. Проігнорувавши аргумент заявника про його невинуватість у висунутих проти нього обвинуваченнях, суди не надали достатніх підстав для своїх рішень і продемонстрували свою упередженість.

В. Стверджуване порушення статті 8

20. Сторони погоджуються, що мало місце втручання в «приватне життя» заявника в розумінні статті 8. Заявник стверджував, що це втручання було порушенням статті 8, оскільки воно було здійснене без попереднього дозволу суду, всупереч національному законодавству.

21. Однак матеріали справи свідчать про те, що стеження було санкціоноване головою Апеляційного суду м. Києва, і ця інформація міститься в протоколі відповідних заходів спостереження, що було підтверджено Урядом. Вони надали переконливе пояснення, чому копія цього дозволу не могла бути надана Суду. Прикро, що національні суди, які розглядали кримінальну справу заявника, не надали детальної відповіді на твердження заявника, лише

зазначивши, що стеження відповідало вимогам Закону «Про оперативно-розшукову діяльність» (однією з яких є наявність дозволу на проведення оперативно-розшукових заходів). Однак ця відсутність коментарів, хоча і викликає жаль, не була вирішальною, оскільки цей аргумент був другорядним у захисті заявника, а національні матеріали справи свідчили про наявність дозволу.

22. Зазвичай Суд вимагає переконливих підстав для того, щоб відступити від фактичних висновків національних судів (див. «Барбулеску проти Румунії» (Bărbulescu v. Romania) [ВП], № 61496/08, п. 129, від 5 вересня 2017 року).

23. Єдиними аргументами заявника були стверджувана розбіжність у датах та його твердження

про те, що національні суди прийняли існування дозволу на віру, не вживши заходів для його перевірки.

24. Однак заявник не надав достатньої кількості деталей або доказів, щоб зробити цю скаргу обґрунтованою. Зокрема, він не пояснив, яких заходів він вжив для отримання доступу до копії дозволу. З апеляційних скарг заявника вбачається, що він покладався на відсутність судового дозволу як на другорядний аргумент, критикуючи сукупність доказів проти нього. Однак він не пояснив у послідовний спосіб, ані перед цим Судом, ані у своїх національних поданнях,

які кроки були зроблені для перевірки цих тверджень: зокрема, яку інформацію заявник запитував у органів влади, коли і на яких підставах, і які рішення були прийняті у відповідь на будь-які такі запити.

25. Також немає жодних ознак того, що оскаржувані заходи не відповідали вимогам статті 8 Конвенції з будь-якої іншої причини.

26. Отже, Суд доходить висновку, що заявник не подав та не обґрунтував аргументованої скарги на те, що у його справі мало місце порушення статті 8 Конвенції.

С. Стверджуване порушення статті 6

27. З огляду на вищенаведений висновок Суду щодо скарги заявника за статтею 8, не було встановлено, відповідно до необхідного стандарту, що мало місце будь-яке порушення національного законодавства або Конвенції при збиранні доказів проти нього.

28. У будь-якому випадку, враховуючи, що він визнав, що прийняв гроші від особи, яка була об'єктом кримінального розслідування, яке проводив заявник, і використав їх для погашення особистого боргу, докази, зібрані в результаті заходів спостереження, мали обмежений вплив на засудження заявника (див. рішення у справі «Лисюк проти України» (Lysyuk v. Ukraine), № 72531/13, 14 жовтня 2021 року).

29. Що стосується скарги заявника на провокацію, то характер захисту заявника не виключав його справу з категорії «справ про провокацію» (див. рішення у справі «Яхимович проти України» (Yakhymovych v. Ukraine), № 23476/15, п. 48, від 16 грудня 2021 року; на противагу «Любченко проти України» (ухв.), №. 34640/05, п. 33, від 31 травня 2016 року, та «Берлізев проти України» (Berlizev v. Ukraine), № 43571/12, п. 46, 8 липня 2021 року).

30. Однак національні суди розглянули та визнали достовірними послідовні свідчення, надані паном та пані Р. (і надалі підтверджені їхньою дочкою), про те, що до інциденту з хабарництвом, за який заявника було засуджено, заявник не тільки вже вимагав, але й отримав від них хабар, а потім вимагав ще один хабар. Лише після цього вони поскаржилися органам влади, які розпочали негласне

розслідування (порівняйте «Мілінієне проти Литви» (Milinienė v. Lithuania), № 74355/01, пп. 37-38, 24 червня 2008 року).

31. Відповідно, існували об'єктивні підозри того, що заявник був залучений до злочинної діяльності та був схильний до вчинення кримінального правопорушення (див. рішення у справі «Баннікова проти Росії» (Bannikova v. Russia), № 18757/06, п. 38, від 4 листопада 2010 року). У підготовці та проведенні негласної операції немає жодних ознак зловживань з боку органів влади: вони лише долучилися до злочинної діяльності з метою її документування. Саме поведінка заявника, а не дії органів влади стали визначальним фактором у вчиненні злочину (див. рішення у справах «Волков і Адамський проти Росії» (Volkov and Adamskiy v. Russia), №№ 7614/09 і 30863/10, від 26 березня 2015 року, і «Матанович проти Хорватії» (Matanović v. Croatia), № 2742/12, пп. 142-43, 4 квітня 2017 року).

32. Заявник також скаржився на те, що національні суди помилилися в оцінці доказів та національного законодавства і неправомірно засудили його. Суд повторює, що до його функцій не входить розгляд фактичних або юридичних помилок, яких, як стверджується, припустився національний суд, якщо і в тій мірі, в якій вони могли порушити права і свободи, що захищаються Конвенцією. При визначенні того, чи було провадження справедливим, Суд не діє як суд четвертої інстанції, який вирішує, чи були докази отримані незаконно з точки зору національного законодавства, їх допустимість або винуватість заявника (див. рішення у справі «Муртазалиєва

про те, що національні суди прийняли існування дозволу на віру, не вживши заходів для його перевірки.

24. Однак заявник не надав достатньої кількості деталей або доказів, щоб зробити цю скаргу обґрунтованою. Зокрема, він не пояснив, яких заходів він вжив для отримання доступу до копії дозволу. З апеляційних скарг заявника вбачається, що він покладався на відсутність судового дозволу як на другорядний аргумент, критикуючи сукупність доказів проти нього. Однак він не пояснив у послідовний спосіб, ані перед цим Судом, ані у своїх національних поданнях,

які кроки були зроблені для перевірки цих тверджень: зокрема, яку інформацію заявник запитував у органів влади, коли і на яких підставах, і які рішення були прийняті у відповідь на будь-які такі запити.

25. Також немає жодних ознак того, що оскаржувані заходи не відповідали вимогам статті 8 Конвенції з будь-якої іншої причини.

26. Отже, Суд доходить висновку, що заявник не подав та не обґрунтував аргументованої скарги на те, що у його справі мало місце порушення статті 8 Конвенції.

С. Стверджуване порушення статті 6

27. З огляду на вищенаведений висновок Суду щодо скарги заявника за статтею 8, не було встановлено, відповідно до необхідного стандарту, що мало місце будь-яке порушення національного законодавства або Конвенції при збиранні доказів проти нього.

28. У будь-якому випадку, враховуючи, що він визнав, що прийняв гроші від особи, яка була об'єктом кримінального розслідування, яке проводив заявник, і використав їх для погашення особистого боргу, докази, зібрані в результаті заходів спостереження, мали обмежений вплив на засудження заявника (див. рішення у справі «Лисюк проти України» (Lysyuk v. Ukraine), № 72531/13, 14 жовтня 2021 року).

29. Що стосується скарги заявника на провокацію, то характер захисту заявника не виключав його справу з категорії «справ про провокацію» (див. рішення у справі «Яхимович проти України» (Yakymovych v. Ukraine), № 23476/15, п. 48, від 16 грудня 2021 року; на противагу «Любченко проти України» (ухв.), №. 34640/05, п. 33, від 31 травня 2016 року, та «Берлізев проти України» (Berlizev v. Ukraine), № 43571/12, п. 46, 8 липня 2021 року).

30. Однак національні суди розглянули та визнали достовірними послідовні свідчення, надані паном та пані Р. (і надалі підтверджені їхньою дочкою), про те, що до інциденту з хабарництвом, за який заявника було засуджено, заявник не тільки вже вимагав, але й отримав від них хабар, а потім вимагав ще один

хабар. Лише після цього вони поскаржилися органам влади, які розпочали негласне розслідування (порівняйте «Мілінієне проти Литви» (Milinienė v. Lithuania), № 74355/01, пп. 37-38, 24 червня 2008 року).

31. Відповідно, існували об'єктивні підозри того, що заявник був залучений до злочинної діяльності та був схильний до вчинення кримінального правопорушення (див. рішення у справі «Баннікова проти Росії» (Bannikova v. Russia), № 18757/06, п. 38, від 4 листопада 2010 року). У підготовці та проведенні негласної операції немає жодних ознак зловживань з боку органів влади: вони лише долучилися до злочинної діяльності з метою її документування. Саме поведінка заявника, а не дії органів влади стали визначальним фактором у вчиненні злочину (див. рішення у справах «Волков і Адамський проти Росії» (Volkov and Adamskiy v. Russia), №№ 7614/09 і 30863/10, від 26 березня 2015 року, і «Матанович проти Хорватії» (Matanović v. Croatia), № 2742/12, пп. 142-43, 4 квітня 2017 року).

32. Заявник також скаржився на те, що національні суди помилилися в оцінці доказів та національного законодавства і неправомірно засудили його. Суд повторює, що до його функцій не входить розгляд фактичних або юридичних помилок, яких, як стверджується, припустився національний суд, якщо і в тій мірі, в якій вони могли порушити права і свободи, що захищаються Конвенцією. При визначенні того, чи було провадження справедливим, Суд не діє як суд четвертої інстанції, який вирішує, чи були докази

отримані незаконно з точки зору національного законодавства, їх допустимість або винуватість заявника (див. рішення у справі «Муртазалієва проти Росії» (Murtazaliyeva v. Russia) [ВП], № 36658/05, п. 149, від 18 грудня 2018 року).

33. Відповідно, Суд вважає, що скарги заявника за статтею 6 також є явно необґрунтованими.

Таким чином, заява є явно необґрунтованою і має бути відхилена відповідно до підпункту «а» пункту 3 та пункту 4 статті 35 Конвенції.

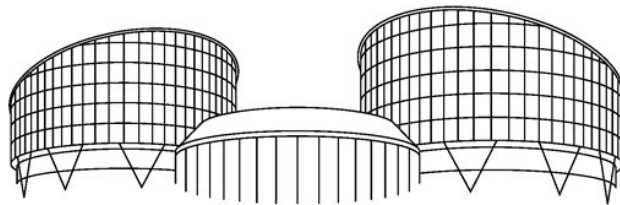
3 цих причин Суд одногolosно,

Оголошує заяву неприйнятною.

Укладено англійською мовою та повідомлено письмово 28 березня 2024 року.

Мартіна Келлер
Заступник секретаря

Карло Ранцоні
Голова

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СУД З ПРАВ ЛЮДИНИ
ЧЕТВЕРТА СЕКЦІЯ

Справа «ДАНІЛЕЦ проти Румунії»
(DANILEȚ c. ROUMANIE)
(Заява № 16915/21)

РІШЕННЯ

Стаття 10 - Свобода вираження поглядів - Дисциплінарне стягнення, накладене Вищою судовою радою на суддю за публікацію двох повідомлень на своїй сторінці у Facebook – У рішеннях національних судів не встановлено баланс конкуруючих інтересів відповідно до критеріїв, викладених у практиці Європейського суду - Наявність посягання на гідність і честь суддівської професії недостатньо доведена - Підстави не є відповідними та достатніми

Підготовлено Секретаріатом Суду. Не є обов'язковим для Суду.

СТРАСБУРГ

20 лютого 2024 року

Це рішення набуде статусу остаточного відповідно до умов, викладених у п. 2 статті 44 Конвенції.

До нього можуть бути внесені редакційні виправлення.

У справі «Данілець проти Румунії» (Danileț v. Romania),

Європейський суд з прав людини (Четверта секція), що засідає у складі Палати у складі:

Габріеле Куцко-Стадлмайер, голова,

Тім Айке,

Фаріс Вехабович,

Армен Арутюнян,

Ана Марія Герра Мартінс,

Анна Луїза Борман,

Себастьян Радулецу, судді,

та Ільза Фрайвірт, секретар секції,

Беручи до уваги :

заяву (№ 16915/21) проти Румунії, подану до Суду 18 березня 2021 року за статтею 34 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод (далі - Конвенція) громадянином цієї держави паном Васіліче-Крісті Данілцем (далі - заявник);

рішення поінформувати Уряд Румунії (далі - Уряд) про скарги щодо стверджуваного порушення права на свободу вираження поглядів заявника та на професійну репутацію;

зауваження, надані Урядом та, у відповідь, надані заявником, а також зауваження, отримані від асоціації «Форум суддів Румунії» (Forum des juges de Roumanie), яку Голова Секції допустив до провадження в якості третьої сторони, що вступає в справу;

після обговорення 4 липня та 17 жовтня 2023 року, а також 16 січня 2024 року, постановляє наступне рішення, прийняте в останній зазначений день:

ВСТУП

1. Заява стосувалася наслідків дисциплінарного стягнення, накладеного Вищою судовою радою на суддю, який розмістив два повідомлення на

ФАКТИ

2. Заявник народився в 1975 році та проживає в місті Клуж-Напока. Його інтереси представляв Н. Попеску, адвокат.

своїй сторінці у Facebook (стаття 10 Конвенції). Вона також стосувалася стверджуваної шкоди професійній репутації судді (стаття 8 Конвенції).

3. Уряд був представлений його Уповноваженим представником О. Ф. Езером, з Міністерства закордонних справ.

I. ПОВІДОМЛЕННЯ, ОПУБЛІКОВАНІ ЗАЯВНИКОМ

4. На момент розгляду справи заявник був суддею суду м. Клуж. Він був відомий своєю активною участю в дебатах з питань демократії, верховенства права та правосуддя і користувався високим авторитетом на національному рівні як колишній член Вищої судової ради (далі - ВСР), колишній заступник голови суду, колишній радник міністра юстиції, член-засновник двох неурядових організацій, що працюють у сфері демократії та правосуддя, а також автор кількох юридичних статей.

5. 9 січня 2019 року заявник розмістив на своїй сторінці у Facebook наступне повідомлення:

«Можливо, хтось звернув увагу на низку нападів, дезорганізацію та втрату довіри до таких інституцій, як Головне управління інформації та внутрішнього захисту, Служба розвідки Румунії, Національна антикорупційна дирекція, жандармерія, прокуратура при Вищому касаційному суді, Вищий касаційний суд та армія. [Ці напади не випадково з'явилися після «зловживань, скоєних інститутами влади». Чи знаємо ми, що означає недостатня ефективність або, що ще гірше, повернення під політичний контроль інститутів [про які йдеться]: служб, поліції, судової влади, армії? А щодо армії, чи мав хтось нагоду замислитися над статтею 118 § 1 Конституції, в якій йдеться про те, що «армія підпорядковується виключно волі народу з метою гарантування (...) конституційної демократії»? Що б сталося, якби одного чудового дня ми побачили армію на вулиці, щоб захистити... демократію, адже сьогодні ми бачимо, що кількість її прихильників падає? Чи здивувало б вас

успішного рішення, що це рішення було б (...) відповідно до Конституції!? На мою думку, це дерево, яке приховує ліс (...)».

6. 10 січня 2019 року заявник опублікував, знову ж таки на своїй сторінці у Facebook, гіперпосилання на статтю в пресі під назвою «Прокурор б'є на сполох. Сьогодні життя в Румунії пов'язане з величезним ризиком. Що стосується правосуддя - червона лінія була перетнута», стаття була опублікована на національному новинному вебсайті. В інтерв'ю, яке було предметом статті, про яку йдеться, прокурор К.С. висловив свої погляди на управління кримінальними справами в прокуратурі та труднощі, з якими стикаються прокурори при розгляді доручених їм справ. Це друге повідомлення, опубліковане заявником, супроводжувалося наступним коментарем:

«Ось прокурор з кров'ю в жилах: він відкрито говорить про звільнення небезпечних ув'язнених, про погані ідеї наших урядів щодо законодавчої реформи, і про самосуд над суддями!»

7. Перше повідомлення (п. 5 вище) було розповсюджено і прокоментовано наступного дня декількома національними ЗМІ.

8. Друге повідомлення (п. 6 вище) також стало предметом кількох коментарів.

9. 10 січня 2019 року пресекретар Судової інспекції поінформував Головного інспектора Л.Н. про зміст двох повідомлень заявника. Того ж дня Судова інспекція розпочала дисциплінарне провадження за власною ініціативою.

II. ДИСЦИПЛІНАРНЕ РОЗСЛІДУВАННЯ В СУДОВІЙ ІНСПЕКЦІЇ

10. 17 січня 2019 року Судова інспекція ініціювала дисциплінарне розслідування щодо заявника за образу честі та доброго іміджу судової влади (стаття 99 а) Закону № 303/2004 «Про статус суддів і прокурорів» - пункт 28 нижче). Судовий інспектор проаналізував зміст першого повідомлення заявника (пункт 5 вище). Він встановив, що повідомлення було підхоплене і прокоментоване одинадцятьма різними засобами масової інформації, і що відповідна особа припустила, що для захисту демократії втручання армії було б рішенням, яке відповідає Конституції. Що стосується другого повідомлення (пункт 6 вище), судовий інспектор зазначив, що заявник, який передрукував статтю в пресі, додав особисті коментарі, заохочуючи суддів публічно висловлюватися з питань, що стосуються належного функціонування системи правосуддя, критикуючи реформи, «самосуд» над суддями та негативні наслідки компенсаційного засобу правового захисту, при цьому схваливши зміст статті, про яку йдеться. Судовий інспектор послався на положення Кодексу етики суддів і вважав, що існують ознаки того, що заявник не дотримувався обов'язку діяти стримано, що могло б зашкодити доброму іміджу судової влади.

11. 4 лютого 2019 року в судовій інспекції заявник, перш за все, стверджував, що статті в пресі, які підхопили два його повідомлення, опубліковані на його сторінці у Facebook, не повинні використовуватися як докази, оскільки вони не належать йому. Потім він зазначив, що його перший допис був опублікований у зв'язку з призначенням керівника апарату, а тому не мав жодного відношення до його суддівської діяльності, його професійної репутації або авторитету судової влади. Що стосується його другого повідомлення, він стверджував, що те, що він висловив свою підтримку прокурору К.С., було нормальним вчинком, і підтвердив, що він як і раніше схвалює точку зору останнього. Він попросив Судову інспекцію взяти свідчення у двох журналістів, лінгвіста, вчителя румунської мови, полковника (щоб пояснити, як ці люди зрозуміли повідомлення, про які йдеться), прокурора К.С. (щоб перевірити, чи не зазнав він негативних наслідків після спірної публікації), судді (Н.Г.), художника і наукового співробітника університету (щоб дати свідчення про рівень

професійної доброчесності заявника та авторитет судової влади до і після двох оскаржуваних публікацій).

12. 5 лютого 2019 року судова інспекція прийняла свідчення судді Н.Г. з метою визначення рівня професійної доброчесності заявника та авторитету правосуддя до і після публікації оскаржуваних повідомлень, а інші вимоги щодо свідчень відхилила на тій підставі, що вони не стосуються предмета провадження. Суддя Н.Г., яка заявила, що вона не звернула особливої уваги на те, як преса представила твердження заявника, стверджувала, що перше оспорюване повідомлення не мало негативного впливу. Вона пояснила, що заявник був «активістом, борцем і дуже рішучою людиною», яка мала багато публікацій. Щодо другого повідомлення, вона заявила, що не читала його. Щодо позитивного іміджу судової системи до і після публікації першого повідомлення, вона сказала, що не помітила жодних змін, і зазначила, що повідомлення не потрапило на перші шпальти національної преси.

13. 12 лютого 2019 року заявника заслухав судовий інспектор. Він заявив, що з 2003 року він мав звичку спілкуватися в засобах масової інформації за допомогою телевізійних трансляцій, а з 2011 року - шляхом публікації щоденних повідомлень на своєму акаунті у Facebook, який мав приблизно 50 000 підписників. Він пояснив, що перше повідомлення було частиною дебатів, викликаних призначенням начальника Генерального штабу, і мало на меті привернути увагу читачів до дуже важливого питання. Він додав, що, як передбачено Конституцією, армія також виконує роль гаранта демократії, і тому призначення керівника армії за політичними критеріями, ймовірно, матиме наслідки для життя громадян. Він послався на історичні події революції 1989 року. Він уточнив, що послання не було ні попередженням, ні закликом нехтувати законом, а лише нагадуванням про відповідні правові норми. Він додав, що це послання не має нічого спільного з його суддівською діяльністю, але воно лежить в основі його занепокоєння як громадянина. На його думку, той факт, що деякі журналісти неправильно зрозуміли повідомлення, яке він хотів донести, не є його провиною, і громадяни можуть вільно розміщувати коментарі на його сторінці у Facebook. Що стосується

другого повідомлення, заявник підтвердив, що він агітував за незалежність судової влади та що він підтримує будь-які ініціативи в цьому напрямку. На його думку, в силу свободи вираження поглядів, він міг вільно публікувати повідомлення на своїй сторінці у Facebook за умови, що він не коментував судові справи, які перебувають на розгляді, або судові рішення, а також не нападав на інших суддів. Він також попросив інспекцію відібрати свідчення у кількох людей (суддів, журналістів, студентів, викладачів), які знали його і могли б дати свідчення про його професійну добросовісність та авторитет системи правосуддя. Судова інспекція заслухала п'ятьох

суддів та секретаря суду і відхилила інші запити заявника про отримання свідчень. Більшість опитаних схарактеризували його як чесного суддю, який був дуже активним у сфері правової освіти для молоді та займав чесну особисту громадянську позицію в суспільстві.

14. 20 лютого 2019 року Судова інспекція вирішила прийняти звернення *ex officio* з огляду на прояв неповаги до судової влади та заподіяння шкоди її доброму іміджу (стаття 99 а) Закону № 303/2004 - пункт 28 нижче), вжити дисциплінарних заходів і, відповідно, передати справу на розгляд дисциплінарної палати ВСР.

III. ДИСЦИПЛІНАРНЕ СТЯГНЕННЯ, НАКЛАДЕНЕ НА ЗАЯВНИКА ДИСЦИПЛІНАРНОЮ ПАЛАТОЮ ВСР

15. 16 квітня 2019 року Дисциплінарна палата суддів ВСР, засідаючи у складі з дев'яти суддів, відзначила відсутність заявника, постановила, що немає необхідності повторно заслуховувати свідків, взяла до уваги зауваження, подані Судовою інспекцією, та відклала винесення рішення до 7 травня 2019 року.

16. У рішенні від 7 травня 2019 року Дисциплінарна палата більшістю голосів підтримала дисциплінарне стягнення. Вона встановила, що заявник вчинив дисциплінарний проступок, передбачений статтею 99 а) Закону № 303/2004, і, відповідно до статті 100 б) Закону № 303/2004 (пункт 28 нижче), постановила зменшити його винагороду на 5% протягом двох місяців. Дійшовши такого висновку, Дисциплінарна палата спочатку зазначила, що інтернет-газета опублікувала перше повідомлення заявника (пункт 5 вище) і що кілька інших ЗМІ згодом опублікували статті про це повідомлення в пресі. Далі вона встановила, що заявник розмістив на своїй сторінці у Facebook друге повідомлення, яке стосувалося статті про інтерв'ю, даним прокурором К.С., разом із коментарем, зробленим заявником (див. пункт 6 вище). Палата дійшла висновку, що заявник порушив стандарти поведінки, дотримання яких зазвичай вимагається від представників судової влади, і завдав шкоди судовій системі в цілому.

17. Дисциплінарна палата нагадала, що судді зобов'язані не принижувати гідність своєї посади або безсторонність і незалежність судової

влади, проявляти стриманість, коли йдеться про авторитет і безсторонність судової влади, а також висловлювати свої думки обережно, щоб уникнути ризику підриву суспільної поваги та довіри до судової влади. Дисциплінарна палата послалася у цьому зв'язку на справи «Моріссенс проти Бельгії» (*Morissens v. Belgium*) (№ 11389/85, рішення Комісії від 3 травня 1988 року, Рішення та звіти 56, с. 127), «Віллі проти Ліхтенштейну» (*Wille v. Liechtenstein*) ([ВП], № 28396/95, ECHR 1999VII) та, *mutatis mutandis*, «Озпинар проти Туреччини» (*Özpinar v. Turkey*) (№ 20999/04, п. 68, від 19 жовтня 2010 року). Вона вважала, що, на відміну від обставин, встановлених Судом у справі «Бака проти Угорщини» ([ВП], № 20261/12, пп. 168-176, 23 червня 2016 року), спосіб, у який заявник у цій справі представив свою точку зору, був невідповідним його статусу судді й таким, що ставив під сумнів довіру до державних інституцій. Він вважав, що заявник, натякаючи на те, що державні установи контролюються політиками, і пропонуючи втручання армії як можливе рішення для гарантування демократії, порушив обов'язок судді діяти стримано та обачливо. Що стосується другого оспорюваного повідомлення, було встановлено, що використана мова, зокрема вираз «прокурор з кров'ю в жилах», виходить за межі пристойності та статусу судді.

18. Дисциплінарна палата вирішила, що хоча використаний стиль був риторичним, повідомлення, яке хотів донести заявник, було чітким і зрозумілим для тих, хто читав і коментував його.

Таким чином, мова йшла не про оціночні судження, а про наклепницькі твердження, без аргументів, такого характеру, що ставлять під сумнів довіру до інститутів держави. Таким чином, метою дій заявника не було ініціювання дискусії з питань, що становлять суспільний інтерес або мають важливе значення для судової системи. Дисциплінарна палата додала, що той факт, що заявник обрав соціальну мережу для здійснення оскаржуваних заяв, посилює бажання заявника розкрити свої повідомлення всім, хто мав доступ до його сторінки у Facebook. Це було підтверджено заявами, які він зробив до судової інспекції (див. пункт 13 вище). Дисциплінарна палата вважала, що обрана заявником лінія захисту, зокрема, підкреслення його позиції як приватної особи, не може виключити його дисциплінарну відповідальність, враховуючи, що судді повинні проявляти поміркованість і обережність у здійсненні своєї свободи вираження поглядів як при виконанні своїх обов'язків, так і в приватному житті, щоб уникнути негативного сприйняття громадськістю безсторонності, незалежності та авторитету судової влади. Спосіб, у який заявник вирішив порушити питання про продовження терміну перебування на посаді начальника Генерального штабу Сухопутних військ та прокоментувати інтерв'ю з прокурором К.С., порушив справедливий баланс між його правом на свободу вираження поглядів та законним інтересом демократичної держави у забезпеченні відповідності державної служби цілям, викладеним у другому абзаці статті 10 Конвенції. Відповідно, Дисциплінарна палата постановила, що думки заявника, висловлені публічно і поза межами його професійних повноважень, а також спосіб, у який він повідомив про події, про які йдеться, використовуючи недоречні та непристойні вирази, суперечили гідності його посади та підривали безсторонність і добру репутацію судової влади.

19. Щодо дисциплінарного проступку, вчиненого заявником, Дисциплінарна палата встановила, що заявник визнав той факт, що своєю поведінкою (публікація оспорюваних повідомлень на своєму акаунті у Facebook, яку переглянули приблизно 50 000 осіб - пункт 13 вище), він знехтував положеннями законодавства (пункт 28 нижче) та соціальними нормами, що стосуються поваги до загальноприйнятих моральних цінностей. Тому вона дійшла висновку, що мало місце непряме,

ненавмисне дисциплінарне правопорушення, яке вплинуло на довіру та повагу громадськості до судової влади та на позитивний імідж системи правосуддя, оскільки думки заявника, висловлені в цих повідомленнях, були підхоплені та прокоментовані значною кількістю засобів масової інформації, що спричинило значну суспільну дискусію. Що стосується покарання, то Суд послався на шкоду, заподіяну суспільним відносинам, пов'язаним із судовою діяльністю в цілому, на фактичні та особисті обставини заявника, а також на виховну та превентивну роль дисциплінарної процедури, зазначивши, що повідомлення заявника, які були підхоплені засобами масової інформації, породили в суспільстві підозру щодо недотримання суддями своїх юридичних обов'язків. Беручи до уваги серйозність дисциплінарного проступку, про який йдеться, його наслідки та тривалу недовіру громадськості до судової системи, було вирішено, що в цій справі було б краще долучитися до об'єктивного та поміркованого обговорення недоліків у роботі судової системи. Всі ці фактори виправдовували накладення стягнення (зменшення заробітної плати заявника на 5% протягом двох місяців - п. 16 вище), щоб попередити відповідну особу про можливі наслідки подібного ставлення в майбутньому.

20. Підкреслюючи відсутність дисциплінарного проступку з боку заявника, троє з дев'яти членів Дисциплінарної палати внесли окрему думку, в якій пояснили, що заявник у своєму першому повідомленні висловив особисту думку з актуального на той час питання, а саме питання призупинення продовження строку повноважень начальника Генерального штабу армії, призупинення, яке спочатку було підтримано Апеляційним судом, а згодом відхилено Верховним Судом касаційної інстанції та правосуддя (далі – Верховний Суд). Троє згаданих суддів вважали, що заборона суддям критично коментувати питання, що становлять суспільний інтерес, рівнозначна надмірному обмеженню їхньої свободи вираження поглядів. Що стосується другого оспорюваного повідомлення, вони вважали, що, опублікувавши коментар після статті, написаної про прокурора К.С. (статті, яка, до того ж викликала дебати на форумі, організованому для суддів), заявник не вчинив жодного дисциплінарного проступку і не завдав шкоди честі та доброму іміджу судової влади. У будь-якому випадку, як було зрозуміло з

доказів, зібраних судовою інспекцією, відповідна особа була дуже активною в соціальних мережах, виявляла інтерес до питань, пов'язаних з громадянським суспільством, займалася правовою освітою молоді, і її публікації створювали лише нейтральний імідж в очах його колег-суддів (див. пункти 12 та 13 вище). Троє суддів у меншості додали, що різні інтерпретації, надані засобами масової інформації повідомленням заявника, не були його заслугою і що сам факт висловлення ним особистої думки з питання, що становить суспільний інтерес, без будь-якого посилення на суд, в якому він виконував свої функції, або

на суддів, не може призвести до висновку, що він порушив обов'язок проявляти стриманість і розсудливість. У зв'язку з цим судді, що не погодилися з рішенням більшості, послалися на рішення у справі «Бака» (згадане вище, п. 165). Вони вважали, що спосіб, у який заявник висловився з питання, що викликало значну суспільну дискусію в той час, не був таким, що підриває незалежність, безсторонність і добру репутацію судової влади. Нарешті, на думку трьох згаданих суддів, відповідна особа висловила оціночні судження з метою захисту верховенства права і не вийшла за межі свободи вираження поглядів.

IV. ОСКАРЖЕННЯ ДИСЦИПЛІНАРНОЇ САНКЦІЇ У ВЕРХОВНОМУ СУДІ

21. Заявник оскаржив накладену на нього дисциплінарну санкцію. Він скаржився на те, що рішення було незаконним, і оскаржував його по суті. Він почав з твердження, що суддя може бути покараний лише за дисциплінарні проступки, передбачені статтею 99 Закону № 303/2004 (пункт 28 нижче) і оскаржив рішення Дисциплінарної палати на підставі недотримання стандартів поведінки, що, на його думку, більше не може бути підставою для дисциплінарного стягнення в його випадку, особливо після законодавчих змін, які відбулися у 2005 році. Він також піддав критиці нечіткі, позбавлені конкретних прикладів оцінки Дисциплінарної палати щодо неналежності висловлювань, які він використовував. Він нагадав, що після публікації його першого повідомлення не було жодних дебатів, але деякі ЗМІ, які звикли критикувати судову систему, недоброчесно інтерпретували його висловлювання. Він стверджував, що метою його повідомлення було висловити необхідність тримати армію поза будь-яким політичним впливом, щоб запобігти її використанню в певний момент тими, хто перебуває при владі, для «захисту демократії». За його словами, це послання було частиною юридичних курсів, які він викладав протягом кількох років. Не було жодних доказів, навіть свідчень, зібраних судовою інспекцією (пункти 12 та 13 in fine вище), що підтверджували б, на його думку, будь-яку шкоду доброму іміджу судової влади. На його думку, обов'язок діяти стримано пов'язаний виключно з його посадою судді та справами, за які він відповідав, а не з його участю в житті громадян.

22. Що стосується публікації його другого повідомлення, заявник підтвердив, що він висловив своє захоплення прокурором К.С. і погодився із його заявами. Він захищав добрий імідж судової влади та виступав за поділ виконавчої та судової влади, в той час, коли багато представників судової влади протягом декількох місяців протестували проти наступу на незалежність судової влади, здійсненого, на їхню думку, Парламентом і Урядом шляхом проведення законодавчих реформ. Крім того, заявник стверджував, що прокурор К.С. ніколи не був покараний за своє інтерв'ю. Нарешті, він стверджував, що Дисциплінарна палата відмовилася накладати на нього більш м'яке стягнення. Він зазначив, що Судова інспекція не передала справу про друге повідомлення до Дисциплінарної палати, і послався, *mutatis mutandis*, на рішення Конституційного Суду, який визнав неконституційною статтю закону, що регулює адвокатську діяльність, яка характеризує як проступок дії, що «можуть завдати шкоди доброму іміджу професії», - формулювання, яке було розкритиковане вищими юрисдикціями за недостатню ясність і точність. Заявник подав письмові заяви до Верховного Суду.

23. Рішенням від 18 травня 2020 року Верховний Суд відхилив апеляційну скаргу заявника та залишив у силі рішення про накладення дисциплінарної санкції, прийняте 7 травня 2019 року (пункти 16-19 вище). Розглядаючи законність санкції, Верховний Суд встановив, що Дисциплінарна палата врахувала складові елементи

дисциплінарного проступку, передбачені статтею 99 (а) Закону № 303/2004 (пункт 28 нижче), а не аспекти, охоплені Кодексом етики, які, всупереч твердженням заявника, в будь-якому випадку можуть становити основу для дисциплінарного проступку.

24. Що стосується суті дисциплінарного рішення, то Верховний Суд встановив, що Дисциплінарна палата проаналізувала факти у світлі права заявника на свободу вираження поглядів та його обов'язку діяти стримано. Він постановив, що цей обов'язок, передбачено статтею 99 (а) Закону № 303/2004 (пункт 28 нижче), ґрунтується на загальних принципах професійної етики (незалежність, безсторонність та добросовісність) і вимагає від суддів обачливості та стриманості у їхньому професійному, громадському та приватному житті. Стверджувалось, що неможливо перелічити всі види діяльності, які можуть порушувати обов'язок стриманості, оскільки судді зобов'язані адаптувати свою поведінку до морально-етичних принципів, загально визнаних у суспільстві, діяти добросовісно за будь-яких обставин, справедливо і порядно. Наголошуючи на необхідності дотримання справедливого балансу між свободою вираження поглядів і захистом авторитету судової влади, Верховний Суд підтвердив обов'язок суддів висловлюватися стримано, щоб захистити право громадськості на незалежну судову владу, вільну від політичного впливу і збалансовану. Він вважав, що спосіб, у який заявник висловлювався (який був неналежним з огляду на його статус і мав такий характер, що ставив під сумнів довіру до інститутів держави), підірвав баланс, про який йшлося. Зокрема, на думку Верховного Суду, заявник припустив, що державні інститути повинні контролюватися політиками, і таким чином порушив питання про можливість виходу армії «на вулиці»; це було рівнозначно тому, що заявник вийшов за межі свободи вираження поглядів, як встановила Дисциплінарна палата. Верховний Суд зазначив, що всупереч аргументу заявника про те, що його повідомлення не були широко висвітлені в засобах масової інформації (пункт 21 вище), Дисциплінарна палата встановила, що повідомлення, про які йдеться, були предметом статей, опублікованих у п'яти найвідоміших ЗМІ, і що вони, ймовірно, можуть викликати у читачів зв'язок з історичними подіями.

25. На думку Верховного Суду, твердження

заявника про те, що в поданні Судової інспекції не було конкретного посилання на його друге повідомлення (пункт 22 вище) було необґрунтованим, оскільки, як було зрозуміло з підстав дисциплінарного рішення, вираз «прокурор з кров'ю в жилах», використаний заявником у своєму повідомленні, опублікованому 10 січня 2019 року (див. пункт 6 вище), вийшов далеко за межі стриманості, що вимагається від його посади. Верховний Суд постановив, що ні Дисциплінарна палата, ні судова влада не в змозі розглядати правдивість чи законність тверджень заявника, а отже, розглядати, чи мають вони фактичне підґрунтя; вони були особистою думкою, яка ставила під сумнів довіру до інститутів держави (включаючи судову систему), і висловлюванням, яке в контексті публічного виступу судді було недоречним.

26. Далі Верховний Суд підтримав висновки Дисциплінарної палати щодо непрямого умислу заявника та способу, в який він ризикував, опублікувавши свої два повідомлення, завдати шкоди доброму іміджу судової влади, і вказав, що поняття «честь», «професійна добросовісність» та «добрий імідж судової влади» є «складними та динамічними за своєю природою і [не можуть] бути предметом будь-якого конкретного обмеження чи регулювання». Він зазначив, що, на думку Дисциплінарної палати, неможливо дослідити ці три поняття за допомогою свідчень або опитувань громадської думки, як того бажав заявник. Ставлення судді у цій справі, яке суперечило необхідній поведінці, необхідно було розглядати у світлі міжнародних документів, законів або рекомендацій. Верховний Суд також зазначив, що Дисциплінарна палата законно розглянула всі відповідні критерії (прямі наслідки фактів, шкода, завдана доброму іміджу та престижу судової влади, поведінка заявника, невиконання статутних обов'язків та використання мови, що виходить за межі пристойності та добросовісності) перед тим, як накласти на заявника санкцію, про яку йдеться. Оскільки неналежна поведінка заявника була негативно висвітлена в засобах масової інформації, а сам він зарекомендував себе як особа, що формує громадську думку, накласти на нього менш суворе покарання було неможливо. У будь-якому випадку, покарання, накладене на заявника, було одним з найлегших покарань, передбачених статтею 100 Закону № 303/2004 (пункт 28 нижче).

ВІДПОВІДНЕ ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ТА НАЦІОНАЛЬНА ПРАКТИКА

I. НАЦІОНАЛЬНЕ ЗАКОНОДАВСТВО

A. Конституція

27. Відповідні положення Конституції Румунії передбачають наступне :

Стаття 30

Свобода вираження поглядів

«1) Свобода вираження думок, поглядів і переконань та свобода творчості (...) є непорушними.

(...)

2) Свобода вираження поглядів не може посягати на гідність, честь, недоторканність приватного життя або право на власне зображення.»

Стаття 31

Право на інформацію

«(1) Право особи на доступ до будь-якої інформації, що становить суспільний інтерес, не може бути обмежене. (...) «

Стаття 118

Збройні сили

«1) Армія підпорядковується виключно волі народу з метою гарантування суверенітету, незалежності та єдності держави, її територіальної цілісності та конституційної демократії (...).»

B. Закон № 303/2004

28. Закон № 303/2004 про статус суддів і прокурорів був чинним до 15 грудня 2022 року, після він був скасований і замінений законом № 303/2022. Відповідні положення Закону № 303/2004, які більше не містяться в новому законодавстві, у редакції, чинній на момент подій, виглядають наступним чином:

Стаття 44

«У конкурсі на присвоєння вищого класного чину можуть брати участь судді та прокурори, які отримали оцінку «дуже добре» за результатами останнього оцінювання, не мали дисциплінарних стягнень протягом останніх трьох років та відповідають наступним умовам щодо стажу роботи: (...)».

Стаття 99

«Дисциплінарні проступки включають в себе :

а) Дії, що завдають шкоди честі, професійній чесності або доброму іміджу правосуддя, вчинені при виконанні або поза межами виконання професійних обов'язків;

(...)».

Стаття 100

«Дисциплінарні стягнення, що накладаються на суддів і прокурорів, пропорційно тяжкості проступку [вчиненого ними], є наступними:

а) попередження;

б) зменшення до 25% валового щомісячного грошового забезпечення строком на один рік;

с) дисциплінарне переведення до іншого суду, в тому числі нижчого рівня, на строк від одного до трьох років;

д) відсторонення від посади на строк до шести місяців;

г) пониження в посаді;

і) виключення з судової системи;

(...)».

II. МІЖНАРОДНІ ДОКУМЕНТИ ТА ЗАКОНОДАВСТВО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

A. Організація Об'єднаних Націй

29. Основні принципи незалежності судових органів були прийняті на сьомому Конгресі Організації Об'єднаних Націй із запобігання злочинності та поведження з правопорушниками, що відбувся в Мілані в 1985 році. Згодом вони були схвалені Генеральною Асамблеєю в її резолюціях 40/32 від 29 листопада 1985 року та 40/146 від 13 грудня 1985 року. Їхні відповідні частини мають наступний зміст:

Свобода вираження поглядів та об'єднань

«8. Відповідно до Загальної декларації прав людини, судді, як і інші громадяни, користуються свободою вираження поглядів, переконань, асоціацій і зібрань; однак при здійсненні цих прав вони повинні завжди поводитися таким чином, щоб підтримувати гідність їхньої посади та забезпечувати безсторонність і незалежність судової влади».

30. 24 червня 2019 року Спеціальний доповідач з питань незалежності суддів та адвокатів представив Раді з прав людини свою доповідь щодо свободи вираження поглядів, асоціацій та мирних зібрань суддями та прокурорами, як онлайн, так і офлайн. Відповідні рекомендації передбачають наступне:

Свобода вираження поглядів

«101. Що стосується свободи вираження поглядів, то судді та прокурори повинні пам'ятати про свої обов'язки та зобов'язання як державних службовців і за будь-яких обставин проявляти стриманість при висловленні поглядів або думок у спосіб, який, на думку розумного спостерігача, може об'єктивно зашкодити їхній посаді або скомпрометувати їхню незалежність чи безсторонність.

102. В принципі, судді та прокурори не повинні брати участь у публічних суперечках. Однак за певних обставин вони можуть висловлювати свої погляди або думки з політично чутливих питань, наприклад, беручи участь у публічних дебатах щодо законодавства або політики, які можуть вплинути на їхні інституції. Якщо

демократія та верховенство права перебувають під загрозою, судді зобов'язані виступити на захист конституційного ладу та відновлення демократії».

31. Бангалорські принципи поведінки суддів (Управління ООН з наркотиків та злочинності, Відень, 2019) у відповідних частинах містять такі положення:

«1.6. Суддя виявляє та підтримує високі стандарти поведінки

суддів з метою укріплення суспільної довіри до судових органів, що має першочергове значення для підтримки незалежності судових органів. (...)

2.2. Поведінка судді в процесі засідання та за стінами суду має сприяти підтримці та зростанню довіри суспільства, представників юридичної професії та сторін у справі до об'єктивності суддів та судових органів. (...)

3.1. Суддя демонструє поведінку, бездоганну навіть з точки зору стороннього спостерігача.

3.2. Спосіб дій та поведінка судді мають підтримувати впевненість суспільства в чесності та непідкупності судових органів. Недостатньо просто чинити правосуддя, потрібно робити це відкрито для суспільства.

(...)

4.1. Суддя дотримується етичних норм, не допускаючи прояву некоректної поведінки при здійсненні будь-якої діяльності, що пов'язана з його посадою.

4.2. Постійна увага з боку суспільства покладає на суддю обов'язок прийняти ряд обмежень, і, незважаючи на те, що пересічному громадянину ці обов'язки могли б здатися обтяжливими, суддя приймає їх добровільно та охоче. Поведінка судді має відповідати високому статусу його посади.

(...)

4.6. Судді, як і будь-якому громадянину гарантується право вільного вираження думок, віросповідання, участі в зібраннях та асоціаціях, однак у процесі реалізації таких прав суддя завжди турбується про підтримку високого статусу посади судді і не допускає дій, що не сумісні з неупередженістю і незалежністю судових органів.»

32. У необов'язкових керівних принципах щодо використання соціальних мереж судовими органами, розроблених Глобальною мережею доброчесності правосуддя (Управління ООН з наркотиків та злочинності) та опублікованих у січні 2019 року, у відповідних частинах зазначено наступне:

«16. Представники судової влади повинні уникати висловлення думок або повідомлення особистої інформації в Інтернеті, які можуть поставити під загрозу незалежність, доброчесність, справедливість, неупередженість, право на справедливий судовий розгляд або довіру суспільства до судової влади. Цей же принцип застосовується до представників судової влади, незалежно від того, розкривають вони своє справжнє ім'я або суддівський статус

у соціальних мережах чи ні.

(...) 18. Судді повинні уважно ставитися до тону та мови, яку вони використовують, а також бути професійними та обережними у спілкуванні на всіх платформах соціальних мереж. Може бути корисно враховувати, що будь-яка взаємодія на платформах соціальних мереж (пости, коментарі до постів, оновлення статусів, фотографії тощо) може мати вплив на суддівську гідність, якщо вона стане відомою широкій громадськості. Таке ж застереження стосується реакції на контент у соціальних мережах, розміщений іншими користувачами.

(...)

23. Суддя може використовувати соціальні мережі для відстеження тем, які його цікавлять. Може бути корисно стежити за різноманітними темами та коментаторами, щоб уникнути створення власної «дошки пошани». Однак судді слід остерігатися «підписуватися» або ставити «лайки» певним адвокаційним групам, кампаніям або коментаторам, якщо їхня приналежність до них може зашкодити довірі громадськості до безсторонності судді або судової системи в цілому».

В. Рада Європи

1. Комітет міністрів

33. Відповідна частина додатка до Рекомендації CM/Rec (2010)12 Комітету Міністрів державам-членам «Щодо суддів: незалежність, ефективність та обов'язки», ухваленої 17 листопада 2010 року на 1098 засіданні заступників міністрів, передбачає наступне:

«19. Судові процеси та питання, пов'язані зі здійсненням правосуддя, становлять суспільний інтерес. Однак право на інформацію з цих питань має здійснюватися в межах, визначених незалежністю судової влади. Слід заохочувати створення пресекретарів або пресслужб

та служб зв'язків з громадськістю при судах, радах суддів або інших незалежних органах влади. Судді повинні проявляти стриманість у спілкуванні зі ЗМІ.

(...)

21. Судді можуть займатися діяльністю поза межами своїх офіційних повноважень. З метою уникнення будь-якого реального чи уявного конфлікту інтересів їхня участь повинна обмежуватися діяльністю, сумісною з їхньою безсторонністю та незалежністю».

2. Венеційська комісія

34. У доповіді про свободу вираження поглядів суддями, ухваленій Венеціанською комісією на пленарному засіданні (19-20 червня 2015 року), у частині, що стосується цієї справи, зазначено наступне:

«80. Європейські законодавчі та конституційні положення, а також відповідна судова практика свідчать про те, що гарантії свободи вираження поглядів поширюються і на державних службовців, у тому числі суддів. Однак специфічний характер їхніх обов'язків і відповідальності, а також необхідність гарантувати безсторонність і нейтралітет судової влади вважаються законними цілями для запровадження певних обмежень їхньої свободи вираження поглядів, об'єднань і зібрань, включаючи їхню політичну діяльність.

81. Однак Європейський суд постановив, що з огляду на зростаюче значення, яке надається поділу влади та незалежності судової влади, будь-яке втручання у свободу вираження суддею своїх поглядів вимагає ретельного вивчення. (...)

84. Що стосується участі суддів у політичних дебатах, то внутрішньополітична ситуація, в якій відбуваються ці дебати, також є важливим фактором, який слід враховувати при визначенні ступеня їхньої свободи. Таким чином,

історичний, політичний і правовий контекст дебатів - незалежно від того, чи стосується дискусія питання, що становить загальний інтерес, чи були оспорювані заяви зроблені в рамках виборчої кампанії, - є особливо важливими. Демократична криза або зміна конституційного ладу, безумовно, повинні розглядатися як вирішальні елементи в конкретному контексті даної справи і є важливими для визначення обсягу основних свобод суддів».

35. Послідовні зміни до законів про правосуддя в Румунії привернули увагу Венеційської комісії (див. Висновок № 924/2018 щодо проекту змін до Закону № 303/2004 про статус суддів і прокурорів, Закону № 304/2004 про організацію судової влади та Закону № 317/2004 про Вищу судову раду, ухвалений Венеціанською комісією на її 116 пленарному засіданні, у Венеції, 19-20 жовтня 2018 року, та Висновку № 950/2019 щодо невідкладних постанов 7 і 12 про перегляд законів про правосуддя, ухваленого Венеціанською комісією на 119 пленарному засіданні, в м. Венеція, 21-22 червня 2019 року, а також Групи держав проти корупції (Проміжний звіт про виконання рекомендацій щодо запобігання хабарництву парламентарів, суддів і прокурорів, ухвалений GRECO на 83 пленарному засіданні, м. Страсбург, 17-21 червня 2019 року).

3. Консультативна рада європейських суддів (КРЕС)

36. Висновок № 3 КРЕС (2002) до уваги Комітету міністрів Ради Європи «Про принципи та правила, які регулюють професійну поведінку суддів, зокрема питання етики, несумісної поведінки та безсторонності», у частині, що стосується цієї справи, передбачає наступне:

« b. Безсторонність та поведінка суддів поза судом

27. Судді не повинні бути ізольовані від суспільства, в якому вони живуть, оскільки судова система може тільки тоді функціонувати належним чином, коли судді не втрачають зв'язку з життям суспільства. Більше того, судді, будучи громадянами, мають основоположні права та свободи, які захищені, зокрема, Європейською конвенцією з прав людини (свобода думки, релігії тощо).

Таким чином, вони можуть вільно займатись поза-професійною діяльністю на власний розсуд.

28. Тим не менш, ця діяльність може становити загрозу їхній безсторонності та іноді навіть їхній незалежності. Тому слід урівноважити участь суддів у житті суспільства та вимогу бути безсторонніми та незалежними при виконанні своїх обов'язків. Взагалі, завжди слід ставити питання, чи в певному соціальному контексті та з точки зору розсудливого, поінформованого спостерігача не займається суддя діяльністю, яка могла б об'єктивно піддавати ризику його незалежність або безсторонність.»

37. Висновок № 25 КРЕС (2022) щодо свободи вираження поглядів суддів у відповідних частинах у цій справі передбачає наступне:

«Рекомендації»

1. Суддя користується правом на свободу вираження поглядів як і будь-який інший громадянин. На додаток до особистих прав судді принципи демократії, поділу влади та плюралізму вимагають, щоб судді мали свободу брати участь у дебатах, що становлять суспільний інтерес, особливо, що стосується питань, пов'язаних із судовою владою.

2. У ситуаціях, коли демократія, поділ влади чи верховенство права знаходяться під загрозою, судді повинні бути стійкими й мати обов'язок виступати на захист незалежності судової влади, конституційного ладу та відновлення демократії як на національному, так і на міжнародному рівнях. Це включає погляди та думки щодо питань, які є політично чутливими, і поширюється як на внутрішню, так і на зовнішню незалежність окремих суддів і судової влади загалом. Судді, які виступають від імені судової ради, асоціації суддів чи іншого представницького органу судової влади, користуються ширшими дискреційними повноваженнями в цьому відношенні.

3. Окрім асоціацій суддів, судових рад чи будь-якого іншого незалежного органу, окремі судді мають етичний обов'язок роз'яснювати громадськості питання про систему правосуддя, функціонування судової влади та її цінності. Покращуючи розуміння, прозорість і допомагаючи уникати публічних спотворень, судді можуть сприяти розвитку і збереженню довіри громадськості до судової діяльності.

4. Користуючись свободою вираження поглядів, судді повинні пам'ятати про свою конкретну

відповідальність і обов'язки в суспільстві та проявляти стриманість у висловленні своїх поглядів і думок за будь-яких обставин, коли, в очах розумного спостерігача, їхні заяви можуть поставити під загрозу їхню незалежність або безсторонність, гідність їхньої посади або поставити під загрозу авторитет судової влади. Зокрема, вони повинні утримуватися від коментарів щодо суті справ, які розглядають. Судді також повинні зберігати конфіденційність процесу.

5. За загальним принципом, судді повинні уникати участі в публічних суперечках. Навіть у випадках, коли їм дозволено членство в політичній партії чи участь у публічних дебатах, суддям необхідно утримуватися від будь-якої політичної діяльності, яка може поставити під загрозу їхню незалежність чи безсторонність або репутацію судової влади.

6. Судді мають усвідомлювати як переваги, так і ризики спілкування у ЗМІ. З цієї метою судова влада повинна забезпечити навчання суддів, щоб навчити їх використовувати засоби масової інформації, які можуть бути використані як чудовий інструмент для інформування громадськості. Водночас слід підвищувати обізнаність про те, що під час публікації в соціальних мережах все, що вони публікують, стає постійним навіть після видалення, і може вільно тлумачитися або навіть бути вирвано з контексту. Використання псевдонімів не нівелює неетичну поведінку онлайн. Судді повинні утримуватися від публікації будь-яких матеріалів, які можуть поставити під загрозу довіру громадськості до їхньої безсторонності або суперечити гідності їхньої посади чи судової влади.»

С. Європейський Союз

38. У своєму звіті про судову реформу та боротьбу з корупцією в Румунії в контексті зобов'язань країни в рамках Механізму співпраці та верифікації (СVM), опублікованому 8 червня 2021 року, Європейська комісія присвятила окремий розділ, що містить оновлену інформацію про події, що відбулися після звіту про судову реформу та боротьбу з корупцією, опублікованого в жовтні 2019 року. Відповідна частина цього звіту передбачає наступне:

«(...) Три закони про правосуддя визначають статус суддів і організують судову систему та Вищу судову раду. Тому вони мають важливе значення для гарантування незалежності суддів та належного функціонування судової системи. Зміни, внесені до цих законів про правосуддя у 2018 та 2019 роках, які досі залишаються чинними, мали серйозні наслідки для незалежності, якості та ефективності судової системи. Серед основних виявлених проблем - створення секції кримінальних розслідувань у складі судової

влади (SIJ), система цивільної відповідальності суддів і прокурорів, схеми дострокового виходу на пенсію, доступ до професії, а також статус і призначення вищих прокурорів. Імплементация змінених законів швидко підтвердила висловлені побоювання, а в наступні роки з'явилися нові проблеми. (...)

Протягом звітного періоду судові установи повідомили про загальне зниження активності Судової інспекції, що знайшло своє відображення, зокрема, у зменшенні кількості дисциплінарних проваджень *ex officio*, які викликають занепокоєння щодо об'єктивності. Однак, все ще існують випадки, коли дисциплінарні розслідування та суворі санкції проти суддів, які критикують ефективність та незалежність судової

влади, викликають занепокоєння [Наприклад, дисциплінарне провадження з пропозицією про превентивне відсторонення від посади до завершення дисциплінарного розслідування та рішення ВСР щодо суддів з асоціацій суддів, які чинили опір ретроспективним змінам за 2017-2019 роки та подавали запити на отримання попередніх рішень до Суду Європейського Союзу (дисциплінарне розслідування стосується групових розмов, витік яких стався з приватної групи в соціальній мережі); та відсторонення судді на 6 місяців на підставі того, що він публічно критикував Суддівську інспекцію та діяльність ДСІВ.]. Затримки з боку Судової інспекції у розслідуванні скарг також розглядаються як спосіб тиску на суддю або прокурора під час розслідування (...).

ПРАВО

I. СТВЕРДЖУВАНЕ ПОРУШЕННЯ СТАТТІ 10 КОНВЕНЦІЇ

39. Заявник стверджує, що дисциплінарне стягнення, накладене Дисциплінарною палатою ВСР 7 травня 2019 року та залишене без змін Верховним Судом 18 травня 2020 року, становить непропорційне втручання у здійснення його права на свободу вираження поглядів, як це передбачено статтею 10 Конвенції, відповідно до якої:

«1. Кожен має право на свободу вираження поглядів. Це право включає свободу дотримуватися своїх поглядів, одержувати та передавати інформацію та ідеї без втручання органів державної влади та незалежно від кордонів. ...

2. Здійснення цих свобод, оскільки воно пов'язане з обов'язками та відповідальністю, може підлягати таким формальностям, умовам, обмеженням або санкціям, що встановлені законом і є необхідними в демократичному суспільстві в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадської безпеки, для запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я чи моралі, для захисту репутації чи прав інших осіб, для запобігання розголошенню конфіденційної інформації або для підтримання авторитету і безсторонності суду.».

A. Прийнятність

40. Суд зазначає, що Уряд не порушує питання щодо неприйнятності цієї скарги.

41. Встановивши, що скарга не є явно необґрунтованою або непринятною з будь-яких інших підстав за статтею 35 Конвенції, Суд оголосив її прийнятною.

B. Суть

1. Подання сторін

а) Заявник

42. Заявник вважав, що втручання у здійснення його права на свободу вираження поглядів не

було «передбачено законом», а саме статтею 99(а) Закону № 303/2004 «Про статус суддів і

прокурорів» (пункт 28 вище). Він стверджував, що цій статті бракує ясності та точності, а також вона не відповідає критерію передбачуваності. У зв'язку з цим він послався на спільний відкритий лист, підписаний 500 суддями та адресований Міністру юстиції, в якому, серед іншого, підкреслювався непередбачуваний характер положень, про які йдеться (див. пункт 47 нижче). Щодо мети втручання, про яке йдеться, він стверджував, що покарання, яке полягало у зменшенні його заробітної плати за реалізацію ним свободи вираження поглядів, не пов'язане з його професійною діяльністю, не може розглядатися як таке, що переслідує легітимну мету «захисту прав інших осіб» (включаючи незалежність і безсторонність судової влади) у розумінні статті 10 Конвенції.

43. Щодо того, чи було втручання «необхідним у демократичному суспільстві», заявник посилався на загальні принципи, що стосуються вираження поглядів, визначені в практиці Суду, і підкреслював, що йому мав бути наданий

b) Уряд

44. Посилаючись на рішення у справі «Бака проти Угорщини» (Baka c. Hongrie) ([ВП], № 20261/12, пп. 162-164, 23 червня 2016 року), Уряд зазначив, що працівники державної служби (у тому числі судової влади) користуються захистом, передбаченим статтею 10 Конвенції, але в силу свого статусу вони зобов'язані зберігати стриманість і повинні здійснювати своє право на свободу вираження поглядів обачливо, коли авторитет і безсторонність судової влади можуть бути поставлені під сумнів. Уряд не заперечував, що мало місце втручання у здійснення заявником його права на свободу вираження поглядів, але вважав, що воно було передбачене законом, переслідувало легітимну мету і було необхідним у демократичному суспільстві. Звертаючись спочатку до передбачуваності закону, він стверджував, що, навіть якщо вона була предметом для різних тлумачень, стаття 99 (а) Закону № 303/2004 (пункт 28 вище) не суперечить вимогам Конвенції. Тому він запропонував Суду застосувати практику, розвинуту у справі «Емінагаоглу проти Туреччини» (Eminağaoğlu v. Turkey) (№ 76521/12, пп. 129-130, 9 березня 2021 року), оскільки правила, про які йдеться, стосувалися поведінки членів судової влади, щодо яких необхідно було застосувати розумний підхід при оцінці точності застосованих положень.

вищий рівень захисту, оскільки його публікації стосувалися теми, що становить загальний інтерес, а саме функціонування судової влади. У зв'язку з цим він послався на рішення у справі «Ролан Дюма проти Франції» (Roland Dumas v. France) (№34875/07, п. 43, 15 липня 2010 року) та рішення у справі «Моріс проти Франції» (Morice c. France) ([ВП], № 29369/10, п. 125, ЄСПЛ 2015). Посилаючись на рішення у справі «Віллі проти Ліхтенштейну» (Wille c. Liechtenstein) ([ВП], № 28396/95, п. 63, ECHR 1999VII), він вважав за необхідне розглянути зміст його висловлювань у світлі справи в цілому. Він стверджував, що не було жодних доказів відсутності фактичного підґрунтя або виходу за межі критики, допустимої з суто професійної точки зору. На його думку, санкція, про яку йде мова, не була необхідною і мала стримуючий вплив на реалізацію його свободи вираження поглядів на такі теми, як незалежність державних інститутів, у тому числі судової влади, на яку, до того ж, особливо вплинули законодавчі зміни.

Звертаючись до легітимної мети, він вважав, що оскаржуваний захід був спрямований на незалежність і належне функціонування судової влади, а отже, на підтримання правопорядку та захист прав інших осіб (Уряд посилався у цьому зв'язку на рішення у справі «Озпинар проти Туреччини» (Özpinar v. Turkey), № 20999/04, п. 56, від 19 жовтня 2010 року), і що національні органи влади збалансували право заявника на свободу вираження поглядів з обов'язком працівників судової влади бути стриманими у своїх висловлюваннях. Він стверджував, що, здійснюючи цей баланс, національні органи також детально вивчили зміст і форму двох повідомлень заявника та загальний фактичний контекст, перш ніж дійти висновку, що заявник не дотримався покладеного на нього обов'язку зберігати стриманість.

45. Щодо умови «необхідності в демократичному суспільстві» Уряд зазначив, що оскаржуване покарання стало наслідком думок, публічно висловлених заявником, і засобів, які він обрав для їх вираження. Наголошуючи на обов'язку не принижувати гідність посади судді та безсторонність судової влади, а також на обмеженнях свободи вираження поглядів у випадку суддів, Уряд стверджував, що дисциплінарний орган встановив, що заявник висловлювався в

соціальних мережах у неналежний спосіб, ставлячи під сумнів довіру до державних інститутів, зокрема, натякаючи на те, що політики контролюють інститути, і пропонуючи втручання армії для гарантування демократії, незважаючи на обов'язок судді бути стриманим. Уряд вважав, що національні органи дійшли висновку, що ці висловлювання не були оціночними судженнями, а лише принизливими твердженнями, не підкріпленими відповідними аргументами, які, з огляду на засоби, обрані заявником для їх поширення, ставили під сумнів довіру до державних інституцій. Уряд також зазначив, що покарання, про

с) «Форум суддів Румунії» (Forum des juges de Roumanie)

46. Третій учасник зазначив, що послідовні поправки до законів, що регулюють діяльність судової системи, були розкритиковані Радою Європи (пункт 35 вище) та кількома професійними асоціаціями на національному рівні за те, що вони підірвали прогрес у забезпеченні незалежності судової влади, зокрема, через посилення втручання виконавчої влади в діяльність судової системи. Він вважає, що існує кілька підстав для обмеження свободи вираження поглядів суддів і що національне законодавство не є достатньо чітким і точним; воно залишає занадто багато місця для тлумачення в цьому відношенні. Він стверджував, що в Румунії практично відсутня свобода вираження поглядів для суддів і що вона жодним чином не відповідає загальним принципам, про які йдеться у згаданій вище справі «Бака». Національне законодавство призвело до численних розслідувань, таких як ті, що були проведені після 2018 року проти державного прокурора, голови Верховного Суду та головного прокурора Національного антикорупційного управління (третя сторона процитувала у зв'язку з цим справу «Кьовеші проти Румунії», (Kövesi c. Roumanie) № 3594/19, 5 травня 2020 року), оскільки воно дозволяє класифікувати будь-яку поведінку судді як неправомірну. На думку третьої сторони, не було чіткого визначення виразів «гідність», «добросовісність» та «добрий імідж правосуддя», а також усталеної судової практики, якою могли б керуватися судді, до яких можуть бути застосовані дисциплінарні

яке йдеться, є другим найменш суворим з тих, що передбачені статтею 100 Закону № 303/2004 (див. пункт 28 вище), і що воно було виправдане тим, що заявник зарекомендував себе як людина, яка формує громадську думку, і є одним з найбільш авторитетних суддів у Південно-Східній Європі. На думку Уряду, покарання не було непропорційним переслідуваній легітимній меті та може вважатися «необхідним у демократичному суспільстві». У зв'язку з цим Уряд послався на рішення у справі «Паніоглу проти Румунії» (Panioglu c. Roumanie) (№ 33794/14, пп. 119 і 123, 8 грудня 2020 року).

стягнення відповідно до статті 99(а) Закону № 303/2004 (пункт 28 вище).

47. 23 грудня 2021 року у відкритому листі, підписаному 500 румунськими суддями та адресованому ВСП і Міністру юстиції, було висловлено прохання скасувати це положення, оскільки воно не давало можливості визначити, яка поведінка може бути такою, що порушує професійну гідність і добросовісність. Третя сторона стверджувала, що спосіб застосування зазначеного законодавства може вплинути на висновок Суду про наявність кримінального обвинувачення у розумінні статті 6 Конвенції. У своїй доповіді Європейському Парламенту та Раді, опублікованій 8 червня 2021 року, Європейська Комісія зазначила, що були випадки, коли дисциплінарні розслідування та суворі покарання, накладені на суддів, які критикували ефективність та незалежність судової влади, викликали занепокоєння (пункт 38 вище). «Форум суддів Румунії» наголошує на важливості поваги до права суддів на свободу вираження поглядів та необхідності його дотримання; будь-які обмеження мають бути чітко обґрунтовані, а між забороненою діяльністю та можливістю судді здійснювати свою діяльність безсторонньо повинен існувати чіткий зв'язок. Судді також є членами суспільства і не можуть бути примушені до ізоляції та відриву від суспільних реалій.

2. Оцінка Суду

а) Існування втручання

48. Сторони погодилися, що дисциплінарне стягнення, накладене на заявника, становило втручання у здійснення ним права на свободу

б) Законність втручання

49. У цій справі не заперечується, що втручання, про яке йдеться, - дисциплінарне стягнення за результатами дисциплінарного розслідування - мало законодавчу основу, а саме статті 99(а) та 100(б) Закону № 303/2004 (пункт 28 вище), і що ці положення були доступними для заявника.

50. Залишається питання, чи відповідають законодавчі норми, про які йдеться, також вимозі передбачуваності. Суд зазначає, що рівень точності, який вимагається від національного законодавства, значною мірою залежить від норми, що розглядається, сфери, яку вона охоплює, та характеру осіб, яким вона адресована. Крім того, законодавче положення не суперечить вимозі, що впливає з поняття «встановлені законом», лише тому, що воно може мати більше одного тлумачення. Нарешті, тлумачення та застосування національного законодавства належить насамперед до компетенції національних органів влади («Фогт проти Німеччини» (Vogt c. Allemagne), 26 вересня 1995 року, п. 48, Series A № 323).

51. У цій справі Суд зазначає, що заявник, підтриманий «Форумом суддів Румунії», критикує ствердженню відсутність передбачуваності понять, використаних у статті 99 (а) Закону № 303/2004 (пункти 42 та 44 вище), зокрема таких понять, як «гідність», «професійна доброчесність» і «добрий імідж правосуддя», які, за твердженням Уряду, мають загальний характер і можуть бути розтлумачені по різному. Уряд оскаржив

с) Наявність легітимної мети

52. Суд зазначає, що Уряд посилався на обов'язок членів суддівської влади проявляти стриманість для виправдання дисциплінарного провадження проти заявника та накладення оскаржуваного стягнення (див. пункт 44 вище). Обов'язок суддів діяти стримано та обачливо ґрунтувався на бажанні зберегти незалежність та безсторонність, а також авторитет своїх рішень (див. пункт 57 нижче). Таким чином, можна стверджувати, що втручання у право заявника

вираження поглядів у розумінні пункту 1 статті 10 Конвенції (див. пункти 42 та 44 вище). Суд не вбачає підстав для іншого висновку.

цю точку зору (див. пункт 44 вище). У цій справі Суд погоджується з тим, що такі поняття, як «гідність», «професійна доброчесність» і «добрий імідж правосуддя», мають загальний характер і можуть мати різне тлумачення. Однак у випадку стандартів, що стосуються поведінки представників судової влади, необхідно застосовувати розумний підхід при оцінці точності застосованих положень (див., *mutatis mutandis*, рішення у справах «Олександр Волков проти України» (Oleksandr Volkov v. Ukraine), № 21722/11, п. 178, ECHR 2013, та «Емінаґаоглу» (Eminağaoğlu), цитоване вище, п. 128-130). У цій справі заявник, суддя, а отже, особа з досвідом у правовій сфері, міг би звернутися до відповідної національної судової практики, щоб з'ясувати, яке тлумачення було надано поняттям, що розглядаються, маючи на увазі, що вирази, які містяться в законі, за необхідністю, призначені для застосування до багатьох різних ситуацій, що абсолютна точність при складанні законів ризикує створити певну жорсткість і що необхідність адаптації до мінливих обставин означає, що багато законів використовують формулювання різного ступеня розпливчастості, тлумачення і застосування яких залежать від практики («Бутон проти Франції» (Bouton v. France), № 22636/19, п. 33, 13 жовтня 2022 року). Таким чином, Суд дійшов висновку, що втручання, про яке йдеться, було «встановлене законом» у розумінні його практики.

на свободу вираження поглядів переслідувало принаймні одну з цілей, визнаних Конвенцією, а саме гарантування авторитету та безсторонності судової влади (див., *mutatis mutandis*, згадане вище рішення у справі Емінаґаоглу (Eminağaoğlu), п. 131).

Залишається визначити, чи було це втручання також «необхідним у демократичному суспільстві» для досягнення мети, про яку йдеться.

д) Про необхідність втручання в демократичному суспільстві

i. Загальні принципи

53. Загальні принципи, які слід застосовувати при оцінці необхідності втручання у здійснення свободи вираження поглядів, неодноразово викладались Судом (див., наприклад, згадане вище рішення у справі «Бака» (Baka), п. 158, та рішення у справі «Халет проти Люксембургу» (Halet v. Luxembourg), [ВП], № 21884/18, п. 110, 14 лютого 2023 року), у наступних формулюваннях:

«Свобода вираження поглядів становить одну з основних підвалин демократичного суспільства та одну з основних умов його прогресу і самореалізації кожної особи. З урахуванням положень п. 2 статті 10, вона стосується не лише тієї «інформації» або тих «ідей», які сприймаються позитивно або вважаються необразливими чи незначущими, але й тих, які викликають образу, обурюють чи турбують. Такими є вимоги плюралізму, терпимості й широти поглядів, без яких неможливе «демократичне суспільство». Як зазначено в статті 10, на цю свободу поширюються винятки, які, однак... слід тлумачити вузько, а потребу в будь-яких обмеженнях слід переконливо доводити...»

Прикметник «необхідний» в розумінні п. 2 статті 10 припускає існування «нагальної суспільної потреби». Договірні Держави мають певну свободу розсуду для визначення того, чи існує така

а) Щодо свободи вираження поглядів суддів

54. Суд постановив, що в демократичному суспільстві питання, які стосуються функціонування правосуддя, є питаннями загального інтересу (див. згадане вище рішення у справі «Моріс», п. 128). Дебати з питань, що становлять загальний інтерес, як правило, користуються високим рівнем захисту за статтею 10, що поєднується з особливо вузькою свободою розсуду з боку органів влади (див. згадане вище рішення у справі «Моріс», пп. 125 і 153). Навіть якщо питання, що викликає дебати про судову владу, має політичні наслідки, одного цього факту недостатньо, щоб перешкодити судді зробити заяву з цього приводу (див., *mutatis mutandis*, згадане вище рішення у справі «Wille», п. 67). Суд зобов'язаний ретельно розглядати будь-яке втручання у здійснення суддею свободи вираження поглядів (див. рішення у справах «Журек проти Польщі» (*Żurek v. Poland*), № 39650/18, п. 224, від 16 червня 2022 року; «Харабін проти Словаччини» (*Harabin v. Slovakia*) (ухв.), № 62584/00, ECHR 2004VI; згадане

потреба, але ця свобода тісно пов'язана з європейською системою нагляду, що поширюється як на законодавство, так і на рішення, що його застосовують, навіть коли такі рішення ухвалюються незалежним судом. Тому Суд уповноважений виносити остаточне рішення про те, чи є «обмеження» сумісним зі свободою вираження поглядів, захищеною статтею 10.

Завданням Суду під час здійснення наглядової юрисдикції є не підміна собою компетентних національних органів, а радше перевірка, відповідно до статті 10, рішень, ухвалених ними в межах своєї свободи розсуду. Це не означає, що нагляд обмежується встановленням лише того, чи скористалася Держава-відповідач своєю свободою розсуду розумно, обережно та добросовісно; обов'язком Суду є також розгляд оскаржуваного втручання у світлі справи в цілому та визначення того, чи було воно «пропорційним переслідуваній легітимній меті» та чи були підстави, наведені національними органами влади на його виправдання, «відповідними та достатніми»... Під час цього Суд має переконатися в тому, що національні органи влади застосовували норми, які відповідають принципам, втіленим у статті 10, а також у тому, що вони спиралися на прийнятну оцінку відповідних фактів...».

вище рішення у справі «Віллі» (Wille), п. 64 in fine; та «Бака» (Baka), п. 165).

55. Дійсно, особлива роль судової влади в суспільстві накладає на суддів обов'язок стриманості. Зокрема, від посадових осіб судової влади можна очікувати, що вони будуть стримано користуватися своєю свободою вираження поглядів, коли авторитет і безсторонність судової влади можуть бути поставлені під сумнів (Wille), цитоване вище, п. 64). Розкриття певної інформації, навіть якщо вона є точною, повинно здійснюватися обачливо і пристойно. У цьому контексті Суд неодноразово підкреслював особливу роль судової влади в суспільстві: як гарант правосуддя, що є фундаментальною цінністю в правовій державі, вона повинна користуватися довірою громадян для того, щоб виконувати своє завдання. Саме тому, здійснюючи свою юрисдикційну функцію, судові органи повинні проявляти максимальну розсудливість, коли вони покликані здійснювати

правосуддя, щоб гарантувати свій імідж безсторонніх суддів (див. «Вака», цитоване вище, п. 164, та наведені там посилання). Слово судді, на відміну від слова адвоката, сприймається як вираження об'єктивної оцінки, яка є обов'язковою не тільки для особи, яка висловлюється, але й через неї для всього інституту правосуддя («Morice», цитоване вище, п. 168).

56. Тому може бути необхідним захистити судову владу від деструктивних нападів, які не мають під собою серйозних підстав, особливо коли обов'язок діяти стримано не дозволяє відповідним суддям реагувати («Прагер та Обершлік проти Австрії», (Prager et Oberschlick c. Autriche) 26 квітня 1995 року, п. 34, серія А, № 313, «Кудешкіна проти Росії» (Koudechkina v. Russia), № 29492/05, п. 86, від 26 лютого 2009 року, і «Ді Джованні проти Італії» (Di Giovanni c. Italie), № 51160/06, п. 71, від 9 липня 2013 року).

57. Характер і суворість накладених покарань

в) Свобода отримувати та передавати інформацію в Інтернеті

59. Наразі Інтернет став одним з основних засобів здійснення свободи вираження поглядів, оскільки він надає необхідні інструменти для участі в заходах та дискусіях, що стосуються політичних питань та дебатів, які становлять загальний інтерес («Володимир Харітонов проти Росії», (Vladimir Kharitonov v. Russia), № 10795/14, п. 33, 23 червня 2020 року, та «Меліке проти Туреччини» (Melike v. Turkey), № 35786/19, п. 49 in fine, 15 червня 2021 року). Суд також постановив, що вебсайти роблять важливий внесок у поліпшення доступу громадськості до новин і, загалом, у сприяння поширенню інформації («Делфі АС проти Естонії», (Delfi AS c. Estonie) [ВП], № 64569/09, п. 133, ЄСПЛ 2015) і що в цьому контексті функцію блогерів та популярних користувачів соціальних мереж можна також порівняти з функцією «громадського сторожового пса» в контексті захисту, який надає стаття 10 («Угорський Гельсінський комітет проти Угорщини», (Magyar Helsinki Bizottság c. Hongrie) [ВП], № 18030/11, п. 168, 8 листопада 2016).

60. Однак переваги цього інформаційного інструменту, електронної мережі, що обслуговує мільярди користувачів по всьому світу, супроводжуються низкою ризиків: вебсайти є інформаційно-комунікаційними інструментами, які суттєво відрізняються від друкованої преси, особливо з точки зору їх здатності зберігати та

також є факторами, які слід брати до уваги при оцінці пропорційності втручання. Втручання у свободу вираження поглядів може мати стримуючий вплив на здійснення цієї свободи (див. рішення у справі «Гужа проти Молдови» (Guja v. Moldova) [ВП], № 14277/04, п. 95, ЄСПЛ 2008, згадане вище рішення у справі «Моріс» (Morice), п. 127, і згадане вище рішення у справі «Бака» (Baka), п. 160).

58. Відповідно до статті 10 Конвенції Суд повинен розглядати заяви, про які йдеться, у світлі обставин і всього контексту справи в цілому (див., mutatis mutandis, згадане вище рішення у справі «Моріс» (Morice), п. 162; згадане вище рішення у справі «Віллі» (Wille), п. 63; та рішення у справі «Албайрак проти Туреччини» (Albayrak v. Turkey), № 38406/97, п. 40, 31 січня 2008 року), надаючи особливого значення позиції заявника, його заявам та обставинам, за яких вони були зроблені.

поширювати інформацію, а онлайн-комунікації та їх зміст набагато частіше, ніж друкована преса, втручаються в основоположні права і свободи, зокрема права на повагу до приватного життя («Société Éditrice de Mediapart та інші проти Франції», (Société Éditrice de Mediapart et autres c. France), № 281/15 і 34445/15, п. 88, 14 січня 2021 року, «М.Л. і В.В. проти Німеччини», (M.L. et W.W. c. Allemagne), № 60798/10 і 65599/10, п. 91, 28 червня 2018 року, «Cicad проти Швейцарії», (Cicad c. Suisse) № 17676/09, п. 59, 7 червня 2016 року, та «Редакція газети «Правое дело» і Штекель проти України», (Comité de rédaction de Pravoye Delo et Shtekel c. Ukraine), № 33014/05, п. 63, ЄСПЛ 2011 (витяги)).

61. Явно незаконні висловлювання, зокрема наклепницькі заяви, мова ворожнечі або заклики до насильства, можуть поширюватися як ніколи раніше по всьому світу за лічені секунди, а іноді залишатися в мережі дуже довго («Савва Терентьев проти Росії», (Savva Terentyev c. Russie), № 10692/09, п. 79, 28 серпня 2018 року, та «Савчі Ченгель проти Туреччини», (Savcı Çengel c. Turquie) (ухв.), № 30697/19, п. 35, від 18 травня 2021 року).

62. При цьому Суд може також взяти до уваги інші фактори, що пом'якшують вплив повідомлень інтернет-користувачів на законні

інтереси, захищені пунктом 2 статті 10 Конвенції. Надсилання повідомлення в середовищі, з обмеженим доступом для професійної групи у певній сфері, може бути одним із таких факторів, якщо поширення цього повідомлення є занадто обмеженим, щоб завдати значної шкоди, на відміну від повідомлення, яке було б доступним для всіх користувачів Інтернету (див., *mutatis mutandis*, «Козан проти Туреччини», (*Kozan v. Turkey*), № 16695/19, п. 66, 1 березня 2022 року, де Суд взяв до уваги, серед іншого, той факт, що всі члени групи у Facebook, в якій відбувався обмін певними повідомленнями, були юристами, що повідомлення, якими вони обмінювалися, були видимі лише користувачам, які були членами групи (закрита група у Facebook), і що група не була доступною для всіх інтернет-користувачів, оскільки вона не відображалася в пошукових системах вебсайтів).

63. Суд також зазначає, що гіперпосилання

ii. Застосування цих принципів до цієї справи

64. Суд насамперед зазначає, що на момент розгляду справи заявник був суддею місцевого суду м. Клуж (див. пункт 4 вище). У цій ролі він мав обов'язок захищати індивідуальні свободи та верховенство права, сприяючи належному функціонуванню судової системи та, таким чином, суспільній довірі до неї (див., *mutatis mutandis*, рішення у справі «Каясу проти Туреччини» (*Kayasu v. Turkey*), №№ 64119/00 та 76292/01, п. 91, від 13 листопада 2008 року). Таким чином, можна було очікувати, що заявник має здійснювати свою свободу вираження поглядів стримано, оскільки авторитет і безсторонність судової влади могли бути поставлені під сумнів (див. практику, наведену в пункті 56 вище). Суд, тим не менш, вважає, що будь-яке втручання судді у свободу вираження поглядів у ситуації заявника вимагає ретельної перевірки з його боку (див. практику, наведену в пункті 54 вище).

65. Далі Суд зазначив, що дисциплінарний захід, про який йдеться, ґрунтувався на невиконанні заявником свого обов'язку діяти стримано, а також на шкоді, завданій гідності посади судді, безсторонності та доброму іміджу правосуддя двома повідомленнями, які заявник опублікував у своєму акаунті у Facebook. У цій справі дисциплінарний орган встановив, що у своєму першому повідомленні заявник недвозначно

сприяють належному функціонуванню Інтернету, оскільки роблять інформацію доступною, пов'язуючи елементи між собою; вони слугують лише для того, щоб привернути увагу читача до того, що певна інформація доступна на іншому вебсайті («Magyar Jeti Zrt проти Угорщини», (*Magyar Jeti Zrt c. Hongrie*), № 11257/16, пп. 73-74, 4 грудня 2018 року). Питання про те, чи є створення гіперпосилання поширенням наклепницьких матеріалів, вимагає від національного суду індивідуальної оцінки кожного окремого випадку та притягнення до відповідальності автора гіперпосилання лише за наявності достатніх і відповідних підстав, визначаючи, зокрема, серед іншого, чи підписався (або не підписався) автор гіперпосилання під змістом гіперпосилання («Magyar Jeti Zrt», згадане вище, пп. 76-77, 80 та 83).

поставив під сумнів довіру до інститутів влади перед кількома тисячами читачів, натякаючи на те, що вони контролюються політичним класом і пропонуючи втручання армії як рішення для гарантування конституційної демократії. Щодо другого повідомлення, яке містило гіперпосилання на інтерв'ю прокурора К.С., що супроводжувалося коментарем заявника, дисциплінарний орган дійшов висновку, що мова, яку використовував заявник, виходила за межі пристойності та тієї, що очікується від судді (пп. 16-19 вище). Ці висновки були підтверджені Верховним Судом в провадженні за апеляційною скаргою заявника (пп. 23-26 вище).

66. Суд вважає, що, дійшовши цих висновків, національні суди не здійснили балансування інтересів, що були на кону, відповідно до критеріїв, викладених у практиці Суду, та не проаналізували належним чином необхідність втручання у право заявника на свободу вираження поглядів (див., *mutatis mutandis*, рішення у справі «Тете проти Франції» (*Tête v. France*), № 59636/16, пп. 57-60, від 26 березня 2020 року). Відсутність балансу конкуруючих інтересів сама по собі є проблематичною відповідно до статті 10 Конвенції (див., *mutatis mutandis*, «Надтока проти Росії» (*Nadtoka v. Russia*), № 38010/05, п. 47, від 31 травня 2006 року).

67. Дійсно, національні суди, посилаючись на

практику Суду, обмежилися оцінкою способу, у який заявник висловлювався, без аналізу використаних ним висловлювань у ширшому контексті, у якому вони опинилися, а саме в контексті дебатів з питань, що становлять загальний інтерес (див. пункти 16-19 та 23-26 вище; див. також, *mutatis mutandis*, «Месіч проти Хорватії», (Mesić c. Croatie), № 19362/18, п. 89, 5 травня 2022 року). При цьому Суд враховує, що деякі вирази, використані заявником, працюючим суддею, можуть здатися *prima facie* сумнівними, особливо з огляду на їхній загальний характер - вони мали на меті висловити судження про політичний «контроль» над кількома державними установами (див. пункти 5 та 6 вище) - і з огляду на обов'язок зберігати стриманість, який мала відповідна особа статусу заявника (див. практику, наведену в пункті 55 вище).

68. Що стосується першого повідомлення, Суд зазначає, що воно містило критику політичного впливу, який, як стверджувалося, здійснювався на певні інститути, а саме на поліцію, судову владу та армію. Заявник посилався на конституційні положення, які передбачали, що армія підпорядковується волі народу (див. пункт 27 вище) і ставив під сумнів ризику будь-якого політичного контролю над цим інститутом. Використовуючи риторичні запитання, він запропонував своїм читачам уявити собі, як одного разу армія діятиме проти волі народу, посилаючись як на привід на те, що вона бажає захищати демократію; на його думку, це була лише деталь, яка приховувала більш серйозну проблему (див. пункт 5 вище).

69. Всупереч аргументу Уряду (пункт 45 вище), Суд вважає, що, з огляду на контекст (див. пункти 70-71 нижче), зауваження заявника становили оціночні судження про те, що конституційна демократія опиниться під загрозою, якщо буде відновлено політичний контроль над державними установами. Отже, ці зауваження, які не піддавалися доведенню їхньої точності (див. згадане вище рішення у справі «Моріс», п. 126), стосувалися питань суспільного інтересу, пов'язаних з поділом влади та необхідністю збереження незалежності інститутів демократичної держави.

70. Щодо питання про те, чи була достатня «фактологічна основа» для цих оціночних суджень, Суд зазначає, що дисциплінарні органи, які здійснювали провадження проти заявника,

не оспорювали його твердження про те, що в суспільстві існувала значна дискусія з питання продовження строку повноважень очільника Генерального штабу армії (див. пункти 16-19 та 23-25 вище), процедура, яка, як видається, була предметом судової справи (пункт 20 вище).

71. Більше того, перед Судовою інспекцією заявник обґрунтував свої зауваження, посилаючись на небезпеку, яку може становити призначення очільника армії, що ґрунтується на політичних мотивах, і навела в якості прикладу події, що відбулися під час революції 1989 року (п. 13 вище); Верховний Суд постановив, що повідомлення, про які йдеться, можуть викликати у читачів зв'язок з історичними подіями (пункт 24 *in fine* вище). З цього приводу Суд посилається на загальні обставини кривавого розгону демонстрацій проти колишнього тоталітарного режиму в грудні 1989 року, здійсненого за сприяння армії, як вони викладені в рішенні «Асоціація «21 грудня 1989 року» та інші проти Румунії» (*Association «21 December 1989» and Others v. Romania*), №№ 33810/07 і 18817/08, пп. 12-18, 24 травня 2011 року), і зазначив, що заявник посилався на історичні питання, в контексті яких, в принципі, плин часу збільшує обсяг свободи вираження поглядів, якою користуються учасники дебатів з таких питань (див., *mutatis mutandis*, рішення у справі «Смолорж проти Польщі» (*Smolorz v. Poland*), № 17446/07, п. 38, 16 жовтня 2012 року, а також наведені в ньому посилання).

72. Що стосується другого повідомлення, Суд зауважив, що заявник розмістив на своїй сторінці у Facebook гіперпосилання на статтю в пресі, опубліковану на новинному вебсайті, яка містила інтерв'ю з прокурором К.С. про управління кримінальними справами в прокуратурі та труднощі, з якими стикаються прокурори при розгляді доручених їм справ. Розміщення цього гіперпосилання супроводжувалося коментарем, написаним заявником, який високо оцінив сміливість прокурора, який наважився відкрито говорити про звільнення небезпечних ув'язнених, про ініціативи, які він вважав неправильними, щодо внесення змін до законів про організацію судової системи та про самосуд над суддями (див. пункт 6 вище).

73. Суд зазначає, що повідомлення заявника вказувало на його підтримку змісту статті, про яку йдеться, і, зокрема, ідей, висловлених прокурором К.С., що підтверджується позицією, яку

заявник зайняв під час дисциплінарного провадження (див. пункт 11 вище; див., а contrario, «Magyar Jeti Zrt», згадане вище, пп. 78-79).

74. Таким чином, на думку Суду, хоча він і погоджувався з ідеями, висловленими прокурором К.С. у своєму інтерв'ю, заявник бажав взяти участь у дебатах щодо проблем, з якими стикаються румунські судді в даний час. Існування такої дискусії в рамках судової системи Румунії щодо можливих наслідків послідовного внесення змін до законів про організацію судової системи для незалежності судової влади було, крім того, підтверджено третьою стороною – «Форумом суддів Румунії» (див. п. 44 вище), а також Венеційською комісією (пункт 35 вище) та Європейською комісією (пункт 38 вище), і не було оскаржене дисциплінарними органами (пункти 16-19 та 23-26 вище). Слід підкреслити, що у справах такого типу Суд надає значної ваги національному контексту, в якому були зроблені оспорювані заяви (див. практику, наведену в пункті 58 вище).

75. Тому Суд вважає, що позиція заявника явно була частиною дебатів з питань, що становлять суспільний інтерес, стосовно законодавчих реформ, які впливають на судову систему (див., *mutatis mutandis*, згадане вище рішення у справі «Журек», п. 224, рішення у справі «Козан проти Туреччини» (*Kozan v. Turkey*), № 16695/19, п. 64, 1 березня 2022 року, «Мирослава Тодорова проти Болгарії», (*Miroslava Todorova v. Bulgari*), № 40072/13, п. 175, 19 жовтня 2021 року, «Kövesi», згадане вище, п. 207, і «Вака», згадане вище, п. 171; див. також, з цього приводу, пункт 102 доповіді про дотримання свободи вираження поглядів, об'єднань та мирних зібрань суддів і прокурорів, згаданої в пункті 30 вище, пункт 19 Додатку до Рекомендації Комітету Міністрів державам-членам щодо суддів, процитований у пункті 33 вище, а також пункти 1-3 Висновку № 25 КРЄС, процитованого у пункті 37 вище). Отже, Суд вважає, що стосовно цього другого повідомлення, як і стосовно першого, будь-яке втручання у здійснення свободи надавати або отримувати інформацію повинно було підлягати суворому контролю, а межі свободи розсуду органів влади держави-відповідача в таких випадках повинні бути обмежені (див. прецедентне право, згадане в пункті 54 вище). Однак, румунські суди не взяли до уваги ці фактори належним чином.

76. З огляду на це, Суд підтверджує принцип, згідно з яким від судді можна очікувати, що він здійснюватиме свою свободу вираження поглядів стримано, оскільки авторитет і безсторонність судової влади можуть бути поставлені під сумнів (див. пункти 29-37 та 56 вище). Використовуючи свій обліковий запис у Facebook, який був доступний для громадськості (див., навпаки, згадане вище рішення у справі «Kozan», п. 66), заявник взяв на себе низку ризиків. Коментарі, опубліковані таким чином, могли поширюватися, як ніколи раніше, по всьому світу за лічені секунди, а іноді залишатися в мережі протягом дуже тривалого часу (див. практику, наведену в пунктах 59-62 вище). Однак, як встановив Суд (див. пункти 68-75 вище), заяви не були явно незаконними, наклепницькими, ненависницькими або такими, що підбурюють до насильства (див., а contrario, «Савва Терентьєв», згадане вище, п. 79, і «Савчі Ченгель», згадане вище, п. 35).

77. Далі Суд зазначає, що Верховний Суд вважав, що суди не мали можливості оцінити, чи мали твердження заявника фактологічну основу (див., а contrario, згадане вище рішення у справі «Моріс» (*Morice*), п. 126), і що було очевидно, що висловлена у такий спосіб особиста думка заявника ставить під сумнів довіру до державних установ (див. п. 25 вище).

78. Крім того, щодо другого оспорюваного повідомлення, яке стосувалося поширення гіперпосилання, Суд зазначає, що перевірка національних органів зосередилася виключно на мові, яку використовував заявник, без індивідуальної оцінки та з притягненням його до відповідальності без достатніх та відповідних підстав (див. пункти 17 *in fine* та 18 вище). Така оцінка була тим більше необхідною у цій справі, оскільки у справі не було нічого, що підтверджувало б, що контент, розміщений заявником, був будь-яким чином незаконним (порівняйте згадане вище рішення у справі «Magyar Jeti Zrt», п. 19).

79. Що стосується виразу «прокурор з кров'ю в жилах», який був розкритикований дисциплінарними органами та Верховним Судом (пункти 18 та 25 вище), Суд вважає, що заявник хотів підкреслити мужність прокурора К.С., який публічно висловив свою критику щодо питань, що становлять суспільний інтерес і впливають на судову систему (див. пункти 72-73 вище), і що він не бажав висловлюватись у принизливій

формі.

80. Нарешті, щодо дисциплінарного стягнення Суд зазначає, що національні суди не взяли до уваги небезпеку, яка є в основі стримуючого ефекту накладеного стягнення (див. практику, наведену в пункті 57 вище), а, навпаки, розглядали як позитивний фактор той факт, що це буде перешкоджати заявнику робити подібні зауваження у майбутньому (див. пункт 19 *in fine*). Крім того, Суд надає значної ваги тому факту, що національні суди не наклали на заявника найменш суворе покарання (яким на той час було попередження - див. пункт 28 вище), що, безсумнівно, мало «стримуючий ефект», оскільки повинно було відбити бажання не тільки у самого заявника, але й в інших суддів брати участь у майбутньому в публічних дебатах з питань, що стосуються поділу влади або законодавчих реформ, які впливають на суди, і, в більш широкому сенсі, з питань, що стосуються незалежності судової влади (див., *mutatis mutandis*, «Журек», згадане вище, п. 227 ; «Козан», цитоване вище, п. 68; і «Мирослава Тодорова», цитоване вище, п. 176, з посиланнями на них).

81. Більше того, на думку Суду, рішення Дисциплінарної палати, підтримане Верховним Судом, не містило достатніх підстав для обґрунтування належним чином висновку про те, що своїми повідомленнями заявник підірвав гідність і честь суддівської професії (див., а *contrario*, рішення у справі «Сіміч проти Боснії та

Герцеговини» (*Simić v. Bosnia and Herzegovina*) (ухв), № 75255/10, пп. 35-36, від 15 листопада 2016 року).

82. З урахуванням зазначеного, Суд доходить висновку, що, балансуючи між конкуруючими інтересами, національні суди не врахували належним чином певні важливі фактори, зокрема, що стосуються більш широкого контексту, в якому були зроблені заяви заявника, участі в дебатах з питань, що становлять суспільний інтерес, того, чи мали оціночні судження, висловлені в цій справі, достатнє фактичне підґрунтя, і, нарешті, потенційного стримуючого впливу накладеного покарання. Крім того, наявність посягання на гідність і честь суддівської професії не була доведена в достатній мірі. При цьому національні суди не надали свободі вираження поглядів зацікавленої сторони тієї ваги та значення, на які вона заслуговує відповідно до практики Суду, навіть за наявності використання засобу комунікації (у цьому випадку загальнодоступного акаунта у Facebook), який міг би викликати правомірні питання щодо дотримання обов'язку судді поводитись стримано.

83. Суд дійшов висновку, що румунські суди не надали відповідних і достатніх підстав для виправдання стверджуваного втручання у право заявника на свободу вираження поглядів, а отже, мало місце порушення статті 10 Конвенції.

II. СТВЕРДЖУВАНЕ ПОРУШЕННЯ СТАТТІ 8 КОНВЕНЦІЇ

84. Заявник скаржився на те, що провадження завдало шкоди його професійній репутації, а дисциплінарне стягнення зашкодило його соціальній та професійній репутації та негативно вплинуло на його кар'єру. Він посилався на статтю 8 Конвенції, яка передбачає наступне:

«1. Кожен має право на повагу до свого приватного ... життя ...

2. Органи державної влади не можуть втручатись у здійснення цього права, за винятком випадків, коли втручання здійснюється згідно із законом і є необхідним у демократичному суспільстві в інтересах національної та громадської безпеки чи економічного добробуту країни, для запобігання заворушенням чи злочинам, для захисту здоров'я чи моралі або для захисту прав і свобод інших осіб.».

А. Подання сторін

1. Уряд

85. Уряд оскаржував застосовність статті 8 Конвенції. Він зазначив, що заробітна плата заявника була зменшена на обмежений період і що його не було звільнено (він посилався, а contrario, на рішення у справі «Олександр Волков» (Oleksandr Volkov), згадане вище, п. 48, та рішення у справі «Озпінар» (Özpinar), згадане вище, пп. 67-79). Він просив Суд застосувати

2. Заявник

86. Заявник стверджував, що причини, наведені Верховним Судом для виправдання санкції, яка не була найлегшою (пункт 28 вище), поставили під сумнів його моральні цінності, завдали йому страждань та мали значний психологічний вплив, коли йому довелося захищати своє право на свободу вираження поглядів на противагу інкримінованій йому вини в тому, що він завдав шкоди доброму іміджу та авторитету правосуддя, не дотримався своїх законних обов'язків, використовував мову, яка виходила за межі пристойності та доброчесності, а також вчинив неналежну поведінку, що завдала шкоди авторитету правосуддя (пункт 26 вище). Він стверджував, що втручання не мало законної підстави, оскільки не було достатньо передбачуваним. Він стверджував, що оскаржувана санкція не дозволила

його практику, розвинуту в справі «Денисов проти України» ([ВП], № 76639/11, пп. 128-134, 25 вересня 2018 року) у цій справі. В якості альтернативи Уряд просив Суд встановити, що втручання було передбачено законом, що воно ґрунтувалося на обов'язку представників судової влади проявляти стриманість і що воно було необхідним у демократичному суспільстві.

йому у 2021 році подати заявку на посаду судді Апеляційного суду м. Клуж. Він надав копію рішення про відхилення його заяви на підставі того, що він не виконав умову, передбачену статтею 44 Закону № 303/2004, а саме відсутність дисциплінарного стягнення протягом останніх трьох років оцінювання (пункт 28 вище). Нарешті, за словами заявника, зменшення його заробітної плати спричинило економічні проблеми, оскільки він був відповідальним за двох дочок-студенток та матір і повинен був виплачувати банківський кредит. У зв'язку з цим він надав документи, які доводять, що він піклується про своїх двох дочок-студенток, документи, що стосуються пенсії його матері, та банківські виписки за 2019 рік, що свідчать про сплату його кредитів та інших витрат.

В. Оцінка Суду

1. Загальні принципи

87. Суд зазначає, що поняття «приватне життя» є широким і не піддається вичерпному визначенню. Воно охоплює фізичну та моральну недоторканність особи та багато аспектів її фізичної та соціальної ідентичності. Зокрема, воно охоплює право на особисту самореалізацію та право встановлювати та розвивати відносини з іншими людьми та зовнішнім світом (див. згадане вище рішення у справі «Денисов», п. 95, та рішення у справі «Лопес Рібальда та інші проти Іспанії» (López Ribalda and Others v. Spain) [ВП], №№ 1874/13 та 8567/13, пп. 87-88, 17 жовтня 2019 року).

88. Трудові спори за своєю природою не виключаються зі сфери дії поняття «приватне життя» у розумінні статті 8 Конвенції, і вони можуть мати вплив на певні аспекти приватного життя.

Ці аспекти включають (i) «найближче оточення» заявника, (ii) можливість для нього встановлювати й розвивати відносини з іншими особами та (iii) його соціальну і професійну репутацію. У спорах такого роду питання приватності, як правило, виникає у двох аспектах: або через підстави, на яких ґрутуються відповідні заходи (у цьому випадку Суд застосовує підхід, заснований на підставах), або - в деяких випадках - через наслідки для приватності (у цьому випадку Суд застосовує підхід, заснований на наслідках). У разі застосування підходу, заснованого на наслідках, вирішальне значення має поріг серйозності, якого необхідно досягти для кожного з вищезазначених аспектів. Саме заявник повинен переконливо довести, що цей поріг був досягнутий у його справі. Саме він повинен надати докази

наслідків застосування заходу, про який йдеться. Суд визнає застосовність статті 8 Конвенції лише в тому випадку, якщо ці наслідки є дуже серйозними та впливають на приватне життя заявника в особливо значний спосіб (див. згадане вище

2. Застосування цих принципів до конкретного випадку

89. У цій справі Суд зазначає, що заробітна плата заявника була зменшена на 5% протягом двох місяців у результаті дисциплінарного провадження, порушеного проти нього (див. пункт 16 вище). Що стосується змісту мотивів, наведених національними судами щодо стягнення, накладеного на заявника, Суд, застосовуючи обґрунтований підхід (див. пункт 88 вище), зазначає, що причини, висунуті для виправдання тимчасового зменшення заробітної плати, були чітко обмежені публікацією двох повідомлень, про які йдеться, та пов'язані з наслідками цих повідомлень, а також з позицією заявника та використаними ним виразами, які, на думку національних судів, завдали шкоди доброму іміджу та авторитету судової влади (див. пункт 26 вище). Таким чином, ці підстави стосувалися професійної поведінки заявника, а не його приватного життя (див., *mutatis mutandis*, згадане вище рішення у справі «Денисов», п. 120).

90. Суд зазначає, що в підставах, на яких ґрунтувалося застосування до заявника дисциплінарного стягнення, немає жодного посилання на приватне життя заявника. Тому він розгляне, чи мав цей захід серйозні негативні наслідки для складових аспектів його «приватного життя» у світлі матеріалів справи та тверджень заявника (див. пункт 88 вище). Щодо наслідків санкції, про яку йдеться, для «найближчого оточення» заявника, він стверджував, що цей захід призвів до зменшення його доходів, незважаючи на те, що у нього було кілька утриманців і невиплачені кредити (див. пункт 86 вище). У цій справі заявник не надав достатніх доказів того, що скорочення його щомісячної заробітної плати на 5% лише на два місяці серйозно вплинуло на «найближче оточення» його приватного життя (див. рішення у справі «J.B. та інші проти Угорщини» (*J.B. and Others v. Hungary*), № 45434/12 та 2 інші, п. 132, 27 листопада 2018 року). На думку Суду, не було жодних доказів того, що оскаржуваний захід мав будь-які інші наслідки для «найближчого оточення» заявника (див., *mutatis mutandis*, згадане вище рішення у справі «Денисов», п. 120).

рішення у справі «Denisov», пп. 115-116), і він посилається на критерії оцінки серйозності або тяжкості ствержуваних порушень в контексті різних режимів (там само, п. 117).

91. Далі Суд зазначає, що дисциплінарне стягнення не мало наслідком звільнення заявника з посади або виключення його з судової системи, і що він продовжував виконувати свої обов'язки судді в тому ж суді, разом зі своїми колегами. Відповідно, навіть якщо це мало наслідки для його здатності встановлювати та розвивати відносини з іншими особами, у тому числі професійного характеру, не було жодних фактичних підстав для висновку про те, що ці наслідки були серйозними.

92. Що стосується професійної репутації заявника, Суд зазначає, що національні суди жодного разу не розглядали діяльність заявника як судді та не висловлювали жодної думки щодо його компетентності на цій посаді або щодо його професіоналізму. Дисциплінарне рішення ставило під сумнів лише дотримання заявником обов'язку діяти стримано у контексті публікації оскаржуваних повідомлень (див., а *contrario*, «Олександр Волков», згадане вище, п. 166).

93. Що стосується негативного впливу на його кар'єру, зокрема, неможливості подати заяву на підвищення протягом трьох років після застосування оскаржуваної санкції, Суд повторює, що у контексті статті 8 Конвенції слід розрізняти загальну заборону обіймати посаду та неможливість або труднощі з отриманням підвищення по службі. У цій справі сам по собі той факт, що заявникові було тимчасово відмовлено у просуванні по службі з огляду на вказані підстави, не міг сам по собі мати таких наслідків для розвитку його особистості або для його здатності встановлювати контакти із зовнішнім світом, щоб вплинути на його право на повагу до приватного життя і, таким чином, призвести до застосування статті 8 Конвенції (див., *mutatis mutandis*, рішення у справі «Бріані проти Італії» (*Briani v. Italy*) (ухв.), № 33756/09, п. 23, 9 вересня 2014 року).

94. Що стосується соціальної репутації заявника в цілому, Суд зазначає, що критика з боку національних органів влади не була спрямована на його особистість та доброчесність у більш широкому етичному вимірі. Санкція, про яку йдеться,

ґрунтувалася на висновках про порушення заявником свого обов'язку діяти стримано, але не ставила під сумнів його моральні цінності (див., *mutatis mutandis*, згадане вище рішення у справі «Денисов», п. 129).

95. Відповідно, враховуючи, що причини санкції не мали нічого спільного з «приватним життям» заявника та що наслідки цього заходу не мали серйозного негативного впливу на його

«найближче оточення», на його здатність встановлювати та розвивати відносини з іншими особами або на його репутацію, Суд вважає, що стаття 8 Конвенції не підлягає застосуванню у даній справі. Відповідно, заперечення Уряду має бути прийнято, а скарга відхилена на підставі несумісності *ratione materiae* з положеннями Конвенції відповідно до підпункту «а» пункту 3 та пункту 4 статті 35.

III. ЩОДО ЗАСТОСУВАННЯ СТАТТІ 41 КОНВЕНЦІЇ

96. За статтею 41 Конвенції,

«Якщо Суд визнає факт порушення Конвенції або Протоколів до неї і якщо внутрішнє право відповідної Високої Договірної Сторони передбачає

лише часткове відшкодування, Суд, у разі необхідності, надає потерпілій стороні справедливую сатисфакцію.».

A. Пошкодження

97. У своїх зауваженнях від 30 березня 2022 року заявник зазначив, що сам факт встановлення порушення статей 8 та 10 Конвенції є для нього достатнім відшкодуванням за статтею 41 Конвенції.

98. Уряд просив Суд взяти до уваги позицію заявника та не присуджувати йому жодної суми відшкодування матеріальної та моральної шкоди у разі встановлення порушення.

99. З огляду на позицію заявника Суд вважає, що немає підстав для присудження йому будь-якого відшкодування у зв'язку з цим (див., наприклад, рішення у справі «Мирослава Тодорова проти Болгарії» (*Miroslava Todorova v. Bulgaria*), № 40072/13, п. 216, від 19 жовтня 2021 року).

B. Витрати

100. Заявник вимагав 5 232 євро компенсації судових витрат та витрат, понесених під час провадження у Суді. З цією метою він подав детальний рахунок на сплату гонорарів. Він також просить, щоб сума, присуджена Судом, була виплачена безпосередньо на банківський рахунок його адвоката відповідно до їхньої письмової угоди.

101. Уряд просив Суд відшкодувати лише ті витрати, які були беззаперечно пов'язані з провадженням у справі, за умови, що вони були реальними, доведеними та необхідними.

102. Відповідно до практики Суду, заявник може отримати відшкодування своїх витрат лише тією мірою, якою встановлено, що вони були реально понесені, необхідні та обґрунтовані за обсягом. У цій справі, беручи до уваги наявні у нього документи та свою практику, Суд вважає обґрунтованим присудити заявникові 5 232 євро на відшкодування всіх судових витрат плюс будь-який податок, що може бути стягнутий з цієї суми. Ця сума має бути сплачена безпосередньо на банківський рахунок представника заявника (див., наприклад, рішення у справі «Хлайфія та інші проти Італії» (*Khlaifia and Others v. Italy*) [ВП], № 16483/12, п. 288, ECHR 2016 (витяги)).

3 ЦИХ ПІДСТАВ СУД,

1. Оголошує одногосно, що скарга за статтею 10 Конвенції є прийнятною, а скарга за статтею 8 Конвенції - непринятною;

2. Постановляє чотирма голосами проти трьох, що мало місце порушення статті 10 Конвенції;

3. Постановляє чотирма голосами проти трьох,

а) що держава-відповідач має сплатити заявнику на банківський рахунок його представника 5 232 (п'ять тисяч двісті тридцять два) євро упродовж трьох місяців від дня, коли це рішення набуде статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції, плюс будь-який податок, який може бути стягнуто з заявника як компенсацію судових та інших витрат, що має бути конвертовано у валюту держави-відповідача за курсом на день здійснення розрахунку;

б) що із закінченням вищезазначених трьох місяців до моменту розрахунку на вищезазначену суму сплачуються прості відсотки за ставкою, що дорівнює граничній позичковій ставці Європейського центрального банку у період невиконання зобов'язань плюс три відсоткові пункти;

Вчинено французькою мовою та повідомлено у письмовій формі 20 лютого 2024 року відповідно до пп. 2 і 3 правила 77 Регламенту Суду.

Ільза Фрайвітт

Секретар

Габріеле Куцко-Стадльмайер

Голова

Відповідно до пункту 2 статті 45 Конвенції та п. 2 правила 74 Регламенту Суду, до цього рішення додаються наступні окремі думки:

- **Збіжна думка судді Радулецу;**
- **Спільна розбіжна думка суддів Куцко-Стадльмайєр, Ейке та Бормана.**

G.K.S.

I.F.

ЗБІЖНА ДУМКА СУДДІ РАДУЛЕЦУ

Я голосував разом з більшістю за встановлення порушення статті 10 і поділяю всі аргументи, викладені в мотивувальній частині рішення за цією статтею. Однак, зважаючи на важливість цього рішення для розвитку практики Суду у цій сфері, я хотів би підкреслити кілька важливих моментів, які більше стосуються першого повідомлення заявника (див. пункт 5 рішення).

Ця справа є пограничною, оскільки вона порушує проблему меж обов'язку суддів проявляти стриманість. Одна з проблем полягає в тому, щоб знайти правила, застосовні до такого типу ситуацій, в поточній практиці Суду. З цієї точки зору можна виділити три різні типи правил.

По-перше, існують загальні принципи здійснення свободи вираження поглядів, сформовані у відповідній практиці Суду (див., зокрема, «Бака проти Угорщини» [ВП], № 20261/12, п. 158, 23 червня 2016 року), принципи, які застосовуються до осіб, які беруть участь у дебатах в інтересах суспільства. Ці правила дозволяють Суду здійснювати сувору перевірку пропорційності та передбачають обмежену свободу розсуду для національних органів влади.

По-друге, Суд визнав певну свободу розсуду для національних органів влади, коли йдеться про свободу вираження поглядів державних службовців загалом і суддів зокрема, які зобов'язані діяти стримано («Бака», пп. 162-164). У цьому випадку свобода вираження поглядів суддів є більш обмеженою через необхідність захисту авторитету та безсторонності судової влади.

По-третє, хоча судді мають обов'язки та відповідальність, пов'язані з авторитетом і безсторонністю судової влади, Суд встановив, що їхня свобода вираження поглядів є ширшою, коли вони займають чільне місце в судовій ієрархії та говорять про функціонування правосуддя в суспільних інтересах («Бака», пп. 165, 166).

Ця справа стосується судді, який не обіймав жодної важливої посади в національній правовій ієрархії (суддя окружного суду) і який висловив свою думку з питання, що становить суспільний інтерес і не має прямого зв'язку з функціонуванням судової влади. Яке з вищезазначених правил застосовується в цьому конкретному випадку? Очевидно, що на третій тип правил не можна покладатися, оскільки заявник не перебував в одній з конкретних ситуацій, порівнянних з ситуацією заявника у справі «Бака».

У цьому випадку нам залишаються або загальні правила, які застосовуються до всіх осіб (перший тип), або спеціальні, більш обмежувальні правила, які застосовуються до суддів і ґрунтуються на їхньому зобов'язанні зберігати стриманість (другий тип).

На мою думку, ці останні правила на сучасному етапі розвитку судової практики повинні тлумачитися обмежено, оскільки вони є винятками з першої групи правил (загальних принципів, що стосуються свободи вираження поглядів). Винятковий характер цих правил, що ґрунтується на обов'язку суддів дотримуватися певної міри стриманості, не дозволяє нам розширювати їхню сферу застосування шляхом тлумачення. Досі Суд обмежував застосування цих правил ситуаціями, коли суддя робив зауваження, які можуть поставити під сумнів авторитет і безсторонність судової влади, а точніше, коли вони стосувалися питань, пов'язаних з функціонуванням правосуддя.

Однак ця справа відрізняється від подібних ситуацій, оскільки перше повідомлення заявника не стосувалося безпосередньо функціонування системи правосуддя, а було пов'язане з питаннями, що становлять суспільний інтерес. Хоча він виконував свою функцію судді, він брав участь у дебатах поза сферою правосуддя. З цієї причини, на мою думку, суворі правила про відступ від норм (другий тип) не можуть бути застосовані до цієї справи. Тому я поділяю думку більшості про те, що слід застосовувати загальні принципи (перший тип) і що Суд повинен провести більш сувору перевірку пропорційності.

На мою думку, існуюча практика Суду наразі не містить норм, які б дозволяли ширше тлумачити обов'язок суддів поводитися стримано, що могло б включати не лише їхні коментарі щодо здійснення правосуддя, але й будь-яку ситуацію, в якій вони беруть участь у загальних дебатах, що становлять суспільний інтерес.

Це правда, що заявник використовував досить провокаційну лексику і що його коментарі були зроблені на його акаунті у Facebook, який має десятки тисяч підписників. Але він зробив це для того, щоб торкнутися теми, яка викликає загальний інтерес. За відсутності прецедентного права, що встановлює чіткі та передбачувані правила щодо обсягу обов'язку стриманості суддів у подібних ситуаціях, за наявності предмета суспільного інтересу і, перш за все, за відсутності встановлення балансу конкуруючих інтересів національними судами (першими, хто повинен здійснювати цю процедуру), захист свободи вираження поглядів заявника повинен переважати.

РОЗБІЖНА СПІЛЬНА ОКРЕМА ДУМКА СУДДІВ КУЦКО-ШТАДЛЬМАЙЄР, АЙКЕ ТА БОРМАН

(Переклад)

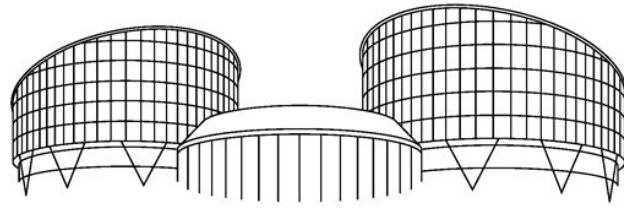
1. На жаль, ми не можемо приєднатися до більшості у висновку, що у цій справі мало місце порушення прав заявника за статтею 10. На нашу думку, ця справа стосується не стільки права судді висловлювати критику на адресу Уряду, скільки способу, в який ця критика була висловлена, і того, чи здійснював заявник свою свободу вираження поглядів зі стриманістю і порядністю, які він був зобов'язаний виявляти як суддя.
2. Загальні принципи, що стосуються свободи вираження поглядів суддів, викладені в рішенні «Бака проти Угорщини» (Бака v. Hungary) [ВП] (№ 20261/12, пп. 162-167, 23 червня 2016 року). Суд визнав, що судді, як і всі державні службовці, користуються захистом статті 10. Однак, зважаючи на важливе місце судової влади серед органів держави в демократичному суспільстві, він вказав, що посадові особи судової влади мають усвідомлювати, що від них очікується стриманість у реалізації їхньої свободи вираження поглядів, коли авторитет і безсторонність судової влади можуть бути поставлені під сумнів. Розкриття певної інформації, навіть якщо вона є точною, повинно здійснюватися помірковано і пристойно. З огляду на все, суддя як гарант правосуддя, що є фундаментальною цінністю в правовій державі, повинен мати довіру громадян, щоб виконувати свою місію («Бака», п. 164).
3. При визначенні того, чи є втручання у здійснення права на свободу вираження поглядів пропорційним меті захисту авторитету та безсторонності судової влади, національні органи влади повинні дотримуватися справедливого балансу між свободою вираження поглядів особи та «обов'язками та відповідальністю», зазначеними у пункті 2 статті 10. Вони користуються певною свободою розсуду («Бака», п. 162). При цьому прискіпливий контроль Суду у справі «Бака» був пов'язаний з тим, що заявник висловив свою думку щодо законодавчих реформ, про які йшлося, у своїй професійній якості Голови Верховного Суду та Національної ради судової влади, визнаючи, що він мав не лише право, але й обов'язок як Голова цієї Ради формулювати думку щодо законодавчих реформ, які стосуються судів, після збору та узагальнення думок судів нижчих інстанцій («Бака», п. 168). Вузька свобода розсуду також застосовувалася, коли заявники були членами судових рад або інших органів, що представляють судову владу («Сарісу Пехліван проти Туреччини» (Sarisu Pehlivan v. Türkiye, № 63029/19, п. 42, 6 червня 2023 року; «Журек проти Польщі», № 39650/18, п. 222, 16 червня 2022 року; «Емінаґаоґлу проти Туреччини», № 76521/12, п. 135, 9 березня 2021 року; і «Ковесі проти Румунії», № 3594/19, п. 205, 5 травня 2020 року).
4. Заявник у цій справі не перебував у подібній ситуації. Він був суддею окружного суду без спеціального статусу або відповідальності. Крім того, всупереч посиланню більшості на принципи, викладені в рішенні у справі «Халет проти Люксембургу» (Halet v. Luxembourg), № 21884/18, 14 лютого 2023 року (п. 53), він не був викривачем у тому сенсі, що він один знав або був частиною невеликої групи, члени якої знали про те, що відбувається на робочому місці, і тому він мав найкращі можливості діяти в інтересах суспільства, попереджаючи свого роботодавця або громадськість (див. також рішення у справі «Гуджа проти Молдови» (Guja v. Moldova) [ВП], № 14277/04, п. 72, від 12 лютого 2008 року). Тому ми не можемо погодитися з думкою більшості про те, що свобода розсуду в цій справі була обмеженою (див. п. 75 рішення).
5. У рішенні у справі «Бака» та подальшій практиці Суд також покладався на той факт, що зауваження, про які йдеться, не виходили за межі простої критики суто професійного характеру («Бака», п. 171; див. також «Журек» п. 224; «Ковесі» п. 207; та «Туля проти Польщі» (Tuleya v. Poland), №№ 21181/19, 51751/20, п. 544, від 6 липня 2023 року). Однак зауваження, зроблені заявником у цій справі, не були аргументованою критикою ситуації в судовій системі або судових реформ, а являли собою низку заяв, викладених у барвистій формі. Його коментарі стосувалися не лише судової системи, але й армії, зокрема, питання продовження терміну перебування на посаді очільника Генерального штабу. Це було питання, яке на той час перебувало на розгляді судів (див. п. 20 рішення) і щодо якого заявник повинен був проявляти особливу обережність, щоб зберегти видимість безсторонності з боку судової влади. Його коментарі були зроблені у Facebook, де у нього було приблизно 50 000 підписників, і він повинен був усвідомлювати, що

вони швидко поширяться і ризикують бути використаними поза контекстом.

6. У рішенні, яким вони покарали заявника, національні органи влади на всіх рівнях взяли до уваги практику Суду і повністю ґрунтувалися на оцінці того, що мова, яку він використовував, виходить за межі того, що сумісно з обов'язком судді висловлюватися пристойно, і що використання такої мови може підірвати довіру, яку судова влада повинна викликати у громадськості. Національні органи влади в принципі мають найкращі можливості для оцінки впливу мови, що використовується в конкретному контексті їхньої країни та суспільства, але існують також чіткі обмеження щодо того, наскільки доречно судді міжнародного суду, такого як наш, який не володіє мовою, якою були зроблені зауваження, і який, до того ж, не має найкращих можливостей для оцінки їхнього впливу в контексті суспільства, про яке йдеться, намагатися цю оцінку поставити під сумнів. Крім того, ми вважаємо, що рішення про накладення санкцій на заявника не виходило за межі загальної свободи розсуду, відповідно до якої вимірюється пропорційність втручання.

7. Як зазначає більшість у пункті 80 рішення, національні органи влади могли б обрати більш м'яку санкцію. Однак накладену санкцію - зменшення заробітної плати на 5% протягом двох місяців - не можна вважати надмірно суворою.

8. З наведених вище причин ми не змогли проголосувати разом з більшістю за визнання порушення статті 10.

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СУД З ПРАВ ЛЮДИНИ

П'ЯТА СЕКЦІЯ

УХВАЛА

Заява № 9987/14

Віктор Всеволодович БОРОНЕНКОВ
проти України

Європейський суд з прав людини (П'ята секція), що засідає 2 квітня 2024 року Палатою у складі:

Жорж Раварані, голова,

Карло Ранцоні,

Мартінш Міц,

Стефані Муру-Вікстрьом,

Марія Елосегі,

Маттіас Гійомар,

Микола Гнатовський, судді,

та Віктор Соловейчик, секретар секції,

Беручи до уваги вищезазначену заяву, подану 5 січня 2014 року,

Беручи до уваги рішення від 2 квітня 2024 року повідомити Уряд-відповідач про частину скарг та оголосити решту скарг неприйнятними,

Беручи до уваги зауваження, надані Урядом-відповідачем, та зауваження у відповідь, надані заявником,

Після обговорення, вирішує наступне:

ФАКТИ

1. Заявник, п. Віктор Всеволодович Бороненков, є громадянином України, який народився у 1976 році та проживає у м. Запоріжжя. Його інтереси в Суді представляв п. С.П. Гайдук, адвокат, який практикує в м. Запоріжжі.
2. Уряд України (далі - Уряд) був представлений пані Маргаритою Сокоренко з Міністерства юстиції.
3. Факти справи, викладені сторонами, можна узагальнити наступним чином.
4. 13 травня 2013 року міський голова Запоріжжя оголосив, що святкування Міжнародного дня сім'ї відбудеться в центрі міста в суботу, 18 травня 2013 року, з 8:00 до 20:00. Міська адміністрація запланувала низку публічних заходів у центрі міста з нагоди святкування.
5. 17 травня 2013 року міська адміністрація звернулася до Запорізького окружного адміністративного суду з позовом про заборону політичній партії «Свобода», громадській організації «Вимпел України» та організаціям «К.» і «У.» проводити публічні заходи в центрі міста 18 травня 2013 року. Зокрема, ВО «Свобода» мала намір провести мітинг на підтримку всеукраїнської акції «Вставай, Україно!». Метою мітингу було «привернення уваги громадськості до соціальних та правових проблем в Україні». Міська адміністрація заявила, що їй буде важко забезпечити проведення заходів, запланованих цими організаціями, одночасно з заходами, запланованими нею на честь Міжнародного дня сім'ї. Крім того, адміністрація була повідомлена про ці заходи лише 14 та 15 травня 2013 року і, таким чином, не мала достатнього часу, щоб скоригувати заходи безпеки в центрі міста на ці дати.
6. 17 травня 2013 року Запорізький окружний адміністративний суд задовольнив клопотання міськвиконкому і заборонив ВО «Свобода» та низці інших організацій проводити мітинги 18 травня 2013 року на площі Маяковського.
7. Заявник був активістом ВО «Свобода». У п'ятницю, 17 травня 2013 року, близько 17 години він повідомив Запорізьку міську раду про те, що 18 травня 2013 року він, як приватна особа, організовує захід у центрі міста на підтримку всеукраїнської кампанії «Вставай, Україно!».
8. 18 травня 2013 року, близько 16:45, люди почали збиратися в центрі міста. Вони виносили та демонстрували символіку ВО «Свобода». Заявник звернувся до учасників через гучномовець, оголосивши про початок мітингу. До мітингу підійшли представники міської адміністрації, повідомили учасникам про рішення суду від 17 травня 2013 року і попросили їх розійтися. Учасники відмовилися, заявивши, що рішення суду їх не стосується, оскільки вони прийшли на мітинг на запрошення заявника. Близько 18:00 учасники мітингу провели зустріч з представниками міської адміністрації. Згодом учасники продовжили мітинг, знявши з себе розпізнавальні знаки, що вказували на їхню приналежність до ВО «Свобода». Мітинг завершився близько 21:30.
9. 24 травня 2013 року міліція звинуватила заявника у вчиненні адміністративного правопорушення, передбаченого статтею 185-1 Кодексу України про адміністративні правопорушення.
10. 27 травня 2013 р. Орджонікідзевський районний суд м. Запоріжжя зобов'язав заявника сплатити штраф у розмірі приблизно 39 євро за проведення публічного заходу всупереч рішенням суду від 17 травня 2013 р. 5 липня 2013 року Апеляційний суд Запорізької області відхилив апеляційну скаргу заявника, і рішення від 27 травня 2013 року набуло законної сили. У національних судах заявник стверджував, що він організував захід 18 травня 2013 року як приватна особа і що рішення від 17 травня 2013 року його не стосується.

ВІДПОВІДНА ПРАВОВА БАЗА

11. Стаття 185-1 Кодексу України про адміністративні правопорушення (у частині, що стосується цієї справи) передбачає, що

«Порушення встановленого порядку організації або проведення зборів, мітингів, вуличних походів і демонстрацій, тягне за собою попередження або накладення штрафу від десяти до двадцяти п'яти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.»

12. За українським законодавством штраф, передбачений статтею 185 1 Кодексу України про адміністративні правопорушення, не може бути замінений більш суворим покаранням.

СКАРГА

13. Заявник скаржився за статтею 11 Конвенції на порушення його права на свободу зібрань. Він скаржився за статтею 6 Конвенції на те, що

національні суди винесли несправедливі щодо нього рішення та відмовилися заслухати свідків і дослідити запропоновані ним докази.

ПРАВО

14. Уряд стверджував, що заявник не вичерпав національні засоби юридичного захисту, оскільки не оскаржив рішення від 17 травня 2013 року та не звернувся до суду за статтею 183 Кодексу України про адміністративні правопорушення з вимогою про усунення обмежень щодо реалізації його права на свободу зібрань. Вони також зазначили, що штраф, накладений на заявника, не завдав йому значної шкоди.

15. Заявник повторив свої скарги.

16. Починаючи з другого заперечення Уряду, Суд повторює, що порушення права, яким би реальним воно не було з суто юридичної точки зору, має досягти мінімального рівня серйозності, щоб вимагати розгляду в міжнародному суді. Оцінка цього мінімального рівня є відносною і залежить від усіх обставин справи. Тяжкість порушення повинна оцінюватися з урахуванням як суб'єктивного сприйняття заявника, так і того, що об'єктивно поставлено на карту в конкретній справі. Суб'єктивне сприйняття має бути обґрунтоване об'єктивними підставами. Порушення Конвенції може стосуватися важливих принципів питань і, таким чином, завдати значної шкоди незалежно від матеріального інтересу (див. рішення у справах «Корольов проти Росії» (Korolev v. Russia), № 25551/05, від 1 липня 2010

року, щодо статті 6 та «Оботе проти Росії», (Obote v. Russia) № 58954/09, п. 28, від 19 листопада 2019 року, щодо статті 11). Суд також повторює, що право на свободу зібрань є основоположним правом у демократичному суспільстві і, як і право на свободу вираження поглядів, є однією з основ такого суспільства (див., серед інших джерел, «Навальний проти Росії», (Navalnyy v. Russia, [ВП], № 29580/12 та 4 інших, п. 98, 15 листопада 2018 року). У справах, що стосуються свободи зібрань, при застосуванні критерію прийнятності, що міститься в підпункті «b» пункту 3 статті 35 Конвенції, Суд повинен належним чином враховувати важливість цієї свободи та здійснювати ретельну перевірку (див. згадане вище рішення у справі «Оботе» (Obote), п. 31).

17. Суд вважає, що у цій справі, стосовно обох скарг, поданих заявником, існує декілька факторів, які зменшують суттєвість будь-якої «шкоди», якої зазнав заявник внаслідок подій, на які він скаржиться (див., mutatis mutandis, «С.Р. проти Сполученого Королівства», (C.P. v. the United Kingdom, (ВП), № 300/11, п. 43, 2016).

18. Суд зазначає, що повідомлення, подані ВО «Свобода» та заявником, які по суті стосувалися однієї і тієї ж події - мітингу на підтримку кампанії «Вставай, Україно!» в центрі міста Запоріжжя 18

травня 2013 року, спрямованого на «привернення уваги громадськості до соціальних та правових проблем в Україні», - містили дуже загальний опис, який не вказував на конкретне питання, що має життєво важливе значення (див. пункт 5 вище).

19. Суд також зазначає, що заявника було зобов'язано сплатити штраф, який був досить невеликим (39 євро). Заявник не навів жодних аргументів на підтвердження того, що штраф був для нього значним у світлі його особистої ситуації (див. згадане вище рішення у справі «Оботе», п. 31). Крім того, не існувало небезпеки зміни штрафу на більш суворе покарання (див. пункт 12 вище).

20. Важливо, що заявник зміг провести мітинг, про який йдеться, протягом усієї запланованої тривалості, близько чотирьох годин.

21. За цих обставин Суд не вважає, що можна стверджувати, що оскаржувані події мали якийсь «охолоджуючий ефект» на здійснення заявником його права на свободу зібрань. Він не надав жодних відповідних аргументів з цього приводу.

22. Дійсно у кількох попередніх справах Суд встановив, що, незважаючи на відносну тривіальність покарань, накладених на заявників, шкода, якої вони зазнали, була достатньо значною, щоб вимагати розгляду їхніх справ по суті. Суд, однак, вважає, що ця справа відрізняється від тих справ у низці важливих аспектів. Зокрема, у згаданій вище справі «Оботе проти Росії» поліція розіграла акцію за 20 хвилин (порівняйте і зіставте з п. 8 цього рішення). У справі «Огру та інші проти Туреччини» (Öğrü and Others v. Turkey, № 60087/10 та 2 інші, 19 грудня 2017 року), на відміну від цієї справи, заявники були правозахисниками, яких неодноразово штрафували, і, враховуючи

економічне становище заявників, розмір штрафів міг мати на них значний вплив (там само, п. 53). Також слід зазначити, що в цій справі мета демонстрації була досить абстрактною (див. п. 5 вище) і не була роз'яснена заявником на жодному етапі національного провадження або перед Судом (на відміну від справ, в яких заявники були покарані, незважаючи на суспільну важливість справи, яку вони конкретно намагалися просувати): «Огру та інші, згадане» вище, пп. 7, 11, 15, 19, 23, 26, 30, 34, 38, «Йилмаз Йилдиз та інші проти Туреччини», (Yılmaz Yıldız and Others v. Turkey, № 4524/06, пп. 7 і 9, 14 жовтня 2014 року), і «Акарсубасі та Алчічек проти Туреччини», (Akarsubaşı and Alçiçek v. Turkey, № 19620/12, п. 6, 23 січня 2018 року).

23. На підставі вищевикладеного Суд вважає, що заявник не зазнав суттєвої шкоди у розумінні підпункту «b» пункту 3 статті 35 щодо його скарги за статтею 11 Конвенції. Беручи до уваги зв'язок між скаргою заявника за статтею 11 та його скаргою за статтею 6 щодо процесуальних недоліків у провадженні, яке призвело до накладення штрафу, Суд доходить такого ж висновку щодо скарги за статтею 6. Він також доходить висновку, беручи до уваги всі факти справи, що повага до прав людини, як вони визначені в Конвенції та протоколах до неї, не вимагає розгляду скарг заявника за статтями 6 та 11 по суті.

24. Відповідно, Суд вважає, що заява має бути визнана неприйнятною відповідно до підпункту «b» пункту 3 статті 35 Конвенції. Тому немає необхідності розглядати заперечення Уряду щодо невичерпання.

З цих причин Суд більшістю голосів,

Оголошує заяву неприйнятною.

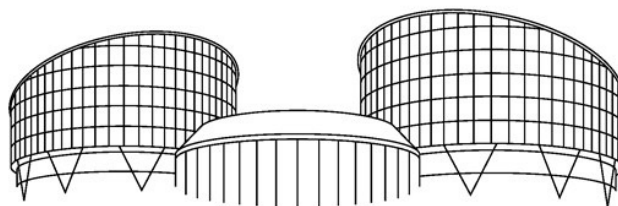
Укладено англійською мовою та повідомлено письмово 7 травня 2024 року.

Віктор Соловейчик

Секретар

Жорж Раварані

Голова

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СУД З ПРАВ ЛЮДИНИ
П'ЯТА СЕКЦІЯ

**Справа «Г.Т.Б. проти Іспанії»
(G.T.B. v. SPAIN)**

(Заява № 3041/19)

РІШЕННЯ

Стаття 8 - Позитивні зобов'язання - Невиконання національними органами влади зобов'язання діяти з належною сумлінністю, щоб допомогти вразливій неповнолітній особі, громадянину Іспанії, який народився за кордоном, отримати реєстрацію факту народження, не забезпечену матір'ю, і, відповідно, документи, що посвідчують особу - Право на повагу до приватного життя, включаючи, в принципі, право особи на реєстрацію свого народження та доступ до інших документів, що посвідчують особу - Важливість «реєстрації народження» для дотримання людських прав дітей - Важливі суспільні інтереси в контексті процесу реєстрації народження, що обґрунтовують суворі процедури реєстрації, зокрема, коли народження відбулося за межами території відповідної держави - Широка свобода розсуду, що охоплює правові матеріальні та процесуальні вимоги, які накладаються на особу, що бажає отримати свідоцтво про народження та, на його основі, інші документи, що посвідчують особу - Адаптивність стандартних процедур видачі документів, що посвідчують особу, може знадобитися, коли обставини роблять це необхідним - Обов'язок органів влади діяти в найкращих інтересах дитини, щоб компенсувати бездіяльність матері та не допустити, щоб дитина не була зареєстрована - Розроблено дворівневий тест: (i) В який момент часу можна стверджувати, що органи влади були достатньо обізнані з конкретною ситуацією і виникло обґрунтоване очікування, що вони вживатимуть активних заходів? (ii) Чи вжили органи влади достатньо адекватних і своєчасних заходів для надання допомоги заявнику? - Позитивне зобов'язання допомогти заявнику виникло, коли стало зрозуміло, що його матір - єдина із наявних батьків - не зможе надати інші документи - Невжиття органами влади достатньо адекватних і своєчасних заходів при виконанні свого обов'язку діяти з належною сумлінністю, що призвело до негативних наслідків для заявника

СТРАСБУРГ

16 листопада 2023 року

ОСТАТОЧНЕ

16/02/2024

Це рішення набуло статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції. До нього можуть бути внесені редакційні правки.

У справі Г.Т.Б. проти Іспанії,

Європейський суд з прав людини (П'ята секція), що засідає у складі Палати:

Жорж Раварані, голова,

Карло Ранцоні,

Мартінш Міц,

Марія Елосегі,

Маттіас Гійомар,

Катержина Шимачкова,

Микола Гнатовський, судді,

та Віктор Соловейчик, секретар секції,

Беручи до уваги:

заяву (№ 3041/19) проти Королівства Іспанія, подану до Суду за статтю 34 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод (далі - Конвенція) громадянином Іспанії паном Г.Т.Б. (далі - заявник) 21 грудня 2018 року;

рішення повідомити Уряд Іспанії (далі - Уряд) про скарги за статтями 3 і 8 Конвенції та статтею 2 Протоколу № 1 до Конвенції та оголосити решту заяви неприйнятною;

зауваження сторін;

рішення про анонімізацію заявника за власною ініціативою відповідно до п. 4 правила 47 Регламенту Суду;

обговоривши за зачиненими дверима 5 вересня та 17 жовтня 2023 року,

постановляє наступне рішення, яке було прийняте в останню з вказаних дат:

ВСТУП

1. Справа стосується затримки державними органами розгляду заяви матері заявника про реєстрацію його народження, яка була подана через кілька років після народження заявника. Відсутність свідоцтва про народження також не дозволила заявнику отримати національну ID-картку, яку він отримав лише у віці двадцяти одного року. Відсутність документів, що посвідчують особу, на думку заявника, вплинула на

його психологічний стан, що порушило його право, передбачене статтею 3, на його приватне та сімейне життя, що порушило його право, передбачене пунктом 1 статті 8 Конвенції, та на його право на освіту, передбачене статтею 2 Протоколу № 1, оскільки він скаржився на те, що через це він не зміг вступити до школи та отримати дипломи про освіту.

ФАКТИ

2. Заявник народився в 1985 році та проживає в м. Санта-Крус-де-Тенеріфе. Його представляв пан Х.К. Васкес Фернандес, адвокат, який практикує в м. Мадриді.

3. Уряд представляв пан Л. Вакасом Чалфуном, Уповноважений у справах Європейського суду з прав людини.

4. Факти справи можна узагальнити наступним чином.

I. ПОПЕРЕДНЯ ІСТОРІЯ ТА ОСВІТА ЗАЯВНИКА

5. Заявник народився 15 серпня 1985 року в Мексиці від матері-іспанки, яка народилася у Венесуелі (далі - пані Х). Його народження ніколи не було зареєстровано в Реєстрі актів цивільного стану в консульстві Іспанії в Мексиці.

6. Незабаром після народження заявника в Мексиці стався землетрус, який спричинив значні руйнування. У жовтні 1985 року пані Х подала заяву на репатріацію з Мексики разом зі своїми синами (старшим сином, якому тоді було три роки, і заявником, якому тоді було два місяці) за рахунок Фонду допомоги та репатріації Міністерства закордонних справ Іспанії. Діти були вписані в паспорт матері. Сім'я оселилася в Сан-Крістобаль-де-ла-Лагуна, Тенеріфе (Іспанія).

7. З моменту репатріації заявник та його сім'я проживають на острові Тенеріфе. Після прибуття туди заявник не був зареєстрований як такий, що народився в Мексиці.

8. З 29 грудня 1989 року до 15 січня 1991 року

заявник та його старший брат проживали в дитячому будинку-інтернаті під опікою державних органів після того, як від них добровільно відмовилася пані Х., яка стверджувала, що вона хвора, не має достатніх матеріальних засобів і не в змозі піклуватися про них. 15 січня 1991 року після того, як їхня мати заявила, що хоче забрати їх до себе, діти були повернуті матері. Судове втручання щодо цього рішення не було.

9. Заявник почав вживати заборонені речовини (гашиш) у 1992 році, у віці семи років.

10. За словами заявника, він навчався у початковій школі («школа А») з 22 жовтня 1993 року по листопад 1993 року. Він надав Суду довідку, видану цією початковою школою, згідно з якою він був зарахований у зазначені дати, але не зміг надати жодного документа освітнього закладу, який би підтверджував, що він коли-небудь відвідував цю школу. Він стверджував, що його мати намагалася записати його до іншої початкової

школи, але не змогла цього зробити через відсутність необхідних документів.

11. У 1994 році, коли заявнику було дев'ять років, він був зарахований і почав відвідувати іншу державну школу («школа Б») на Тенеріфе. Згідно з його шкільними звітами, у тому віці він не вмів читати та писати.

12. У березні 1995 року заявника перевели до іншої державної школи («школа С»), також на Тенеріфе. У 1995/96 навчальному році його було зараховано до четвертого класу початкової школи. У 1996/97 навчальному році заявника було зараховано до п'ятого класу початкової школи. Він також був зарахований до класу, де три години на тиждень проходив державну програму додаткової освіти з метою отримання корекційного навчання, щоб компенсувати відсутність попередньої академічної освіти. У звіті за той рік зазначено наступне:

«Беручи до уваги його численні пропуски занять і низьку зацікавленість, не спостерігається жодного прогресу в його ставленні до школи, ні в поведінці, ні в засвоєнні навчальної програми».

13. В 1996 році, у віці одинадцяти років, у заявника почали проявлятися психологічні розлади.

14. У 1997/98 навчальному році заявника перевели назад до школи «Б», де його зарахували до шостого класу початкової школи. У звіті про

його індивідуальну оцінку за листопад 1997 року містилося наступне зауваження:

«...постійні пропуски занять унеможливлюють дотримання ритму роботи з учнем. [Він мало цікавиться своєю роботою, що може бути пов'язано із затримкою [розвитку], на яку він страждає. Він отримує корекційні заняття три години на тиждень, і його успішність є кращою, ніж у класі».

Того року заявник не закінчив навчання. Школа видала звіт, згідно з яким заявник та його сестра не мали документів, що посвідчують особу, часто пропускали заняття без поважних причин, часто приходили до школи погано одягненими, не приділяли уваги особистій гігієні та не снідали; крім того, пані Х створювала проблемні ситуації з учителями шкіл «Б» та «С», а також з представниками органів соціального захисту та неурядової організації.

15. У 1998/99 навчальному році заявник був зарахований до першого класу середньої школи. Він не відвідував заняття протягом усього року, але був зарахований до другого класу на 1999/2000 навчальний рік.

16. У 1998 році, у віці 13 років, за словами заявника, він почав вживати токсичні речовини. У 1999 році, у віці 14 років, він брав участь у пограбуваннях і почав вживати кокаїн.

II. СУДИМОСТІ ЗАЯВНИКА В ЮНАЦЬКОМУ ВІЦІ

17. З грудня 2001 року (коли заявникові виповнилося 16 років) Суд у справах неповнолітніх Санта-Крус-де-Тенеріфе («Суд у справах неповнолітніх») застосував до нього декілька виправних заходів.

18. 22 січня 2002 року до заявника було застосовано запобіжний захід у вигляді відвідування денного центру протягом одного року. Згідно з документами, поданими заявником, працівники денного центру пропонували пані Х допомогти їй у процедурі реєстрації народження заявника та отриманні для нього посвідчення особи, але вона відмовилася. Вироком суду від 5 липня 2002 року, після укладення угоди про визнання вини з адвокатом, заявника було засуджено до тримання під вартою у напіввідкритому режимі строком на десять місяців. У листопаді 2002 року він втік зі слідчого ізолятора і був засуджений до шести місяців тримання під вартою в

напіввідкритому режимі вироком від 10 червня 2003 року. 31 травня 2003 року, коли він ще відбував покарання за вироком від 5 липня 2002 року, він вдав епілептичний напад і, скориставшись тим, що його перевели до лікарні, штовхнув медсестру і втік; він був заарештований 1 червня 2003 року після того, як він вчинив зламування двох машин. 15 червня 2004 року (на той час заявник вже був повнолітнім) його було визнано винним та засуджено до тримання під вартою у напіввідкритому режимі строком на шість місяців. У квітні 2003 року він чинив опір виконанню запобіжного заходу, заподіявши тілесні ушкодження співробітникам, які його конвоювали, і був засуджений 14 вересня 2005 року до шести місяців позбавлення волі умовно. 29 вересня 2003 року його було засуджено до дев'яти місяців напіввідкритого тримання під вартою за подальше

правопорушення. Заявник відбував покарання у вигляді тримання під вартою в закритому режимі протягом восьми місяців з 2 червня 2003 року по 27 січня 2004 року. З 27 січня 2004 року до 26 травня 2004 року він відбував ще один строк в режимі напіввідкритого тримання під вартою у центрі, де він брав участь у кількох заходах: освітніх курсах, заняттях спортом, громадській

діяльності та професійній підготовці. З 21 січня 2005 року він відбував наступний термін ув'язнення - сім місяців з випробувальним терміном. За цей час він взяв участь у курсах з надання допомоги в надзвичайних ситуаціях та у випадках катастроф, підготовки рятувальників на воді та наземних рятувальних робіт, з яких отримав відповідні сертифікати.

III. РОЗСЛІДУВАННЯ СЛУЖБИ У СПРАВАХ НЕПОВНОЛІТНІХ

19. Через відсутність заявника на заняттях школа надіслала повідомлення до Програми профілактики та захисту неповнолітніх Служби у справах неповнолітніх Уряду Канарських островів.

20. Служба у справах неповнолітніх розпочала перевірку 18 лютого 2002 року. У ході розслідування було встановлено, що заявник не відвідував школу та не проходив медичних оглядів. Служба у справах неповнолітніх зазначила у звіті від 26 червня 2021 року, що, згідно з їхніми записами, пані Х не дозволяла жодним фахівцям мати доступ до своїх дітей, що вони отримували

численні листи про зустрічі та виклики, але не відповідали на них, і що як служба у справах неповнолітніх, так і поліція неодноразово намагалися знайти їх за місцем проживання, але, навіть якщо було відомо, що вони знаходяться вдома, вони свідомо ігнорували дзвінки, стукіт у двері та листи, що залишались під дверима. Оскільки заявник вже відбував наглядовий запобіжний захід, не було винесено жодного припису про нагляд за ним. Розслідування було припинено, коли заявник досяг вісімнадцятирічного віку у 2003 році.

IV. ОСВІТНЯ ТА МЕДИЧНА СИТУАЦІЯ ЗАЯВНИКА, А ТАКОЖ ПЕРЕБУВАННЯ В МІСЦЯХ ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ

21. У період з 2001 по 2006 рік, коли заявник відбував покарання у виді позбавлення волі, він пройшов навчання з використання техніки маркетри, поводження з продуктами харчування та дресирування собак. За словами заявника, він не міг продовжити своє професійне навчання через відсутність у нього посвідчення особи. Згідно з психологічними звітами та звітами виправних центрів, в яких він перебував, він розпочав інші курси, які не закінчив, і центри неодноразово пропонували пані Х допомогти йому отримати посвідчення особи, але вона відмовлялася і не виявляла жодного інтересу до цього питання.

22. У березні 2000 року соціальні органи звернулися до пані Х з проханням надати ідентифікаційні номери її дітей, які досягли шістнадцятирічного віку, щоб забезпечити їй право на отримання соціальних виплат. Пані Х було повідомлено, що без цієї інформації вона більше не матиме права на отримання допомоги. На той час заявник та його брат не мали документів, що посвідчують особу.

23. У довідці органів освіти Канарських островів від 26 червня 2002 року зазначалося, що заявник був попередньо зарахований до освітньої програми, але так і не зміг офіційно оформити своє зарахування, оскільки не мав посвідчення особи або будь-якої іншої форми ідентифікації.

24. У вересні 2002 року заявник записався на тестування для отримання атестата про повну загальну середню освіту, яке проводилося в центрі освіти для дорослих. В атестаті, виданому цим центром, оцінки, отримані з усіх предметів, записані як «НВ» (не відвідував): заявник не проходив тестування.

25. У 2003 році заявнику виповнилося вісімнадцять років. До цього часу його законним представником була мати. Під час його перебування під вартою, за деякими повідомленнями, психологи рекомендували йому зосередитися на самостійному отриманні посвідчення особи (з моменту досягнення вісімнадцятирічного віку) та звернутися за допомогою до державних органів, зважаючи на бездіяльність його матері в цьому питанні.

У деяких звітах також йшлося про складну та проблемну поведінку пані Х, яка перешкождала належному діалогу з її сином та з різними центрами тримання під вартою. Крім того, у деяких звітах зазначалося, що він не міг інтегруватися на ринок праці, не отримавши спочатку ID-картки. Вказувалося, що він не міг зареєструватися в державних програмах пошуку роботи, оскільки не мав ідентифікаційного номера, і що деякі пропозиції роботи не могли реалізуватися у вигляді контрактів через цю ситуацію. Іноді він погоджувався на деякі роботи, зокрема, з обслуговування будівель та будівництва.

26. 5 лютого 2008 року фонд, відповідальний за навчання та професійну інтеграцію неповнолітніх у системі кримінального правосуддя на Канарських островах, видав довідку про те, що заявник перебував під наглядом технічного персоналу цього фонду з 26 травня 2004 року по 17 квітня 2006 року, протягом цього часу у нього не було посвідчення особи, що перешкождало йому відвідувати офіційні навчальні курси та інтегруватися на ринку праці. Заявник також мав проблеми при спробі записатися до спортзалу, хоча врешті-решт йому це вдалося.

27. Згідно з численними психологічними та

подальшими звітами, виданими у 2001-2006 роках, заявник постійно відчував розпач та тривогу через відсутність документів, що посвідчують особу, і це впливало на його перспективи мати стабільну роботу.

28. Згідно з кількома медичними висновками, заявник, якому у 2002 році було поставлено діагноз «параноїдальна шизофренія», страждав від тривоги, спричиненої відсутністю посвідчення особи та, як наслідок, неможливістю пройти навчання або працевлаштуватися, що погіршило його психічний стан.

29. У липні 2011 року заявнику було призначено пенсію по інвалідності, що не вимагає сплати внесків, у зв'язку з його тяжкими психіатричними та психологічними розладами, включаючи параноїдну шизофренію та хронічний посттравматичний розлад.

30. Відповідно до висновку судово-медичної експертизи, витребуваного під час судового провадження від 4 листопада 2016 року, заявник має посттравматичний стрес і продовжує перебувати під наглядом психіатра, але це не завадило йому з'явитися до суду та виступити з судовими заявами.

V. ПРОХАННЯ МАТЕРІ ЗАЯВНИКА ПРО ОТРИМАННЯ СВИДОЦТВА ПРО НАРОДЖЕННЯ

A. З 1997 по 1998 рік

31. 3 вересня 1997 року, коли заявнику було 12 років, його мати з'явилася у відділі реєстрації актів цивільного стану м. Ла-Лагуна і подала заяву про пізню реєстрацію народження двох своїх синів, у тому числі заявника. Пані Х вказала їхню адресу в заяві.

32. Під час провадження у справі матері заявника було запропоновано з'явитися з двома свідками, щоб мати можливість зареєструвати своїх синів, спочатку запрошенням, надісланим 9 вересня 1997 року, а потім, після відсутності відповіді, другим запрошенням, надісланим у січні 1998 року. Обидва свідки були заслухані 25 і 27 серпня 1998 року і підтвердили стосунки матері та сина між заявником, його братом і пані Х.

33. 10 вересня 1998 року суддя РАЦСу м. Ла-Лагуна вирішив, що жодних додаткових документів чи доказів не потрібно, і звернувся до прокуратури, яка займається справами неповнолітніх, з проханням повідомити, чи була затримка з реєстрацією обґрунтованою. Того ж дня прокуратура видала звіт, згідно з яким було достатньо доведено, що заявник та його брат є синами пані Х, як вона стверджувала, і тому їхнє народження може бути зареєстроване. Суддя РАЦСу м. Ла-Лагуна того ж дня прийняв рішення, що народження заявника та його брата може бути зареєстроване.

В. 3 1998 по 2002 рік

34. 16 грудня 1998 року Центральний реєстр актів цивільного стану, орган, уповноважений реєструвати народження іспанських громадян за межами іспанської території, попросив пані Х подати їй власне свідоцтво про народження та свідоцтва про народження її дітей у Мексиці, перш ніж він зможе продовжити реєстрацію народження.

35. 3 березня 1999 року пані Х пред'явила своє свідоцтво про народження та паспорт, але стверджувала, що не має жодних офіційних документів, які б підтверджували народження її дітей, оскільки вони народилися вдома, в Мексиці.

36. 31 березня 1999 року Центральний реєстр актів цивільного стану направив запит до реєстру актів цивільного стану Тенеріфе з проханням викликати пані Х та її дітей з метою «визнання» неповнолітніх дітей їхньою матір'ю, а також розпочати процедуру надання іспанського

громадянства старшому братові заявника. Центральний орган реєстрації актів цивільного стану доручив органу реєстрації актів цивільного стану Тенеріфе опублікувати відповідні постанови та провести судово-медичний огляд пані Х, заявника і його брата. Нарешті, він запросив у прокуратури звіт про можливість розпочати процедуру реєстрації їхнього народження.

37. Запит не міг бути виконаний, оскільки виявилося неможливим викликати пані Х, яку не вдалося знайти та повідомити за адресою, яку вона вказала для цих цілей у своїй заяві.

38. Процедура була призупинена на кілька років.

39. 26 грудня 2001 року поліція видала протокол, в якому зазначалося, що посвідчення особи брата заявника не може бути видане до надання запитуваних документів.

С. 3 2002 по 2006 рік

40. 16 травня 2002 року пані Х з'явилася в РАЦСі міста Ла-Лагуна і попросила скасувати пізню реєстрацію народження її дітей, заявивши, що вона не надала запитуваних свідоцтва, оскільки, на її думку, діти повинні були бути зареєстровані в посольстві Іспанії під час репатріації, що документи, ймовірно, були знищені землетрусом у Мексиці, і що у неї є тільки документи, які стосуються її самої, а діти були внесені до її паспорта, щоб продовжити репатріацію в 1985 році.

41. 5 серпня 2002 року Центральним відділом реєстрації актів цивільного стану було запроваджено нову процедуру пізньої реєстрації народження заявника та його брата. Пані Х попросили пред'явити мексиканські свідоцтва про народження її синів, які їй було доручено запросити в Управлінні консульської служби Міністерства закордонних справ.

42. 23 жовтня 2002 року пані Х з'явилася у відділ реєстрації актів цивільного стану міста Ла-Лагуна і заявила, що у неї немає жодного свідоцтва про народження і що діти не були зареєстровані в країні їхнього народження, Мексиці, як вона вже пояснювала 16 травня 2002 року.

43. 5 лютого 2003 року Міністерство закордонних справ Іспанії повідомило пані Х, що їй необхідно

вказати принаймні муніципалітет і дату народження її синів у Мексиці, щоб воно могло звернутися до іспанського консульства в Мексиці з проханням розшукати їхні свідоцтва про народження в цій країні.

44. 15 січня 2004 року відділ реєстрації актів цивільного стану міста Ла-Лагуна звернувся до Управління консульських справ Міністерства закордонних справ з проханням розшукати свідоцтва про народження заявника та його брата в Мексиці. Запит був переданий Генеральному консулу Іспанії в Мексиці 6 лютого 2004 року.

45. 13 травня 2004 року Генеральний консул Іспанії в Мексиці відповів, що за відсутності додаткової інформації про те, коли заявник і його брат були спочатку зареєстровані в Мексиці, а також додаткової конкретної інформації про цю реєстрацію, не вдалося знайти жодних документів.

46. 21 жовтня 2004 року суддя Центрального відділу реєстрації актів цивільного стану попросив пані Х надати свідоцтва про народження та всі наявні у неї документи, що стосуються її дітей (наприклад, медичні або шкільні документи), щоб довести їхні родинні стосунки між матір'ю та сином.

47. 11 січня 2005 року пані Х та її сини з'явилися у відділі реєстрації актів цивільного стану міста Ла-Лагуна. Вона попросила терміново провести реєстрацію народження її дітей, знову стверджуючи, що вона не може надати свідоцтва про народження, оскільки документи про народження були знищені землетрусом, який зруйнував Мексику і призвів до їхньої репатріації 20 жовтня 1985 р. Вона пояснила, що вже подавала документи до РАЦСу:

- (i) власне свідоцтво про народження;
- (ii) її паспорт, в який були вписані її діти;
- (iii) довідка про місце проживання, видана муніципалітетом;
- (iv) її картку соціального страхування, до якої були включені діти;
- (v) копію адміністративної справи за заявою про реєстрацію їхнього народження;
- (vi) кілька запитів до Центрального реєстру актів цивільного стану щодо реєстрації її синів.

РАЦС міста Ла-Лагуна направив запит до Центрального РАЦСу, який переадресував його до прокуратури, яка 26 січня 2005 року опротестувала реєстрацію, оскільки дані про народження не були підтверджені.

48. В результаті, для того, щоб доповнити докази у справі, Центральний орган реєстрації актів цивільного стану погодився з тим, що заява матері про визнання дітей повинна бути зроблена в присутності судді.

49. У лютому та квітні 2005 року заявник з'явився до прокуратури та РАЦСу міста Ла-Лагуна, щоб дізнатися про хід розгляду його справи щодо отримання свідоцтва про народження. Прокуратура надіслала два запити до Центрального РАЦСу, у квітні та вересні 2005 року, з метою отримання інформації про причини затримки.

50. 13 травня 2005 року, після запиту Центрального відділу реєстрації актів цивільного

стану, пані Х визнала своїх дітей на слуханні у судді та повторила, що не має більше ніяких документів. Сестра заявника також підтвердила їхній зв'язок. Заявник та його брат дали згоду на визнання пані Х їхньою матір'ю та реєстрацію їхнього народження. Всі вони були оглянуті судово-медичним експертом, який підтвердив їхній біологічний вік, і були опубліковані відповідні рішення, щоб зробити визнання офіційним.

51. 6 червня 2005 року заявник подав скаргу до Центрального відділу реєстрації актів цивільного стану щодо затримки у процедурі реєстрації його народження. У вересні 2005 року він подав наступну скаргу до прокуратури м. Санта-Крус-де-Тенеріфе. Прокуратура надіслала різні запити на отримання інформації про хід розгляду справи до Центрального реєстру актів цивільного стану.

52. 28 жовтня 2005 року Центральний відділ реєстрації актів цивільного стану звернувся до пані Х з проханням надати довідки про навчання її синів. Вона відповіла, що хоча її сини навчалися в різних школах і ліцеях, вона не змогла отримати жодних довідок через відсутність у них ідентифікаційного номера. Зважаючи на заяву пані Х про те, що вона не змогла подати жодних додаткових документів, 8 березня 2006 року прокурор склав висновок про пізню реєстрацію народження заявника та його брата.

53. 13 березня 2006 року суддя Центрального РАЦСу виніс рішення, в якому на підставі поданих документів, а також висновку судово-медичного експерта, показань свідків і свідчень матері та сестри заявника визнав зв'язок між заявником і пані Х доведеним. Як наслідок, суддя схвалив пізню реєстрацію народження заявника та його старшого брата.

54. 5 квітня 2006 року було зареєстровано народження.

55. Після реєстрації народження 24 травня 2006 року заявнику, якому на той час виповнився двадцять один рік, було видано посвідчення особи.

VI. АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРОВАДЖЕННЯ ЩОДО ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ДЕРЖАВИ

56. 22 грудня 2014 року заявник подав скаргу до Міністерства внутрішніх справ Іспанії, яку він описав як «позов до порушення адміністративного провадження». Він вимагав відшкодування

матеріальної та моральної шкоди, яку він не оцінив кількісно. Скарга не відповідала формальним юридичним вимогам.

57. 20 квітня 2015 року заявник подав виправлену скаргу з вимогою про відшкодування шкоди, завданої необґрунтованою затримкою у видачі йому ID-картки. Заявник стверджував, що відсутність посвідчення особи протягом багатьох років перешкоджала йому отримати доступ до ринку праці, отримати водійське посвідчення або завершити освіту. Він оцінив свою вимогу про компенсацію у 825 546,70 євро, яку згодом збільшив до 930 081,36 євро. Сума була розбита на «дні, в які він не міг працювати», «матеріальну шкоду, пов'язану з роботою (до і після отримання ID-картки)», «наслідки», а також додаткові 10% як «коригуючий фактор». Хоча він згадав про відсутність доступу до освіти, він не вказав суми відшкодування, заявленої за цим пунктом. У скарзі не було жодного посилання на порушення компетентними органами своїх обов'язків щодо піклування про неповнолітніх.

58. Було проведено консультації з Державною радою (Consejo de Estado) для отримання обов'язкового висновку щодо поданої скарги. У своєму висновку від 23 липня 2015 року Державна рада зазначила, що скарга є наслідком стверджуваних порушень у роботі державних служб, що підконтрольні не лише Міністерству внутрішніх справ, але й Міністерству закордонних справ і міжнародного співробітництва та Міністерству юстиції. Відповідно, рішення про потенційну відповідальність держави мало бути прийняте Міністерством Президента.

59. 24 листопада 2015 року Міністерство Президента звернулося до Міністерства юстиції та Міністерства закордонних справ і міжнародного співробітництва з проханням надати свої зауваження щодо того, чи вважають вони себе компетентними відповідати на позов про відповідальність держави, і, у разі необхідності, подати своє рішення. У відповідь Міністерство юстиції надало проект рішення про відмову у задоволенні скарги через відсутність причинно-наслідкового зв'язку між затримкою у видачі ID-картки та шкодою, якої нібито зазнав заявник. Міністерство закордонних справ та міжнародного співробітництва заявило, що воно не є компетентним, оскільки його єдиним втручанням була репатріація з Мексики, коли заявнику було два місяці, і запит до Генерального консула в Мексиці щодо пошуку будь-яких свідоцтв про народження, які, на його думку, були лише процесуальними кроками, що не мали жодного

впливу на скаргу заявника щодо відповідальності держави.

60. Заявник отримав висновки міністерств, але не подав жодних зауважень.

61. 29 грудня 2015 року Міністерство юстиції звернулося до судді Центрального відділу державної реєстрації актів цивільного стану з проханням надати відповідну інформацію для прийняття рішення за скаргою заявника щодо відповідальності держави. 8 січня 2016 року суддя надав інформацію про кроки, які заявник та його мати зробили для того, щоб отримати свідоцтво про народження, а потім ідентифікаційну картку, і дійшов висновку, що у світлі цих фактів затримки в отриманні зазначених документів були виправданими. Суддя також зазначив, що слід розглянути можливість пропуску строку позовної давності за позовом про притягнення держави до відповідальності, оскільки строк позовної давності в один рік починає відраховуватися з моменту, коли заявник міг подати скаргу. На думку судді, перебіг цього строку розпочався 9 квітня 2013 року, коли заявнику на його власний запит було надіслано повну копію матеріалів справи. Скарга була подана 20 квітня 2015 року.

62. У висновку № 529/2016 від 7 липня 2016 року Державна рада визнала за доцільне відхилити позов заявника про відповідальність держави за шкоду, якої, як стверджувалось він зазнав, зазнав внаслідок затримки в отриманні ID-картки, з двох основних причин: (i) заявник страждав на психічний розлад, який не може бути причинно пов'язаний з діями або бездіяльністю органів державної влади; та (ii) затримка в отриманні ID-картки була наслідком неможливості зареєструвати народження в Центральному реєстрі актів цивільного стану, що є попередньою та необхідною процедурою. На думку Державної ради, хоча в деяких процедурах реєстрації народження заявника в Центральному відділі реєстрації актів цивільного стану мали місце певні затримки, факт полягає в тому, що всі процедури, розпочаті з 1997 року, в певний момент не могли бути виконані через бездіяльність пані Х, або відсутність документів, які повинні були бути у неї, або неможливість знайти її за адресою, яку вона вказала для цієї мети. На думку Державної ради, затримки, спричинені такими обставинами, не можуть бути віднесені на рахунок органів державної влади.

Державна рада підкреслила, що процедура пізньої реєстрації народження востаннє була ініційована у травні 2002 року. Після того, як консульський відділ Іспанії в Мексиці не знайшов жодного свідоцтва про народження, а мати заявника визнала, що ніколи не реєструвала його там, процедура була вирішена за допомогою видачі свідоцтва про визнання дітей пані Х, після чого 13 березня 2006 року їхня реєстрація народження була остаточно схвалена, а 5 квітня 2006 року відбулася реєстрація. Таким чином, затримка не могла бути віднесена на рахунок Міністерства юстиції, оскільки затримки в проведенні процедури були результатом дій або бездіяльності пані Х або неможливістю надати документи, втрата або відсутність яких не залежала від органів державної влади.

63. 20 липня 2006 р. Міністерство Президента, відповідно до пропозиції Міністерств внутрішніх справ і Міністерства юстиції та висновку Державної ради, вирішило відхилити вимогу заявника про відповідальність держави. У рішенні зазначалося, зокрема, наступне:

«Незважаючи на всі посилання, що містяться в медичних висновках про наслідки, які нездатність отримати ID-картку мала для психічного здоров'я заявника, слід зазначити, що не можна заперечувати проти єдиної дії Міністерства внутрішніх справ, визначеної в скарзі, яка полягала у видачі ID-картки зацікавленій особі, враховуючи, що це було здійснено без будь-яких затримок і з дотриманням необхідних стандартів після того, як зацікавлена особа відповідала вимогам для отримання картки та довела це. Той факт, що [заявник] не зміг отримати ID-картку, був лише неминучим наслідком відсутності необхідного свідоцтва про народження, оскільки він не був зареєстрований при народженні, і тому ніяка

відповідальність не може бути покладена на органи Міністерства внутрішніх справ, оскільки шкода, про яку заявляє заявник, не знаходиться в причинно-наслідковому зв'язку з діями цих служб.

...

Заявник стверджує, що відсутність документів, які посвідчують його особу, є причиною дуже серйозного захворювання, від якого він страждає, стверджуючи, що це вплинуло на його фізичне та психічне здоров'я, оскільки, не маючи національного посвідчення особи та свідоцтва про народження, він не міг належним чином відвідувати школу та не міг отримати доступ до освіти, що відповідає його віку, що призвело до його соціальної ізоляції та, у свою чергу, стало причиною різних злочинних дій, що унеможливило досягнення ним стабільного життя. Однак, хоча він не надав висновку, який нібито діагностував у нього параноїдну шизофренію, згідно з висновком судово-медичної експертизи від 23 травня 2014 року, патологічна історія заявника включає поведінкові розлади з 11-річного віку та вживання канабіноїдів у підлітковому віці, а згідно з висновком від 29 листопада 2014 року Служби загальної психіатрії Університетської лікарні Канарських островів у місті Ла-Лагуні, дядько по матері страждав на параноїдну шизофренію в сімейному психіатричному анамнезі. З вищевикладеного зрозуміло, що не можна зробити висновок про те, що відсутність документів, які посвідчують його особу, є причиною нейронної патології заявника, яка, очевидно, впливає на нього, а тому неможливо встановити відповідальність держави, як це стверджується у заяві».

VII. СУДОВІ ПРОВАДЖЕННЯ ЩОДО ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ДЕРЖАВИ

64. 27 січня 2016 року заявник розпочав судове адміністративне провадження, оскаржуючи непряму відмову у задоволенні його позову про притягнення держави до відповідальності. Згодом його скарга включала й пряму відмову відповідно до вищезгаданого рішення від 7 липня 2016 року. 6 вересня 2016 року заявник збільшив суму позову до 1 288 088,41 євро, включивши до

неї шкоду, завдану його професійній діяльності у 2015 та 2016 роках, а також «шкоду, заподіяну невиконанням органами державної влади своїх обов'язків щодо опіки (остання сума становила 358 051,60 євро, без жодних додаткових деталей щодо того, як він її розрахував).

65. 22 травня 2017 року суд оголосив скаргу заявника неприйнятною у рішенні, в якому було зазначено умови, які мають бути дотримані для того, щоб позов про відповідальність держави був успішним відповідно до чинних норм: (i) реальна, економічно вимірювана та індивідуалізована шкода мала бути завдана особі, яка не мала юридичного обов'язку її нести; (ii) шкода мала бути результатом ординарної або неординарної роботи державних служб, а не спричинена форс-мажорними обставинами; (iii) мав існувати причинно-наслідковий зв'язок між діяльністю відповідної державної служби та шкодою або ушкодженням - отже, необхідно було визначити, чи існує причинно-наслідковий зв'язок між функціонуванням публічної служби та заявленою шкодою або ушкодженням, тобто, чи можна її віднести на рахунок органів державної влади; та (iv) не минув один рік з моменту заподіяння шкоди до моменту подання позову про відшкодування шкоди.

66. Далі суд оцінив, чи було виконано заявником обов'язок довести економічно обґрунтовану та індивідуалізовану шкоду, яка підлягає кількісній оцінці. Вона встановила, що це не було належним чином доведено на підставі того, що заявник лише кількісно оцінив шкоду, якої він нібито зазнав (за час, проведений без посвідчення особи, його психічні захворювання, свідоцтва про освіту, які він не зміг отримати, або роботу, яку він не зміг знайти), але не надав жодних пояснень щодо того, як він прийшов до цієї суми. Суд дійшов висновку, що заявник плуває матеріальну шкоду (нібито спричинену втратою або неможливістю розпочати певну роботу) та моральну шкоду (засновану на його стражданнях), але не пояснив жодної з сум, які він вимагав.

67. Крім того, суд зауважив, що у своїй первинній адміністративній скарзі (заявник не висував жодних тверджень про недотримання державними органами своїх обов'язків щодо захисту під час перебування під їхнім наглядом (під час відбування призначених йому кримінальних покарань), а тому він не може висунути жодних претензій з цього питання в теперішньому контексті (у своїй судовій скарзі).

68. Суд дійшов висновку, що причинно-наслідковий зв'язок між діями та бездіяльністю органів державної влади та стверджуваною шкодою, якої зазнав заявник, не може бути встановлений. До того ж, він вважав, що пані Х проявила

недбалість при реєстрації народження своїх дітей. Суд зазначив наступне:

«...У даному випадку не можна сказати, що можна говорити про наявність або відсутність чіткого і чистого причинно-наслідкового зв'язку між діяльністю органів державної влади та завідомо отриманим результатом, а скоріше, як ми побачимо, існує безліч збіжних обставин, одні з яких контрольовані, інші - вимушені дійсністю, треті - непідвладні повному контролю з боку тих, хто втручається в цю подію, а на задньому плані - сукупність негативних обставин, які так чи інакше вплинули на остаточний результат.

У цій справі дії органів державної влади, з точки зору їх зобов'язання виконувати свій обов'язок щодо захисту неповнолітніх, були дещо не вражаючими, якщо не сказати - відсутніми, оскільки мова йде про неповнолітнього, який повністю перебував під їх захистом і щодо якого існувала конкретна проблема, а саме відсутність правової ідентифікації, через відсутність реєстрації його народження в іспанському реєстрі актів цивільного стану.

...

За відсутності доказів вирішального впливу на розвиток захворювання, на яке страждає [заявник], з огляду на його дитинство та сімейний анамнез, а також вроджене походження захворювання, на яке він страждає, відсутність активності з боку матері, яка несла основну відповідальність за забезпечення пізньої реєстрації народження своїх дітей, але якій знадобилося понад дванадцять років, щоб ініціювати процедуру, і нездатність продовжити процедуру, розпочату з цією метою, означають, що єдиний прямиий причинно-наслідковий зв'язок між можливою шкодою, якої зазнав [заявник], і будь-якою потенційно недостатньою сумлінністю з боку органів державної влади розірвано, що призводить до висновку, що будь-яка шкода, яка могла бути заподіяна, не вважається протиправною, а отже, не є доцільним визнавати державу відповідальною».

69. 26 червня 2017 року адвокат заявника подав скаргу з питань права (recurso de casación) на вищезазначене судове рішення. Він скаржився на порушення обов'язків органів державної влади піклуватися про неповнолітнього, який перебуває

під їхньою опікою, а також на порушення його права на справедливий судовий розгляд у зв'язку з неправильною оцінкою доказів. 10 листопада 2017 року Верховний Суд визнав скаргу неприйнятною на підставі її необґрунтованості: Верховний Суд вважав, що заявник недостатньо обґрунтував наявність об'єктивного інтересу для цілей подання касаційної скарги з питань права (interés casacional objetivo), як того вимагає національне законодавство.

70. Заявник звернувся до Конституційного Суду зі скаргою за процедурою ампаро, скаржачись на порушення його права не бути дискримінованим у поєднанні з правом на освіту, правом на фізичну та психологічну недоторканність, а також правом на справедливий судовий розгляд. Скарга була визнана неприйнятною 21 червня 2018 року на підставі формальної відповідності, яка необхідна для визнання Конституційним Судом скарг за процедурою ампаро прийнятними.

ВІДПОВІДНЕ ЗАКОНОДАВСТВО ТА ПРАКТИКА

I. ВІДПОВІДНЕ НАЦІОНАЛЬНЕ ЗАКОНОДАВСТВО

71. Відповідні положення Конституції Іспанії 1978 року передбачають наступне:

Стаття 15

«Кожна людина має право на життя, на фізичну і психологічну недоторканність, і за жодних обставин нікого не може бути піддано катуванню або нелюдському чи такому, що принижує гідність, покаранню чи поведженню. Смертна кара скасовується, за винятком випадків, передбачених військово-кримінальним законодавством під час війни».

Стаття 18, пункт 1

«Гарантується право на гідність, особисте і сімейне життя та власне зображення».

Стаття 27

«1. Кожна людина має право на освіту. Визнається свобода викладання.

2. Освіта має бути спрямована на всебічний розвиток людської особистості з належною повагою до демократичних принципів співіснування та основних прав і свобод людини.

...

4. Початкова освіта є обов'язковою і безоплатною».

72. Відповідні положення Закону Іспанії «Про реєстр актів цивільного стану» від 8 червня 1957 року, чинного на той час, викладені нижче:

Стаття 2

«Цивільний реєстр є доказом зареєстрованих фактів. Лише у випадках відсутності реєстрації або коли неможливо засвідчити запис, приймаються інші засоби доказу; але в першій ситуації істотною вимогою для їх прийняття є те, щоб раніше або одночасно було подано заяву про реєстрацію, яку не було здійснено, або про відновлення запису».

Стаття 15

«Реєстр реєструє події, що підлягають реєстрації, які стосуються іспанців, а також ті, що відбуваються на іспанській території, навіть якщо вони стосуються іноземців.

У будь-якому випадку, події, що відбулися за межами Іспанії, повинні бути зареєстровані там, де реєстрації актів стану слугуватимуть підставою для реєстрацій актів, передбачених іспанським законодавством».

Стаття 24

«Наступні особи зобов'язані невідкладно розпочати реєстрацію:

По-перше: ті, що визначені в кожному конкретному випадку законом;

По-друге: особи, яких стосується подія, що підлягає реєстрації, або їхні спадкоємці;

По-третє: прокуратура.

Органи та посадові особи, не передбачені вище, яким в силу займаної посади стали відомі незареєстровані факти, зобов'язані повідомити про них органи прокуратури».

Стаття 42

«Реєстрація проводиться шляхом подання заяви особою, якій відомо про народження дитини. Заява подається у строк від двадцяти чотирьох годин до восьми днів після народження дитини, крім випадків, коли Регламентом передбачено більш тривалий строк».

Стаття 43

«Ініціювати реєстрацію [народження] шляхом подання відповідної заяви зобов'язані наступні особи:

- батько;

- мати;

- найближчий родич або, за відсутності такого, будь-яка повнолітня особа, присутня за місцем народження;

- керівник закладу або голова сім'ї будинку, в якому відбулися пологи;

- у випадку покинутих новонароджених дітей - особа, яка їх взяла на виховання».

Стаття 49

«Визнання може бути здійснене у спосіб, передбачений Цивільним кодексом, або за заявою батька чи матері, зробленою в будь-який час у присутності реєстратора, записаною в документі та підписаною ними. В останньому випадку необхідна також згода дитини або дозвіл суду, як це передбачено Цивільним кодексом.

Природне батьківство може бути зареєстроване за допомогою процедури, затвердженої суддею першої інстанції, за умови відсутності заперечень з боку прокуратури або зацікавленої сторони, яка повинна бути повідомлена про це особисто, за наявності будь-якої з наступних обставин:

- коли батько або мати однозначно і чітко визнають батьківство в письмовій формі;

- коли дитина безперервно володіє статусом рідної дитини батька або матері, що підтверджується прямими заявами самого батька або членів його сім'ї;

- щодо матері, за умови, що факт народження та ідентичність дитини повністю доведені.

У разі заперечення, реєстрація батьківства може бути отримана лише за загальною процедурою».

73. Відповідні положення Указу від 14 листопада 1958 року, яким було затверджено Положення про Закон про акти громадянського стану, передбачає наступне:

Стаття 167

«У свідоцтві про народження, крім імені, прізвища, статусу та номера асоціації особи, яка його підписує, має бути чітко зазначено, що для реєстрації необхідні дата, час і місце народження, стать новонародженої дитини та посилення на особу матері, із зазначенням того, чи це достовірно відомо [особі, яка підписує звіт], чи було засвідчено, а в останньому випадку - офіційні документи, які були розглянуті, або посилення на особу, яка підтверджує ці дані, яка разом з матір'ю підписує звіт, якщо вона не може цього зробити або заперечує, про що також повідомляється в звіті.

Звіт або заява фахівців і персоналу закладів охорони здоров'я, які зобов'язані зберігати конфіденційність, не повинні стосуватися матері проти її волі».

Стаття 311

«У заяві про реєстрацію, поданій після закінчення відповідного строку, зазначається, що після проведення відповідного розслідування реєстрація народження не виявлена, або надається відповідний негативний висновок».

Стаття 313

«У разі виникнення сумнівів щодо статі або віку дитини судово-медичний експерт органу реєстрації актів цивільного стану або особа, яка його заміщує, видає висновок експерта.

Для визначення року і місця народження достатньо інформації двох осіб, які знають про це з власних знань або з загальних відомостей;

однак для подальшого уточнення часу і місця, які були засвідчені загальними відомостями, необхідно докласти зусиль для надання додаткових доказів».

Стаття 315 (в редакції від жовтня 1986 року)

«Якщо це не призводить до затримки більше ніж на тридцять днів, до справи має бути включено наступне:

(1) свідоцтво про народження, підписане лікарем, акушеркою або технічним помічником лікаря, або, за відсутності такого свідоцтва, свідоцтво про хрещення або аналогічне свідоцтво відповідної релігії;

(2) свідоцтво про шлюб батьків або, якщо це неможливо, церковне свідоцтво; і

(3) у відповідних випадках, посвідчення або офіційний запис про реєстрацію, навіть тимчасову, недійсності або розірвання шлюбу, або законного розлучення, або смерті чоловіка, або оголошення чоловіка безвісно відсутнім чи померлим.

Це не впливає на будь-які подальші кроки, які можуть бути зроблені, такі як приєднання до справи реєстраційного свідоцтва, включення або розширення свідчень свідків або інші».

74. Відповідні положення Декрету №. 196/1976 від 6 лютого 1976 року про національний документ, що посвідчує особу (чинний до грудня 2005 року), передбачають наступне:

Стаття 1 (набула чинності в липні 1985 року)

«Національний документ, що посвідчує особу, є державним документом, який засвідчує автентичність особи його власника і є повним доказом ідентичності особи.

Цей документ має бути необхідним для офіційного підтвердження особи його власника, засвідчуючи, якщо не доведено інше, персональні дані, що містяться в ньому.

...».

Стаття 12 (діє з 1979 року)

«Національне посвідчення особи видається тільки іспанцям, і всі особи старше чотирнадцяти років, які проживають в Іспанії, а також

особи того ж віку, які, проживаючи за кордоном, переїжджають до Іспанії на термін не менше шести місяців, зобов'язані його отримати; ті, хто не має його, вважаються недокументованими для всіх цілей.

Як виняток, неповнолітні, які не досягли цього віку, можуть отримати документ добровільно з дозволу батьків або опікунів.

...».

Стаття 14

«Особа, яка вперше звертається за отриманням національного документа, що посвідчує особу, повинні подати завірену виписку зі свідоцтва про народження власника.

...».

75. Відповідні положення Королівського указу №. 1553/2005 від 23 грудня 2005 року, що регулює видачу національних документів, які посвідчують особу, передбачають наступне:

Стаття 2.

Право та обов'язок отримати національний документ, що посвідчує особу.

«1. Всі іспанці мають право на отримання національного документа, що посвідчує особу, яке є обов'язковим для осіб старше чотирнадцяти років, які проживають в Іспанії, а також для осіб того ж віку, які, проживаючи за кордоном, переїжджають до Іспанії на період не менше шести місяців...».

Стаття 5.

Вимоги для отримання національного документа, що посвідчує особу

«1. Для подання заяви про видачу національного документа, що посвідчує особу, необхідно є фізична присутність особи, якій він має бути виданий, сплата встановленого законом на відповідний час збору та подання наступних документів:

(а) свідоцтво про народження, видане відповідним органом реєстрації актів цивільного стану; з цієї метою приймаються лише свідоцтва, видані не більше ніж за три місяці до дати подання заяви про видачу національного документа, що посвідчує особу;

...».

76. Відповідні положення Цивільного кодексу Іспанії (у редакції Королівського декрету від 24 липня 1889 року) передбачають наступне:

Стаття 172 (у редакції, що діяла у 1989-1991 роках)

«1. Державний орган, якому доручено захист неповнолітніх на відповідній території, на підставі закону здійснює опіку над тими, хто перебуває в безпорадному стані. Ситуацією безпорадності вважається така, що виникає де-факто внаслідок невиконання, неможливості або неналежного виконання обов'язків захисту, встановлених законом для опіки над неповнолітніми, коли вони позбавлені необхідної моральної або матеріальної допомоги.

2. Державний орган бере на себе опіку лише на такий час, який є необхідним, коли особи, які мають опіку над неповнолітнім, просять про це на тій підставі, що вони не можуть піклуватися про нього через хворобу або інші серйозні обставини, або, у встановлених законом випадках, коли на це є згода судді».

Стаття 172 (у редакції, чинній у період з 2000 по 2006 рік)

«1. Державний орган, на який покладено захист неповнолітніх на відповідній території, коли він виявить, що неповнолітній перебуває в безпорадному стані, на підставі закону встановлює над ним опіку і протягом сорока восьми годин вживає необхідних захисних заходів для догляду за неповнолітнім, інформуючи про це прокуратуру та повідомляючи батьків, законних представників або осіб, які їх замінюють...

Ситуацією безпорадності вважається та, що виникає де-факто внаслідок невиконання, неможливості або неналежного виконання встановлених законом обов'язків щодо захисту неповнолітніх, коли вони позбавлені необхідної моральної або матеріальної допомоги.

Передача опіки державному органу тягне за собою призупинення батьківських прав або ординарної опіки. Однак акти фінансового характеру, здійснені батьками або законними опікунами від імені неповнолітньої особи, які здійснюються в її інтересах, вважаються дійсними.

2. Якщо батьки або законні опікуни через серйозні обставини не можуть піклуватися про неповнолітню особу, вони можуть звернутися до компетентного державного органу з проханням взяти неповнолітню особу під свою опіку на такий час, який є необхідним.

... Аналогічним чином, опіку над дитиною бере на себе державний орган за згодою судді у випадках, коли це передбачено законом».

77. Стаття 1 Закону 8/1985 від 3 липня 1985 року, що регулює право на освіту, передбачає наступне:

«1. Всі громадяни Іспанії мають право на базову освіту, яка дозволяє їм розвивати власну особистість і здійснювати діяльність, корисну для суспільства. Така освіта є обов'язковою і безкоштовною на рівні базової загальної освіти та, за необхідності, на першому ступені професійної підготовки, а також на інших рівнях, встановлених законом.

2. Кожна людина також має право на доступ до вищих рівнів освіти відповідно до своїх здібностей і покликання, причому здійснення цього права в жодному разі не може бути предметом дискримінації за ознакою економічної спроможності, соціального статусу або місця проживання особи, яка навчається.

3. Іноземці, які проживають в Іспанії, також мають право здобувати освіту, зазначену в пунктах першому та другому цієї статті».

78. Відповідні положення Закону № 29/1998 «Про судову адміністративне судочинство» передбачають наступне:

Стаття 29, частина 1

«Коли органи державної влади на підставі загального положення, яке не потребує підзаконних актів, або на підставі закону, договору чи адміністративної угоди зобов'язані надати певну послугу на користь однієї чи кількох визначених осіб, які мають на неї право, ці особи можуть вимагати від органів влади виконання цього зобов'язання. Якщо протягом трьох місяців з дня звернення органи влади не виконали вимогу або не досягли згоди із заінтересованими особами, останні можуть подати адміністративну скаргу на бездіяльність органів влади».

II. ВІДПОВІДНІ МІЖНАРОДНІ АКТИ

79. Важливість реєстрації народження для дотримання людських прав дітей була відображена в кількох доповідях міжнародних організацій, зокрема ЮНІСЕФ, Комітету з прав дитини та Управління Верховного комісара ООН з прав людини. У звіті ЮНІСЕФ під назвою «Право кожної дитини на народження: нерівноправність та тенденції у сфері реєстрації народження» за 2013 рік реєстрація народження названа «паспортом захисту дітей».

80. 17 червня 2014 року Управління Верховного комісара Організації Об'єднаних Націй з прав людини опублікувало доповідь «Реєстрація народження та право кожної людини на визнання її правосуб'єктності за законом повсюдно». У доповіді реєстрація народження визначається як «безперервний, постійний і універсальний запис у книзі реєстрації актів цивільного стану факту народження та його характеристик відповідно до вимог національного законодавства. Він встановлює існування особи відповідно до закону і закладає основу для захисту громадянських, політичних, економічних, соціальних і культурних прав. Як такий, він є основоположним засобом захисту прав людини». У доповіді особливо підкреслюється, що «реалізація права на реєстрацію при народженні тісно пов'язана з реалізацією багатьох інших прав; соціально-економічні права, такі як право на охорону здоров'я і право на освіту, знаходяться під особливою загрозою там, де реєстрація народження не здійснюється систематично, а захист дітей ставиться під загрозу». Деякі відповідні витяги з доповіді наведені нижче:

II. Реєстрація народження: загальний огляд

...

«5. На процедурному рівні реєстрація народження включає три взаємопов'язані процеси. По-перше, необхідно подати заяву про народження дитини до органів реєстрації актів цивільного стану. По-друге, після отримання повідомлення працівники РАЦСу офіційно реєструють народження. Реєстрація повинна включати ім'я особи, дату і місце народження, а також, за можливості, ім'я, вік або дату народження, місце звичайного проживання і громадянство обох батьків. По-третє, держава видає свідоцтво про народження,

особистий документ, що засвідчує реєстрацію народження і є найбільш наочним доказом юридичного визнання державою дитини. Чи виконується ця процедура автоматично після реєстрації, чи потрібно подавати ще одну заяву, залежить від країни; важливо, однак, щоб цей документ був легкодоступним і надавався безоплатно.

III. Міжнародно-правове регулювання

12. Важливість реєстрації народження в житті дитини та вплив відсутності реєстрації на здійснення прав дитини регулярно визнаються Комітетом з прав дитини у його Зауваженнях загального порядку № 3 (ВІЛ/СНІД), № 6 (поводження з бездоглядними та розлученими з батьками дітьми), № 7 (ранній вік), № 8 (діти-інваліди), № 9 (правосуддя щодо неповнолітніх), № 10 (діти-інваліди). 6 (поводження з розлученими з батьками дітьми та дітьми без супроводження), № 7 (раннє дитинство), № 9 (діти-інваліди), № 10 (ювенальна юстиція), № 11 (діти корінних народів), № 13 (право на свободу від усіх форм насильства) та № 15 (право дитини на здоров'я).

13. Як зазначає Комітет з прав дитини у своєму Загальному Коментарі № 7, дітям, які не зареєстровані, може бути відмовлено в основних правах, таких як право на охорону здоров'я, освіту та соціальне забезпечення. Тому він рекомендував державам вжити всіх необхідних заходів для забезпечення реєстрації всіх дітей при народженні, що може бути досягнуто за допомогою універсальної, добре контрольованої системи реєстрації, доступної для всіх і безкоштовної. Комітет додав, що ефективна система повинна бути гнучкою і реагувати на обставини сімей, і нагадав державам про важливість сприяння пізній реєстрації народження і забезпечення того, щоб діти, які не були зареєстровані, мали рівний доступ до охорони здоров'я, захисту, освіти та інших соціальних послуг. У своєму Загальному Коментарі № 13 Комітет прийняв прогресивну позицію, чітко вказавши, що відсутність реєстрації народження може бути формою нехтування та недбалого поводження, коли особи, відповідальні за догляд за дитиною, мають для цього засоби, знання та доступ до послуг.

IV. Вплив відсутності реєстрації на права людини

17. Право на реєстрацію народження - це право не лише дитини, але й усіх людей. Реєстрація народження, а особливо свідоцтво про народження, є довічним паспортом для визнання прав, який може знадобитися, зокрема, для голосування, укладення шлюбу або офіційного працевлаштування. У деяких країнах вона може знадобитися для отримання водійських прав, відкриття банківського рахунку, доступу до соціального забезпечення або пенсії, отримання страховки або кредитної лінії, а також, що важливо, для реєстрації власних дітей. Це також життєво важливо для забезпечення прав на спадщину та власність, особливо для жінок і в сім'ях. Нещодавні дослідження державних систем, свідчить, що для повної оцінки зв'язку між доступом до послуг та реєстрацією народження необхідні подальші дослідження.

18. Право на реєстрацію народження тісно пов'язане з реалізацією багатьох інших прав і має глибокі наслідки для реалізації дітьми своїх прав на захист, громадянство, доступ до соціальних і медичних послуг та освіти. Зокрема, нерівність в контексті реєстрації народжень може посилювати нерівність у доступі до базових послуг, а також підвищувати рівень дискримінації та вразливості. Тому ефективна система реєстрації актів цивільного стану та статистики є важливим першим кроком до забезпечення захисту дітей.

A. Право на освіту

19. Реєстрація народження може мати фундаментальний вплив на право дітей на освіту. ... Крім того, в деяких країнах, хоча дітям дозволяється відвідувати початкову школу без свідоцтва про реєстрацію народження, свідоцтво необхідне для складання випускних шкільних іспитів і, таким чином, для отримання відповідної академічної кваліфікації або для переходу до середньої школи.

...

D. Дитяча праця

...

26. У деяких країнах свідоцтво про народження потрібне для отримання номера соціального страхування, необхідного для роботи в офіційному секторі, а це означає, що всі особи

- дорослі чи діти - без реєстрації народження або без доступу до свідоцтва про народження витісняються в неофіційний сектор, де менше контролю і більший ризик експлуатації та небезпечної роботи.

V. Належне врядування

37. Безпека системи реєстрації актів цивільного стану та демографічної статистики, а також свідоцтва про народження, яке видається як доказ реєстрації, також є життєво важливою. Свідоцтво про народження часто є «базовим» документом для інших форм ідентифікації, включаючи посвідчення особи, паспорти, водійські права та реєстраційні картки виборців. Однак, на відміну від цих документів, свідоцтво про народження не прив'язане до особи за допомогою фотографії чи біометричних даних. Використання підроблених свідоцтв про народження для отримання справжніх документів, що посвідчують особу, під вигаданим ім'ям або віком, зростає і становить загрозу національній та міжнародній безпеці.

38. Хоча реєстрація народження в рамках такої системи є основоположним правом людини, її вплив виходить за межі окремої особи та має життєво важливе значення для держави, а також глибокий вплив на управління на національному та міжнародному рівнях з точки зору покращення послуг та забезпечення підзвітності.

81. Відповідні положення Конвенції Організації Об'єднаних Націй про права дитини від 20 листопада 1989 року передбачають наступне:

Стаття 3

«1. В усіх діях щодо дітей, незалежно від того, здійснюються вони державними чи приватними установами, що займаються питаннями соціального забезпечення, судами, адміністративними чи законодавчими органами, першочергова увага приділяється якнайкращому забезпеченню інтересів дитини.

2. Держави-учасниці зобов'язуються забезпечити дитині такий захист і піклування, які необхідні для її благополуччя, беручи до уваги права й обов'язки її батьків, опікунів чи інших осіб, які відповідають за неї за законом, і з цією метою вживають всіх відповідних законодавчих і адміністративних заходів.

3. Держави-учасниці забезпечують, щоб установи, служби та органи, відповідальні за піклування про дітей або їх захист, відповідали нормам, встановленим компетентними органами, зокрема, в галузі безпеки й охорони здоров'я та з точки зору численності та придатності їх персоналу, а також компетентного нагляду.».

Стаття 7

«1. Дитина має бути зареєстрована одразу ж після народження і з моменту народження має право на ім'я і набуття громадянства, а також, наскільки це можливо, право знати своїх батьків і право на їх піклування.

2. Держави-учасниці забезпечують здійснення цих прав згідно з їх національним законодавством та виконання їх зобов'язань за відповідними міжнародними документами у цій галузі, зокрема, у випадку, коли б інакше дитина не мала громадянства.».

Стаття 16

«1. Жодна дитина не може бути об'єктом свавільного або незаконного втручання в здійснення її права на особисте і сімейне життя, недоторканність житла, таємницю кореспонденції або незаконного посягання на її честь і гідність.

2. Дитина має право на захист закону від такого втручання або посягання.»

Стаття 35

«Держави-учасниці вживають на національному, двосторонньому та багатосторонньому рівнях всіх необхідних заходів щодо відвернення викрадень дітей, торгівлі дітьми чи їх контрабанди в будь-яких цілях і в будь-якій формі.»

ПРАВО

I. СКАРГИ ЗАЯВНИКА ТА ЇХ ЮРИДИЧНА КВАЛІФІКАЦІЯ

82. Заявник скаржився на страждання та інші наслідки, в тому числі в освітній та приватній сферах, від того, що протягом багатьох років він не мав документів в Іспанії.

83. Він посилався на статтю 8 Конвенції, яка гарантує право на повагу до приватного життя, через затримку та труднощі з реєстрацією факту його народження, а згодом і з видачею посвідчення особи. Він також посилався на статтю 3 Конвенції у зв'язку з психологічними та фізичними стражданнями, яких він досі зазнає через те, що роками був недокументованим. Суд зазначає, що матеріальний аспект цих двох скарг фактично є досить схожим; страждання заявника, як стверджується, були наслідком відсутності у нього документів. Суд вже вирішував, що жорстоке поводження має досягти мінімального рівня жорстокості для того, щоб підпадати під дію статті 3 Конвенції. Оцінка цього мінімального рівня жорстокості залежить від усіх обставин справи. Якщо захід не є поводженням, забороненим статтею 3, він все одно може підпадати під дію статті 8 Конвенції, яка, серед іншого, передбачає захист фізичної та психологічної недоторканності

в контексті «поваги до приватного життя» (див. рішення у справі «Уейнрайт проти Сполученого Королівства» (Wainwright v. the United Kingdom), № 12350/04, п. 43, ECHR 2006-X). Суд вважає, що у цій справі заявник не надав жодних доказів, окрім тяжкості його поточного психіатричного та психологічного діагнозу, на підтвердження того, що поводження з ним з боку державних органів, які розглядали його заяву про реєстрацію факту його народження, досягло мінімального рівня жорстокості, щоб досягти порогу, встановленого статтею 3 Конвенції. Однак Суд вважає, що ця скарга може бути розглянута за статтею 8 Конвенції, яка захищає право на повагу до приватного життя.

84. Заявник також посилався на статтю 2 Протоколу № 1 до Конвенції щодо труднощів у зарахуванні на певні освітні курси, а також в отриманні відповідних дипломів та сертифікатів через відсутність у нього документу, що посвідчує особу. Суд вже визнав, що право на повагу до приватного життя, захищене статтею 8, охоплює як право на особистий розвиток, так і право на «приватне соціальне життя», яке полягає в

можливості кожної особи звертатися до інших осіб з метою встановлення та розвитку відносин з ними та із зовнішнім світом (див. рішення у справах «Барбулеску проти Румунії» (Bărbulescu v. Romania) [ВП], № 61496/08, п. 71, від 5 вересня 2017 року, та «Ботта проти Італії» (Botta v. Italy), від 24 лютого 1998 року, п. 32, Reports of Judgments and Decisions, 1998- I). Суд вже визнав, що заходи, вжиті у сфері освіти, можуть за певних обставин впливати на право на повагу до приватного життя (див. рішення у справі «Ф.О. проти Хорватії» (F.O. v. Croatia), № 29555/13, п. 81, від 22 квітня 2021 року).

85. Суд зазначає, що заявник мав можливість вступити до різних навчальних закладів і що законодавство передбачає вільний та рівний доступ до початкової та середньої освіти. Його скарга стосується проблем, які виникли у нього при отриманні атестатів або при вступі на навчальні курси, коли він відбував покарання як неповнолітній правопорушник. Суд визнає,

що реєстрація народження тісно пов'язана не лише з правом на приватне життя, але й з потенційною реалізацією інших прав, і що вона може мати серйозні наслідки для здійснення дітьми своїх прав щодо захисту, громадянства, доступу до соціальних і медичних послуг та освіти (див. пункти 79 і 80 вище). Незважаючи на вищевикладене, в силу принципу *jura novit curia* Суд не пов'язаний правовими підставами, наведеними заявником за Конвенцією та протоколами до неї, і має повноваження вирішувати, яку правову оцінку слід надати фактам скарги, розглядаючи її відповідно до статей або положень Конвенції, які відрізняються від тих, на які посилається заявник (див. рішення у справі «Радоміля та інші проти Хорватії» (Radomilja and Others v. Croatia) [ВП], №№ 37685/10 та 22768/12, п. 126, від 20 березня 2018 року). Відповідно, Суд вважає за доцільне проаналізувати скарги щодо доступу заявника до освіти як лише один з аспектів його більш загальної скарги за статтею 8 Конвенції.

II. СТВЕРДЖУВАНЕ ПОРУШЕННЯ СТАТТІ 8 КОНВЕНЦІЇ

86. Заявник скаржився на те, що затримка та перешкоди, з якими він зіткнувся в процедурі реєстрації факту його народження для отримання посвідчення особи, становили порушення його права на повагу до приватного життя, передбаченого статтею 8 Конвенції, яка передбачає наступне:

Стаття 8. Право на повагу до приватного і сімейного життя

«1. Кожен має право на повагу до свого приватного і сімейного життя, до свого житла і кореспонденції.»

2. Органи державної влади не можуть втручатись у здійснення цього права, за винятком випадків, коли втручання здійснюється згідно із законом і є необхідним у демократичному суспільстві в інтересах національної та громадської безпеки чи економічного добробуту країни, для запобігання заворушенням чи злочинам, для захисту здоров'я чи моралі або для захисту прав і свобод інших осіб.»

А. Прийнятність

1. Подання сторін

(а) Невичерпання національних засобів юридичного захисту

87. Уряд стверджував, що заявник не вичерпав національні засоби юридичного захисту. Він обмежився лише позовом про притягнення держави до відповідальності, але жодного разу не звернувся до суду з будь-яким іншим позовом, спрямованим на захист стверджуваного

порушеного права (наприклад, проти органів державної влади, які, як стверджувалось, мали розпочати процедуру реєстрації народження заявника за власною ініціативою, або проти адміністративних органів, які, як стверджувалось, затягували процедуру реєстрації факту

його народження). Крім того, на думку Уряду, надмірна сума грошей, яку заявник вимагав як справедливу сатисфакцію, чітко свідчить про те, що єдиною причиною його звернення до Суду було отримання грошей, які він не міг отримати в Іспанії, а не виправлення або поновлення стверджуваних порушень його прав.

(b) Відсутність статусу жертви

89. Уряд зазначив, що важливо підкреслити, що особою, яка несла відповідальність за невідкладну реєстрацію народження заявника, була його мати. Зокрема, відповідно до чинного на той час Закону Іспанії «Про реєстрацію актів цивільного стану» (див. пункт 72 вище), мати була зобов'язана подати заяву про реєстрацію між двадцятьма чотирма годинами та вісьмома днями після народження дитини. Натомість пані Х знадобилося понад дванадцять років, щоб з'явитися в РАЦС і подати заяву про реєстрацію факту народження заявника в Мексиці в 1985 році. Реєстрація ближче до моменту народження полегшила б бюрократичну процедуру, і заявник був би вже зареєстрований та ідентифікований на момент його еміграції до Іспанії з Мексики. Уряд стверджував, що дванадцятирічна затримка у виконанні цього зобов'язання суттєво вплинула на процес реєстрації, збільшивши складність доведення обставин, за яких відбулися пологи, враховуючи час, що минув, і відстань. Вони стверджували, що якби пані Х виконала свій обов'язок подати заяву про реєстрацію у встановлений законом строк, подальші труднощі та затримка з реєстрацією

2. Оцінка Суду

91. Щодо вичерпання національних засобів юридичного захисту Суд зазначає, що у своїй скарзі за процедурою ампаро заявник скаржився на всі наслідки, яких він зазнав внаслідок оскаржуваних подій, і, таким чином, по суті порушив скаргу, яка зараз розглядається Судом.

92. Тому Суд відхиляє заперечення Уряду щодо невичерпання національних засобів юридичного захисту.

88. Заявник стверджував, що провадження щодо встановлення відповідальності з боку органів державної влади було найбільш прийнятним засобом усунення порушення його права на повагу до приватного життя.

не виникли б.

Крім того, розгляд справи зайшов у глухий кут з березня 1999 року, оскільки неможливо було викликати пані Х, оскільки вона була невідома за вказаною для цього адресою, до 16 травня 2002 року, коли вона знову звернулася до РАЦСу міста Ла-Лагуна для реєстрації народження своїх дітей. У зв'язку з цим Уряд стверджував, що заявник не може претендувати на статус потерпілого, оскільки події, на які він скаржився, значною мірою були зумовлені поведінкою його тодішнього законного представника (його матері).

90. Заявник стверджував, що не поведінка пані Х перешкоджала його реєстрації протягом багатьох років, а перешкоди, створені державними органами. Він стверджував, що став жертвою порушення його права і, отже, має статус потерпілого.

93. Щодо заперечення Уряду стосовно статусу жертви, Суд вважає, що питання про те, чи були затримка та проблеми з реєстрацією факту народження заявника та видачею йому документу, що посвідчує особу, зумовлені діями та бездіяльністю органів державної влади або поведінкою заявника та/або його матері, фактично є питанням, що стосується суті скарги. Отже, воно має бути розглянуто в рамках аналізу Судом суті справи.

В. Щодо суті

1. Подання сторін

(а) Заявник

94. Скарга заявника стосувалась двох аспектів. По-перше, він скаржився на те, що органи державної влади ніколи не ініціювали і не проводили процедуру реєстрації факту його народження, коли вони повинні були це зробити, враховуючи, що він був неповнолітнім і протягом певних періодів перебував під опікою органів державної влади. По-друге, він стверджував, що затримка з реєстрацією його народження була спричинена постійними та необґрунтованими перешкодами, які створювали органи державної влади, запитуючи документи та інформацію, які були завідомо недоступні.

95. Щодо першої частини своєї скарги заявник стверджував, що з 29 грудня 1989 року до 15 січня 1991 року, коли він був залишений у дитячому притулку під опікою органів державної влади після добровільної відмови від нього матері, саме органи державної влади Канарських островів здійснювали над ним опіку і не вжили жодних заходів для того, щоб ініціювати реєстрацію факту його народження або видати йому документ, що посвідчує особу. Він також зазначив, що з 2000 по 2006 рік, протягом різних періодів, коли він відбував виправні заходи за вироками судів у справах неповнолітніх, Генеральна дирекція з питань захисту неповнолітніх, дитинства та сім'ї Уряду Канарських островів також взяла на себе юридичну опіку над ним. На його думку, державні органи несли за нього повну відповідальність і повинні були допомогти з реєстрацією факту його народження, щоб він міг отримати посвідчення особи. Заявник скаржився, що різні центри, в яких він відбував покарання, знали про його проблему з відсутністю документів, але нічого не зробили для її вирішення.

96. Щодо другої частини своєї скарги заявник підкреслював, що з 3 вересня 1997 року, коли пані Х вперше ініціювала процедуру пізньої реєстрації фактів народження своїх синів, до 13 березня 2006 року, коли процедура була завершена, минуло дев'ять років. Він стверджував, що з березня 1999 року державним органам було відомо, що пані Х не має жодних документів, які б підтверджували народження її синів у Мексиці,

незважаючи на те, що її просили подати документи знову і знову до 2005 року, коли вони нарешті вирішили, що вона повинна «визнати» своїх синів у суді, щоб компенсувати відсутність документальних доказів.

97. Заявник стверджував, що стаття 24 Закону Іспанії «Про реєстрацію актів цивільного стану», яка була чинною на той час (див. пункт 72 вище) не тільки покладала на його матір обов'язок забезпечити його реєстрацію, але й, за відсутності будь-яких кроків з боку батьків або інших законних опікунів, покладала цей обов'язок на прокуратуру. На думку заявника, поки він був неповнолітнім, органи державної влади повинні були брати до уваги його найкращі інтереси як основний критерій, що мало б призвести до того, що вони взяли на себе відповідальність за ініціювання його пізньої реєстрації народження. На думку заявника, органи державної влади повинні були взяти на себе обов'язки матері у вирішенні його ситуації. Зокрема, він стверджував, що органи державної влади повинні були компенсувати труднощі неповнолітнього у сфері освіти та/або визнати, що ситуація має ризики, після заслуховування його матері.

98. Щодо шкоди, завданої внаслідок вищезазначених проблем, заявник пояснив, що у нього був діагностований хронічний посттравматичний стресовий розлад у зв'язку з відсутністю документів, що посвідчують особу, протягом багатьох років, про що свідчать численні психіатричні та психологічні висновки. Відповідно до висновку судово-медичної експертизи від 4 листопада 2016 року, «його мова зосереджена на «серйозних проблемах», спричинених відсутністю у нього документів, що посвідчують особу, які він звинувачує у недбалості з боку органів влади» (див. пункт 30 вище). Заявник наполягав на тому, що він провів 70% свого життя без документів і не був ідентифікований у чутливі періоди свого дитинства та підліткового віку. Йому довелося вести важку боротьбу з державними органами, в той час як можливості для розвитку та професійної інтеграції були обмежені через його нерегульоване становище. Він вказав на численні звіти, в яких психологи та інші

фахівці, які працювали над його реабілітацією та інтеграцією на ринку праці, стверджували, що його неврегульований статус дуже ускладнював пошук роботи, що заважало йому реалізовувати свої життєві цілі. У звітах зазначалося, що він мав активну життєву позицію і був мотивований працювати, але ситуація не дозволила йому це зробити. Крім того, пані Х втратила соціальні виплати, оскільки ні він, ні його брат не мали ідентифікуючих документів.

99. Заявник стверджував, що необхідність так часто змінювати школи була пов'язана з тим,

(b) Уряд

101. Уряд вважав за необхідне пояснити, що відсутність у заявника документів, які посвідчують особу (а саме, ID-картки), була прямим наслідком відсутності у нього свідоцтва про народження. Іншими словами, йому не могли видати посвідчення особи без попередньої реєстрації факту його народження. Вони також стверджували, що всі проблеми, які ускладнювали реєстрацію заявника як підлітка та дорослого, були просто посилені поведінкою його матері. Уряд стверджував, що пані Х ніколи не намагалася зареєструвати його ні в Мексиці, ні після прибуття до Іспанії. Вона почала процедуру тільки тоді, коли заявнику виповнилося дванадцять років, що створило величезні труднощі для розгляду заяви через відсутність будь-яких доказових документів на підтримку її твердження. Уряд також зазначив, що жоден з вищезазначених моментів не має прямого відношення до громадянства особи, і що ці два аспекти слід розрізняти. Заявник не отримав альтернативне посвідчення особи (яке видається особам, які не є громадянами Іспанії), оскільки його громадянство ніколи не ставилося під сумнів.

102. З огляду на це Уряд стверджував, що питання, яке підлягає оцінці за статтею 8 Конвенції, полягає в тому, чи могло бути порушено право заявника на повагу до його приватного життя у зв'язку з тим, що факт його народження не було зареєстровано протягом декількох років.

103. Уряд стверджував, що не було ніякого втручання з боку іспанських органів влади у право заявника за статтею 8. Державні органи ніколи не заперечували ідентичність заявника, і не заперечували проти видачі йому посвідчення особи після того, як були виконані необхідні

що ні він, ні його брат не мали ідентифікаційного номера, що також стало причиною його тривожності та подальшої злочинної діяльності. Заявник також стверджував, що ситуація, в якій він перебував протягом багатьох років, завдала йому дуже істотної фізичної та психологічної шкоди.

100. Заявник стверджував, що втручання в його право за статтею 8 Конвенції не відповідає пункту 2 статті 8, оскільки воно не було згідно із законом і необхідним у демократичному суспільстві.

умови. Уряд Іспанії репатріював заявника у 1985 році разом з пані Х без жодних сумнівів щодо його імені, того факту, що він є сином своєї матері, або його іспанського громадянства. Стверджувана психологічна шкода, якої він зазнав внаслідок відсутності посвідчення особи через багато років, не може вважатися втручанням національних органів влади в його право на приватне життя.

104. Щодо питання опіки над заявником Уряд стверджував, що відповідно до чинного законодавства пані Х ніколи її не втрачала і була єдиною особою, відповідальною за адміністративне становище свого сина. Згідно з довідкою Головного управління з питань захисту неповнолітніх, дитинства та сім'ї Уряду Канарських островів, ця установа (або будь-яка інша установа Канарських островів) ніколи не здійснювала опікунства над заявником, і він також ніколи не перебував у жодному центрі захисту неповнолітніх. Уряд також пояснив, що заявник не був зобов'язаний мати посвідчення особи до досягнення ним чотирнадцяти років, і що на той час, коли він досяг цього віку, його мати вже подала заяву про реєстрацію факту його народження, отже, процедура вже була розпочата. Таким чином, державні органи не могли бути зобов'язані вживати заходів для реєстрації народження заявника, якщо його власна мати не зробила таких кроків.

105. Щодо основного аспекту скарги за статтею 8, а саме тривалості процедури отримання заявником свідоцтва про народження, а згодом і документу, що посвідчує особу, Уряд стверджував, що навіть якщо процедуру реєстрації народження заявника можна вважати втручанням у його права за пунктом 1 статті 8 Конвенції,

це було б виправдано вимогами пункту 2 статті 8. По-перше, не викликає сумніву той факт, що органи влади просто дотримувалися існуючих правил для того, щоб мати можливість зареєструвати факт народження заявника через багато років після його народження. Необхідно було дотриматися кількох вимог, щоб гарантувати, що будь-яка реєстрація народження точно відображає справжню ситуацію, і тому необхідно було ретельно оцінити, чи є він тим, за кого його видає пані Х. Особа не може бути зареєстрована чийось сином лише на підставі заяви іншої особи та без будь-якого документального підтвердження чи інших доказів. Зокрема, Уряд стверджував, що іспанські органи влади дотримувалися чинного Закону України «Про реєстрацію актів цивільного стану», а також відповідних підзаконних актів. Він також стверджував, що вимоги переслідували легітимну мету, яка полягала в тому, щоб забезпечити сувору реєстрацію всіх іспанських громадян і уникнути будь-якої потенційної шкоди іспанським громадянам, спричиненої спотворенням дійсності. Необачна практика реєстрації народжень могла б призвести до торгівлі дітьми або інших проблем, які, безсумнівно, мали б серйозні наслідки. Нарешті, Уряд стверджував, що в демократичному суспільстві необхідно було вжити необхідних заходів для того, щоб (i) перевірити, чи народження заявника вже було зареєстровано в Мексиці; (ii) перевірити, чи існувала будь-яка інформація про народження, яка мала б вирішальне значення для будь-якої подальшої реєстрації; (iii) за відсутності вищезазначених документів, отримати будь-які інші документи, що стосуються існування зв'язку між матір'ю та сином; і (iv) за відсутності прямих документальних доказів, отримати будь-яку іншу інформацію через свідчення свідків відповідно до законодавства. Відповідальність за затримки, що виникли через характер процедури та ставлення пані Х як особи, відповідальної за подання заяви про реєстрацію, не може бути покладена на органи влади.

106. У будь-якому випадку, Уряд підкреслив, що прокуратура зробила кілька запитів на інформацію до органів реєстрації актів цивільного стану, щоб з'ясувати статус процедури. Органи влади просили пані Х надати багато документів або інших доказів стосунків між ними, провела розслідування і намагалася отримати докази через мексиканське консульство.

107. Уряд стверджував, що від органів державної влади не можна вимагати більшого, ніж вони зробили для прискорення процедури отримання заявником документів, і що в цій справі не було виявлено жодного порушення його права на повагу до приватного життя.

108. Уряд також стверджував, що право заявника на освіту ніколи не було порушено, і що органи державної влади не тільки не перешкоджали йому навчатися, але й надавали йому підтримку та дозволяли вступати щоразу, коли він цього бажав, до різних шкіл, навіть якщо згодом він їх не відвідував.

109. Що стосується шкоди, то Уряд не заперечував, що у заявника розвинувся психологічний стан, але стверджував, що він не може бути пов'язаний з діями або бездіяльністю органів державної влади Іспанії. Його власні дії, такі як вживання наркотиків з семирічного віку, а також його сімейний контекст, зокрема поведінка матері та історія хвороби сім'ї, мали фундаментальний вплив на його ситуацію.

110. Уряд також підкреслив, що судово-медичні висновки, подані заявником, не вказували на існування прямого причинно-наслідкового зв'язку між відсутністю документів, що посвідчують особу, та його психологічними стражданнями; вони лише вказували на те, що він звинувачував у своїх проблемах відсутність документів, що посвідчують особу. На думку Уряду, національний суд був дуже чітким у своїй аргументації щодо того, чому психологічний стан заявника не може бути пов'язаний з діями органів влади.

111. Уряд вважав, що заявник представив дуже упереджену та неповну версію оцінки доказів. Рішення національних судів, зокрема рішення суду від 22 травня 2017 року, не були ані свавільними, ані явно помилковими.

2. Оцінка Суду

(а) Загальні принципи

112. Суд повторює, що поняття приватного життя охоплює фізичну та психологічну недоторканність особи та може охоплювати численні аспекти фізичної та соціальної ідентичності особи (див. «Денисов проти України» (Denisov v. Ukraine) [ВП], № 76639/11, п. 95, 25 вересня 2018 року, та «С. і Марпер проти Сполученого Королівства» (S. and Marper v. the United Kingdom) [ВП], №№ 30562/04 і 30566/04, п. 66, ЄСПЛ 2008). Поняття приватного життя не обмежується «внутрішнім колом», в якому особа може жити своїм особистим життям на власний розсуд, і не виключає зовнішній світ (див. згадане вище рішення у справі «Денисов», п. 96). Стаття 8 гарантує особам сферу, в якій вони можуть вільно розвивати та реалізовувати свою особистість (див. рішення Комісії від 19 травня 1976 року у справі «Брюггеманн і Шойтен проти Німеччини» (Brüggemann and Scheuten v. Germany), № 6959/75, рішення Комісії від 19 травня 1976 року, рішення і звіти 5, с. 103, і «А.-М.В. проти Фінляндії» (A.-M.V. v. Finland), №. 53251/13, п. 76, 23 березня 2017 року). Поняття особистої автономії є важливим принципом, що лежить в основі тлумачення статті 8 (див. рішення у справах «Крістін Гудвін проти Сполученого Королівства» (Christine Goodwin v. the United Kingdom) [ВП], № 28957/95, п. 90, ECHR 2002-VI, та «Дживан проти Румунії» (Jivan v. Romania), № 62250/19, п. 30, 8 лютого 2022 року). Суд загалом визнав важливість приватного життя та цінностей, з якими воно пов'язане, включаючи психологічне благополуччя та гідність (див. рішення у справах «Бейзарас і Левіцкас проти Литви» (Beizaras and Levickas v. Lithuania), № 41288/15, п. 117, 14 січня 2020 року), розвиток особистості (див. «Фон Ганновер проти Німеччини (№ 2)» (Von Hannover v. Germany (№ 2) [ВП], №№ 40660/08 та 60641/08, п. 95, ЄСПЛ 2012), фізична та психологічна недоторканність (див. «Сьодерман проти Швеції» (Söderman v. Sweden) [ВП], №. 5786/08, п. 80, ECHR 2013, та «Ваврічка та інші проти Чеської Республіки» (Vavříčka and Others v. the Czech Republic, [ВП], № 47621/13 та 5 інших, п. 261, 8 квітня 2021 року), або право на самовизначення (див. «Претті проти Сполученого Королівства», (Pretty v. the United Kingdom, № 2346/02, п. 61, ECHR 2002-III).

113. Суд також постановив, що повага до приватного життя вимагає, щоб кожен мав можливість

встановити деталі своєї ідентичності як окремої людини (див. рішення у справі «Менессон проти Франції» (Mennesson v. France), № 65192/11, п. 96, ECHR 2014 (витяги)). Суд також визнав, що положення про реєстрацію народження та доступ до документів, що посвідчують особу, можуть мати важливі наслідки для особистої автономії (див., *mutatis mutandis*, «Крістін Гудвін» (Christine Goodwin), згадане вище, п. 91).

114. Суд повторює, що хоча об'єктом статті 8 по суті є захист особи від свавільного втручання з боку органів державної влади, вона не просто зобов'язує державу утримуватися від такого втручання. На додаток до цього переважно негативного зобов'язання, можуть існувати та позитивні зобов'язання, пов'язані з ефективною повагою до приватного та сімейного життя (див. «Лозові проти Росії», (Lozovyye v. Russia), № 4587/09, п. 36, 24 квітня 2018 року, та наведену в ньому практику).

115. Принципи, що застосовуються до оцінки позитивних і негативних зобов'язань держави за Конвенцією, є подібними. Необхідно враховувати справедливий баланс, який має бути досягнутий між конкуруючими інтересами особи та суспільства в цілому, при цьому цілі, викладені у другому пункті статті 8, мають певне значення (див. «Хемяляйнен проти Фінляндії», (Hämäläinen v. Finland, [ВП], № 37359/09, п. 65, ECHR 2014, та наведену в ньому практику Суду). Поняття «повага» не є чітко визначеним, особливо в тому, що стосується позитивних зобов'язань: з огляду на різноманітність практик, що застосовуються, і ситуацій в Договірних державах, вимоги до цього поняття будуть значно відрізнятися в кожному конкретному випадку (див. «Хемяляйнен» (Hämäläinen), згадане вище, п. 66; див. також «Крістін Гудвін» (Christine Goodwin, згадане вище, п. 72). Тим не менш, певні фактори вважаються важливими для оцінки змісту цих позитивних зобов'язань держав. Деякі з них стосуються заявника. Вони стосуються важливості інтересу, що стоїть на кону, і того, чи йдеться про «фундаментальні цінності» або «суттєві аспекти» приватного життя (див. «Хемяляйнен» (Hämäläinen), згадане вище, п. 66; і «Х і Y проти Нідерландів», 26 березня 1985 р., п. 27, Series A № 91), або про вплив на заявника невідповідності між

соціальною реальністю і правом, причому узгодженість адміністративної та юридичної практики в рамках національної системи розглядається як важливий фактор при оцінці за статтею 8 (див. «Хемяляйнен» (Hämäläinen, п. 66; і «Крістін Гудвін», (Christine Goodwin, п.п. 77-78, обидва згадані вище). Інші фактори стосуються впливу стверджуваного позитивного зобов'язання, про яке йдеться, на відповідну державу. Тут питання полягає в тому, чи є стверджуване зобов'язання вузьким і чітким або широким і невизначеним (див. «Хемяляйнен» (Hämäläinen, цитоване вище, п. 66), або в обсязі будь-якого тягаря, який зобов'язання накладає на державу (там же, п. 66). При виборі способу виконання своїх позитивних зобов'язань держави користуються широкою свободою розсуду (див. згадане вище рішення у справі «Лозові проти Росії», (Lozovyye v. Russia, п. 36). Якщо на карту поставлено особливо важливий аспект існування або ідентичності особи, дозволена державі свобода розсуду буде обмежена (див., наприклад, «X і Y проти Нідерландів», (X and Y v. the Netherlands, згадане вище, п.п. 24 і 27, і «Крістін Гудвін», (Christine Goodwin, згадане вище, п. 90).

(b) Застосування вищезазначених принципів до цієї справи

118. Суд починає з того, що, як свідчить його практика, наведена вище, перешкоди в реєстрації факту народження та відсутність доступу до документів, що посвідчують особу, які виникають внаслідок цих перешкод, можуть мати серйозний вплив на відчуття особою своєї ідентичності як індивідуальної людської істоти. Крім того, відсутність реєстрації факту народження та дійсних документів, що посвідчують особу, може спричинити значні проблеми у повсякденному житті людини, зокрема на адміністративному рівні (див. рішення у справі «М. проти Швейцарії» (M. v. Switzerland, № 41199/06, п. 57, 26 квітня 2011 року; див. також, *mutatis mutandis*, «Смірнова проти Росії», (Smirnova v. Russia, № 46133/99 та 48183/99, п. 96, ECHR 2003-IX (витяги), див. також пункт 113 вище) та освітньому рівні. Таким чином, неспроможність встановити дані про особу втручається в особисту автономію і безпосередньо пов'язана з правом на повагу до приватного життя, гарантованим статтею 8 Конвенції. Важливість отримання свідоцтва про народження і, як наслідок, інших дійсних документів, що посвідчують особу, підкреслювали й інші міжнародні органи. У своєму Загальному

116. У зв'язку з цим Суд зазначає, що, як зазначає Управління Верховного комісара ООН з прав людини (див. пункт 80 вище), реєстрація народження передбачає не лише заяву про настання народження до органів реєстрації актів цивільного стану та офіційний запис про народження органами реєстрації актів цивільного стану, але й реальну видачу свідоцтва про народження - документа, який є доказом юридичного визнання державою дитини.

117. Відповідно до усталеної судової практики, у всіх рішеннях, що стосуються дітей, їхні найкращі інтереси мають першорядне значення (див. «Ваврічка та інші проти Чеської Республіки», (Vavříčka and Others v. the Czech Republic, [ВП], № 47621/13 та 5 інших, п. 287, 8 квітня 2021 року; див. також «Неулінгер та Шурук проти Швейцарії», (Neulinger and Shuruk v. Switzerland, [ВП], №. 41615/07, п. 96, ECHR 2010; та «X проти Латвії» (X v. Latvia, [ВП], № 27853/09, п. 96, ECHR 2013). Це відображає широкий консенсус з цього питання, виражений, зокрема, у статті 3 Конвенції ООН про права дитини (див. пункт 81 вище).

коментарі № 13 (2011) «Право дитини на свободу від усіх форм насильства» Комітет ООН з прав дитини чітко вказав, що відсутність реєстрації факту народження може бути формою нехтування та недбалого поведіння, коли особи, відповідальні за догляд за дитиною, мають для цього засоби, знання та доступ до послуг (див. пункт 80 вище). У світлі вищевикладеного, Суд доходить висновку, що право на повагу до приватного життя, передбачене статтею 8 Конвенції, слід розглядати як таке, що включає, в принципі, індивідуальне право на реєстрацію факту свого народження і, як наслідок, у відповідних випадках, на доступ до інших документів, що посвідчують особу.

119. Право на отримання свідоцтва про народження та, на його підставі, інших документів, що посвідчують особу, у відповідних державних органах для осіб, які перебувають під їхньою юрисдикцією, звичайно, залежить від виконання зацікавленою особою низки матеріальних та процесуальних вимог, передбачених національним законодавством. Такі вимоги, природно, можуть включати правило, згідно з яким видача документів, що посвідчують особу, має здійснюватися

на вимогу відповідної особи, її законних представників або будь-якої іншої особи чи установи, визначеної законом. Суд вважає, що забезпечення узгодженості та надійності реєстрів актів цивільного стану і, в ширшому сенсі, юридичної визначеності є важливою метою в загальних інтересах і в принципі виправдовує суворі процедури реєстрації факту народження, зокрема, коли воно відбулося за межами території відповідної держави. На думку Суду, держави користуються широкою свободою розсуду щодо належних засобів забезпечення реалізації права на реєстрацію факту народження та доступу до документів, що посвідчують особу, яке походить зі статті 8 Конвенції, але коли законодавчі вимоги дотримані, держава зобов'язана видавати свідоцтва про народження та надавати доступ до інших відповідних документів, що посвідчують особу, з метою збереження права на повагу до приватного життя.

120. У цій справі немає жодних сумнівів у тому, що за іспанським законодавством юридична процедура реєстрації народження особи та, відповідно, отримання документів, що посвідчують особу, була чіткою та передбачуваною (див. пункти 72-75 вище). Суд також зазначає, що, згідно з іспанським законодавством, за ординарних обставин основна відповідальність за здійснення необхідних адміністративних кроків для реєстрації факту народження та отримання документів, що посвідчують особу дитини, лежить на батьках (див. пункт 72 вище).

121. Заявник, як видається, не оскаржує обґрунтованість та передбачуваність іспанських законодавчих вимог щодо реєстрації народження, але вважає, що в його конкретній ситуації їх негнучке застосування без урахування наслідків для його права на повагу до приватного життя було не виправданим.

122. Суд вважає, що певна адаптивність стандартних процедур видачі документів, що посвідчують особу, може вимагатися, коли обставини роблять це необхідним для захисту важливих інтересів, захищених статтею 8 Конвенції, таких як право особи на реєстрацію свого народження та отримання на цій підставі доступу до документів, що посвідчують особу. Суд зазначає, що суть скарги заявника у цій справі полягає не в тому, що держава діяла певним чином, порушуючи його права, а в тому, що вона не діяла там, де, на його думку, повинна була діяти (див.

рішення у справі «Ейрі проти Ірландії» (Airey v. Ireland, від 9 жовтня 1979 року, п. 32, Series A № 32). Зокрема, з огляду на суть його скарги та спосіб, у який він їх сформулював (див. пункти 94 - 100 вище) заявник скаржитися на стверджуване недотримання органами влади своїх позитивних зобов'язань за статтею 8 Конвенції у ситуації, коли, будучи неповнолітнім, його право на повагу до свого приватного життя опинилося під загрозою. Питання, яке стоїть перед Судом, полягає не в тому, чи була процедура реєстрації факту народження заявника адекватною як така, а в тому, чи мали органи державної влади позитивне зобов'язання забезпечити дотримання справедливого балансу між конкуруючими інтересами, і, зокрема, гарантувати, що право заявника на визнання його особи, передбачене статтею 8, не порушувалося.

123. Вище Суд зазначив, що відсутність реєстрації факту народження і, як наслідок, відсутність доступу до документів, що посвідчують особу, може мати важливі наслідки для будь-якої особи. Крім того, Суд зазначає, що ця справа стосується неповнолітньої особи, яка почала проявляти психологічні розлади у 1996 році, у віці одинадцяти років (див. пункт 13 вище), а у 2002 році у нього було діагностовано різні психіатричні захворювання (див. пункт 28 вище), і чия матір, єдина з наявних батьків, не доклала належних зусиль для забезпечення реєстрації його народження. Крім того, відсутність у заявника документів, що посвідчують особу, принаймні певною мірою вплинула на його здатність продовжувати навчання та професійну підготовку; вона також зробила його нездатним отримати стабільну роботу, що вплинуло на його здатність організувати своє особисте та сімейне життя; і сприяла посиленню його почуття розпачу та стресу.

124. На підставі вищевикладеного, Суд вважає, що у цій справі органи влади були зобов'язані діяти в найкращих інтересах дитини, реєстрація факту народження якої вимагалася, щоб компенсувати упущення матері та запобігти тому, щоб дитина залишилася незареєстрованою, а отже, без документів, що посвідчують особу. Таким чином, органи влади мали позитивний обов'язок, що впливає зі статті 8, діяти з належною сумлінністю, щоб допомогти заявнику отримати свідоцтво про народження та документи, що посвідчують особу, та забезпечити ефективну повагу до його приватного життя (див., *mutatis*

mutandis, рішення у справі «Пакетова та інші проти Болгарії» (Pakotova and Others v. Bulgaria, №№ 17808/19 та 36972/19, п. 163, від 4 жовтня 2022 року). Суд погоджується з Урядом щодо необхідності забезпечення достовірності наданої інформації перед реєстрацією факту народження заявника. Однак охорона громадського порядку в цьому відношенні не була несумісною з наданням допомоги такій особі, як заявник, з огляду на особливу вразливість, зумовлену станом здоров'я та соціальними факторами, з метою захисту особливо важливого аспекту особистості заявника (див. пункт 115 вище).

125. Отже, при встановленні наявності позитивного зобов'язання Суд розглядає, по-перше, в який момент часу можна стверджувати, що органи влади були достатньо обізнані з конкретною ситуацією, щоб виникло їхнє позитивне зобов'язання, і, по-друге, чи вжили вони адекватних заходів для виконання цього зобов'язання.

126. По-перше, стосовно того, в який момент часу органи влади мали дізнатись про необхідність вжити заходів у зв'язку з бездіяльністю матері заявника з метою захисту права заявника на повагу до приватного життя, Суд зазначає, що різні органи державної влади оцінювали його вразливе становище протягом більшої частини його життя: коли він був зарахований до державних шкіл, але не відвідував школу, про що навіть повідомляла Служба у справах неповнолітніх Уряду Канарських островів (див. пункти 10 - 15 та 19 - 20 вище); у підлітковому віці, коли він вчинив кілька правопорушень і до нього були застосовані виправні заходи (див. пункти 17 - 18 вище); коли він безуспішно намагався вступити або завершити академічну чи професійну підготовку (див. пункти 23, 25 - 27 вище); коли у нього були діагностовані важкі психіатричні та психологічні розлади (див. пункти 13 та 28 вище).

127. Однак питання, яке стоїть перед Судом, стосується виключно моменту, коли від відповідних органів можна було обґрунтовано очікувати, що вони вживатимуть активних заходів для забезпечення видачі документів, що посвідчують особу заявника. У зв'язку з цим можна вважати, що органам реєстрації актів цивільного стану стало відомо про труднощі заявника з реєстрацією його народження і, як наслідок, з отриманням посвідчення особи десь у середині 1999 року, коли цю процедуру довелося призупинити через неможливість викликати його матір (див. пункти

37-38 вище). У будь-якому випадку, не пізніше травня 2002 року, коли стало зрозуміло, що мати заявника не зможе надати інші документи, окрім тих, які вона подала (див. пункти 40 - 42 вище), для відповідних органів повинно було бути очевидним, що необхідно вжити позитивних заходів для того, щоб заявник не залишився без реєстрації факту народження та його особи. У світлі вищевикладеного, Суд вважає, що позитивний обов'язок органів державної влади і, зокрема, Центрального відділу реєстрації актів цивільного стану сприяти заявнику у реєстрації його народження та діяти з належною сумлінністю у цьому відношенні виник з травня 2002 року.

128. Тепер Суд повинен оцінити, чи вжили державні органи належних заходів для виконання свого позитивного зобов'язання. У зв'язку з цим Суд зазначає, що у жовтні 2002 року Центральный відділ реєстрації актів цивільного стану наполягав на тому, щоб пані Х здійснила подальші кроки в Управлінні консульських справ Міністерства закордонних справ, незважаючи на чіткі вказівки на те, що вона не діяла з повною сумлінністю у відповідних адміністративних питаннях у минулому, і що заявник, неповнолітня та вразлива особа, ризикував внаслідок цього залишитися без документів, що посвідчують особу, на значний подальший період часу (див. пункт 41 вище). Лише у січні 2004 року відділ реєстрації актів цивільного стану вирішив вжити певних активних заходів, звернувшись безпосередньо до Департаменту консульської служби Міністерства закордонних справ (див. пункт 44 вище). 11 січня 2005 року пані Х та її сини з'явилися в РАЦС міста Ла-Лагуна з проханням терміново провести реєстрацію фактів народження її дітей, знову стверджуючи, що вона не змогла надати свідоцтва про народження і що вона вже подала все, що мала, тобто своє свідоцтво про народження, свій паспорт і картку соціального страхування на імена своїх дітей, довідку з місця проживання всіх трьох дітей, копію адміністративної справи за запитом про пізню реєстрацію їхнього народження, а також свої неодноразові запити до Центрального РАЦСу (див. параграф 47 вище).

129. Суд зазначає, що лише після того, як усі вищезазначені спроби виявилися безуспішними, було прийнято рішення про призначення нової дати для «визнання» пані Х своїх синів (як це вже відбулося у 1999 році; див. пункт 36 вище)

в суді міста Ла-Лагуна. Це відбулося 13 травня 2005 року: пані Х визнала своїх дітей на слуханні у судді, сестра заявника також засвідчила їхній зв'язок, а заявник та його брат дали згоду на визнання їхньою матір'ю та реєстрацію їхнього факту народження. Всі вони були оглянуті судово-медичним експертом, який підтвердив їхній біологічний вік, і були опубліковані рішення, щоб зробити визнання офіційним (див. пункт 50 вище). Незважаючи на це, через кілька місяців пані Х знову попросили надати довідки про навчання її синів, які, як вона стверджувала, вона не могла надати. У зв'язку з цим, врешті-решт, було погоджено пізню реєстрацію, і факт народження заявника було зареєстровано у 2006 році. Таким чином, з моменту, коли державним органам стало очевидно, що мати заявника не може сприяти поданню додаткових документів для реєстрації народження свого сина, до його фактичної реєстрації минуло чотири роки. Суд вважає, що не було жодних підстав відкладати до травня 2005 року «визнання», яке, як видавалося, було єдиним способом довести зв'язок між матір'ю та сином і, отже, продовжити видачу свідоцтва про народження заявника, за відсутності будь-яких відповідних мексиканських документів. Таким чином, на думку Суду, органи державної влади не вжили достатньо адекватних і своєчасних заходів для виконання свого

позитивного зобов'язання допомогти заявнику в отриманні свідоцтва про народження та відповідних документів, що посвідчують особу, коли з 2002 року було зрозуміло, що він потребує такої допомоги; вони лише наполягали на відповідальності матері заявника за дотримання всіх законодавчо встановлених критеріїв, незважаючи на усвідомлення того, що жодних інших документів, що стосуються народження заявника в Мексиці, не буде знайдено, і не беручи до уваги особливу вразливість заявника.

130. До компетенції Суду не входить розгляд питання про те, яких конкретних заходів могли вжити органи державної влади для того, щоб допомогти заявнику в отриманні документів, що посвідчують особу. Однак у цій конкретній справі Суд вважає, що органи влади не виконали свого позитивного зобов'язання діяти з належною сумлінністю, щоб допомогти заявникові зареєструвати факт свого народження і, як наслідок, отримати документи, що посвідчують особу.

131. З огляду на наведені вище міркування, Суд вважає, що мало місце порушення позитивних зобов'язань органів влади щодо забезпечення реалізації права заявника на повагу до його приватного життя, передбаченого статтею 8 Конвенції.

III. ЗАСТОСУВАННЯ СТАТТІ 41 КОНВЕНЦІЇ

132. Стаття 41 Конвенції передбачає:

«Якщо Суд визнає факт порушення Конвенції або Протоколів до неї і якщо внутрішнє право відповідної Високої Договірної Сторони

передбачає лише часткове відшкодування, Суд, у разі необхідності, надає потерпілій стороні справедливую сатисфакцію.»

А. Шкода

1. Подання сторін

133. Заявник вимагав 1 288 088,41 євро відшкодування моральної шкоди, ґрунтуючись на фізичних та особливо психічних стражданнях, яких він зазнав протягом більш ніж двадцяти років, коли не міг отримати свої документи, що посвідчують особу. Він обґрунтував цю суму психічними розладами, встановленими в різних звітах, які він подавав.

134. Уряд стверджував, що заявник не обґрунтував суму відшкодування моральної шкоди та не довів причинно-наслідковий зв'язок між такою шкодою та будь-якими діями чи бездіяльністю національних органів державної влади. Однак він заперечував проти суми з кількох підстав.

(i) Заявник не міг стверджувати, що йому було завдано шкоди у зв'язку з відсутністю у нього документу, що посвідчує особу, з моменту народження до отримання посвідчення особи у віці 21 року, оскільки посвідчення особи є обов'язковим лише з 14 років.

(ii) Заявник не міг стверджувати, що йому було завдано шкоди через відсутність доступу до освіти, коли він мав доступ до системи освіти.

(iii) Сума 825 546,70 євро, яку заявник вимагав у своїй адміністративній скарзі, відповідає його оцінці шкоди, спричиненої відсутністю доступу до ринку праці, але не містила жодної згадки про право на освіту або про порушення обов'язку органів державної влади піклуватися про нього.

(iv) Загальна сума 1 288 088,41 євро, яку заявник вимагав у своїй початковій скарзі, як видається,

була отримана в результаті додавання до раніше згаданої суми 75 730 євро за «невиконання цілей комплексного плану Канарських островів» та 282 320 євро за «невиконання доповіді Омбудсмана, виключення зі шкіл...», на що заявник ніколи не скаржився раніше.

(v) У своїй другій скарзі заявник знову вимагав 1 288 088,41 євро, але сума вже складалась із інших елементів, без згадки про «невиконання цілей комплексного плану Канарських островів» або «невиконання доповіді Омбудсмана, виключення зі шкіл...», і з додаванням «шкоди, пов'язаної з роботою у 2015 році та шкоди, пов'язаної з роботою у 2016 році», а також «шкоди, що виникла внаслідок невиконання обов'язків органами державної влади». Ця зміна, на думку Уряду, продемонструвала необґрунтованість скарги заявника.

2. Оцінка Суду

135. Суд нагадує, що, по-перше, він встановив невиконання іспанськими органами влади свого позитивного зобов'язання діяти з належною сумлінністю, щоб допомогти заявнику отримати реєстрацію факту його народження (і, як наслідок, документи, що посвідчують його особу) лише з травня 2002 року. Народження заявника було зареєстровано у квітні 2006 року. Таким чином, відшкодування моральної шкоди, що відноситься до більш раннього періоду, не може бути присуджена, незважаючи на твердження заявника про те, що він зазнавав фізичних і моральних страждань протягом більш ніж двадцяти років. Суд також зазначає, що заявник не встановив чіткого причинно-наслідкового зв'язку між встановленим порушенням та будь-якою моральною шкодою, яка нібито була спричинена труднощами в отриманні ним доступу до освіти та ринку праці. Крім того, Суд погоджується з аргументом Уряду,

що заявник ніколи не скаржився на «невиконання цілей комплексного плану Канарських островів» або «невиконання доповіді Омбудсмана, виключення зі шкіл...» до національних судів.

136. Однак немає сумнівів, що існує прямий причинно-наслідковий зв'язок між виявленим порушенням і тим фактом, що почуття ідентичності заявника як фізичної особи зазнало негативного впливу принаймні протягом кількох років. Крім того, відсутність реєстрації народження та дійсних документів, що посвідчують особу, неминуче спричиняла йому певні труднощі у повсякденному житті.

137. У світлі вищевикладеного, здійснюючи свою оцінку на засадах справедливості, Суд присуджує заявнику 12 000 євро відшкодування моральної шкоди плюс будь-який податок, який може стягуватися.

В. Витрати

1. Подання сторін

138. Заявник також вимагав 11 253 євро відшкодування витрат, понесених ним у національних судах та в провадженні Суду.

139. Уряд заперечував проти компенсації заявнику сум, заявлених у кожному з документів. Він стверджував, що не було доведено, що рахунки були оплачені, і зазначив, що деякі з рахунків

були виставлені іншими адвокатами, ніж ті, які фактично брали участь у національному провадженні та провадженні за процедурою ампаро. Вони також стверджували, що деякі рахунки були дублікатами.

2. Оцінка Суду

140. Відповідно до практики Суду, заявник має право на компенсацію судових витрат лише в тому випадку, якщо буде доведено, що вони були фактично та необхідно понесені і є розумними за обсягом. У цій справі, беручи до уваги наявні у нього документи та вищезазначені критерії,

Суд відхиляє вимогу про відшкодування судових витрат та витрат у національному провадженні та вважає обґрунтованим присудити заявнику суму в розмірі 4840 євро за провадження у справі, що перебуває на його розгляді, плюс будь-який податок, що може бути стягнутий з заявника.

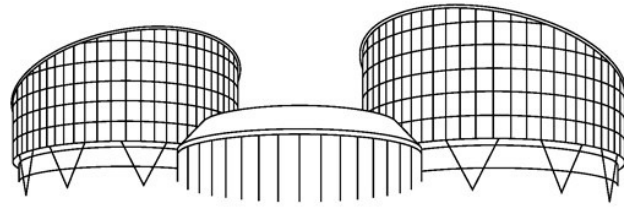
3 ЦИХ ПРИЧИН СУД, ОДНОГОЛОСНО

1. Оголошує заяву прийнятною;
2. Постановляє, що мало місце порушення статті 8 Конвенції;
3. Постановляє:
 - (a) що держава-відповідач має сплатити заявнику упродовж трьох місяців з дати, коли це рішення набуде статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції, такі суми:
 - (i) 12 000 євро (дванадцять тисяч євро) плюс будь-який податок, що може стягуватися, як відшкодування моральної шкоди;
 - (ii) 4 840 євро (чотири тисячі вісімсот сорок євро) плюс будь-який податок, що може бути стягнутий із заявника, як компенсацію витрат;
 - (b) що із закінченням вищезазначених трьох місяців до моменту розрахунку на вищезазначену суму сплачуються прості відсотки за ставкою, що дорівнює граничній позичковій ставці Європейського центрального банку у період невиконання зобов'язань плюс три відсоткові пункти;
4. Відхиляє решту вимог заявника щодо справедливої сатисфакції.

Учинено англійською мовою та повідомлено письмово 16 листопада 2023 року відповідно до пунктів 2 і 3 правила 77 Регламенту Суду.

Віктор Соловейчик
Секретар

Жорж Раварані
Голова

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СУД З ПРАВ ЛЮДИНИ
П'ЯТА СЕКЦІЯ

УХВАЛА

Заява № 48831/18

Петро Петрович ЗАСИМЧУК
проти України

Європейський суд з прав людини (П'ята секція), засідаючи 23 листопада 2023 року у складі Комітету:

Ладо Чантурія, голова,

Стефані Муру-Вікстрьом,

Микола Гнатовський, судді,

та Мартіна Келлер, заступник секретаря секції,

Беручи до уваги:

заяву (№ 48831/18) проти України, подану до Суду за статтею 34 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі - Конвенція) 6 жовтня 2018 року громадянином України паном Петром Петровичем Засимчуком (далі - заявник), який народився у 1969 році та проживає у м. Хомутець, і якого представляла пані А.М. Нестеренко, адвокат, що практикує у м. Києві;

рішення про повідомлення про заяву Уряд України (далі - Уряд), який нещодавно був представлений його уповноваженим, пані М. Сокоренко;

зауваження сторін;

після обговорення, вирішує наступне:

ПРЕДМЕТ СПРАВИ

1. Справа стосується засудження заявника за дезертирство, яке, як стверджується, порушило принцип *nullum crimen sine lege*, передбачений у

статті 7, та вимоги справедливого судового розгляду, викладені у пункті 1 статті 6 Конвенції.

I. ОБСТАВИНИ СПРАВИ

2. У зв'язку з подіями, описаними у справі «Україна проти Росії (щодо Криму)» (*Ukraine v. Russia (re Crimea)*, [ВП], №№ 20958/14 та 38334/18, 16 грудня 2020 року), 17 березня 2014 року Указом Президента України, який був затверджений Законом № 1126-VII того ж дня, в Україні було оголошено часткову мобілізацію військовослужбовців. Пункт 5 Указу передбачав призов військовозобов'язаних.

3. 20 березня 2014 року відповідно до вищезазначеного Указу заявника, військовозобов'язаного та призовника, викликали до місцевого військового комісаріату. 21 березня 2014 року він був зарахований до штату конкретної військової частини з присвоєнням військового звання старшого сержанта. 29 березня 2014 року він залишив військову частину разом з іншими військовослужбовцями, які також були призвані. Наказом від 1 квітня 2014 р. командир військової частини оголосив, що заявник самовільно залишив військову частину, і наказав припинити виплату йому заробітної плати.

4. 7 грудня 2015 року Бердичівський міський суд визнав заявника винним у дезертирстві за частиною 1 статті 408 Кримінального кодексу України та засудив його до трьох років позбавлення волі умовно з іспитовим строком на один рік і шість місяців. 22 березня та 11 листопада 2016 року Апеляційний суд Житомирської області скасував рішення Бердичівського міського суду та заклав кримінальне провадження щодо заявника за відсутністю складу кримінального правопорушення. Однак обидва рішення були скасовані Вищим спеціалізованим судом з розгляду цивільних і кримінальних справ (20 вересня 2016 року та 22 червня 2017 року відповідно), який направив справу на новий розгляд до суду апеляційної інстанції. Розглянувши справу втретє, 25 вересня

2017 року апеляційний суд залишив вирок від 7 грудня 2015 року без змін. 31 травня 2018 року Касаційний кримінальний суд у складі Верховного Суду (який замінив Вищий спеціалізований суд з розгляду цивільних і кримінальних справ після судової реформи) відхилив касаційну скаргу заявника з питань права, і його засудження стало остаточним.

5. На свій захист заявник навів такі аргументи. По-перше, у повістці, яку він отримав, йшлося про десятиденні військові збори. Він не прийняв військової присяги. Тому він не мав статусу військовослужбовця і не міг нести відповідальність за статтею 408 Кримінального кодексу. По-друге, він був визнаний винним у ухиленні від «військова служба за призовом під час мобілізації, на особливий період», тоді як на той час (29 березня 2014 року) цей вид військової служби не був у переліку існуючих видів військової служби, викладеному в частині четвертій статті 2 Закону «Про військовий обов'язок і військову службу». Він був доданий до цього переліку лише 1 квітня 2014 року з набуттям чинності відповідних законодавчих змін.

6. Національні суди відхилили ці аргументи як необґрунтовані з таких підстав. По-перше, частина повістки, в якій йшлося про десятиденні збори, була адресована роботодавцю заявника і тому не мала значення; у будь-якому випадку заявник залишив військову частину до закінчення десятиденного строку. По-друге, суди посилалися на свідчення старших посадових осіб військової частини, які стверджували, що вони пояснили заявнику, що він був призваний до армії після оголошення часткової мобілізації. Командири також стверджували, що заявнику та іншим військовослужбовцям не було надано дозволу на залишення частини. Їм не

перешкоджали в залишенні частини, однак існувала неминуха загроза заворушень. По-третє, суди зазначили, що заявник фактично виконував обов'язки військової служби та отримував заробітну плату, тому, хоча він не складав присягу, він був військовослужбовцем у розумінні частини дев'ятої статті 1 Закону «Про військовий обов'язок і військову службу». Нарешті,

вищезгаданий Указ Президента від 17 березня 2014 року та Закон «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію» (далі - Закон про мобілізацію) у редакції, чинній на момент розгляду справи, передбачали такий вид військової служби, як «військова служба за призовом під час мобілізації, на особливий період».

II. ВІДПОВІДНЕ НАЦІОНАЛЬНЕ ЗАКОНОДАВСТВО

1. Кримінальний кодекс України 2001 року (в редакції, чинній на час подій у справі)

7. Частина перша статті 408 передбачала, що самовільне залишення військової частини або місця військової служби з метою ухилення від військової служби карається позбавленням волі на строк від двох до п'яти років.

8. Згідно зі статтею 401, військовими злочинами визнаються правопорушення, передбачені розділом XIX цього Кодексу, що посягають на встановлений законом порядок несення або проходження військової служби, вчинені військовослужбовцями та військовозобов'язаними і призовниками під час навчальних (або перевірочних) чи спеціальних зборів.

2. Закон України «Про військовий обов'язок і військову службу», № 2232-XII від 25 березня 1992 року (в редакції, чинній на час подій у справі)

9. Відповідно до частини дев'ятої статті 1 військовослужбовці визначалися як особи, які проходили військову службу.

призовом. З 1 квітня 2014 року це положення було доповнено «військова служба за призовом під час мобілізації, на особливий період» (Закон № 1169-VII від 27 березня 2014 року).

10. Частина четверта статті 2 встановлює перелік різних видів військової служби: строкова військова служба, військова служба за контрактом, навчання у військовому навчальному закладі та військова служба осіб офіцерського складу за

11. Відповідно до статті 39, призов резервістів та військовозобов'язаних на військову службу під час мобілізації здійснювався в порядку, визначеному Законом про мобілізацію.

3. Закон України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію», № 3543-XII від 21 жовтня 1993 року (в редакції, чинній на час подій у справі)

12. Відповідно до частини п'ятої статті 4 вид, обсяг, порядок і строки мобілізації визначалися Президентом України.

пунктів військових комісаріатів у строк, зазначений у повістці. Призов громадян на військову службу під час мобілізації здійснювався місцевими органами виконавчої влади через військові комісаріати.

13. Згідно зі частинами третьою та п'ятою статті 22, під час мобілізації громадяни були зобов'язані прибути до військових частин або збірних

4. Положення про проходження громадянами України військової служби у Збройних Силах України, затверджене Указом Президента України № 1153/2008 від 10 грудня 2008 року

14. Згідно зі підпунктом 1 пункту 252, у разі оголошення мобілізації, військовозобов'язані та громадяни призовного віку призиваються на військову службу.

ОЦІНКА СУДУ

А. Стверджуване порушення статті 7 Конвенції

15. Заявник скаржився, що його засудження було свавільним і порушувало принцип відсутності зворотної сили закону (*nullum crimen sine lege*), закріплений у статті 7.

16. Загальні принципи, викладені в практиці Суду за статтею 7 Конвенції, узагальнені у справі «Дель Ріо Прада проти Іспанії» (*Del Río Prada v. Spain*, [ВП], № 42750/09, пп. 91-93, ЕЧПР 2013) та, нещодавно, у справі «Юксель Ялчінкає проти Туреччини» (*Yüksel Yalçinkaya v. Türkiye*), [ВП], № 15669/20, пп. 237-242, 26 вересня 2023 року). Зокрема, стаття 7 повинна тлумачитися і застосовуватися таким чином, щоб забезпечити ефективні гарантії проти свавільного переслідування, засудження і покарання.

17. Таким чином, функція Суду відповідно до пункту 1 статті 7 Конвенції полягає в тому, щоб оцінити, чи існувала достатньо чітка правова підстава, з огляду на чинне законодавство на той час, для засудження заявника. Зокрема, Суд розглядає, чи міг заявник обґрунтовано передбачити своє засудження (див. рішення у справі «Васіляускас проти Литви» (*Vasiliauskas v. Lithuania*, [ВП], № 35343/05, п. 162, ЄСПЛ 2015).

18. Суд, по-перше, зазначає, що частина перша статті 408 Кримінального кодексу була доступною для заявника і сформульована з достатньою точністю, щоб він міг регулювати свою поведінку.

19. Хоча заявник стверджував, що він був призваний на військові збори, а не на військову службу, національні суди надали вирішального значення послідовним свідченням командирів, які стверджували, що вони роз'яснили нещодавно мобілізованому особовому складу своєї військової частини, включаючи заявника, їхній статус, зокрема, що вони є військовослужбовцями, призваними до армії під час мобілізації відповідно до Указу Президента України від 17 березня 2014 року. На цій підставі національні суди визнали встановленим, що заявник мав намір ухилитися від військової служби - елемент, необхідний для визнання заявника винним у вчиненні відповідного кримінального правопорушення.

20. У зв'язку з цим Суд повторює, що в його завдання не входить підміняти власну оцінку фактів оцінкою національних судів, і за звичайних обставин йому потрібні переконливі аргументи, які змусили б його відійти від висновків щодо фактів, зроблених цими судами (див. рішення у справі «Радоміля та інші проти Хорватії» (*Radomilja and Others v. Croatia*, [ВП], №№ 37685/10 та 22768/12, п. 150, від 20 березня 2018 року).

21. Крім того, Суд не переконує аргумент заявника про те, що у відповідний час (29 березня 2014 року) національне законодавство не передбачало «військової служби за призовом під час мобілізації в особливий період». Суд зазначає, що національні суди відхилили цей аргумент, посилаючись на Закон про мобілізацію та Указ Президента від 17 березня 2014 року. Це правда, що перелік, який міститься у частині четвертій статті 2 Закону «Про військовий обов'язок і військову службу» (див. пункт 11 вище), був змінений, щоб включити цей вид військової служби 1 квітня 2014 року. Тим не менш, очевидно, що національне законодавство передбачало військову службу за мобілізацією ще до того, як були прийняті відповідні законодавчі зміни (див. пункти 12-15 вище).

22. Таким чином, заявник міг обґрунтовано передбачити, що його поведінка становитиме злочин, передбачений частиною першою статті 408 Кримінального кодексу.

23. Підсумовуючи, Суд не вбачає підстав для висновку, що рішення національних судів про засудження заявника було порушено будь-яким елементом свавілля або що воно було явно необґрунтованим в інших аспектах (див. згадане вище рішення у справі «Васіляускас», п. 160).

24. Відповідно, ця скарга є явно необґрунтованою у розумінні підпункту «а» пункту 3 статті 35 Конвенції та має бути відхилена відповідно до пункту 4 статті 35 Конвенції.

В. Стверджуване порушення статті 6 Конвенції

25. Заявник скаржився, що національні суди по-справжньому не заслухали та не дослідили його аргументи, що призвело до несправедливості судового розгляду.

26. Суд повторює, що він не повинен діяти як четверта інстанція і тому не ставитиме під сумнів відповідно до пункту 1 статті 6 рішення національних судів, якщо тільки їхні висновки не можна вважати свавільними або явно необґрунтованими (див. «Бочан проти України (№ 2)», *Bochan v. Ukraine* (no. 2), [ВП], № 22251/08, п. 61, ECHR 2015).

27. Повертаючись до цієї справи, Суд вважає, що заявник мав можливість скористатися перевагами змагального провадження, в ході якого він мав змогу надавати докази. Його аргументи були належним чином розглянуті судами та відхилені в обґрунтованих рішеннях. Висновки судів та їхнє тлумачення відповідного закону не можна вважати явно свавільними або необґрунтованими.

28. У своїх зауваженнях від 22 лютого 2022 року

заявник стверджував, що національні суди поклалися на свідчення військовослужбовців, яких не можна вважати безсторонніми. Суд зазначає, однак, що заявник не порушував це питання у національних судах.

29. Відповідно, ця скарга є неприйнятною за підпунктом «а» пункту 3 статті 35 Конвенції як явно необґрунтована і має бути відхилена відповідно до пункту 4 статті 35.

30. У своїх зауваженнях від 22 лютого 2022 року заявник вперше поскаржився на те, що кримінальне провадження проти нього порушило вимогу «розумного строку».

31. Остаточне рішення у цій справі було винесено 31 травня 2018 року. Відповідно, ця скарга є неприйнятною за пунктом 1 статті 35 Конвенції через недотримання шестимісячного строку, а тому має бути відхилена відповідно до пункту 4 статті 35 Конвенції.

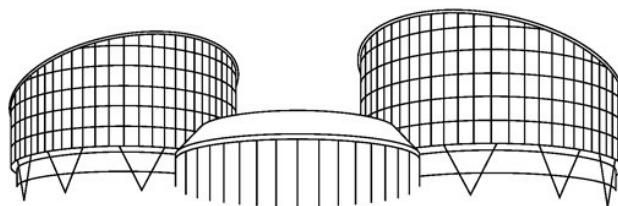
3 цих причин Суд одноголосно,

Оголошує заяву неприйнятною.

Укладено англійською мовою та повідомлено письмово 14 грудня 2023 року.

Мартіна Келлер
Заступник секретаря

Ладо Чантурія
Голова

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СУД З ПРАВ ЛЮДИНИ
ПЕРША СЕКЦІЯ

СПРАВА
«ПОЛЬСЬКА ГРОМАДСЬКА МЕРЕЖА «WATCHDOG» ПРОТИ ПОЛЬЩІ»
(SIEĆ OBYWATELSKA WATCHDOG POLSKA
v. POLAND)

(Заява № 10103/20)

РІШЕННЯ

Стаття 10 - Свобода одержувати і передавати інформацію - Відмова у наданні заявнику (НГО) доступу до журналу зустрічей деяких суддів Конституційного Суду - Інформація, необхідна для здійснення права на свободу вираження поглядів та в інтересах суспільства з огляду на політичний контекст - Відсутність індивідуальної оцінки інтересів на кону - Неможливість довести, що відмова переслідувала будь-яку легітимну мету або була «необхідною в демократичному суспільстві» - Відмова у доступі до записів усіх осіб, які входили та виходили з будівлі Конституційного Суду протягом певного періоду, не є втручанням у зв'язку з тим, що ця інформація не є «готовою та доступною»

Підготовлено Секретаріатом. Не є обов'язковим для Суду.

СТРАСБУРГ

21 березня 2024 року

Це рішення набуває статусу остаточного за обставин, викладених у пункті 2 статті 44 Конвенції.

До нього можуть бути внесені редакційні правки.

У справі Рішення «Польська громадська мережа Watchdog проти Польщі», Європейський суд з прав людини (Перша секція), у складі Палати:

Марко Бошняк, голова,
Альона Полачкова,
Кшиштоф Войтичек,
Івана Єліч,
Джільберто Фелічі,
Ерік Веннерстрьом,
Раффаеле Сабато, судді,
та Ільза Фрайвірт, секретар секції,

Беручи до уваги:

заяву (№ 10103/20) проти Республіки Польща, подану до Суду за статтею 34 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі - Конвенція) польською неурядовою організацією «Польська громадська мережа Watchdog» (далі - заявник) 5 лютого 2020 року;

рішення повідомити Уряд Польщі (далі - Уряд) про скаргу за статтею 10 Конвенції;

зауваження, подані Урядом, та зауваження, подані заявником у відповідь;

коментарі, подані Гельсінським фондом з прав людини та Access Info Europe, яким Голова Секції надав дозвіл вступити у справу;

після обговорення за зачиненими дверима 5 грудня 2023 року та 20 лютого 2024 року,

постановляє наступне рішення, яке було прийняте в останню дату:

ВСТУП

1. Заявник, неурядова громадська організація, заснована у 2003 році з метою підвищення прозорості у публічній сфері та підвищення обізнаності про належне врядування та підзвітність влади у Польщі, скаржилася за

ФАКТИ

2. Заявника (НГО) представляли пан А. Кучинський, адвокат, що практикує у м. Варшаві, та пан М. Бернарчик, адвокат, що практикує у м. Вроцлаві.

3. Уряд був представлений Уповноваженим з Міністерства закордонних справ Я. Собчаком.

4. Факти справи можна узагальнити наступним чином.

5. Заявник подавав численні запити на доступ до різних видів інформації, у тому числі до журналів зустрічей державних службовців, таких як міністри та члени канцелярії Прем'єр-міністра.

6. У 2017 році в національних ЗМІ поширювалася інформація про нібито зустрічі Голови Конституційного Суду пані Я. Пшилебської та заступника Голови Конституційного Суду пана М. Мушинського з Міністром-координатором спеціальних служб паном М. Камінським. Різні публікації в пресі вказували на те, що такі зустрічі мали місце, але точних дат і обставин їх проведення ніколи не наводилося, як і джерела інформації. Протягом періоду, коли відбувались стверджувані зустрічі між урядовцями та посадовими особами Конституційного Суду Польщі, Конституційний Суд розглядав скаргу Генерального прокурора Польщі від 8 червня 2017 року (справа № К 8/17) про визнання неконституційними окремих частин національного кримінально-процесуального законодавства, що стосуються президентського помилування. Факти, покладені в основу справи №. К 8/17, виникли в результаті попередніх дій пана М. Камінського як державного службовця. Таким чином, рішення у цій справі може вплинути на статус пана М. Камінського у кримінальному

статтею 10 Конвенції на відмову Конституційного Суду надати доступ до журналів зустрічей деяких суддів та до журналу реєстрації усіх осіб, які входили та виходили з будівлі Конституційного Суду протягом певного періоду часу.

провадженні, що перебуває на розгляді.

7. 6 липня 2017 року заявник надіслав електронного листа до Конституційного Суду з проханням розкрити інформацію щодо журналу зустрічей судді Я. Пшилебської та судді М. Мушинського після 1 січня 2017 року, оскільки вони стосуються виконання обов'язків Конституційного Суду. Заявник також просив надати записи про всіх осіб, які входили та виходили з будівлі Конституційного Суду з 1 січня 2017 року. Запит не містив жодного обґрунтування або посилання на підстави в національному законодавстві.

8. 9 серпня 2017 року прес-служба Конституційного Суду повідомила заявника, що журнал зустрічей не є офіційним документом і не є публічною інформацією відповідно до положень Закону «Про доступ до публічної інформації» (*ustawa o dostępie do informacji publicznej*). Крім того, Конституційний Суд не вів обліку осіб, які входили та виходили з будівлі, а тому така інформація не могла бути надана.

9. 7 вересня 2017 року заявник подав позов до Варшавського окружного адміністративного суду (*Wojewódzki Sąd Administracyjny*) щодо бездіяльності Конституційного Суду. Вона також просила адміністративний суд зобов'язати Голову Конституційного Суду надати запитувану публічну інформацію.

10. 23 січня 2018 року Варшавський окружний адміністративний суд відхилив скаргу заявника. Суд постановив, що журнали зустрічей Голови та заступника Голови Конституційного Суду в тій мірі, в якій вони стосувалися виконання їхніх професійних обов'язків, не є публічною

інформацією. Журнал зустрічей не є офіційним документом: це внутрішній службовий документ, який використовується для організації роботи і не визначає порядок дій Конституційного Суду. Більше того, відповідно до практики адміністративних судів, журнал реєстрації відвідувачів, в якому фіксувалися особи, що входили та виходили з будівлі, не стосувався діяльності Конституційного Суду і, як такий, не містив публічної інформації.

11. Заявник оскаржив це рішення, посилаючись, зокрема, на положення Конституції Польщі, а також на статтю 10 Конвенції. Він стверджував, що висновок про те, що інформація про зустрічі, які проводяться Головою та заступником Голови Конституційного Суду, а також про осіб, які входять до будівлі Суду, не є «публічною інформацією», ґрунтується на неправильному тлумаченні цих положень.

12. 18 червня 2019 року Вищий адміністративний суд (*Naczelny Sąd Administracyjny*) відхилив касаційну скаргу. Суд погодився з правовою оцінкою обласного суду. Він зазначив, що природа журналів зустрічей і журналів відвідувачів вже розглядався в багатьох його рішеннях, які були послідовними. Журнал засідань та журнали обліку відвідувачів були внутрішніми документами і не містили публічної інформації про діяльність Конституційного Суду, оскільки не стосувалися публічної сфери діяльності Конституційного Суду. Фіксація тієї чи іншої події у журналі не була доказом фактичних обставин: вона не доводила, чи відбулася та чи інша подія, зафіксована у журналі, насправді чи ні. Таким чином, журнал засідань не належав до сфери фактів, оскільки не підтверджує інформацію, що міститься в ньому.

13. Що стосується журналу реєстрації

відвідувачів, то Вищий адміністративний суд визнав, що він не є публічною інформацією, оскільки не містить інформації про публічну діяльність Конституційного Суду. Він містив інформацію про третіх осіб, які не були пов'язані з публічною адміністрацією. Він був носієм інформації суто технічного характеру, використовувався для управління будівлею, забезпечував роботу приймальні та слугував для підтримання безпеки і належного порядку в будівлі суду.

14. Право на доступ до публічної інформації, про яке йдеться у частині першій статті 61 Конституції, стосується лише інформації про таку діяльність конституційних органів, яка спрямована на виконання конкретних державних завдань.

15. Вищий адміністративний суд також зазначив, що, всупереч твердженню заявника, сформульованому в його касаційній скарзі, Окружний адміністративний суд не вказав, що інформація про зустрічі, проведені Головою та заступником Голови Конституційного Суду, не є публічною інформацією. Окружний адміністративний суд лише постановив, що запит на доступ до інформації, яка стосується журналу зустрічей, не стосується публічної інформації. Вищий адміністративний суд також зазначив, що заявник запитував доступ до журналу зустрічей, а не до інформації про зустрічі, проведені цими особами, і прямо вказав, що такий запит був би запитом на публічну інформацію.

16. Вищий адміністративний суд також зазначив, що в національному законодавстві не передбачено обов'язку вести журнал зустрічей або вести облік осіб, які входять і виходять з громадських будівель.

17. Рішення було вручено адвокату заявника 6 серпня 2019 року.

ВІДПОВІДНЕ НАЦІОНАЛЬНЕ ЗАКОНОДАВСТВО ТА ПРАКТИКА

18. Стаття 61 Конституції 1997 року передбачає наступне:

«1. Громадянин має право на отримання інформації про діяльність державних органів, а також осіб, які виконують державні функції. Це право включає також право на отримання інформації

про діяльність самоврядних господарських чи професійних об'єднань та інших осіб чи організацій, що стосується сфери, в якій вони виконують функції органів державної влади та управляють державним майном або майном Державного казначейства.

2. Право на отримання інформації має забезпечувати доступ до документів та присутність на засіданнях колегіальних державних органів, сформованих шляхом публічних виборів, з можливістю здійснення звуко- та відеозапису.

3. Обмеження прав, зазначених у пунктах 1 і 2 вище, можуть бути встановлені законом виключно з метою захисту прав і свобод інших людей та суб'єктів господарювання, громадського порядку, національної безпеки та істотних економічних інтересів держави.

4. Порядок надання інформації, про яку йдеться в пунктах 1 і 2 вище, визначається законом, а щодо Сейму і Сенату - їхніми регламентами».

19. Закон від 6 вересня 2001 року «Про доступ до публічної інформації» передбачає, зокрема:

Стаття 1

«1. Будь-яка інформація про суспільні справи є публічною інформацією в розумінні цього Закону і надається відповідно до правил і процедур, визначених цим Законом. ...»

20. Відповідні матеріали з міжнародного та порівняльного права, що стосуються доступу до публічної інформації, узагальнені в рішенні Суду в справі «Magyar Helsinki Bizottság v. Hungary» ([ВП], № 18030/11, пп. 3564, 8 листопада 2016 року).

ПРАВО

I. СТВЕРДЖУВАНЕ ПОРУШЕННЯ СТАТТІ 10 КОНВЕНЦІЇ

21. Заявник скаржився на те, що відмова органів влади у доступі до інформації, яку він запитував у Конституційного Суду, становила порушення його прав, передбачених статтею 10 Конвенції, яка передбачає наступне:

«1. Кожен має право на свободу вираження поглядів. Це право включає свободу дотримуватися своїх поглядів, одержувати і передавати інформацію та ідеї без втручання органів державної влади і незалежно від кордонів. Ця стаття не перешкоджає державам вимагати ліцензування діяльності радіомовних, телевізійних або кінематографічних підприємств.

2. Здійснення цих свобод, оскільки воно пов'язане з обов'язками і відповідальністю, може підлягати таким формальностям, умовам, обмеженням або санкціям, що встановлені законом і є необхідними в демократичному суспільстві в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадської безпеки, для запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я чи моралі, для захисту репутації чи прав інших осіб, для запобігання розголошенню конфіденційної інформації або для підтримання авторитету і безсторонності суду.»

A. Прийнятність

1. Подання сторін

22. Уряд стверджував, що заявник не довів, що він зазнав суттєвої шкоди або збитків як матеріального, так і нематеріального характеру, а тому ця заява має бути визнана непринятною через відсутність суттєвої шкоди. Уряд також стверджував, що журнал зустрічей Голови та заступника Голови Конституційного Суду не є публічною інформацією у розумінні національного законодавства, тому заявник не може обґрунтовано стверджувати, що його право на отримання інформації про діяльність Конституційного Суду було порушено.

23. Заявник не погодився з твердженням Уряду про те, що він не зазнав суттєвої шкоди. Він стверджував, що суть його діяльності як НГО полягає у пошуку інформації про діяльність органів державної влади і що позбавлення доступу до такої інформації підриває саму мету цієї діяльності. Заявник стверджував, що така інформація була необхідною умовою для його внеску в публічні дебати, що він неодноразово демонстрував. Заявник також стверджував, що навіть якщо Суд визнає, що вона не зазнала суттєвої шкоди, заява все одно має бути розглянута

по суті в інтересах поваги до прав людини, як вони визначені в Конвенції та протоколах до неї (підпункт «b» пункту 3 статті 35 Конвенції).

2. Оцінка Суду

(a) Відсутність суттєвої шкоди

24. Що стосується заперечення Уряду про те, що заявник не зазнав суттєвої шкоди, Суд зазначив, що цей критерій прийнятності, натхненний загальним принципом *de minimis non curat praetor*, ґрунтується на ідеї, що порушення права, яким би реальним воно не було з суто юридичної точки зору, має досягти мінімального рівня серйозності, щоб виправдати розгляд справи міжнародним судом (див. рішення у справі «Ладигін проти Росії» (*Ladygin v. Russia* (ухв.), № 35365/05, 30 серпня 2011 року). Порушення, які є суто технічними і незначними лише з формальної точки зору, не заслуговують на європейський нагляд (див. рішення у справі «Шефер проти Росії» (*Shefer v. Russia*), № 45175/04, п. 18, 13 березня 2012 року). Оцінка цього мінімального рівня є відносною і залежить від усіх обставин справи (див. «Гальяно Георгій проти Італії», (*Gagliano Giorgi v. Italy*), № 23563/07, п. 55, ECHR 2012 (витяги)). Серйозність порушення повинна оцінюватися з урахуванням як суб'єктивного сприйняття заявника, так і того, що об'єктивно поставлено на карту в конкретній справі (див. «Корольов проти Росії» (*Korolev v. Russia*), № 25551/05, ECHR 2010; «Фінгер проти Болгарії» (*Finger v. Bulgaria*), № 37346/05, п. 70, від 10 травня 2011 року; та «Еон проти Франції» (*Eon v. France*), № 26118/10, п. 34, від 14 березня 2013 року). Суд визнав, що індивідуальне сприйняття охоплює не лише фінансовий аспект порушення, але й загальний інтерес заявника у продовженні розгляду справи (див. рішення у справі «Гавелка проти Чехії», (*Havelka v. Czech Republic*), № 7332/10, від 20 вересня 2011 року). Однак суб'єктивне сприйняття заявника не може бути достатнім для висновку про те, що він або вона зазнали суттєвої шкоди. Суб'єктивне сприйняття має бути обґрунтоване об'єктивними підставами (див. згадану вище справу «Ладигіна»). Порушення Конвенції може стосуватися важливих принципових питань і, таким чином, завдавати суттєвої шкоди незалежно від матеріального інтересу (див. згадану вище справу «Корольова»).

25. Суд також зазначив, що Конвенція не обмежує застосування цього критерію прийнятності

до будь-якого конкретного права, захищеного Конвенцією. У контексті статті 10 Конвенції Суд підкреслив надзвичайну важливість свободи вираження поглядів як однієї з основних засад демократичного суспільства та однієї з базових умов його прогресу і самореалізації кожної особи (див. рішення у справі «Хендісайд проти Сполученого Королівства», (*Handyside v. the United Kingdom*), від 7 грудня 1976 року, п. 49, Series A № 24). Цей підхід послідовно підтримується у практиці Суду (див. рішення у справі «Аксель Шпрінгер АГ проти Німеччини», (*Axel Springer AG v. Germany*) [ВП], no. 39954/08, п. 78, 7 лютого 2012 року; «Швейцарський релігійний рух проти Швейцарії», (*Mouvement raëlien suisse v. Switzerland*) [ВП], № 16354/06, п. 48, ECHR 2012 (витяги); та «Міжнародна організація захисту тварин проти Сполученого Королівства», (*Animal Defenders International v. the United Kingdom*), [ВП], №. 48876/08, п. 100, ECHR 2013 (витяги)). Таким чином, у справах, що стосуються свободи вираження поглядів, застосування цього критерію прийнятності має належним чином враховувати важливість цієї свободи та підлягати ретельному вивченню Судом (див. рішення у справах «Силка проти Польщі» (*Syłka v. Poland*), № 19219/07 (ухв), п. 28, від 3 червня 2014 року; «Маргулев проти Росії» (*Margulev v. Russia*), № 15449/09, п. 41, від 8 жовтня 2019 року, та «Шекс проти Хорватії» (*Šeks v. Croatia*), №. 39325/20, п. 48, 3 лютого 2022 року). Ця перевірка повинна охоплювати, серед іншого, такі елементи, як внесок у дискусію, що становить суспільний інтерес, і те, чи стосується справа преси або інших засобів масової інформації.

26. Повертаючись до обставин цієї справи, Суд визнає, що питання, про яке йдеться, очевидно, має суб'єктивне значення для заявника, основною сферою діяльності якої є збір інформації, обмін нею з громадськістю та сприяння публічним дискусіям. Таким чином, рішення про відмову в доступі до інформації, яку вона запитувала, підриває саму суть її діяльності. Щодо того, що було об'єктивно поставлено на карту, Суд зазначає, що справа привернула увагу засобів

масової інформації (див. пункт 6 вище) і стосується питання про те, чи слід вважати журнал зустрічей Голови Конституційного Суду публічною інформацією, яка повинна бути доступною для НГО, що діє як орган громадського контролю. Беручи до уваги вищевикладене, Суд також підкреслює об'єктивну важливість доступу неурядових організацій до інформації, яка може бути важливою для громадськості.

(b) Застосування статті 10 до цієї справи

29. Основне питання, яке необхідно вирішити у цій справі, полягає в тому, чи можна тлумачити статтю 10 Конвенції як таку, що гарантує заявнику право на доступ до інформації, якою володіють органи державної влади. Таким чином, Суд має вирішити, чи була відмова у доступі до інформації, яку запитував заявник, за обставин цієї справи втручанням у його право одержувати та передавати інформацію, гарантоване статтею 10 Конвенції.

27. Щодо того, чи вимагає повага до прав людини, визначених у Конвенції та протоколах до неї, розгляду заяви по суті, Суд повторює, що заява порушує питання, яке не є незначним як на національному рівні (див. пункт 6 вище), так і в сенсі Конвенції.

28. З огляду на вищевикладене, Суд вважає, що вимога підпункту «b» пункту 3 статті 35 Конвенції, а саме відсутність суттєвої шкоди для заявника, не була дотримана, а тому заперечення Уряду має бути відхилено.

30. Отже, питання про те, чи підпадає скарга, на яку скаржиться заявник, під дію статті 10, нерозривно пов'язане з суттю її скарги. Відповідно, Суд вважає, що заперечення Уряду має бути приєднане до суті заяви.

Суд також вважає, що заява не є явно необґрунтованою у розумінні підпункту «a» пункту 3 статті 35 Конвенції і що вона не є неприйнятною з будь-яких інших підстав. Тому вона має бути визнана прийнятною.

В. Щодо суті

1. Подання сторін

(a) Заявник

31. Заявник стверджував, що всі критерії, викладені у справі «Угорський Гельсінський комітет проти Угорщини», (*Magyar Helsinki Bizottság v. Hungary*) ([ВП], № 18030/11, 8 листопада 2016 року), були виконані.

32. По-перше, інформація була необхідна для того, щоб заявник міг реалізувати свою свободу «одержувати і передавати інформацію та ідеї», тобто перевірити з першоджерела твердження та спекуляції в польських ЗМІ щодо зустрічей відомих державних службовців з пані Я. Пшилебською та паном М. Мушинським у приміщенні Конституційного Суду.

33. По-друге, характер запитуваної інформації відповідав критерію суспільного інтересу. У зв'язку з цим заявник посилався на передумови свого запиту та інформацію, яка на той час поширювалася у ЗМІ щодо ймовірних зустрічей пані Я. Пшилебської та пана М. Мушинського з міністром-координатором спецслужб (див. пункт 6 вище).

34. По-третє, що стосується ролі заявника, то вона мала на меті поширення інформації з питань, що стосуються прав людини та верховенства права. Заявник з самого початку та у своєму запиті від 6 липня 2017 року ідентифікував себе як громадське об'єднання та надав свою адресу та номер у національному судовому реєстрі, а також адресу свого веб-сайту та його зареєстровану мету. Його запит на інформацію був зроблений з метою інформування громадськості в якості громадського «сторожового пса».

35. По-четверте, запитувана інформація була готовою та доступною. Що стосується журналу реєстрації відвідувачів, заявник визнав, що критерії готовності та наявності не були предметом для перевірки за національним законом, і це питання не розглядалося під час провадження в адміністративних судах.

(b) Уряд

36. Уряд визнав роль заявника як добре відомої громадської організації, що займається поширенням інформації з питань прав людини та верховенства права. Вони також припустили, що метою запиту на інформацію було «одержання і передання» цієї інформації громадськості. Таким чином, два з чотирьох критеріїв, проаналізованих у справі «Угорський Гельсінський комітет» (згадана вище, пп. 158-58 і 169-70), були виконані. Однак Уряд стверджував, що, на його думку, критерій щодо характеру запитуваної інформації не був дотриманий ні у випадку журналів зустрічей, ні у випадку журналу реєстрації відвідувачів. Крім того, журнал реєстрації відвідувачів не був «готовим і доступним». Таким чином, вони стверджували, що четвертий критерій також не був дотриманий.

37. Посилаючись на характер запитуваної інформації, Уряд стверджував, що у світлі національного законодавства та усталеної практики адміністративних судів інформація, яку запитував заявник, не була «публічною», а тому Конституційний Суд не був зобов'язаний надавати її заявнику. Судова практика Вищого адміністративного суду щодо характеру журналу зустрічей державних службовців значною мірою ґрунтувалася на справах, ініційованих за запитами заявника. Уряд вказав на п'ятнадцять рішень Вищого адміністративного суду, винесених між 2014 та 2019 роками, в яких заявнику було відмовлено в доступі до журналів зустрічей різних державних службовців. Вищий адміністративний суд був послідовним у тому, що журнали, в яких фіксувалася інформація про призначення зустрічей, є внутрішніми, неофіційними документами, які використовуються для технічних цілей та належної організації роботи відповідних органів, і що вони не становлять «публічної інформації». Більше того, включення конкретної зустрічі до щоденника мало лише технічний характер і не підтверджувало, чи відбулася ця зустріч насправді.

2. Подання інших суб'єктів**(a) Гельсінський фонд з прав людини**

42. Гельсінський фонд з прав людини (далі - Фонд) узагальнив суперечки навколо обрання суддів Конституційного Суду, його безсторонності та функціонування (для додаткової інформації див.

38. Що стосується журналів реєстрації відвідувачів, в яких реєструються особи, що входять і виходять з громадських будівель, то Уряд стверджував, що і в цьому відношенні практика Вищого адміністративного суду була послідовною в тому, що в них міститься інформація суто внутрішнього характеру. У цій справі журнал реєстрації відвідувачів не стосувався публічної діяльності Конституційного Суду і не містив публічної інформації. Більше того, критерій «готовності та доступності» цього документа не був дотриманий, оскільки, як зазначила Голова Конституційного Суду у своїй відповіді на запит заявника, Конституційний Суд не вів обліку осіб, які входили та виходили з його приміщення.

39. Уряд також зазначив, що заявник запитував журнал зустрічей засідань Голови та заступника Голови Конституційного Суду, а не інформацію про зустрічі цих осіб, зафіксовану у зазначених журналах. Уряд стверджував, що відповідно до мотивів, викладених у рішенні Вищого адміністративного суду від 18 червня 2019 року, такий запит міг мати інші правові наслідки для заявника.

40. Він також стверджував, що запит заявника щодо журналу зустрічей пана М. Мушинського як заступника Голови Конституційного Суду не може бути задоволений, оскільки той був призначений на цю посаду за день до подання запиту, тобто 5 липня 2017 року. Таким чином, запит, про який йдеться, стосувався переважно періоду, коли пан М. Мушинський був просто суддею Конституційного Суду.

41. Уряд також стверджував, що інформація, яку заявник запитував у Конституційного Суду, не була необхідною для виконання нею своєї роботи як правозахисної організації, що робить внесок у дискусію з питань, які становлять суспільний інтерес. Суд дійшов висновку, що відмова у доступі до інформації, публічний характер якої не був доведений, не становила втручання у права заявника, захищені статтею 10 Конвенції.

рішення Суду у справі «Xero Flor в Польщі sp. z o.o. проти Польщі» (Xero Flor w Polsce sp. z o.o. v. Poland), № 4907/18, пп. 463, 7 травня 2021 року).

43. Фонд також надав деяку інформацію щодо запиту, поданого заявником. Фонд зазначив, що, згідно з повідомленнями преси, невдовзі після обрання пані Я. Пшилебської на посаду Голови Конституційного Суду, вона зустрілася в будівлі Конституційного Суду з паном М. Камінським, Міністром-координатором спеціальних служб. Офіційною причиною цього візиту було те, що він хотів привітати пані Я. Пшилебську з призначенням на посаду Голови Конституційного Суду. Цей візит відбувся, незважаючи на те, що на той час у Конституційному Суді тривав розгляд справи про межі права Президента здійснювати помилування. Більше того, Конституційний Суд відкрив провадження у спорі між Верховним Судом та Президентом щодо юрисдикції, змусивши Верховний Суд призупинити відповідне провадження.

(b) Access Info Europe

46. *Access Info Europe* надала узагальнення відповідного законодавства або практики його застосування в окремих європейських державах і стверджувала, що, на її думку, журнали зустрічей державних службовців є публічною інформацією, до якої «кожен повинен мати доступ».

3. Оцінка Суду

(a) Загальні принципи

48. Питання, яке виникає у цій справі, полягає в тому, чи підпадає питання, на яке скаржиться заявник, під сферу дії статті 10 Конвенції. Суд зазначає, що пункт 1 цієї статті передбачає, що «право на свободу вираження поглядів... (яке) включає свободу дотримуватися своїх поглядів, одержувати і передавати інформацію та ідеї без втручання органів державної влади...».

49. Суд зазначає, що стаття 10 не надає особі право доступу до інформації, якою володіє орган державної влади, і не зобов'язує Уряд надавати таку інформацію особі. Однак таке право або обов'язок може виникнути, якщо доступ до інформації є важливим для здійснення особою свого права на свободу вираження поглядів, зокрема, «свободу одержувати та передавати інформацію», і якщо відмова в ньому становитиме втручання в це право (див. згадане вище рішення у справі «Угорський Гельсінський комітет» (*Magyar Helsinki Bizottság*, п. 156). При вирішенні цього питання Суд керуватиметься принципами, викладеними у справі «Угорський

44. Фонд стверджував, що за таких обставин дії польських НГО, які намагалися перевірити інформацію щодо функціонування Конституційного Суду, слід розглядати як форму захисту суспільних інтересів. Громадська думка повинна була мати можливість оцінити, чи є Конституційний Суд справді незалежним органом, оскільки політизований суд може швидко стати інструментом в руках політиків.

45. Нарешті, Фонд розповів про власні на той час безуспішні спроби отримати доступ до публічної інформації від Конституційного Суду, який відмовився повідомити Фонд про кількість справ, у яких Голова Конституційного Суду обрав суддів-доповідачів, нехтуючи встановленими законом критеріями.

47. Він також стверджував, що доступ до інформації, якою володіють судові органи, підпадає під дію законів про доступ до інформації більшості держав-членів Ради Європи.

Гельсінський комітет» (там само пп. 149-80), та оцінюватиме справу у світлі її конкретних обставин і з урахуванням таких критеріїв (а) мета запиту на інформацію; (b) характер інформації, що запитується; (c) роль заявника; та (d) чи була інформація готовою та наявною. Ці критерії є кумулятивними (див. «Центр демократії та верховенства права проти України» (*Centre for Democracy and the Rule of Law v. Ukraine*), № 75865/11, пп. 50-63, 3 березня 2020 року; «Мікіашвілі та інші проти Грузії» (*Mikiashevili and Others v. Georgia*), №№ 18865/11 і 51865/11, пп. 51-56, 19 січня 2021 року; та «Бубон проти Росії» (*Bubon v. Russia*), № 63898/09, пп. 39-45, 7 лютого 2017 року).

50. Що стосується мети інформаційного запиту, то особа, яка запитує доступ до інформації, що знаходиться у володінні органу державної влади, повинна робити це для того, щоб уможливити реалізацію своєї свободи «одержувати і передавати інформацію та ідеї» іншим особам. Таким чином, Суд акцентував увагу на тому, чи був збір

інформації відповідним підготовчим кроком у журналістській діяльності або в іншій діяльності, що створює форум для публічних дискусій або є їх суттєвим елементом (див., *mutatis mutandis*, «Об'єднання громадянських свобод проти Угорщини», (*Társaság a Szabadságjogokért v. Hungary*), № 37374/05, пп. 27-28, 14 квітня 2009 року, та «Österreichische Vereinigung zur Erhaltung, Stärkung und Schaffung v. Austria», № 39534/07, п. 36, 28 листопада 2013 року). Таким чином, для того, щоб стаття 10 була застосовною, необхідно з'ясувати, чи дійсно запитувана інформація була необхідною для здійснення свободи вираження поглядів (див. рішення у справі «Рошіану проти Румунії» (*Roşianu v. Romania*), № 27329/06, п. 63, від 24 червня 2014 року). Отримання доступу до інформації вважатиметься необхідним, якщо відмова в ньому перешкоджатиме або обмежуватиме здійснення особою її права на свободу вираження поглядів (див. згадане вище рішення у справі «Об'єднання громадянських свобод проти Угорщини», п. 28), включаючи свободу «одержувати і передавати інформацію та ідеї» у спосіб, що відповідає «обов'язкам і відповідальності», як це впливає з пункту 2 статті 10.

51. Що стосується характеру запитуваної інформації, Суд встановив, що інформація, дані або документи, до яких запитується доступ, повинні, як правило, відповідати критерію суспільного інтересу для того, щоб виникла потреба в розкритті відповідно до Конвенції. Така потреба може існувати, коли, серед іншого, розкриття інформації забезпечує прозорість ведення державних справ і питань, що становлять інтерес для суспільства в цілому, і, таким чином, уможливорює участь у державному управлінні широкої громадськості (див. згадане вище рішення у справі «Об'єднання громадянських свобод проти Угорщини», п. 161).

52. Суд підкреслив, що визначення того, що може становити предмет суспільного інтересу, залежатиме від обставин кожної справи. Суспільний інтерес стосується питань, які зачіпають суспільство настільки, що воно може на правомірних підставах виявляти до них інтерес, привертають його увагу або значною мірою турбують його, особливо в тому, що вони впливають на добробут громадян або життя суспільства. Це також стосується питань, які можуть викликати значні суперечки, які стосуються важливого соціального питання, або які пов'язані з проблемою,

про яку громадськість була б зацікавлена бути поінформованою. Суспільний інтерес не можна зводити до бажання громадськості знати інформацію про приватне життя інших людей, або до жаги аудиторії до сенсацій чи навіть вуайеризму. Для того, щоб з'ясувати, чи стосується публікація теми, що має загальне значення, необхідно оцінити публікацію в цілому, беручи до уваги контекст, в якому вона з'являється (див. рішення у справі «Кудерк і Ашетт Філіпаккі Ассочіейтес проти Франції» (*Couderc and Hachette Filipacchi Associés v. France*) [ВП], № 40454/07, пп. 97 103, ECHR 2015 (витяги), з подальшими посиланнями).

53. У зв'язку з цим привілейоване становище, яке Суд у своїй практиці надає політичним виступам і дискусіям з питань, що становлять суспільний інтерес, є актуальним. Обґрунтування того, що пункт 2 статті 10 Конвенції допускає обмежений обсяг обмежень на такі форми вираження поглядів (див. рішення у справах «Лінгенс проти Австрії» (*Lingens v. Austria*), від 8 липня 1986 року, пп. 38 і 41, Series A № 103, та «Сурек проти Туреччини (№ 1)» (*Sürek v. Turkey (№ 1)*) [ВП], № 26682/95, п. 61, ECHR 1999-IV), також свідчить на користь надання права на доступ до такої інформації, що зберігається в органах державної влади, згідно з пунктом 1 статті 10 Конвенції.

54. Що стосується ролі заявника, то логічним наслідком двох критеріїв, викладених вище, є те, що особлива роль шукача інформації в «одержанні та передачі» її громадськості набуває особливого значення. Відповідно, оцінюючи, чи втрутилася держава-відповідач у права заявників за статтею 10, відмовивши їм у доступі до певних документів, Суд надав особливої ваги ролі заявника як журналіста (див. згадане вище рішення у справі «Росіану», (*Roşianu*), п. 61) або як громадського спостерігача чи неурядової організації, діяльність якої пов'язана з питаннями, що становлять суспільний інтерес (див. згадане вище рішення у справі «Társaság a Szabadságjogokért», п. 36; згадане вище рішення у справі «Österreichische Vereinigung zur Erhaltung, Stärkung und Schaffung»; згадане вище рішення у справі «Молодіжна ініціатива з прав людини проти Сербії», № 48135/06, п. 20, 25 червня 2013 року; та «Гусева проти Болгарії» (*Guseva v. Bulgari*), № 6987/07, п. 41, 17 лютого 2015 року).

55. Функція створення різних платформ для публічних дискусій не обмежується пресою, але може також виконуватися, серед іншого, неурядовими організаціями, діяльність яких є важливим елементом поінформованих публічних дебатів. Суд визнав, що коли неурядова організація привертає увагу до питань, що становлять суспільний інтерес, вона виконує роль громадського «сторожового пса», аналогічну до ролі преси (див. згадане вище рішення у справі «Міжнародна організація захисту тварин проти Сполученого Королівства», (Animal Defenders International), п. 103), і може бути охарактеризована як соціальний «сторожовий пес», що гарантує такий самий захист за Конвенцією, як і преса (там само; див. також згадане вище рішення у справі «Társaság a Szabadságjogokért», п. 27, і «Молодіжна ініціатива з прав людини», згадане вище, п. 20). Суд визнав, що громадянське суспільство робить важливий внесок в обговорення державних справ (див., наприклад, рішення у справі «Стіл і Морріс проти Сполученого Королівства» (Steel and Morris v. the United Kingdom), № 68416/01, п. 89, ECHR 2005-II, і «Társaság a Szabadságjogokért», згадане вище, п. 38).

56. Спосіб, у який громадські наглядові органи здійснюють свою діяльність, може мати значний вплив на належне функціонування демократичного суспільства. Демократичне суспільство зацікавлене в тому, щоб преса могла виконувати свою життєво важливу роль «громадського сторожового пса», поширюючи інформацію з питань, що становлять суспільний інтерес (див. рішення у справі «Бладет Тромсе і Стенсаас проти Норвегії» (*Bladet Tromsø and Stensaas v. Norway*) [ВП], № 21980/93, п. 59, ECHR 1999III), так само як і в тому, щоб НГО, які здійснюють контроль за діяльністю держави, мали змогу робити те ж саме. З огляду на те, що точна

(b) Застосування вищезазначених принципів

Щодо журналів зустрічей

59. У цій справі Суд вважає, що заявник мав намір реалізувати право передавати інформацію з питання, яке, на його думку, становило суспільний інтерес, і з цією метою шукала доступ до інформації.

60. Суд зазначає, що заявник не потребував запитуваної інформації для підготовки статті для преси або проведення опитування (для

інформація є інструментом їхньої діяльності, особам та організаціям, які виконують контрольні функції, часто буде необхідно отримати доступ до інформації, щоб виконувати свою роль - звітувати про питання, що становлять суспільний інтерес. Перешкоди, створені з метою ускладнення доступу до інформації, можуть призвести до того, що особи, які працюють у засобах масової інформації або суміжних сферах, більше не зможуть ефективно виконувати свою роль «сторожового пса», і це може негативно вплинути на їхню здатність передавати точну та достовірну інформацію (див. «Társaság a Szabadságjogokért», цитоване вище, п. 38).

57. Нарешті, доходячи висновку, що відмова у доступі до інформації порушила статтю 10, Суд раніше брав до уваги той факт, що запитувана інформація була «готовою та наявною» і не вимагала збору будь-яких даних органом влади (див. «Társaság a Szabadságjogokért», згадане вище, п. 36, і для порівняння рішення у справі «Вебер проти Німеччини» (*Weber v. Germany*), № 70287/11, п. 26, 6 січня 2015 року). З іншого боку, Суд відхилив посилання національного органу влади на очікувані труднощі зі збором інформації як підставу для відмови у наданні документів заявнику, якщо такі труднощі були породжені власною практикою органу влади (див. «Österreichische Vereinigung zur Erhaltung, Stärkung und Schaffung», згадане вище, п. 46).

58. Той факт, що запитувана інформація є готовою та наявною, має бути важливим критерієм у загальній оцінці того, чи можна вважати відмову в наданні інформації «втручанням» у свободу «одержувати та передавати інформацію», захищену цим положенням (див. згадане вище рішення у справі «Об'єднання громадянських свобод проти Угорщини», п. 170).

порівняння див. справу «Мікіашвілі та інші», згадану вище, п. 49, та справу «Об'єднання громадянських свобод проти Угорщини», згадану вище, п. 175). Однак діяльність заявника полягає у зборі та поширенні інформації, яка може бути важливою для громадськості або сприяти суспільним дискусіям. Це, зокрема, стосується політичного контексту цієї справи, коли були

висловлені сумніви щодо контакту між Головою та заступником Голови Конституційного Суду та діючим політиком у приміщенні Конституційного Суду, в той час як на розгляді цього суду перебувала справа, результат якої міг мати наслідки для цього політика (див. пункт 6 вище). Тому Суд вважає, що запитувана інформація була необхідною для здійснення заявником свого права на свободу вираження поглядів. Звідси випливає, що в обставинах цієї справи критерій мети запитуваної інформації був дотриманий.

61. Що стосується характеру запитуваної інформації, Суд у попередніх справах встановлював, що відмова у доступі до інформації становила втручання у правозаявників отримувати та поширювати інформацію у ситуаціях, коли запитувані відомості становили інформацію про «застосування заходів електронного спостереження» (див. «*Молодіжна ініціатива за права людини*», згадане вище, п. 24), «інформацію про конституційну скаргу» та «питання суспільної важливості» (див. «*Társaság a Szabadságjogokért*», згадане вище, пп. 37-38), «оригінальні документальні джерела для законного історичного дослідження» (див. «Кенеді проти Угорщини», (*Kenedi v. Hungary*), № 31475/05, п. 43, від 26 травня 2009 року), рішення комісії з операцій з нерухомістю (див. «*Österreichische Vereinigung zur Erhaltung, Stärkung und Schaffung*», згадане вище, п. 42) та імена державних безоплатних захисників і кількість разів, коли вони були призначені, в контексті проведення дослідження (див. «*Об'єднання громадянських свобод проти Угорщини*», згадане вище, п. 180). Суд надає великого значення певним категоріям інформації, яка вважається такою, що становить суспільний інтерес.

62. Повертаючись до обставин цієї справи, Суд зазначає, що у своєму інформаційному запиті від 6 липня 2017 року заявник просив надати перелік зустрічей, проведених суддею Я. Пшилембською, Головою Конституційного Суду, та суддею М. Мушинським, заступником Голови Конституційного Суду, після 1 січня 2017 року, оскільки вони стосувалися виконання обов'язків Конституційного Суду (див. пункт 7 вище). Суд не заперечує, що запитувана інформація становила суспільний інтерес, особливо з огляду на політичний контекст справи та публічні дискусії щодо безсторонності Конституційного Суду (див. пункти 6 та 42 вище), і вважає, що НГО, метою якої є поширення інформації, повинна мати право

на отримання інформації, яка може бути важливою для громадськості або сприяти публічним дебатам.

63. Суд зазначає, що Вищий адміністративний суд у своєму рішенні від 18 червня 2019 року постановив, що згідно з національною усталеною судовою практикою журнали призначених зустрічей є внутрішнім документом, який не відноситься до публічної сфери діяльності Конституційного Суду. На думку Вищого адміністративного суду, внесення певної події до журналу не є доказом фактичних обставин; це не доводить, чи відбулася певна подія, зафіксована в ньому, чи ні. Таким чином, журнал не відноситься до сфери фактів, оскільки не підтверджує інформацію, яку він містить (див. пункт 12 вище). Така лінія національної судової практики, по суті, не враховувала критерії Конвенції щодо того, яку інформацію можна вважати такою, що становить суспільний інтерес. До компетенції Суду не входить висловлюватись загалом щодо того, чи є журнали призначених зустрічей публічними або непублічними документами для цілей національного законодавства, і договірні держави користуються широкою свободою розсуду в цьому відношенні. Однак за конкретних обставин цієї справи, особливо у світлі її політичного контексту (див. пункт 60 вище), журнали засідань слід було б розглядати як такі, що становлять суспільний інтерес. Національна судова практика, яка кваліфікувала журнали зустрічей як внутрішні, не публічні документи, не надавала жодної можливості врахувати цей аспект запиту на інформацію.

64. Суду відомий аргумент Вищого адміністративного суду про те, що заявник міг би попросити перелік зустрічей, фактично проведених Головою та заступником Голови Конституційного Суду протягом зазначеного періоду (див. пункт 15 вище). Незалежно від того, чи міг заявник сформулювати свій запит на інформацію в інший спосіб, Суд вважає, що, запитуючи журнал зустрічей за певний період, заявник чітко дав зрозуміти, що він шукає інформацію про зустрічі, проведені Головою та заступником Голови Конституційного Суду в приміщенні Конституційного Суду. Суд зазначає, що жоден з національних судів не розглянув контекст, в якому заявник запитував цю інформацію, незважаючи на припущення, які поширювались в національних ЗМІ в той час (див. пункт 6 вище).

Не здійснивши жодної індивідуальної оцінки інтересів, поставлених на карту (див. далі пункт 76 нижче), національні органи влади фактично відмовили заявнику в доступі до інформації, яка, на думку Суду, становила суспільний інтерес, особливо беручи до уваги політичний контекст цієї справи. Таким чином, Суд вважає, що другий критерій - характер запитуваної інформації - також був дотриманий.

65. Сторони не заперечували, що заявник є добре відомою громадською організацією, яка займається поширенням інформації з питань, що стосуються прав людини та верховенства права. Так само не заперечувався той факт, що запитуваний журнал зустрічей існував. Отже, запитувана інформація була «готовою та наявною». Звідси випливає, що всі порогові критерії права на

(c) Подання сторін

69. Уряд стверджував, що не було втручання у права заявника за статтею 10 Конвенції. Тому він не надав жодних коментарів щодо обставин, які виправдовують його.

70. Заявник стверджував, що ні Конституція, ні Закон «Про доступ до публічної інформації» не містять визначення поняття «публічна інформація». Ці документи також не містили розмежування між «публічною» та «внутрішньою» сферами діяльності органів державної влади. Таке розмежування з'явилося в судовій практиці адміністративних судів після 2010 року, хоча жодних законодавчих змін щодо цього внесено не було. Заявник стверджував, що неприйнятним відповідно до пункту 1 статті 10 Конвенції було те, що оскаржуване втручання ґрунтувалося на судовій практиці, яка мала ретроспективний характер, а не на статутному праві, прийнятому парламентом. Заявник також стверджував, що

(d) Оцінка Суду

72. Що стосується формулювань «згідно із законом» та «встановлені законом», які містяться у статтях 8-11 Конвенції, Суд зазначає, що він завжди розумів термін «закон» у його «субстантивному», а не «формальному» значенні; він включає як «писане право», що охоплює нормативно-правові акти нижчого рівня та регуляторні заходи, вжиті професійними регуляторними органами відповідно до незалежних нормотворчих повноважень, делегованих їм парламентом, так і неписане право. Під «законом»

доступ до інформації, що знаходиться у володінні держави, були дотримані у цій справі.

66. Таким чином, відмова у доступі до інформації становила втручання у право заявника одержувати та передавати інформацію. Відповідно, заперечення Уряду (див. пункт 22 вище) щодо застосовності статті 10 Конвенції до цієї справи має бути відхилено.

67. Залишається з'ясувати, чи було це втручання виправданим.

68. Для того, щоб бути виправданим, втручання в право заявника на свободу вираження поглядів має бути «встановленим законом», переслідувати одну або більше легітимних цілей, передбачених у частині 2 статті 10, і бути «необхідним у демократичному суспільстві».

основним наслідком цієї правової основи була відсутність передбачуваності концепції «внутрішнього документа», яка постійно розвивалася в напрямку подальших обмежень доступу до інформації без будь-яких вказівок на те, де пролягає межа між публічною (і доступною) та внутрішньою (і недоступною) інформацією.

71. Заявник дійшов висновку, що наведені вище аргументи є достатніми для визнання порушення статті 10 Конвенції. Він також стверджував, що неможливо продемонструвати будь-яку «легітимну мету» або «нагальну суспільну потребу», які б виправдовували відмову в доступі до інформації, що класифікована національними органами влади як «внутрішня». У будь-якому випадку, жодна легітимна мета або нагальна суспільна потреба не була продемонстрована або на неї не посилалися ні в національному провадженні, ні в зауваженнях Уряду.

слід розуміти як статутне право, так і «право, створене суддями». Таким чином, «закон» - це чинне положення, витлумачене компетентними судами (див. рішення у справі «*Лейла Шахін проти Туреччини*» (*Leyla Şahin v. Turkey*) [ВП], № 44774/98, п. 88, ECHR 2005-XI, з подальшими посиланнями).

73. Суд зазначає, що положення Конституції та Закону «Про доступ до публічної інформації» дійсно мають загальний характер і, як видається, гарантують широкий доступ до публічної інформації (див. пункти 18 і 19 вище). Вони ґрунтуються на

понятті «публічна інформація», яке не визначено в законі. Однак положення Закону «Про доступ до публічної інформації» тлумачаться адміністративними судами, які розробили концепцію внутрішньої та публічної сфер управління. Журнали призначених зустрічей державних службовців були класифіковані як внутрішні документи. З матеріалів, наданих Урядом, випливає, що судова практика Вищого адміністративного суду з цього питання є послідовною та усталеною.

74. Таким чином, Суд доходить висновку, що відмова у доступі до запитуваної інформації мала підстави, передбачені національним законодавством.

75. Залишається встановити, чи переслідувало оскаржуване втручання одну або декілька легітимних цілей, зазначених у частині 2 статті 10, і чи було воно «необхідним у демократичному суспільстві».

76. У зв'язку з цим Суд зазначає, що національні органи влади не надали жодного аргументу ні в національному провадженні, ні у зауваженнях Уряду, який би свідчив про те, що відмова в

4. Що стосується записів про осіб, які входили до і виходили із будівлі суду

79. У своєму запиті від 6 липня 2017 року заявник також просив надати записи про всіх, хто входив і виходив з будівлі Конституційного Суду з 1 січня 2017 року (див. пункт 7 вище).

80. Суд зазначає, що згідно з інформацією, яку заявник отримав від Конституційного Суду 9 серпня 2017 року, цей суд не вів обліку осіб, які входили та виходили з будівлі (див. пункт 8 вище). Ця інформація не була предметом розгляду національних судів, і заявник визнав у своїх зауваженнях, що неможливо було перевірити, чи дійсно існує запитуваний журнал (див. пункт 35 вище). Як зазначив Вищий адміністративний суд, національне законодавство не зобов'язує вести

наданні інформації, яку запитував заявник, переслідував будь-яку легітимну мету або була «необхідною в демократичному суспільстві». Суд враховує той факт, що доступ до певної інформації може бути обмежений з міркувань безпеки, захисту державної таємниці або приватного життя інших осіб. Однак національні органи влади не послалися на жодну з цих причин, щоб виправдати відмову в доступі до інформації. Не беручи до уваги конкретні обставини справи (див. пункти 63-64 вище), вони обмежилися твердженням, що запитувана інформація не може бути визнана як «публічна» в розумінні національних положень і тому не підлягає розголошенню (див. пункт 12 вище).

77. З огляду на вищевикладене, Суд не може надалі оцінювати легітимну мету відмови національних органів влади надати заявнику запитувану інформацію та аналізувати, чи було втручання у право заявника пропорційним за обставин цієї справи.

78. Відповідно, в цьому аспекті мало місце порушення статті 10 Конвенції.

облік осіб, які входять і виходять з громадських будівель (див. пункт 16 вище). З цього випливає, що у випадку з журналом реєстрації осіб, які входять і виходять з будівлі Конституційного Суду, немає жодних доказів того, що інформація, яку шукав заявник, була «готовою і наявною». Таким чином, Суд доходить висновку, що не було втручання у право заявника отримувати та поширювати інформацію у зв'язку з відмовою у доступі до журналу реєстрації осіб, які входили та виходили з будівлі Конституційного Суду.

81. Звідси випливає, що порушення статті 10 Конвенції в цьому аспекті не було.

II. ЗАСТОСУВАННЯ СТАТТІ 41 КОНВЕНЦІЇ

82. Стаття 41 Конвенції передбачає:

«Якщо Суд визнає факт порушення Конвенції або Протоколів до неї і якщо внутрішнє право відповідної Високої Договірної Сторони передбачає лише часткове відшкодування, Суд, у разі необхідності, надає потерпілій стороні справедливу сатисфакцію.»

А. Шкода

83. Заявник не заявляв жодних вимог щодо відшкодування матеріальної та моральної шкоди.

В. Витрати

84. Заявник також вимагав 6 200 євро як компенсацію витрат, понесених в національних судах та Суді.

85. Уряд стверджував, що вимога заявника була необґрунтованою та не підтверджена жодними документами.

86. Згідно з практикою Суду, заявник має право на відшкодування витрат лише в тому випадку, якщо буде доведено, що вони були фактично та необхідно понесені і є обґрунтованими за обсягом. У цій справі, беручи до уваги наявні у нього документи та вищезазначені критерії, Суд відхиляє вимогу про компенсацію судових витрат.

3 ЦИХ ПРИЧИН, СУД,

1. Об'єднує більшістю голосів заперечення Уряду щодо прийнятності статті 10 Конвенції з розглядом заяви по суті та відхиляє його;
2. Оголошує більшістю голосів заяву прийнятною;
3. Постановляє шістьма голосами проти одного, що мало місце порушення статті 10 Конвенції у зв'язку з відмовою надати заявнику доступ до журналів зустрічей;
4. Постановляє одноголосно, що не було порушення статті 10 Конвенції у зв'язку з відмовою надати заявнику доступ до журналу обліку осіб, які входили до і виходили із будівлі суду;
5. Відхиляє одноголосно вимогу заявника про компенсацію витрат.

Учинено англійською мовою та повідомлено письмово 21 березня 2024 року відповідно до пунктів 2 і 3 Правила 77 Регламенту Суду.

Ільза Фрайвітт
Секретар

Марко Бошняк
Голова

Відповідно до пункту 2 статті 45 Конвенції та пункту 2 Правила 74 Регламенту Суду, до цього рішення додається окрема думка судді Войтичека.

М.В.
І.Ф.

ОКРЕМА ДУМКА СУДДІ ВОЙТИЧЕКА

1. Я з усією повагою не погоджуюся з думкою, що стаття 10 може бути застосована у цій справі і що вона була порушена.

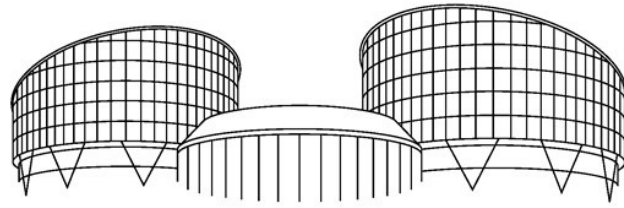
У зв'язку з цим я посилаюся на погляди, висловлені в моїй окремій думці, доданій до рішення у справі «Гусева проти Болгарії», (*Guseva v. Bulgaria*), № 6987/07, 17 лютого 2015 року.

2. Крім того, я вважаю проблематичними деякі конкретні аргументи, наведені в обґрунтуванні рішення. Зокрема, я не погоджуюся з особливим режимом, зарезервованим для журналістів та НГО відповідно до практики Суду (див., зокрема, пп. 26 та 54-56). Свої заперечення проти такого підходу я виклав у вищезгаданій окремій думці, пункт 7 (порівняйте також мої співпадаючі думки у справах «Макрадулі проти колишньої Югославської Республіки Македонія», (*Makraduli v. the former Yugoslav Republic of Macedonia*), №№ 64659/11 та 24133/13, 19 липня 2018 року, п. 89, та «Моніка Маковей проти Румунії», (*Monica Macovei v. Romania*), № 53028/14, 28 липня 2020 року, п. 4).

Я не впевнений, що правильно стверджувати, що в Польщі поняття публічної інформації не визначено в законі (див. п. 73). Визначення міститься в статті 1 Закону «Про доступ до публічної інформації» (див. параграф 19), і це визначення було надалі уточнено в обширній судовій практиці національних судів. Було б краще дотримуватися звичайного способу відображення *відповідного правового регулювання та практики* і включити в цю частину аргументації детальну інформацію про національну судову практику, на яку згодом спиралися (див. п. 63 і 73).

Заявник запитував не «перелік проведених зустрічей» (як зазначено у пункті 62), а «журнал зустрічей». З огляду на усталену національну судову практику щодо доступу до таких журналів, я не переконаний, що, запитуючи журнал зустрічей, заявник чітко дав зрозуміти, що він шукає інформацію про фактично проведені зустрічі (див. пункт 64).

3. Водночас, я повністю погоджуюся з тим, що відповідно до Конституції Польщі громадськість має право отримувати інформацію про офіційні зустрічі осіб, які обіймають вищі державні посади. У зв'язку з цим зазначу, що заявник все ще може запитувати інформацію про фактичні зустрічі, проведені Головою та заступником Голови Конституційного Суду в їхній офіційній якості протягом відповідного періоду, і має право згідно з польським законодавством на отримання такої інформації. Подання нового запиту на отримання публічної інформації, сформульованого у спосіб, запропонований Вищим адміністративним судом, не видається надмірним тягарем.

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СУД З ПРАВ ЛЮДИНИ
П'ЯТА СЕКЦІЯ

УХВАЛА

Заява № 14628/20

**ГРИМЧАК Юрій Миколайович
проти України**

Європейський суд з прав людини (П'ята секція), засідаючи 28 вересня 2023 року у складі Комітету:

Карло Ранцоні, голова,
Ладо Чантурія,
Марія Елосегі, судді

та Вікторія Марадудіна, в.о. заступника секретаря секції,

Беручи до уваги вищезазначену заяву, подану 11 березня 2020 року,

Беручи до уваги зауваження, надані Урядом-відповідачем, та зауваження у відповідь, надані заявником,

Після обговорення, вирішує наступне:

ФАКТИ ТА ПРОЦЕДУРА

Заявник, п. Юрій Миколайович Гримчак, є громадянином України, який народився в 1965 році і проживає в м. Києві, Україна. Його інтереси представляв пан Г.В. Токарев, адвокат, який практикує у м. Харків, Україна.

Уряд України (далі - Уряд) на останніх етапах був представлений його Уповноваженим пані М. Сокоренко з Міністерства юстиції.

А. Обставини справи

Факти справи, викладені сторонами, можна узагальнити наступним чином.

З 10 березня 2017 року заявник обіймав посаду заступника Міністра з питань тимчасово окупованих територій та внутрішньо переміщених осіб України (далі - Міністерство).

19 липня 2019 року в рамках кримінального провадження, розпочатого у 2014 році за фактом замаху на вбивство, слідчі органи внесли до Реєстру досудових розслідувань ще один епізод злочину - вимагання коштів державними службовцями, спрямоване на заволодіння коштами шляхом обману.

За версією слідчих органів, заявник та його ймовірний спільник О. домовилися про отримання значних сум грошей від фізичних осіб в обмін на сприяння посадовця у вирішенні певних питань, не маючи наміру вчиняти жодних дій. З цими особами було проведено кілька зустрічей, під час яких заявник та О. обговорювали суми та способи розподілу грошей, які мали бути їм передані.

14 серпня 2019 року, близько 20:30, О. отримав останню суму, після чого був заарештований. Гроші були вилучені під час обшуку автомобіля О.

Того ж дня близько 20:45 заявник був затриманий у супермаркеті. У протоколі затримання містилося посилання на частину 1 статті 208 Кримінального процесуального кодексу (затримання особи, якщо цю особу застали під час вчинення злочину або замаху на його вчинення). Заявнику було вручено повідомлення про підозру за фактом вимагання коштів.

16 серпня 2019 року суд першої інстанції задовольнив клопотання слідчого та обрав заявнику запобіжний захід у вигляді тримання під вартою. В якості альтернативного запобіжного заходу суд визначив заставу в розмірі 6 000 000 гривень. Заявник оскаржив це рішення, стверджуючи, серед іншого, що воно стосувалося іншої особи, а тому його незаконно тримали під вартою. 17 серпня 2019 року місцевий суд вніс зміни до ухвали, вказавши правильне ім'я по батькові обвинуваченого (Миколайович замість Михайлович) та правильне прізвище адвоката заявника, а також змінивши одну цифру в номері справи; суд зазначив, що ці помилки були описками.

6 вересня 2019 року апеляційний суд залишив ухвали суду нижчої інстанції без змін, встановивши, що заявник обґрунтовано підозрювався у вчиненні тяжкого злочину і що матеріали справи свідчать про те, що він може переховуватися, використовуючи свої соціальні зв'язки, або перешкоджати встановленню істини шляхом тиску на свідків та знищення доказів.

Ухвалами суду першої інстанції від 8 жовтня, 13 листопада та 24 грудня 2019 року, залишеними без змін апеляційним судом, заявнику було продовжено строк тримання під вартою. При продовженні строку тримання заявника під вартою суди надали обширну та обґрунтовану оцінку триваючому існуванню ризиків.

19 грудня 2019 року суд зменшив розмір застави до 1 999 761 грн.

30 січня 2020 року за клопотанням заявника суд змінив йому запобіжний захід на домашній арешт.

В. Відповідне національне законодавство

Стаття 208 Кримінально-процесуального кодексу України дозволяє проводити арешти без ухвали суду за таких обставин і вимагає дотримання наступних вимог:

«1. Уповноважена службова особа має право без ухвали слідчого судді, суду затримати особу, підозрювану у вчиненні злочину, за який передбачене покарання у виді позбавлення волі, лише у випадках:

(1) якщо цю особу застали під час вчинення злочину або замаху на його вчинення;

(2) якщо безпосередньо після вчинення злочину очевидець, в тому числі потерпілий, або сукупність очевидних ознак на тілі, одязі чи місці події вказують на те, що саме ця особа щойно вчинила злочин...».

ЩОДО ПРАВА

А. Скарга за пунктом 1 статті 5 Конвенції

Заявник скаржився на те, що його затримання було здійснено з порушенням пункту 1 статті 5 Конвенції.

Суд зазначає, що будь-яке позбавлення свободи повинно, крім того, що відповідати одному із випадків, викладених у підпунктах (а) - (f) пункту 1 статті 5, відповідати процедурі, встановленій законом. Коли йдеться про «законність» тримання під вартою, включаючи питання про те, чи була дотримана «процедура, встановлена законом», Конвенція відсилає, по суті, до національного законодавства і встановлює обов'язок дотримуватися матеріальних і процесуальних норм цього законодавства (див. рішення у справі «Дені та Ірвін проти Бельгії» (Denis and Irvine v. Belgium) [ВП], №№ 62819/17 і 63921/17, п. 125, від 1 червня 2021 року).

У своєму рішенні у справі «Грубник проти України» (№ 58444/15, 17 вересня 2020 року) Суд встановив порушення пункту 1 статті 5 щодо затримання, здійсненого відповідно до

положень статті 208 Кримінального процесуального кодексу, коли між інкримінованим правопорушенням, терористичним актом, та арештом минув значний час, а саме близько трьох тижнів.

Суд зазначає, що у цій справі заявника було затримано через п'ятнадцять хвилин після того, як його стверджуваний співучасник отримав останню частину грошей, які вимагались. У цьому контексті Суд не може дійти висновку, що заявника було затримано не в ситуації, яку можна назвати «під час вчинення злочину», або «безпосередньо після вчинення злочину», як це передбачено пунктом 1 статті 208 Кримінального процесуального кодексу. Таким чином, Суд доходить висновку, що затримання заявника не може вважатися незаконним у розумінні пункту 1 статті 5 Конвенції. З огляду на вищевикладене, ця частина заяви є явно необґрунтованою і має бути відхилена відповідно до підпункту «а» пункту 3 і пункту 4 статті 35 Конвенції.

В. Скарга за пунктом 3 статті 5 Конвенції

Заявник також скаржився за пунктом 3 статті 5 Конвенції на те, що підстави для його тримання під вартою були формальними та необґрунтованими.

Раніше Суд вже визначав, що наявність обґрунтованої підозри у вчиненні затриманою особою злочину є обов'язковою умовою (sine qua non) для законності її подальшого тримання під вартою.

Але коли національні судові органи вперше, «негайно» після затримання розглядають питання про те, чи слід помістити затриманого під варту, цієї підозри вже недостатньо, і органи влади повинні також навести інші відповідні та достатні підстави для виправдання затримання. Такими підставами можуть бути ризик втечі, ризик тиску на свідків або фальсифікації доказів, ризик змови, ризик вчинення повторного злочину або

ризик громадських заворушень і пов'язана з цим необхідність захисту затриманої особи (див. рішення у справі «Бузаджі проти Республіки Молдова» (Buzadji v. the Republic of Moldova) [ВП], № 23755/07, пп. 87-88 і 101-102, від 5 липня 2016 року, з подальшими посиланнями). Ці ризики повинні бути належним чином обґрунтовані, а аргументація органів влади з цих питань не може бути абстрактною, загальною або стереотипною (див. «Мерабішвілі проти Грузії» (Merabishvili v. Georgia) [ВП], № 72508/13, п. 222, від 28 листопада 2017 року, з подальшими посиланнями).

Суд зазначає, що існували достатні підстави для початкового взяття під варту 16 серпня

2019 року, а також для його подальшого продовження, яке тривало загалом п'ять місяців і п'ятнадцять днів, з огляду на існування обґрунтованої підозри у вчиненні ним тяжких злочинів, а також через ризики його втечі та впливу на свідків, враховуючи його особисту ситуацію та конкретні обставини справи. Суди також призначили заставу як альтернативний запобіжний захід. За обставин цієї справи Суд вважає, що тримання заявника під вартою ґрунтувалося на відповідних та достатніх підставах. Відповідно, ця скарга є явно необґрунтованою і має бути відхилена відповідно до підпункту «а» пункту 3 і пункту 4 статті 35 Конвенції.

З цих причин Суд одноголосно,

Оголошує заяву неприйнятною.

Укладено англійською мовою та повідомлено письмово 19 жовтня 2023 року.

Вікторія Марадудіна
в.о. заступника секретаря секції

Карло Ранцоні
Голова

IV. Окремі питання функціонування європейської системи захисту прав людини

«Говорить Донецьк»

1. Тези виступу П.В. Пушкаря, Керівника відділу, Департаменту виконання рішень ЄСПЛ Генерального директорату з прав людини та верховенства права Ради Європи на Міжнародній Конференції «Роль судової гілки влади у подоланні викликів війни» (8-9 грудня 2023 року)³

Однозначно, виклики подій збройної агресії РФ проти України, з точки зору прав людини та міжнародного права, зумовлюються складністю тематики як взаємодії норм міжнародного права, так і національного права, але не тільки – через активні дії України спрямовані на подолання викликів війни та на захист цивільного населення, а також щодо створення механізмів, як національної, так і міжнародної відповідальності, розкривається і зміст позитивних та процесуальних обов'язків держави, що впливають з обов'язків забезпечувати права людини, відповідно до статті 1 Європейської Конвенції з прав людини та створювати доступні та ефективні засоби захисту на підставі статті 13 Конвенції (надалі - ЄКПЛ або Конвенції).

Ці виклики не залишають нікого байдужим, в юридичних дискусіях, як серед практиків, так і серед науковців, як в Україні, так і у світі загалом, відбувається жвава полеміка, але ця насичена емоціями полеміка не повинна блокувати наші можливості мислити та напрацьовувати юридичні рішення розв'язання проблем, які стоять перед нами в першу чергу, раціонально, логічно, на підставі дотримання вимог прав людини та верховенства права.

Однозначно, виключення «РФ»⁴ з Ради Європи та фактичне зникнення юрисдикційної можливості звертатися з позовами проти РФ до Європейського суду з прав людини (надалі - ЄСПЛ), створили прогалину у міжнародно-правовій відповідальності «РФ» щодо «серйозних» та «кричущих» порушень (*gross and serious violations of human rights*) прав людини.

Ті механізми, які були створені нещодавно, зокрема з моменту ескалації агресії, не запрацювали в достатньою мірою, для того щоб заповнити цю прогалину у забезпеченні відповідальності РФ. Національні ж ініціативи, спрямовані на забезпечення репарацій або відновлення порушених прав, не є достатньо когерентними та не надають підстави вважати, що такі механізми вже працюють (однак, слід відзначити в цьому аспекті прийняті 1 грудня 2023 року зміни до Постанови Кабінету Міністрів України від 20 березня 2022 року № 326 до «Порядку визначення шкоди та збитків, завданих Україні внаслідок збройної агресії РФ»).

Слід підкреслити, що з точки зору міжнародного права саме РФ несе відповідальність за шкоду нанесену цією жорсткою війною, але позитивний обов'язок держави – створити дієвий механізм відновлення порушених прав осіб, надати негайний захист особливо вразливим категоріям потерпілих, а також забезпечити «людиноцентричний підхід» (*victim-centered approach* або *survivor-centered approach*) до відшкодування заподіяної шкоди (ці тези були попередньо імплементовані проєктами Ради Європи, зокрема,

3. Департамент висловлює вдячність колегам з Офісу Ради Європи в Україні за сприяння організації участі у цій конференції, а також співорганізаторам цієї міжнародної конференції – Верховному Суду та Українському Католицькому Університету (м. Львів), учасникам та спікерам цього заходу. Тези представлені у цій доповіді є особистою фаховою позицією автора та не обов'язково відображають офіційну позицію Ради Європи або її відповідних інституцій або структурних підрозділів Секретаріату.

4. Використання на підставі роз'яснення Національної комісії зі стандартів державної мови, оскільки даний текст носить неофіційний та радше науково-практичний характер: Написання назв «російська федерація» | Національна комісія зі стандартів державної мови (mova.gov.ua).

стосовно внутрішньо-переміщених осіб в Україні⁵), тобто, зокрема, обрати такі способи відновлення порушених прав, які відповідають інтересам та потребам потерпілих (все ширше ми можемо бачити використання терміну *survivors*, а не потерпілі).

Цілком очевидно, що реалізація такого позитивного обов'язку захисту своїх громадян породжує численні правові наслідки, легітимні очікування та права вимоги, в тому числі з точки зору «захисту права мирного володіння майном» відповідно до статті 1 Протоколу № 1 до Конвенції, але не тільки – породжуються не тільки позитивні матеріальні юридичні обов'язки, а і процесуальні обов'язки, обов'язки адміністративно-публічного характеру з боку держави та судів, державних службовців та суддів, обов'язки моральні, етичні, тощо. Необхідним є і злагоджене публічно-приватне партнерство у реалізації цих ініціатив – громадські організації та організації потерпілих, волонтерські та експертні організації мають бути дотичними до визначення форм та меж відновлення порушених прав осіб, що постраждали від війни.

Не можна обійти стороною і ресурс, в тому числі бюджетний, необхідний для забезпечення невідкладної та системної допомоги потерпілим – державний бюджет має свої обмеження та пріоритети, особливо у час воєнного стану, як і мають свої обмеження соціальні виплати – донорська міжнародна допомога теж не здатна, не може, і, напевно, не має, повністю забезпечити всі потреби постраждалих осіб. Отже, має бути обрано зрівноважену модель, яка забезпечує ці потреби та з іншого боку виконує ці завдання достатньою мірою, убезпечуючи можливу відповідальність держави за недотримання взятих на себе зобов'язань (тут слід згадати проблематику невиконання судових рішень щодо, зокрема, соціальних виплат у «справах *Іванов-Бурмич*», непокритих належними бюджетними асигнуваннями).

Ця скрупульозна та системна робота вимагає далекоглядного стратегічного бачення – перефразовуючи слова відомого Європейського політика *Жоржа Клеменсо* (Прем'єр-міністр Франції двічі – в період до і після першої світової війни) – «ми можемо досягти перемоги у війні (і повинні неминуче досягти такої перемоги), але найскладніше досягти перемоги під час миру». У зв'язку із цим ризики політичного та правового популізму (як і ризики нігілізму щодо верховенства права і дотримання вимог міжнародного права, та з іншої сторони, «печерного позитивізму»), неможливість реалізувати взяті на себе зобов'язання, можуть заподіяти значну шкоду поставленій меті – забезпечення відновлення порушених прав конкретної особи та досягнення тривалої злагоди в суспільстві (при цьому не забуваючи про дотримання вимог верховенства права – можна в цьому контексті згадати сумнозвісний досвід забезпечення, наприклад, відшкодування заощаджень Ощадбанку СРСР – справи *Гайдук та інші проти України та Полтораченко проти України*, а також досвід відшкодування шкоди потерпілим від Чорнобильської катастрофи – значна частина сумнозвісного пілотного рішення у «справі *Іванов – Бурмич*» стосуються саме цих питань незабезпечення задекларованого соціального захисту). Необхідно забезпечити саме державницький підхід – як говорив ще один відомий представник європейського політичного простору – *Жорж Помпідю* – що відрізняє державного діяча від політика? Державний діяч, на думку пана Помпідю з якою важко не погодитися, діє в інтересах суспільства, а політик підкорює інтереси суспільства власним політичним інтересам.

Рада Європи загалом напрацьовує рекомендації з цього приводу, з репарацій та з приводу відновлення прав потерпілих, а також потенційних меж реалізації позитивного обов'язку держави. Рада Європи, враховуючи її роль в забезпеченні міжнародного міждержавного діалогу, залишається абсолютним взірцем забезпечення дотримання норм міжнародного права. Рада Європи не тільки застосувала санкції до «рф» у вигляді виключення «рф» з її складу та створила Реєстр збитків, під час Четвертого Саміту Голів держав та урядів, як перший крок у створенні міжнародного компенсаційного механізму щодо України, але і напрацювала ряд експертних рекомендацій, які оцінюють національні ініціативи спрямовані на відновлення порушених прав. Ці рекомендації Ради Європи спрямовані на створення когерентної системи ініціатив щодо відновлення порушених прав. Є пропозиції та національні програми, створені з метою забезпечення координації дій державних установ, посилення нормативної бази та виконання вимог

5. Ця ситуація дещо різниться стосовно «зовнішнього переміщення» (тобто ситуації українців, що зокрема отримали тимчасовий захист в країнах ЄС та інших країнах, після початку збройної агресії).

закону, а також синхронізації з вимогами Європейської конвенції з прав людини, загалом правом Ради Європи та міжнародним правом (ці рекомендації мають бути оприлюднені незабаром⁶).

Декілька питань, на яких я хотів би зосередитися під час свого виступу:

По-перше, загальні принципи репарацій в міжнародному праві (в широкому контексті цього терміну, як відновлення порушених прав осіб) і їх дотичність до ситуації України;

По-друге, співвідношення національних та міжнародних ініціатив щодо відшкодування збитків, зокрема вимог практики ЄСПЛ стосовно статті 41 Конвенції, а також практики ЄСПЛ та Комітету Міністрів Ради Європи (надалі – КМРЄ) стосовно функціонування національних компенсаційних механізмів, спрямованих на відшкодування шкоди заподіяної системними та структурними порушеннями прав людини, методах побудови цих механізмів та системі оцінки заподіяної шкоди;

По-третє, окремо хотів би зупинитися на питаннях судового імунітету в міжнародному праві та практиці ЄСПЛ стосовно питань так званого судового імунітету держав щодо порушення прав людини.

Чому ці три питання є важливими? Тому що, власне, реалізуючи позитивний обов'язок захисту прав осіб постраждалих від агресії – Україна знаходитиметься під пильним моніторингом органів Європейської конвенції з прав людини – ЄСПЛ та КМРЄ – в сегменті виконання дотичних рішень ЄСПЛ, які наразі знаходяться на контролі щодо виконання. Розуміти та передбачити наслідки реалізації позитивного обов'язку, спробувати нівелювати ризики, є надзвичайно важливим, з точки зору уникнення відповідальності визнання відповідальності та реалізації її наслідків у Європейському Суді з прав людини.

По-перше, щодо репарацій у міжнародному праві

Ключові міжнародно-правові документи, які стосуються питання репарацій (в широкому сенсі розуміння цього терміну, як заходів спрямованих на відновлення порушених прав) це: 2001 Статті щодо відповідальності держав за осоружні міжнародно-правові акти (акти, що порушують міжнародне право), а також Принципи ООН 2005 та Керівні роз'яснення щодо права на засіб захисту та відновлення прав потерпілих від грубих/кричущих (gross) порушень міжнародного права прав людини та серйозних (serious) порушень міжнародного гуманітарного права, а також Керівні роз'яснення 2011 року КМРЄ щодо протидії безкарності щодо серйозних порушень прав людини. Ці авторитетні та переконливі нормативні рекомендації «м'якого міжнародного права» визначають наступні способи чи форми «репарацій» або «відновлення порушених прав»: реституція, компенсація, реабілітація, сатисфакція та надання гарантій не повторення(в контексті ЄСПЛ ці принципи звужуються на підставі практики ЄСПЛ до «репарацій, припинення триваючих порушень та їх не повторення», *тобто розглядаються як наслідки встановлення ЄСПЛ порушення Конвенції*).

Не всі способи та форми «відновлення прав» є доречними чи можливими в контексті України. В першу чергу це пов'язано з обов'язками «рф» забезпечити такі репарації та самою правовою природою «міжнародного збройного конфлікту». Однак, деякі принципи, функціонування системи репарацій є ключовими:

- Когерентність (наявність системності та взаємопов'язаності);
- Координація на основі «людиноцентричного підходу» або підходу в центрі якого знаходиться потерпілий (в деяких документах та рекомендаціях зустрічається термін survivor, тобто особа, яка пережила наслідки порушення);
- Участь громадянського суспільства, потерпілих, організацій з адвокації прав потерпілих в визначенні способів забезпечення прав.

В цьому контексті слід згадати і «Ризькі принципи»⁷ щодо репарацій та діяльності Реєстру збитків, на основі декларації, прийнятій на неформальній конференції Міністрів юстиції у Ризі (2023), що встановлюють

6. Їх вже було оприлюднено: <https://rm.coe.int/council-of-europe-expert-report-on-national-remedies-in-ukraine-2775-2/1680adebf5>.

7. <https://rm.coe.int/moj-declaration-riga-principles-final-en/1680ac8728>

наступні критичні критерії:

1. Віктимоцентричний підхід;
2. Узгоджена правова база (діяльність на основі верховенства права);
3. Міжнародний авторитет та легітимність (за рахунок інституційної структури, функціонування на підставі статутних резолюцій РС, складу Наглядової ради Реєстру збитків та нагляду за діяльністю Реєстру від конференції сторін);
4. Допомога органам української державної влади (підхід до формування способів та форм репарацій «знизу вверх»);
5. Когерентність, комплементарність та інтероперабельність (в тому числі вертикальна та горизонтальна);
6. Участь громадянського суспільства та організацій адвокатури прав потерпілих (victims and survivors);
7. Спрямування на ефективність репарацій на забезпечення «повних» та «ефективних репарацій», і, зокрема, доступу до правосуддя, з точки зору вимог міжнародного права.

По-друге, щодо визначення розміру шкоди

Як має виглядати розмір, оцінка шкоди, визначення розміру та порядок відшкодування? Однозначно одним з джерел натхнення для визначення розміру та способів має бути практика ЄСПЛ, як стосовно статті 13, так і статті 41 Конвенції. Крім того - справедлива сатисфакція на підставі статті 41 є формою *restitutio in integrum*. Досить часто, стосовно майнової шкоди, ЄСПЛ виходить з того, що сума відшкодування має «розумно співвідноситися» з вартістю відповідного майна, хоч це правило функціонує і «не без виключень» (мова не завжди йде про так звану «ринкову вартість» майна). Що стосується немайнової шкоди, ЄСПЛ визначає її адекватність на національному рівні залежно від того, чи не є відповідні суми, присуджені на національному рівні, явно нерозумними у відношенні відшкодування, яке ЄСПЛ «зазвичай присуджує у подібних справах проти держави-відповідача».

При цьому, у випадку присудження компенсації на національному рівні ЄСПЛ враховуватиме – чи сума відшкодування є співмірною тій сумі, яку може присудити ЄСПЛ, також чи є національні процедури ближчими та доступнішими, ніж провадження в ЄСПЛ, тобто мають переваги, які необхідно взяти до уваги та, які можуть обґрунтовувати компенсацію у меншому розмірі (в деяких випадках і у нерозумно меншому розмірі), ніж зазвичай присуджує ЄСПЛ на підставі статті 41 Конвенції та наявності причинно-наслідкового зв'язку з порушеннями. Законні цілі «суспільного інтересу», такі як заходи спрямовані на відновлення економіки або спрямовані на досягнення більшої соціальної справедливості, можуть вимагати відшкодування у вартості меншій за «ринкову» (see *The former King of Greece and Others v. Greece (just satisfaction)* [GC], no. 25701/94, § 78, 28 November 2002).

В цьому контексті, відшкодування заподіяної та підтвердженої шкоди, декілька слів щодо **Реєстру збитків Ради Європи**.

В публічній площині звучать думки, що це вже механізм виплат, але це не так. Цей механізм вже існує, але потребує наповнення для того щоби запрацювати повноцінно і виконувати поставлені функціональні завдання щодо реєстрації вимог збитків (*claims*) та шкоди (*damages and injuries*) спричинених агресією.

Рішення КМРЄ від вересня 2022 року та наступні рішення від лютого 2023 року стосовно створення Реєстру показують значну роботу МЗС України та Міністерства юстиції України, органів влади та експертів від України, робочої групи під егідою Офісу Президента з питань репарацій. На підставі цієї роботи були вироблені численні рекомендації ПАРЕ та й було спрямовано і сам КМРЄ в руслі створення Реєстру. Робота ж по написанню статутних резолюцій РС та статуту Реєстру – мета заповнення прогалін у відповідальності з точки зору міжнародного права.

Зокрема, Генеральна Асамблея ООН [в резолюції A/RES/ES-11/5 від 14 листопада 2022 року](#), визнала, що Російська Федерація має бути притягнута до відповідальності за будь-які порушення міжнародного

права в Україні або дії вчинені проти неї, включаючи її агресію в порушення Статуту Організації Об'єднаних Націй, а також будь-які порушення міжнародного гуманітарного права та міжнародного права прав людини. Саме «рф» вона повинна нести відповідальність за правові наслідки всіх своїх міжнародно-протиправних дій, включаючи відшкодування шкоди, включаючи будь-яку шкоду, спричинену такими діями. Ця резолюція також визнала необхідність створення, у співпраці з Україною, міжнародного механізму відшкодування шкоди та збитків, які виникають внаслідок міжнародно-протиправних дій «рф» в Україні або проти України (власне цей механізм і є механізмом забезпечення й відшкодування збитків). Вона також рекомендувала державам-членам у співпраці з Україною створити міжнародний реєстр збитків, який би служив документальною формою запису доказів та інформації про претензії щодо збитків для всіх зацікавлених фізичних і юридичних осіб, а також держави Україна, спричинених міжнародно-протиправними діями Російської Федерації в Україні або проти України, а також з метою сприяння та координації збору доказів.

Спираючись, в тому числі, і на вищевказану резолюцію Генеральної Асамблеї ООН, 16 травня 2023 року КМРЄ прийняв резолюцію [CM/Res\(2023\)3](#) про заснування *Розширеної часткової угоди про реєстр збитків* (Enlarged Partial Agreement of the Council of Europe - як специфічна форма організації бюджетної та організаційної діяльності частини держав-членів Ради Європи, зацікавлених у цій діяльності), завданих агресією «рф» проти України. Цією ж резолюцією було затверджено Статут про Реєстр збитків, завданих агресією проти України.

Реєстр збитків, має слугувати документальною формою фіксації доказів та претензійної інформації про збитки, ушкодження, заподіяні після початку повномасштабної агресії усім зацікавленим фізичним і юридичним особам, а також державі Україна, включаючи її регіональні та місцеві органи влади, державні або контрольовані установи. Реєстр збитків має: приймати та обробляти інформацію про вимоги щодо відшкодування шкоди та наявність відповідних доказів, класифікувати та систематизувати такі заявлені вимоги, оцінювати та визначати прийнятність претензій для включення до Реєстру; реєструвати допустимі вимоги (*eligible claims*) з метою їх майбутнього розгляду та постановлення рішення. Реєстр не має жодних функцій розгляду по суті щодо таких вимог (не має статусу судової установи, або установи здійснення правосуддя чи вирішення спору стосовно збитків).

Критерії формальної допустимості звернень до Реєстру (*eligibility criteria* або формальні критерії прийнятності до розгляду, без визначення обґрунтованості цих вимог по суті): шкода має бути спричинена 24 лютого 2022 року або пізніше, на території України в її міжнародно визнаних кордонах, міжнародно-протиправними діями Російської Федерації в Україні або проти неї.⁸

Вимоги щодо відшкодування шкоди, докази та пов'язану з ними інформацію подають до Реєстру зацікавлені фізичні та юридичні особи, а також держава Україна (включаючи її регіональні та місцеві органи влади, а також суб'єкти господарювання, що перебувають у власності чи підконтрольні державі). Як впливає з даного положення Статуту Реєстру Збитків, збір вимог та доказів їх обґрунтованості, їх подання до

8. Цікаво щодо практики ЄСПЛ стосовно питань визначення юрисдикції Суду. В процесі розвитку практики Суду щодо юрисдикції відбулися зрушення щодо відходу від принципу виключно «територіальності» щодо «певної фізичної території», тобто принципу *ratione loci* (а відтак і переглянуто та переосмислено причинний зв'язок відповідальності за спричинену шкоду). Зокрема, ці питання, питання «ефективного контролю» частково визначені у справах *Loizidou* проти Туреччини, ЄСПЛ відзначив, що «відповідно до усталеної прецедентної практики, поняття «юрисдикція» відповідно до статті 1 Конвенції не обмежується національною територією Договірних держав. В подальшому ЄСПЛ розвинув цю думку, зазначивши, що відповідальність держави-окупанта не може обмежуватися діями її власних агентів (військових чи посадових осіб). Визнання здійснення екстериторіальної юрисдикції Договірною державою є винятковим. У справі *Georgia v. Russia (II)* ЄСПЛ зазначив, що у разі військових дій під час міжнародного збройного конфлікту, загалом не можна говорити про «ефективний контроль» над територією. «Сама реальність» збройного протистояння та бойових дій виключає будь-які форми «влади та контролю державного агента» над особами. Відтак, ЄСПЛ погодився визнати юрисдикцію держави-окупанта лише після припинення активних бойових дій. Однак, у рішенні щодо прийнятності у справі *Ukraine and the Netherlands v. Russia (dec.)* [GC], прийнятому незадовго до повномасштабного вторгнення, 30.11.2021, ЄСПЛ дещо уточнив свою позицію щодо юрисдикції держави під час «активної фази» збройного конфлікту. Водночас ЄСПЛ уточнив, що рішення у справі «Грузія проти Росії» (II) не можна розглядати як підставу для повного виключення конкретної часової фази міжнародного збройного конфлікту з-під юрисдикції держави (навіть якщо це так звана «активна фаза» конфлікту), і держава може мати екстериторіальну юрисдикцію відносно подій, які мали місце під час активних бойових дій.

Реєстру може здійснюватися адміністративними органами держави, або навіть просто зацікавленими фізичними та юридичними особами. Наявність судового рішення щодо встановлення факту спричинення збитків внаслідок повномасштабної агресії РФ не вимагається.

На завершення слід відзначити та підкреслити, що відповідного до свого статуту, знову ж таки, Реєстр не має функцій судового розгляду щодо заявлених претензій, включаючи визначення відповідальності та розподіл будь-яких виплат чи компенсацій. Натомість, робота Реєстру має стати першою складовою майбутнього міжнародного механізму компенсації, який буде створено окремим міжнародним інструментом у співпраці з Україною. Є й певні дилеми, які стоять перед Реєстром – наприклад чи розповсюджується на нього і його діяльність власний судовий імунітет, оскільки Реєстр є юридичною особою відповідно до права Нідерландів і України. Які це матиме правові наслідки? Чи можуть рішення національних судів України, включно з питаннями пов'язаними з судовим імунітетом «рф» бути включені до Реєстру як джерело доведення шкоди та підстав відповідальності?

По-третє, до питання судового імунітету іноземних держав та рф

І тут власне - на завершення нашої дискусії - декілька слів стосовно судового імунітету держав, як процесуального інституту в першу чергу. По-перше, можна говорити про численні проблеми Конвенції ООН 2004 та Конвенції Ради Європи 1972 року, про їх, зокрема, юридичний статус. По-друге, з точки зору співвідношення цих Конвенцій, як джерел міжнародного права, відповідно до статті 38 Статуту ООН, та міжнародного звичаю – міжнародний звичай залишається більш сильним фактором юридичної аргументації та визнання того, що судовий імунітет, як процесуальна заборона розглядати спір проти іноземних держав є елементом юридично беззаперечним, з точки зору міжнародного публічного права. Це доводить і рішення Міжнародного Суду Справедливості у справі *Німеччина проти Італії* (питання *Jurisdictional Immunities of the State (Germany v Italy: Greece Intervening*⁹)). Окремо можна зазначити і питання юрисдикції судів стосовно застосування контрзаходів в міжнародному праві. До списку проблем можна віднести і невирішене питання співвідношення юрисдикційного імунітету, як процесуального інституту, та вимог прав людини і зокрема вимог ЄКПЛ. В цьому контексті цікавою для пізнання цього інституту міжнародного права, але не конклюдивною, є практика ЄСПЛ стосовно «трудовах спорів» (справа *Чудак*) та «обмеженого судового імунітету» (*Фогерті, Аль Адсані*, інші¹⁰). Важко і чітко стверджувати стосовно співвідношення судового імунітету та мети захисту прав людини (хоча певною мірою практика ЄСПЛ свідчить про те, що принцип судового імунітету переважає, відповідно до вимог норм міжнародного звичаєвого права). Однак, знову ж таки, в аспекті синхронізації з вимогами щодо імунітету в нормах міжнародного звичаєвого права, правова позиція висловлена в статті 79 Закону України «Про міжнародне приватне право», є беззаперечною і досить очевидною.¹¹

Які правові наслідки породжують судові рішення, в яких процесуальну заборону розгляду питань відповідальності не було застосовано? Напевно, в першу чергу, з прагматичної точки зору – виконання таких рішень - дуже важко говорити про наявність правових наслідків для інших держав, зокрема зважаючи на імунітет стосовно виконання (знову ж таки з точки зору імунітету щодо виконання вже постановлених рішень). Який вихід – потенційно - ратифікація обох Конвенцій, або Конвенції ООН, з застереженнями або відповідними деклараціями, як це зробила ціла низка держав, які підписали та ратифікували Конвенцію ООН. Необхідно також детально вивчити доцільність створення спеціальних підстав деліктної відповідальності в цивільному праві (можливо, щось на кшталт *vicarious liability in criminal law* – відійшовши від

9. *Jurisdictional Immunities of the State (Germany v. Italy: Greece intervening)* (icj-cij.org)

10. Див., наприклад, Параграфи 150 - 151 посібника з питань застосування статті 6 Конвенції (стосовно судового імунітету держав та порушення прав людини і доступу до правосуддя): https://ks.echr.coe.int/documents/d/echr-ks/guide_art_6_civil_eng

11. Стаття 79. Судовий імунітет - 1. Пред'явлення позову до іноземної держави, залучення іноземної держави до участі у справі як відповідача або третьої особи, накладення арешту на майно, яке належить іноземній державі та знаходиться на території України, застосування щодо такого майна інших засобів забезпечення позову і звернення стягнення на таке майно можуть бути допущені лише за згодою компетентних органів відповідної держави, якщо інше не передбачено міжнародним договором України або законом України.

концепції, умовно, «власника джерела підвищеної небезпеки»). Тобто, мова йде, в першу чергу про роботу органів законодавчої влади, але і звісно про певну, досить обмежену, роль суду та судової практики в цьому контексті, зважаючи на особливу роль судових установ в контексті визнання чинності міжнародно-правових угод та трансформації норм міжнародного права в правову систему України. Наостанок, позиція судів є зрозумілою, з багатьох точок зору, в тому числі у співвідношенні в обов'язку судів та суддів забезпечення повноцінного доступу до правосуддя з метою як найефективнішого захисту прав людини, закриття прогалів правового регулювання та відповідальності «рф». Але ця позиція має бути юридично виваженою, а також повинна мати ґрунтовні правові підстави з точки зору верховенства права.¹²

Висновки

Чому вищезазначені окреслені питання є важливими? Власне реалізуючи позитивний обов'язок захисту прав осіб постраждалих від агресії Україна знаходитиметься під пильним моніторингом органів Європейської Конвенції з прав людини – ЄСПЛ та КМРЄ – зокрема в сегменті виконання дотичних рішень ЄСПЛ, які наразі знаходяться на контролі щодо виконання. Важливо щоб система репарацій, в широкому сенсі визначення цього терміну, що забезпечується за рахунок реалізації позитивного обов'язку держави, та відновлення порушених прав була зрозумілою, прозорою та доступною, убезпечувала потенційні корупційні ризики та можливі зловживання з боку сторін процесу, недобросовісних заявників та скаржників. Дотримання вимог ЄКПЛ та вимог практики Суду – є надзвичайно важливими. Наслідки такого недотримання можуть мати надзвичайно негативний політичний та соціальний ефект – державі буде важко пояснити суспільству рішення ЄСПЛ, які встановлюють відповідальність України за фактично порушення норм міжнародного права державою-агресором, а також заходи на виконання таких рішень, постфактум, після постановлення таких негативних рішень Судом у Страсбурзі.

Дякую за увагу!

12. Буквально два слова щодо рішень КМРЄ, які проголошені сьогодні (вже проголошені) – КМРЄ визнав значні зрушення з точки зору роботи судової системи та органів правосуддя у реалізації заходів загального характеру що стосуються питань люстрації (відзначив зокрема практику ВАСУ стосовно питань люстрації і пряме застосування практики ЄСПЛ та вирішив зняти справу Полях та інші з «посиленого контролю» щодо нагляду за виконанням).

2. Деякі проблеми перегляду Великою Палатою Верховного Суду судових рішень у зв'язку зі встановленням Європейських судом з прав людини порушення Україною конвенційних

Дмитро Гудима,
суддя Великої Палати Верховного Суду

[▶ \(Відео доступне за посиланням\)](#)

V. Показчик справ, вказаних у Розділі I та Розділі II

Рішення Європейського суду з прав людини у справах проти України

1. Леонтьєв та інші проти України ([Leontyev and others v. Ukraine](#)) від 05.10.2023, заява № 23249/14, стор. 5

Ключові слова: належне обґрунтування судового рішення

2. Дорохов та інші проти України ([Dorokhov and others v. Ukraine](#)) від 05.10.2023, заяви №№ 52350/15, 38876/21, 57095/21, 60022/21, 17493/22, стор. 5

Ключові слова: тривалість провадження, розумний строк, умови тримання, обґрунтованість тримання під вартою

3. Пшик та Шищенко проти України ([Pshik and Shyshenko v. Ukraine](#)) від 05.10.2023, заяви №№ 33688/17, 42118/17, стор. 6

Ключові слова: перегляд рішень про тримання під вартою, розумний строк

4. Кучер та інші проти України ([Kucher and others v. Ukraine](#)) від 05.10.2023, заяви №№ 27486/21, 56559/21, 57342/21, 2804/22, стор. 6

Ключові слова: тримання під вартою, гідність, умови тримання

5. Завадський та інші проти України ([Zavadskiy and others v. Ukraine](#)) від 05.10.2023, заяви №№ 31173/17, 5041/20, 9891/21, 44590/21, 60585/21, стор. 6

Ключові слова: надмірна тривалість тримання під вартою, тривалість кримінального провадження, розумний строк

6. Шапошніков та інші проти України ([Shaposhnikov and others v. Ukraine](#))

від 05.10.2023, заяви №№ 15153/19, 39617/21, 57888/21, 6818/22, 44346/22, стор. 7

Ключові слова: тривалість цивільного провадження, розумний строк

7. Мойсеєць та інші проти України ([Moyseyets and others v. Ukraine](#)) від 05.10.2023, заяви №№ 49701/12, 20866/19, 38624/21, стор. 7

Ключові слова: перегляд рішення про тримання під вартою, розумний строк, обґрунтованість тримання під вартою

8. Спесивцев та інші проти України ([Spesiytsev and others v. Ukraine](#)) від 05.10.2023, заяви №№ 29978/14, 32225/20, 57918/21, стор. 7

Ключові слова: незаконний арешт, затримання особи, обґрунтованість арешту

9. Козловська проти України ([Kozlovska v. Ukraine](#)) від 05.10.2023, заява № 52212/13, стор. 8

Ключові слова: незаконний арешт, затримання особи, обґрунтованість арешту, поводження, що принижує гідність

10. Нездимовський проти України ([Nezdymovskyy v. Ukraine](#)) від 05.10.2023, заяви №№ 56163/21, 879/22, стор. 9

Ключові слова: тримання під вартою, умови тримання під вартою, тривалість кримінального провадження

11. Хоменко проти України ([Khomenko v. Ukraine](#)) від 05.10.2023, заява № 20212/13, 879/22, стор. 9

Ключові слова: кримінальне провадження, ефективне розслідування

12. Плотіцин проти України ([Plotitsyn v. Ukraine](#)) від 05.10.2023, заяви №№ 8899/22, 44368/22, стор. 9

Ключові слова: тримання під вартою, умови тримання, тривалість кримінального провадження

13. Східноукраїнський центр громадських ініціатив проти України ([Eastern Ukrainian Centre For Public Initiatives v. Ukraine](#)) від 05.10.2023, заяви №№ 18036/13, 43206/13, 14667/14, 14681/14, 36985/14, 48140/14, 56744/14, 73448/14, 73450/14, 2855/15, 4168/15, 5067/15, 5883/15, 38956/15), стор. 10

Ключові слова: право на інформацію, обґрунтованість судового рішення, генеральний план

14. Аврамчук проти України ([Avramchuk v. Ukraine](#)) від 05.10.2023, заява № 65906/13, стор. 11

Ключові слова: право на інформацію, обґрунтованість судового рішення, генеральний план

15. Жура проти України ([Zhura v. Ukraine](#)) від 12.10.2023, заява № 66191/10, стор. 11

Ключові слова: право на мирне володіння майном, експропріація майна в загальних інтересах, відшкодування шкоди за експропрійоване майно

16. Молоков проти України ([Molokov v. Ukraine](#)) від 12.10.2023, заява № 60865/16, стор. 12

Ключові слова: жорстоке поводження, ефективне розслідування

17. Копчінський проти України ([Kopchinskiy v. Ukraine](#)) від 12.10.2023, заява № 65647/12, стор. 13

Ключові слова: доступ до суду, відмова від правосуддя

18. ТОВ «Будвест» проти України ([Budvest, TOV v. Ukraine](#)) від 19.10.2023, заява № 59487/21, стор. 13

Ключові слова: неповідомлення про касаційну скаргу іншої сторони у справі

19. Козак та інші проти України ([Kozak and others v. Ukraine](#)) від 19.10.2023, заяви №№ 38260/21, 42555/21, 44220/21, 44263/21, 44982/21, стор. 13

Ключові слова: умови тримання, тривалість тримання під вартою, тривалість кримінального провадження, розумний строк

20. Ушаков та інші проти України ([Ushakov and others v. Ukraine](#)) від 19.10.2023, заяви №№ 47954/16, 64534/16, 67076/16, 16215/22, стор. 14

Ключові слова: незаконний арешт, затримання особи, обґрунтованість арешту та тримання під вартою

21. Сиротенко та інші проти України ([Syrotenko and others v. Ukraine](#)) від 19.10.2023, заяви №№ 12345/16, 43942/21, 46998/21, 47973/21, 51843/21, 52142/21, 53188/21, 54277/21, 55648/21, 60538/21, 1142/22, 9442/22, стор. 15

Ключові слова: тривалість кримінального провадження, тривалість тримання під вартою, розумний строк

22. Леонтев та інші проти України ([Leontyev and others v. Ukraine](#)) від 19.10.2023, заяви №№ 5216/16, 51731/18, 30701/21, стор. 15

Ключові слова: тривалість тримання під вартою, тривалість перегляду рішення про тримання під вартою, розумний строк

23. Терещенко проти України ([Tereshchenko v. Ukraine](#)) від 19.10.2023, заява № 35481/20, стор. 16

Ключові слова: відносини батьків з дітьми, встановлення графіку зустрічей батьків з дітьми

24. Самсін проти України ([Samsin v. Ukraine](#)) від 19.10.2023, заява № 38977/19, стор. 16

Ключові слова: звільнення судді, відшкодування матеріальної шкоди

25. Погребний та інші проти України ([Pogrebnyy and others v. Ukraine](#)) від 19.10.2023, заява № 42419/04, стор. 17

Ключові слова: приватне життя, вилучення документів, що посвідчують особу

26. Ланг проти України ([Lang v. Ukraine](#)) від 16.11.2023, заява № 49134/20, стор. 18

Ключові слова: екстрадиція

27. Булкач та інші проти України ([Bulkach and others v. Ukraine](#)) від 16.11.2023, заяви №№ 68847/14, 6800/15, 51182/21, 51186/21, 51190/21, 57901/21, 58513/21, 60093/21, 61762/21, стор. 18

Ключові слова: умови тримання, тривалість тримання під вартою, тривалість кримінального провадження, розумний строк

28. Фігурка проти України ([Figurka v. Ukraine](#)) від від 16.11.2023, заява № 28232/22, стор. 19

Ключові слова: адміністративне правопорушення, відсутність прокурора, безсторонність суду

29. Тітарчук проти України ([Titarchuk v. Ukraine](#)) від 16.11.2023, заяви №№ 61073/21, 8903/22, стор. 20

Ключові слова: умови тримання під вартою

30. Малахов та Крайнюченко проти України ([Malakhov and Kraynyuchenko v. Ukraine](#)) від 16.11.2023, заяви №№ 23595/21, 37224/21, 1672/23, стор. 20

Ключові слова: умови тримання, тривалість тримання під вартою, обґрунтованість рішень про тримання під вартою

31. Олійник та інші проти України ([Oliynyk and others v. Ukraine](#)) від 16.11.2023, заяви №№ 18431/21, 61319/21, 25951/22, 26115/22, 38658/22, 45377/22, 57758/22, стор. 20

Ключові слова: умови тримання під вартою

32. Падалка та інші проти України ([Padalka and others v. Ukraine](#)) від 16.11.2023, заяви №№ 45465/16, 48350/16, 69526/16, 786/22, 19629/22, стор. 21

Ключові слова: тривалість цивільного провадження, розумний строк

33. Яковін та інші проти України ([Yakovin and others v. Ukraine](#)) від 16.11.2023, заяви №№ 23361/14, 25886/16, 54788/16, 63896/17, 2487/18, 7291/18, 38538/18, стор. 22

Ключові слова: ефективне розслідування, жорстоке поводження, вчинене приватними особами

34. Щурко та Отрушко проти України ([Shchurko and Otryshko v. Ukraine](#)) від 16.11.2023, заяви №№ 29857/19, 3529/21, стор. 23

35. Бабкін та інші проти України ([Babkin and others v. Ukraine](#)) від 30.11.2023, заяви №№ 36496/21 36503/21, 36505/21, 50949/21, 60395/21, 7317/22, 8138/22, 53696/22, стор. 23

Ключові слова: умови тримання, тривалість тримання під вартою, обґрунтованість рішень про тримання під вартою, тривалість кримінального провадження

36. Пулнєв та Гвалія проти України ([Pulnyev and Gvaliya v. Ukraine](#)) від 30.11.2023, заява № 67158/13, стор. 24

Ключові слова: неналежне поводження, незадокументоване тримання під вартою

37. Довбишев проти України ([Dovbyshev v. Ukraine](#)) від 30.11.2023, заява № 68447/12, стор. 24

Ключові слова: право на мирне володіння майном, податки, принцип юридичної визначеності

38. VAT «Сквирасільрибгосп» проти України ([Skvyrasilrybgosp, VAT v. Ukraine](#)) від 30.11.2023, заява № 27128/11, стор. 25

Ключові слова: право на мирне володіння майном, необґрунтоване поновлення строку на оскарження судового рішення

39. Шоломицький та інші проти України ([Sholomytskyy and others v. Ukraine](#)) від 30.11.2023, заяви №№ 12260/15, 60551/17, 3999/19, стор. 26

Ключові слова: незаконний арешт, затримання особи, перегляд рішення про тримання під вартою

40. Черемський проти України ([Cheremsky v. Ukraine](#)) від 07.12.2023, заява № 20981/13, стор. 26

Ключові слова: мирні зібрання, якість закону

41. Голобородько та інші проти України ([Goloborodko and others v. Ukraine](#)) від 14.12.2023, заяви №№ 17860/17, 3977/19, 4018/21, 51923/21, стор. 27

Ключові слова: розслідування випадку смерті, розслідування випадку, який загрожує життю

- 42. Коргун проти України ([Korgun v. Ukraine](#))** від 14.12.2023, заява № 68907/14, стор. 28
Ключові слова: право бути заслуханим, обґрунтованість судового рішення
- 43. Личкатий та інші проти України ([Lychkatyy and others v. Ukraine](#))** від 14.12.2023, заяви №№ 46933/19, 8218/22, 12132/22, стор. 29
Ключові слова: умови тримання, тривалість тримання під вартою, обґрунтованість рішень про тримання під вартою
- 44. Фінік та інші проти України ([Finik and others v. Ukraine](#))** від 14.12.2023, заяви №№ 24793/17, 24803/17, 57933/17, 72440/17, 1289/18, 23240/18, 30984/18, 5563/19, 11832/22, 47169/22, стор. 29
Ключові слова: тривалість цивільного провадження, розумний строк
- 45. П.С. та інші проти України ([P.S. and others v. Ukraine](#))** від 14.12.2023, заяви №№ 16677/16, 8582/22, 17692/22, 20914/22, 34299/22, 53765/22, 7447/23, стор. 29
Ключові слова: тривалість кримінального провадження, розумний строк
- 46. Казміна та інші проти України ([Kazmina and others v. Ukraine](#))** від 14.12.2023, заяви №№ 7822/12, 17153/15, 27439/16, 30402/17, 42366/17, 72492/17, 1234/18, 47138/20, стор. 30
Ключові слова: тривалість цивільного провадження, розумний строк
- 47. Кравченко та інші проти України ([Kravchenko and others v. Ukraine](#))** від 14.12.2023, заяви №№ 52292/16 34270/22 54055/22 10568/23, стор. 30
Ключові слова: тривалість тримання під вартою, обґрунтованість рішень про тримання під вартою, тривалість кримінального провадження
- 48. Яковлева проти України ([Yakovlyeva v. Ukraine](#))** від 14.12.2023, заява № 50704/15, стор. 31
Ключові слова: несправедливість провадження, поновлення строку апеляційного оскарження, принцип юридичної визначеності
- 49. Пилипчук та інші проти України ([Pylypchuk and others v. Ukraine](#))** від 14.12.2023, заяви №№ 59255/14, 57293/16, 39759/18, стор. 31
Ключові слова: кримінальне провадження, ефективне розслідування неналежного поводження

Ухвали щодо неприйнятності

50. Безобразов проти України ([Bezobrazov v. Ukraine](#)) від 12.10.2023, заява № 47320/15, стор. 32

51. Красюк проти України ([Krasyyuk v. Ukraine](#)) від 12.10.2023, заява № 61208/21, стор. 32

52. Петракова проти України ([Petrakova v. Ukraine](#)) від 05.10.2023, заява № 20561/15, стор. 32

53. Сатаніна проти України ([Satanina v. Ukraine](#)) від 16.11.2023, заява № 57841/15, стор. 33

54. Засимчук проти України ([Zasymchuk v. Ukraine](#)) від 23.11.2023, заява № 48831/18, стор. 33

55. Екологічна та гуманітарна асоціація «Зелений світ» проти України ([Ecological and Humanitarian Association Zelenyy Svit v. Ukraine](#)) від 23.11.2023, заява № 37316/16, стор. 34

56. Клименко проти України ([Klymenko v. Ukraine](#)) від 23.11.2023, заява № 20832/18, стор. 34

Ухвали щодо вилучення заяв із реєстру справ

- 57. Ревенко проти України ([Revenko v. Ukraine](#))** від 12.10.2023, заява № 61802/13, стор. 35
- 58. Акматов проти України ([Akmatov v. Ukraine](#))** від 12.10.2023, заява № 35371/13, стор. 35
- 59. Романюк проти України ([Romanyuk v. Ukraine](#))** від 12.10.2023, заява № 35084/13, стор. 35
- 60. Бриска та інші проти України ([Bryska and others v. Ukraine](#))** від 02.11.2023, заяви №№ 11706/13, 73401/13, 42117/14, 59292/14, 3590/15, 49951/15, стор. 35
- 61. Бі проти України ([Bi v. Ukraine](#))** від 23.11.2023, заява № 31523/16, стор. 36
- 62. Корунов проти України ([Korunov v. Ukraine](#))** від 23.11.2023, заява № 25127/16, стор. 36
- 63. Белослудцева проти України ([Byelosludtseva v. Ukraine](#))** від 23.11.2023, заява № 30787/16, стор. 36
- 64. Ленс проти України ([Lens v. Ukraine](#))** від 23.11.2023, заява № 341/15, стор. 36
- 65. Травінські проти України ([Travinski v. Ukraine](#))** від 23.11.2023, заява № 58791/14, стор. 36
- 66. Юан проти України ([Yuan v. Ukraine](#))** від 23.11.2023, заява № 60787/14, стор. 36
- 67. ТОВ «Реагент» проти України ([Reagent, TOV v. Ukraine](#))** від 23.11.2023, заява № 78658/14, стор. 37

Список скорочень:

1. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод – Конвенція, ЄКПЛ
2. Європейський суд з прав людини – ЄСПЛ, Європейський суд, Суд

Посилання на використані зображення та назви картин:

обкладинка: «Хиткий шлях», Сергій Ткаченко

стор. 4: «В очікуванні діва», Сергій Вільгановський

стор. 38: «Вкрадена весна», Сергій Вільгановський

стор. 80: «Мого народу скарб», Сергій Вільгановський

стор. 238: «Говорить Донецьк», Сергій Ткаченко

стор. 268: (4-5) скріншот з відео зі стор. 246

стор. 270: https://freepik.com/free-photo/young-adult-organizing-documents_26298150.htm#query=%D0%B4%D0%BE%D0%BA%D1%83%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D1%82%D1%8B&position=17&from_view=keyword&track=sph

Проєкт «Підтримка судової влади України в умовах війни та післявоєнного періоду» є продовженням підтримки Ради Європи розвитку судової влади в Україні. Проєкт узгоджується з відповідними пріоритетними напрямками, передбаченими Планом дій Ради Європи для України «Стійкість, відновлення та відбудова» (2023-2026), підготовленими в результаті інтенсивних консультацій з органами державної влади України.

Основною метою проєкту є сприяння розвитку української системи правосуддя у відповідності до європейських стандартів через удосконалення законодавства і судової практики, а також підтримка діяльності органів судового врядування в умовах війни та післявоєнного періоду.

www.coe.int

Рада Європи є провідною організацією у сфері прав людини на континенті. Вона налічує 46 держав-членів, серед яких усі держави-члени Європейського Союзу.

Усі держави-члени Ради Європи приєдналися до Європейської конвенції з прав людини — угоди, метою якої є захист прав людини, демократії та верховенства права. Нагляд за виконанням Конвенції у державах-членах здійснює Європейський суд з прав людини.

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE